
UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
3 0112 058553634

הדסה היא אסתר

ספור-אהבים מתעלולי בני הדור החדש

העתקה חפשית מכתבי הסופר הַמְצֻיָן פראנצאזי

על ידי

משה שמואל פעטשאק.

יליד לעטוטשוב.

אדעססא

בדפוס אבא דוכנא.

שנת תרנ"ו לפ"ק

הדסה היא אסתר

ספור – אהבים מתעלולי בני הדור החדש

העתקה חפשית מכתבי הסופר הַמְּצֻיָּן פראנצאזי

על ידי

משה שמואל פעטשאק.

יליד לעטוטשוב.

אדעססא

בדפוס אבא דוכנא.

שנת תרנ"ה לפ"ק

ЭСТЕРКА КОРОЛЕВА

Сочиненіе ФРАНЦОЗА.

перевелъ

М. Ш. ПЕЧУКЪ.

Изъ Летичева.

ОДЕССА

ТИПО-ЛИТОГРАФІЯ А. М. ДЫХНО, ПОЧТОВАЯ № 32.

1895.

Дозволено цензурою. Одесса, 12-го Марта 1895 г.

הדסה היא אסתר.

א.

הדסה היא „אסתר המלכה!" בשם המהלל הזה כנינו אותה אנחנו הצעירים בעוד היינו תלמידי בית הספר גם בעת אשר כבר אשרנו להקשיב לקח בבתי מדרש הגבהים, וגם אחרי כן מדי פעם אשר נאספנו יחד בעתותי המרגע, וזכר העלמות היפהפיות מעיר בעראנאוו עלה על שפת לשוננו, היתה אסתר ראשית שוחתנו, ובעוד אשר זכר יתר העלמות עבר על פנינו כצל כנטותו, לא משה אסתר מפינו, לה נתנו יתר שאת ויתר עז על כלהן כי אין ערוך אליה ביפיה וחין ערכה ולה נאוה תהלה.

השם הדסה איננו השם אשר קורא לה מפי הוריה בילדותה, כי „רחל וועלט" שמה ואחר אשר היתה לאשה לאחד הטבחים, איש משחת המראה ודל בשר, נשתנה שמה לרחל פינקוס, בשחר טל ילדותה בנעוריה בית אביה, לא היה לה כל יתרון על יתר עלמות בעראנאוו, ככל בנות העיר הקטנה ההיא, היתה גם רחל עלמה, אשר נולדה בשפל המדרגה על ברכי הורים מדלת העם, נבערה מדעת ואי - מלמדה. משכן הוריה היה באהל קטן וצר מול בית המטבחים, כי אביה הירש וועלט, היה טבח אמלל אשר במסכנות אכל לחמו.

בכל זאת לא עמד לנו שפל משפחתה לשטן על דרכנו להסיר את לבנו מאחרי הדסה, כי נאנק דום בעלות זכרה על דל שפתינו, ולא לבד אנחנו צעירי ימים, כי אם גם שרים רבים, פקידים וכל

נושאי משרה בבית משפט - הגליל, כאשר אך היו עתותיהם בידיהם בימי חָפשָתָם מעבודת משמרתם, אהבו לכונן צעדיהם לרחוב הצרה אשר בין בתי המטבחים, מקום צחנה ובאשה השם מחנק לנפש היפה, ובהלך נפשם שכחו את הודם וכבודם את גדלם ותפארתם ואת המשרה הנתונה על שכמם, ושעות תמימות עמדו כנציבי שיש על מקומם ויתבוננו על נפתלי הירש הטבח, אשר התפתל עם השור השחוט לפניו, לפשוט את עורו, לנקות את קרביו ולנקר את בשרו בל יוָתר בו כל חלב וכל גיד וכל פגול אשר לא ירצה לעמו, וכל התלאה הזאת למען יוכלו להעיף מבטם, כמו מבלי משים, על שתי עיני רחל השחרות כעורב והמפיצות רשפי אש נגה. ככבבי שמים בליל בהיר בשחקים.

השם אסתר המלכה היה נאוה לה כורדא סומקא לסוסיא חורא, ואותו רכשה לה על פי מקרה מצעיר רודם אחד, תלמיד בית מדרש המרעים בעיר לעמבערג, אשר עם כל עמלו להשתלם בחכמת הרפואה ולשוב אל הוריו בעטרת תפארת „דאקטאר פילאזאפיע" לא הצליח חפצו בידו אף פעם אחת לעמוד בנסיון בעת בחינת התלמידים.

הרוזן פדריי ווילשבעקי, - כן שם הפילוסוף - בראותו את רחל בפעם הראשונה הולכת לשוח לרוח היום בשמלת שַבְּהָה דלת-הערך, רתחו דמי לבבו בקרבו, וכל רגשותיו השתוללו למראה ההוד וההדר - אשר שפך הטבע על היצור הנפלא הזה, ויקרא בחם לבו: עתה כבר באתי עד הכלית מגלת אחשורוש! עתה אבינה מדוע נאחז אחשורוש בחבלי קסם, ללכת לאור אסתר, חשכים ולהוציא להורג את בן המדתא עם עשרת בניו, מבחרי גבוריו לרגלה, אין זאת כי אם הדסה חניכת מרדכי היהודי, התנוססה לתפארת בין בנות פרס אז

כאסתר הזאת בין בנות בארנאוו. בלי תפונה היתה גם אסתר אהובת נפש קאזימיר מלך פולין, אשר על פיה, נתנה חפשה ליהודים להאחז בארץ ולהתערות בה כאזרחים רעננים, אחרי הרדפם בחמת אף מן האשכנזים ויגרשו מן גו, בצלמה ובדמותה. ולמן העת ההיא לא יסוף עוד שם „רחל וועלט" להשמע על פי אנשי בארנאוו, רק השם אשר קרא לה מפי ווילשבקי „אסתר המלכה!"

גם אנכי אף כי נפשי יודעת מאד את השם, אשר נקבוה הוריה, בכל זאת יאלצני ההכרח לכנותה בהלך ספורי זה בשמה החדש, אשר רק לו הכח להפיץ אור על ספיר גזרתה יקר תפארתה וחין ערכה לולא השם הזה, אף אם כחול ארב אמרים לתאר בשפה לנאמנים את פרשת יפעתה, את עיניה השחורות כעורב, את שניה הלבנות הנשקפות כשני טורי פנינים מבעד לשפתותיה שושנים, את צחוק החן המרחף על לבנת לחייה. ואת צוארה אשר כמגדל השן נצב על מגדל גויתה המחטבת תבנית היכל, ולו ארבה ארבה להג כהנה וכהנה, גם אז אך בדי ריק איגע להעביר את כל טובה על פניכם, והיא לא תצלח! אנכי אמנם אֻשַּׁרתי להכירה בכל חזיונותיה הנחמדים כי עיני ראוה ולא זר, בעצם תמה בשכבר הימים.

ואיך תשתוחח עלי נפשי הפעם בזכרי את אסתר היפהפיה לפנים ואת רחל האמללה עתה!

לא אשרה כי אם אסונתה. היתה יפעתה. אין קץ למרבה השבר התלאות והמכאובים אשר נשאה וסבלה. זאת רחל העדינה בימי חיי הבלה עלי אדמות; קורות ימי חייה היו אך שרשרת אחת משלבת מטבעות עקת לב, שבר רוח ומפח נפש מרבה להכיל!

עתה איננה עוד אמללה. כי כבר השליכה מעליה את נטל סבלה ותחבל את עולה מעל צוארה; עתה תשחק להמון פגעי החלד

וצבא חליפותיהם. כי כבר התפתחה מחרצבות חיי עמל, ובמקום, אשר לא ישמע קול נוגש, שוכבת היא בשלות השקט, אין איש אשר עז בהותה להקיצה משנתה ולהדריכה מנוחה. רגבי עפר חצר המות אשר על ידי עיר באראנאוו חומה הם עליה ולילה כיום ינצרוה!

באחד מימי האביב הבהירים אטרה עליה באר פיה ותאבד מתוך הקהל.

אל נכון כבר מצאה לה רחל שמה בעדן גן אלהים מנוחה שלמה לפי ערכה כי „לפום צערא אגרא". ובאמנם רבות רבות סבלה שבר לב, מפח נפש, שממון, פלצות, עוני וצרה כתמם יחד באו עליה בטרם שלח לה אל את מלאכו להטיף אל פיה טפה של מרה ולחלצה מן המצר, כל הרופאים כלם, אשר בקרוה בימי מחלתה החליטו פה אחד כי מדאבון לב מתה רחל.

רק אחרי כי השיבה את רוחה אל על, רק אז נודעו תלאותיה בקהל, אבל בהיותה בחיים חיתה לא ידע איש את יגונה, היא השכילה תמיד לפרוש צעיף ערפל על מציקותיה ותשם לבה קברן אף פעם אחת לא התפרצה אנחה מקרבה, באמץ לב וברוח שוקטה דומם חרש נשאה תמיד את עול חייה המרים והמררים, ועד נטף דמה האחרון משכה בעול ולא חשכה מעמל נפשה, גם בעת אשר כבר כשל כחה ודמי ערקיה כמעט קפאו ותעמדנה מלכת, בעת אשר בעיניה ראתה את מר המות הולך וקרוב אליה, גם אז עוד התחזקה בשארית אונים וידיה לקסת הסופר תשלחנה ותכתב מכתב קטן בשפת זרגון, וכזוחל עפר הלכה שפי אל בית הרצים ותחל את פני אחד הפקידים לרשם על המעטפה את הכתבת הזאת „לאדון אדאלף לייבלונגגור רופא לנציב החיל בעיר בטבי".

אף כי צחוק קל רחף על פי הסופר בכתבו את הכתבת, בכל

זאת חש לבו את יגונה הטמון בחבה, ורחמיו עליה התאפקו, כי עד ארגיעה בהעיפו עיניו על ספיר גזרתה, אשר הועם מעצבת ועל לבנת לחייה המשפות חלף הצחוק מעל שפתיו ועין תוגה כסה את מצחו, רחל קבלה את התעודה על מכתבה כמשפט ובשארות כחה התנהלה לאטה עד שובה הביתה, או אז לא ארכו הרגעים ויאחזנה השבץ ותשב רוחה אל אלהים.

כל הני הרפתקאות דעדו על רחל וחיל תמורותיהן לא בדמיון שוא יסודתן, ספורה איננו מערב ומסבך בסבך משאות שוא ומדוחים חזיוני לב המחבר ומעלות רוחו, כי אם תמונה חיה הערוכה בקרת רוח בעצם עט החיים האכזרי, אך אנכי בהעתיקי את הספור הזה, אשר עמל ויגון מנת חלקו, לא אוכל לעצור ברוחי לבלי התרגז באשר אנכי לבדי הכרתי את רחל האמללה היפהפיה!

ב.

עוד בשחר טל ילדותה בהיותה בת שבע שנים למדתיה לדעת, ואנכי בעת ההיא נער מבקש תורה מפי מלמדי בחדר, בימי הילדות האל ראיתי פנים אתה מדי יום ביומו.

בימי החרף בבקר בבקר בלכתי החדרה נטיתי תמיד מן הדרך ואתיצב על ידי מעונה הצר, משם קראתי את אהרן השחור, אחד מרעי לארח לחברה אתי יחד, בבית הורי העלמה נאחז הוא עם אמו הזקנה והעניה, רחמי ר׳ הירש וועלט נכמרו על האלמנה ויאצל לה פנה בביתו, היא היתה עניה סערה לא רחמה ותחיה את נפשה ואת נפש בנה במצור ובמצוק ממכר ירק ועשבות שדי, ואת הנותר ממחיר לחמה הצר שלמה למלמד אשר מפיו הקשיב בנה לקח.

לשמע קולי, בקראי את אהרן השחור, הופיעה תמיד הילדה היפהפיה רחל, ראשונה על סף הדלת ובידיה הרכות והענוגות אחוזה דבר מה תחת אפודתה, בעקבותיה יצא גם אהרן, אז נתנה

על ידו פת לחם עם איזה לפת לארחת הבקר. אהרן לא הודה לה על חסדה רק הביט עליה ברגש חודר, וצחק קל רחף על שפתיו.

נוראות נפלאתי תמיד איך יוכל נער עני וקשה יום כמוהו להראות לה אף פנים צחקות אף כי צחוק המלא נעם, אהבה, ידידות רעות, גם במלבושיו התנכר אהרן כי דל חלקו בחיים, כבימי קיץ כן בימי החרף היה לבוש בגד עדים וקל אשר העיר חמלת לב.—„אהרן אולי תאבה לכת היום עמדי לחלק על הקרח? שאלתיו בלכתנו יחד.”— „לא”.-- „ומדוע?” למה דבריך לעים תמיד וענן תוגה יכסה את מצחקי”? —„ומה הוא הדבר שיוכל להסיר עצבי ולהלבישני רוח גיל? היתנו הרעב והכפן שמחה בלבי, או אשיש על המהלומות ועל מכות חדרי הבטן, אשר אֻכה מאת כל השאטים אותי מסביב? רבי יפליא מכותי על כי אזלת יד אמי לשלם לו את שכרו בעתו, בני עם הארץ ירבו כעשם עמדי על כי עברי אנכי, האם בי העון הזה? אפונה מאד ומדוע ינחרו בי והרבו פצעי חנם?” —„אין דבר, נחמתיו באמרי פי, אל תשת לבך לקטנות כאלה כאשר נגדל והיינו לאנשים והשלמנו את חק למודנו בבית מדרש הגבוה והיינו לעורכי - דינים, לא נוסיף עוד לדאבה, וכל אלה התלאות כטל משכים התלפנה”. — „אנכי אין את נפשי להיות מליץ, לבי ישאף לחכמת הרפואה; אך רופא אמן אהי, האח! מה יעלז לבי אז כאשר אשוב הנה ותלמודי בידי, ובגדל לבב אוכל לאמר לר' הירש הטבח הזקן: הא לך מאה אדומים שלומים לחוב הישן אשר אתה נושה בי בהטותך אז חסד לאמי הזקנה והעניה, אז ידפקו גם הפולאנים הגאיונים על דלתותי ובמנחה יחלו את פני לגהות מהם מזור, או לתת להם משאת - יד ואנכי כלה גרש אגרשם מעל פני, ואראם את הדלת...!” — „ואת רחל השכחת אז כלה?”

–„ומה לך ולרחל כי תשאלני על אודותיה? אם נפשך נכספת לדעת את גמול רחל, הנני לבאר לך את הגמול, אשר צפנתי לה לימי אשרי, את רחל אעד עדי אלבישנה רקמה, אשים צמידי זהב על ידיה ונזמי שהם באזניה, העולים במחירם על נזמי אשת הרוזן פי שבע, ואקחנה אחר כבוד אל היכל הפארה וארשתיה לי לעולם.

תכונת–נפש מיחדת היתה לאהרן לייבלונגור, ובה התנכר עוד בשחר ימיו, אמנם בתאר פניו ובתבנית גוו לא הצטין ליופי ועוד נהפוך הוא; אהרן היה משחת המראה, הטבע הראה צרת–עינו בבריאתו וימאן להשפיע עליו מאוצרו הטוב אשר בחמר יסודתו, אבל תחת זאת, השקיע תחת מצחו הרחב שתי עינים, אשר כשני לפידי אש השליכו אור יקרות וקפאון וכל עין ראתה את נגה אשן העידה כרגע על שכלו הכביר ורחב בנתו, מצחו הרחב, אשר תלתלי שער שחור כסוהו, היה מלא תמיד מחשבות ושעפים, אשר לא נכרו אותותיהם לרגלי התלמים והקמטים הנקוים בתוכו, על המון עשתונותיו נפלאו כל יודעיו ובתמהון לבם שאלו: „אי מזה תבאנה לנער משולח ונעזב במהו מחשבות רמות ונשגבות כאלה?" תכונת נפשו היה לעמוד על דעתו, כשמיר חזק מצור שם מצחו ויהי עשוי לבלי חת, דבר כי יצא מפיו, היה כגזרת עירן וכל לשון קמה אתו למשפט לא הצליחה עוד להשיב אותו מחפצו עד כי בצע את אשר זמם, אהרן לא חפץ לשבת בשער הרוכלים לפני האצטבאות יחד עם הנשים המוכרות מעשה אופה וירקות, וחפצו עלה בידו על אף אמו, אשר הזקו עליו דבריה להיות לה מעיר לעזר. פתאם עלה על לבו לרדת עד נבכי ים התלמוד ונושאי כליו להראות את חכמתו ובינתו לעיני בני גילו כי יתר שאת לו ויתר עז על כלהם בשאר רוחו ויתרון הכשר דעתו, וגם מעלת רוחו זאת לא נהפכה לאכזב, כעבור ימים לא

כבירים יצא שמו לתהלה כי הגדיל לעשות בחריצתו וכי כל דברי חכמי התלמוד וחידותיהם חרותים על לוח לבבו כמו בצפרן שמיר.

באחרונה, נולד בקרבו רעיון חדש, רעיון אשר לשמעו התפלצו כל אנשי בראנאוו וישערו שער הלא הוא הרעיון... לצור תעודה לחתום תורה בלמודו, וללכת לנוע על בתי הספר לעם הארץ, וגם מחפצו זה לא יצא בידיו על ראשו. הוא אמר ויעש וצוה ויהי! דעת לנבון נקל כי עלם אמלל כמוהו היה חסר אמצעים, אשר לרגלם יוכל לעבור שלום ארח מסכן כזה, אבל חכמתו ורחב לבו יחד עם אמץ רוחו, הם שעמדו לו תמיד להוציא את מחשבותיו לפעלות ידים ובהם עשה חיל גם הפעם.

בראשונה גלה את אזן אמו על אדות מחשבתו אשר הוא חושב האֵם הנבערה מדעת התחלחלה למשמע אזנה, ותעיר עליו כל חמתה, ובהתלקח בקרבה רשפי כעשה וחמת קנאתה, לא ידעה קץ וגבול למבטא שפתיה ותמטיר עליו מטרות קללות וגדופים לאין מספר ואחרי כל אלה שָׁוְתָה רגליה כאילות ותמהר אל ראשי העיר ומנהגיה להביא את דבת בנה רעה לפניהם, כי חדל להשכיל להיטיב ואת פושעים נמנה עתה לשמוע תורת ערלי לב ובעינים נוזלת דמעה, בארה לפניהם את האסון הנורא הצפוי לה באחרית הימים, אם בנה יפיק את זממו זה, כי נפשה ירעה לה פן ימיר אחרי כן גם את דתו לעולמים אמנם גם בן הרופא מבקר את בית הספר לעם הארץ, אבל הרופא הלא כבר יצא מכלל יהודי, כבר שנה את מלבושיו, שנה את שמו וישנה גם את לשונו, אולם יהודי גמיר כמהו כי יהפך פתאם לפתע לאפיקורוס, כזאת לא נשמע מקצה תבל עד קצה! בעלי בתי העיר רחשו להזקנה כבוד ויקר ויהללו בשערים מַעשיה כי השכילה עשה בגלותה את אזנם בעוד מועד, וימהרו

כרגע לשלח צירים אל האפיקורס הצעיר לשחרו מוסר ולהשיב רגליו מדחי כי אחריתו להכרית, ואהרן גם הוא לא הקשה את לבו וימהר ויחש צעדיו לבא להתיצב לפני מדריכיו, אבל טרם עוד פתחו הם את פיהם שנן הוא את לשונו וברוח כביר עשוי לבלי חת קרא אליהם את הדברים האלה: „עוד בטרם תקראו אלי כבר ידעתי את חפצכם ואת המטרה, אשר למענה שלחתם להביאני הנה, ע"כ אחשוב לי למותר לשמוע את דבריכם חדשות בל אשמע ונצורות לא תגידו לכן איפה הואילו פנו בי, אז תקשיבו באמת חדשות ונצורות אשר לא פללתם מעודכם, דעו לכם כי כלה ונחרצה מאתי להקשיב לקח בבית הספר לעם הארץ לרכוש לי חכמה ותושיה, ומחפצי זה לא אסור כל עוד רוחי בקרבי, אך בדי-ריק תוגעו להפיר את מחשבתי כי היא לא תצלח. אכן לא בגלל זאת באתי אליכם לבקש רשיונכם כי תתנוני בחסדכם לבצע את מחשבתי, הפצי היא אך לשאל את פיכם איזה דרך אבר לי עת אפלם מעגל דרכי ביתה הספר, הדרך יהודי או נכרי? אמי כבר באה בימים, מחוללה מתגרת יד העוני, אשר השיבה עד דכא, כחה כבר סר מעליה, ואזלת ידה לעבד ולהשתכר לחם חקה ואף כי לכלכל גם את מחסורי אני. הא לזאת הנני מציע לפניכם את שאלתי זאת. אם נכונים אתם לקחת יהבי על שכמכם, למלאות את כל מחסורי אשר יחסרו לי כל הימים אשר אבקר את בית הספר, אז אדע גם אני להכיר את טובכם. ובכל כחי אתאמץ להיות נאמן לדתי ולאמונתי כאחד שלומי אמוני ישראל ושלומים לכספכם אשר תפזרו בגללי, אטיף לקח לבניכם לטעת גם בלבם חכמה ודעת, אולם אם תמרו את פי והפנו ערף לשאלתי, הכמר הזקן השוכי כבוד בתוכנו איש נכבד הוא תם וישר ומצניע לכת, אליו אפנה והוא יחביאני בצל ידיו וכמו נגיד יקרבני עד אבא

אל המטרה אשר התויתי לי, דבריו הנמרצים האלה, אשר דבר באמץ לב וברוח באר, לא החטיאו את המטרה. בעלי בתי העיר החרדים, אשר טרם בואו דמו להתנפל עליו כחיתי טרף ולבלעו חיים שבו ויהיו לכבשים תמימים ויקשיבו רב קשב לכל הגה היוצא מפיהם, וככלותו לדבר כפו כאגמון ראשיהם ויבטלו רצונם מפני רצונו, כל אשר נטל עליהם הבחור האמלל קבלו באהבה, והוא לא נחם על הבטחתו הראשונה וימד להם את פעולתם הטובה אל חיקם בהרעיפו כטל לקחו לבניהם, ובשאתו עליו את עול היהדות הקשה בעצר רוח ודממה, לא קצץ את פאותיו הארוכות ולא שנה גם את מלבושיו, אף כי רעיו החדשים, נתנוהו בגלל זה לשמצה ולא חשבו מפניו רק רק האלהים לבדו אשר עיניו צופיות על כל עלילות מצעדי גבר רק הוא לבדו ראה את מצוקת לבו ואת פלגי הדמעות אשר שפך במסתרים, עת כבדה ידו על אנחתו.

כל ימיו התהלך קודר בלחץ לבבו וענן תוגה פרש מסך על פניו הנזעמים, והוא נשא ויסבל כל אלה בדומיה, לא התאונן באזני איש, ודבר מר לא עבר על שפתיו, רק לעתים רחקות כאשר כבר באו מים עד נפש, דרש עזרה קלה ממכיריו, תשוקתו הבלתי טבעית למדעים, תאות לבו לעתידותיו הנעימים, בשותו לנגד עיניו כי יבא יום והוא יתרומם משפל מצבו ובידו יהיה העז והכח להתנקם במבקשי רעתו ולשלם לשונאיו אל פניהם, כל אלה אמצו את לבו ויפיחו בקרבו רוח אמץ וגבורה למשל ברוחו ולאמר לנפשו: „שחי אעבורה" בעודנו באבו כבר התודע במראה כאיש בא בימים ובעל נסיון, אשר רבת חזו עיניו ותלאות מאליפות שבעה לה נפשו בימי חיי הבלו, אשר סערו להפיצו, והוא נלחם בהן כגבור הודו במלחמה ויכל להן.

הה! אמלל באמללים היה רעי זה!

רק אבן טובה אחת היתה קשורה בצוארו ואותו הסתיר בקרב לבו עמוק עמוק, ולא הסיח דעתו ממנה אף רגע, האבן הזאת היא, רחל היפהפיה אהובת לבו, כאשר אך עלה זכרה על שפתיו אז, נהפך לבו בקרבו עד ארגיעה, וימס כדנג מפני אש, הנקל להבין כי איזה דבר סתר היה יצוק בזה, אשר משך את לבם בחבלי קסם ויקשר את נפשם יחד.

לפני שנים אחדות, היה הרגש הזה עוד זר לרוחי, נפשי לא ידעה עד מה מעצמת כח האהבה ולהט חרבה המתהפכת לצודד נפשות, אנכי לא הבנתי אף שמץ דבר מההרגשות האל, רק אחת ידעתי, אשר עיני ראו ולא זר, כאשר החל אהרן לשאת את שם רחל על דל שפתיו, אז נהפך כלו לאיש אחר, עיניו נוצצו כברקים ידי פניו שורגו וכל בדי עורו אמרו אהבה ואהבה, כפי אשר ח זיתי אדמה כי אז בדברו על אדות רחל, היה נכון לבא באש ובמים למענה לחרף נפשו על מרומי שדה, לתת גוו לממתים, מבלי הראות אף תנועת אי - רצון קלה.

פעם אחת בכה אמיץ הלב הזה כילד קטן בדמעות שלש, כפרץ מים כבירים שוטפים נבקעו פתאם מעיני דמעותיו וישטפו שטף ועבר על לחייו, בעת אשר מחלת האבעבועות עברה על נפש רחל יהפולנה על ערש דון. ובעת אשר מתה אמו, לא הגיר מעיניו אף דמעה אחת כמו לו לא נגע הדבר אל נפשו מאומה. אחרי מות אמו לא שָׁנָה מצבו עד מה מאשר בראשונה גם אז יסף לשבת בבית ר' הירש הטבח, והוא בנדבת לבו הוסיף להטות לו חסדו ויטריפנו לחם חקו וינהלהו בכל מחסוריו חנם אין כסף. אפס כי לא ימים רבים היה למשא על הטבח, בבקר לא עבות אחד בא אהרן אלי ויגל את אזני

כי נכון הוא עוד ביום הזה לעזוב את העיר באראנאוו ולשום לדרך פעמיו, בתקותו כי במסעו זה יְפִתֻחַ מקור לאשרו ולהצלחתו. „האם יצאת מדעתך אהרן? שאלתיו כמשתומם. הלא מות תמות בדרך מעצר רעה ומחסר וכפן!" „הבל ורעות רוח. היתה תשובתו, לא אמות כי אחיה, לא בעור שני אעזב את העיר, בצלחתי נמצאה כל הירושה אשר עזבה לי אמי ז"ל, שלשה גילדון הון עצום... לעמבערגה פני מועדות, עוד היום אעשה דרכי... היה שלום". ככלותו לדבר חלף הלך לו ועקבותיו לא נודעו לו ימים רבים. –

ג.

בבקר אחד יפה אף נעים, השמש מלכת היום יצאה בהדר גאונה מחביון עזה ותפץ את זהב קרניה על כר נרחב העוטה ירק דשא כשמלה, ואלפי רבבות שושני חמד ופרחי הוד המתנוססים בשלל צבעים רקמה, נתנו קטורה באף כל נפש חיה, קול מנגינות בעלי כנף שונים למיניהם, עם שריקת רמשים וזבובים, הרעים וירעש בהמולה וימלא את כל האויר בהד טבעי מחריש אזנים, בכל רחבות עיר באראנאוו השלך הס, אין פוצה פה ומצפציף, כמו לו נסך עליהם אלהים רוח תרדמה באין מקיץ, נרדמה נדמו כל עובדי עבודה, בעלי משלח יד חבקו ידיהם, כלה רגל מן השוק והכל שבת וינפש.

אך לא כן הוא המחזה שמה על שפת הנהר, אשר מחוץ לעיר שם תחזינה עינינו המון רב הומים ומשתקשקים וכמשק גבים שוקק בה אלה מזה עטופים לבושי מכלל, משי ורקמה הולכים הלך ושוב צמדים צמדים לשאף רוח, ואלה מזה, אחוזים בסבך עסקיהם ומשלח ידם אשר תנופת ידיהם מרמזות אצבעותיהם, ודברי ריבותיהם לא ינכרו אותותם, האברכים ממפלגת החסידים, שקועים ראשם ורבם בפלפולים שונים, והם מעלים פילים בקופי דמחטי, עוקרים הרים

וטוחנים אותם בסברה, לעמתם צעירי הימים מבני הדור החדש נושאים מדברותיהם על כל יופי ונשגב, זה ירום המציר פלוני על נס, כי ידיו רב לו להכין פסל ותמונה להפליא עין רואים, ומשנהו יעל עד שמים, שיא אחת העלמות ההולכת שמה מנגד הלוך וטפוף, והוא מוציא כל רוחו כי כאיל על אפיקי מים כן תערג נפשו אליה. והוא נכון לתת את כל הון ביתו באהבתה, אם תאות לתת ידה לו.

את הדברים העולים על שפת לשון העלמות כבד מאד לדעת מי גבר יוכל לבא עד תכלית מחשבת נערה עברית או לבחון את הוד צחקה, בעוד אשר רוח ההשכלה זרה לה והיא רתוקה ברתוקות הבלי שוא, אל תתקע"ד הדורות, אשר קמטו לפני אלפי שנים.

יוכל היות כי העלמות תלעגנה בלבבן ובשאט בנפש תבטנה על היהידים הגאיונים גדועי הזקן וקצוצי הפאה מבני הארץ על כי השפילו את כבודם ויפלסו להם נתיב אל גן היהודים לשוח שמה, היהידום האלה הלא אינם עברים, ובלי תפונה לא יחוש לבם אהבה ידידות אל עם העולם, ואם מלאם לבם לבא הנה, אין זאת כי אם בגלל אסתר המלכה, ולשוח בגן היהודים למענה דבר קל הוא בעיניהם עוד גדולות מאלה היו נכונים לעשות, לו רק ידעו כי יאנה המקרה לידם לבא עמה בסוד שיח ולשבע נעימות מהוד פניה.

בקרב הנאורים הצעירים נמצאו רבים מתלמידי בית מדרש והמדעים אשר מקרוב באו לשאף רוח ולהנפש פה כל ימי השבתון מן העבודה הקשה, אשר עבדו כל השנה.

עוד כמו חיה נצבת מול עיני רחל היפהפיה ברמותה ובצלמה בעת אשר אחזה דרכה בין שדרות עצי אלה ולבנה נשענת על זרועות אחת מרעותיה. כאשר אך הופיעו פניה הנעימות בגן הטיול, התחוללה כרגע מהומה מסביב לה, ולא רק בין הצעירים מבני עם הארץ, כי

גם בחורי בני עמנו תֻכּו לרגליה, כל אחד חגר שארית כחו ויתאמץ בכל עֹז לפאר מעטהו, לסלסל שערותיו, במלה אחת לכלול יפעתו ככל אשר לאל ידו, למען יוכל למצא חן בעיני רחל היפהפיה בעברה על פניו. עולי הימים מבני הנכר התיצבו בשורה אחת ויחכו בכליון עינים לעת גשתה עדיהם, למען לא יכבד עליהם לחזות פניה ישר נוכח, ולהתענג עלו נגה ברק עיניה יונים. רחל העדינה הלכה קוממיות ותעדה גאון וגבה ועליה נורא הוד. לא כיתר עלמות באראנאוו אשר השפילו עיניהן וכלימה כסתה פניהן למראה גבר. היא הביטה שר נוכח עיני כל איש ועפעפיה בחנו אותו באמץ לב.

אם ערב לפעמים אחד הבחורים את לבו לחסום את דרכה, למען יוכל לבא בדברים עמה ולהתענג על נעים צלצל ניבה, אז היתה לאֵל יד מבט אחד אשר התמלט מעיניה החודרות לגרשו הלאה ממקום מצבו. והיא עברה מעדנות למחוז חפצה באין מעצור. כל הנאורים אמיצי הלב עמדו על מקומם כנציבי שיש מבלי נוע. ולא הרהיבו עז בנפשם, להפריע לכתה ולהצר צעדיה.

רק אנכי לבדי היתי האחד והמיחד, אשר שאתה לא בעתתני, ובכל עת יכלתי לגשת אליה ולשוחח עמה ככל אות נפשי. „עלמה כבודה! היה מפתח שפתי עמה בפעם הראשונה בגשתי אליה, עלמה כבודה, כאשר אדמה לא מוזר אני לך, לא אפונה כי עוד זכר תזכרי את העלם הקטן אהרן השחור". – „אם לא שכחתיך! ענתני בשפתי רצון, איכה אשכחך אם אתה היית לאהרן אוהב דבק מאח! הגידה נא לי בטובך אולי לקחה אזניך שמץ דבר מנהו". – „לא עלמה כבודה מאז עזבו את העיר נסתם ממנו כל חזון". – „א"כ ארמה כי מאשרת אנכי ממך! הבדחן הזקן יצחק טורקס - געלב, הלא תכיר אותו בלי תפונה – היה לפני שבעות אחדים בעיר לעמבערג והמקרה

אִנָה לידו להפגש עם אהרן. אבל מה רבו החליפות, אשר עברו עליו מאז הרחיקו נדוד מעירנו! כמעט נהפך לאיש אחר, ואך בדי עמל הכירו הבדתי. במשך עת שבתו שמה שנה את מלבושיו כאחד הרוזנים, קצר בעליונים ויאריך בתהתונים לפי רוח האשכנזים, גם נזהר הוא בלשונו לבלי העלות על דל שפתיו אף מלה אחת בשפת יהודית המדברת, מבני עמו „הוא מתרחק כמלא עיניו, כאיש אשר כבר הפיר ברית דתו ויבז ליקהת אמו". הדברים האחרונים האל התמלטו מפי רחל בקול חלחלה וחרדת נפש, הנותן אותותיו אותות על מכאוביה האנושים, אשר תשא ותסבול לרגלי הדבר הזה. לבד מכל אלה, הוסיפה בקצר רוח, התנצל מעליו גם את השם העברי ויצו על כל יורעיו במפגיע לכנותו בשם „אראלף" לבי לא יתנני להאמין כזאת לא יתכן. ומה דעתך אתה? הֲיִפְתְּ לבך לתת אמון בדברי שוא ותפל כאלה"? – „אפונה מאד אם בהררי האמת יסודתם, עניתיה לבי יסיתני בשפק, כי שונאי שקר הוציאו עליו דבתם רעה לעולל בעפר קרנו ולהבאיש ריחו בעיני אחיו בני עמו. משפטי זה לא הרצתי בגלל, אשר לבי מאן באמת להאמין בשמועה הזאת. זאת לא זאת, לא תמול אנכי, נפשי ירעה מאד כי כזה וכזה תקרינה רבות עלי תבל, אנכי חפצתי בזה רק להשקיט סערת לבה ולהרגיע את רוחה הנכאה". – „בעוד ימים אחדים, אמרתי אליה, אשים וויענה פעמי שם אמצאנו ואתחקה על שרשיו וכל דרכיו אסכון כאשר באמנה אתו", „מי יתן ויאמנו דבריך, מהרה לקרא ברגשי גיל, ולא נתנתני לבצע אמרי, בי אדוני, התראֶה אתו פנים אל פנים. לא אפונה כי ישמח אלי גיל למראה פניך, ואם טרם נזח מעל לוח לבו זכר רחל, ידידות נפשו מאז, תדבר לו שלום בשמי, אבל רק אז אם יקדים הוא לשאול לשלומי". בדברה את הדברים האל כסה אודם חכלילי את פניה.

—„ומי הוא אשר יוכל לשכחך, עלמה כבודה! קראתי בלב רגש" ועד מהרה נבהלתי מדברי אלה, אשר התמלטו מפי מבלי משים ואחפז לברכה בשלום ואגש ברגלים נמהרות אל חבר רעי, אשר עמדו מנגד ויביטו עלי בעיני קנאה על כל האשר והכבוד אשר הנחלתי לי, לשוחח עם רחל פה אל פה, רגעים אחדים באין מכלים דבר.

ד.

עת לא כבירה חלפה עברה מאז אשרתי לדבר עם רחל, ואנכי באתי ויענה, אולם כמו למרות רצוני, אזלת ידי למלאות חפצה באמת, הדבר נקל הוא למצוא איש אחד בין ארבעת אלפים תלמידים, ולבד מזאת אפפוני אז טרדות רבות הנוגעות אל עצמי ואל בשרי, ועל כן היה נטל עלי לשוב אחור מחפצי ולהשליך על המקרה יהבי, כי יצגני לפני לעת מצוא.

כאשר דמיתי כן היה, יד המקרה קבצתנו יחד.

הימים ימי ירח טבת החשך כסה ארץ, ככבי שמים אספו נהגם, ומטר סחף נתך ארצה, ואנכי נאלצתי אז לשית רגלי באילות ולהחיש מפלט לי משבלת המים, אשר שטפתני, אל איזה בית אשר יהיה עלי סתרה והמקרה הביאני אל בית משתה קאפפע רחב ידים, שם מצאתי המון אדם רב כילק והבית היה מלא עשן כקטור הכבשן מענן גלומי עלי מרורים, כמעט הצליח חפצי בידי לעבור את החדר הגדול ולבא אל לשכת שחוק - הכדורים, לקחתי לי גליון מ"ע ואשב לקרא, ככלותי לקרא, שמתי פני אל שלחן המשחק להתבונן על מעשי המצחקים.

על שלחן המצחקים צחקו שלשה עולי ימים, אשר פי המלצר נקבם תמיד בשם „אדוני הרופאים". השמות האל הבינוני לדעת כי תלמידי בתי הספר המה ממחלקת הרופאים, אחד משלשת הצעירים

ההם, משך את עיני עליו מבלי דעת מדוע, הוא לא הצטין ביפי תארו ולא במבנה גויתו, פניו היו לבנים כשיד ועל סנטרו צמחו זעיר שם שערות בודדות אשר השחיתו את צלמו, בכל זאת לא יכלתי להסב את עיני ממנו.

הכרת פניו ענתה בו כי דבר לאט עמו, וספוני טמוני קורות נעלמים חרשו תלמיהם על מצחו, אך זאת לא עלה על לבי, כי ראיתיו פעם בשכבר הימים, רק המקרה לבדו, המגלה רזי עולם וכל סתום לא יעממהו, רק הוא לבדו היה בעזרי לחשף תעלומות מני חשך ולהסיר פני הלוט מעל האיש הזה, אחד המשחקים ערב את לבו להתל בו ולפגע בכבודו, עד מהרה התלקחה שלהבת קצפו, על מרום מצחו נקוו קמטים קמטים ופניו כסו בצלמות, המחזה הזה השיב לו כרגע את כח זכרוני וָאֱוָכֵחַ לדעת כי הוא הוא מכירי מאז „אהרן השחור״.

אם הפגישה הפתאמית הזאת פזרה לנו מלא חפנים שמחה וגיל, לא אוכל לדעת אל נכון, רק זאת ידעתי כי שמחתנו לא היתה שלמה עד תכליתה, הן ימים רבים נגזו ועברו מאז שם המקרה פדות בינינו ובמשך העת הכבירה הזאת נתקו גם לולאות האהבה, אשר קשרו חרצבות אגודתנו לפנים, עד כי כמעט לזרים נחשבנו, רק הרעיון הנעים האחד, כי בואי בדברים עמו, יועיל להרנין את לב רחל, בשובי הביתה בשלום, רק הרעיון הזה לבדו הכביד עלי את יד להתודע אליו ולחדש את בריתי אתו.

–התזכר עוד, אדאלף, את אנשי באראנאוו? פניתי אליו בשאלתי הידעת כי שם נמצאה עוד נפש אחת המשתוקקת לדעת גורלך ומצבך? התוכל לשפוט בעד הערפל מי ומי היא הנפש הזאת? – לא, חדל ממני, אינני זוכר מאומה. ענני באמרם נמרצים, האמינה לי ידידי, כי מאז עזבתי את באראנאוו, נקעה נפשי ממנה, והנני מתאמץ בכל

יכלתי למחות זכרה כעב מעל לוח לבי. – הגם את מלאך פניך את כרוב ממשח הסוכך, אשר סכה לך באברתה תמיד ותמטר עליך כגשם נדבות בימי עניך ומרודך, את רחל מודעתך הגם אותה שכחת?

– האם אל רחל ירמזון מליך? קרא בקול מפיץ רגשי התעוררת ואותות גיל הופיעו על פניו, ומה שלומה ומצבה? אם לא אשגה, הנה כבר מלאו לה שש עשרה שנה, בלי תפונה הִנֶהָ עלמה, יפהפיה ונחמדה. – אמנם כן עניתיו, כשושנה בין החוחים פורחת היא בין בנות בארנאוו, יפה היא כלבנה, יפי תארה יעיב שמש האביב ובכבבי רקיע ישים תהלה, ואחל להעביר את כל טובה על פניו להללה, לשבחה ולספר הודה, לתנות לפניו את תמת נפשה ובר לבה, ובהמי לא הצבתי גבולות לשיח שפתי, אשר פרץ כזרם מים כבירים מבלי שית לב איה אנכי ולפני מי אני נצב. – על שפתי אהרן רחף צחוק קל, וכִגלותי את דברי ענני ברוח כביר – צר לי למאד על הנפש העדינה הזאת! – ומדוע? שאלתי בתמהון, – צר לי מאד על רחל, שנה את דבריו, בכל אות נפשי חפצתי לראותה שאננה ומאשרת, אבל לבי לא יחוש לה עתידות טובים, אם אמת נכון והדבר כי העניק לה הטבע מלא חפנים יופי, חן ושכל טוב, אירא מאד לנפשה, פן תפל אבן חן הזאת בידי אחד הנבלים נבער מדעת אשר לא יבין חין ערכה, והשחית את יפיה.

– בי ארוני, קראתי, אל נא תחרץ משפטה לשבט, כזאת היה לא תהיה.

– אם לא תבין את מעלת רוחי הנני לבאר לך פשר דבר, ונוכחת לדעת כי בצדק כל אמרי פי, כמוני יאמין לבך גם אתה, ידידי, כי לב רחל לא יפתה ללכת אחרי מראה עיניה ולבר לה איש אשר כלבבה, כמשפט כל בנות עמנו שומרות אמונים, אשר תסגרנה

את עתידותיהן בידי הוריהן לעשות בהן כטוב בעיניהם, והוגיה היושבים במחשכים כמתי עולם, הלא יבחרו לה בלי תפונה, לאלוף נעורים איש אשר אור הדעת לא נגה עליו, הגידה לי איפה, היעמד לבה? התעצר כח להחזיק אתו מעמד, על דרך החיים לארך ימים? האם לא נבל תבל בעצם ימי עלומיה? – ומדוע תביט עמל ביושבי חלד לתתם לפני בני בליעל אשר לא ידעו רחם? – באשר אנכי תכנתי את רוחם וכל דרכיהם הסכנתי, ומה גם האורתדכסים הקנאים אשר כל רגש אדם זר לרוחם, אכן רב לנו להרבות להג על אדותם, עתותי אין עוד בידי, היה בשלום, בחפזון תקעתי לו את כפי ונפרד איש מעל אחיו.

שבעות עברו ירחים נגזו ואנחנו לא ראינו איש את פני רעהו, עד שהביאנו המקרה עוד הפעם להפגש יחדו

בראשית האביב החלפתי את מעוני ואתקע את משכני ברחוב אחרת, ויהי בערב ואשקף בעד אשנבי אל אחד הבתים, אשר חלונותיו היו פתוחים מול חלוני, ואראה והנה גוית מת מונחת על ספה ואהרן עומד עליה בבלי זין המנתחים, אשר בידו, כרגע ראני גם הוא ונקרא איש לרעהו לשלום, מאז והלאה החלה אהבתנו לשגשג עד כי הכתה שרש עמיק בלבנו ותעש פרי ובמשך ימים מעטים נקשרו נפשותינו באהבה עזה אשר מים רבים לא יכבוה, אז צלחה בידי לחדור היטב אל תכונת נפשו עד היסוד בה. אז נוכחתי לדעת כי אהרן, אך את מעטה בית המרו המיר, אבל לא את רוחו, כאז כן עתה לא השליך עוד את גאותו ורום עיניו, עוד גם עתה רוחו מרחפת על פני תהום מחשבות ושנאה, איבה, נקם ומשטמה מקוננות בבתי נפשו לכל הנברא בצלם ואף אחד מאלף יצלח למצא חן בעיניו, אותו יבחר ויקרב ולו יגלה את כל הטמון בקירות לבבו. גם תשוקתו

הבלתי טבעית, לחכמה ודעת טרם סרה ממנו ולכל בהן חיי רוחו, וכאז כן עתה עודנו מחזיק בקשי ערפו לבלי שוב מפני כל על אף כל הנחרים בו. והפתגם הישן שגור תמיד על פיו: „אין דבר העומד בפני הרצון".

בנוגע לאמונה ודת נהפך אהרן כחמר ח׳תם ורוח אחרת נחה עליו מן הקצה אל הקצה: לפנים היו כל לבו ונפשו נתונים אל דתו, כל מצוה, כל חקה, כל מנהג ישראל, אשר בהררי האמונה יסודתו נצר כבבת עינו לבלי הפל מהם צרור ארצה, אמץ לבו ורוחו הכביר לא נתנוהו לְהִכָּנַע מפני איש, אשר דעותיו והשקפותיו בדבר אמונה ודת, שונים מדעותיו הוא בחמו האמין אמונה אמן כי אלהי הנקמות אשר לפניו ישפך שיחו תמיד, שומר עברתו לשונאיו ומנדיו השואפים לבלעו, ולעת מצא, עליהם משמים ירעם ימ״ד פעולתם אל חיקם וינקם לעיניו את נקמת דמו השפוך. ועתה? הה! קֶרץ מבית מדרשו בא וינאר מקדשו חומת איש דתו הכתה שאיה וכלה גרשה מקרב לבו בשאט בנפש יביט על איש עברי מאחיו אשר לבו רד עם אל כל קדש משחק לו וינאץ בזעם אפו מועד ושבת.

רק השם יהודי – הוא לבדו נשאר לו לפלטה מכל מחמדי, מקדם, אותו לבדו נשא כחותם על לבו. ועם כל רגשי השנאהו הבוז והמשטמה, אשר רכש לבו להליכות עמו וְחֻקיו, רַתַּק כמו למרות רצונו אל מקבת בור נֻקר ממנו, בעבותות חזקים לבלי החלף והמר דתו בעד כל הון, והפתגם הזה היה שגור תמיד על פיו: אמנם המעיל הזה לא ייטיב לאזרני ולא ישית עלי כבוד והדר, אבל מעיל טוב ממנו לא מצאתי עוד, לצאת ערום בלי לבוש, כזאת לא יתכן, כי יתקלסו בי נערים ויעפרו בעפר לעמתי.

כאשר חשה נפשו כי ברית אהבתי את אהרן נצבת כיתר

במקום נאמן, מצאתי און לי לדבר על לבו, כי יסע אתי יחד ברנובה בימי החפש מלמודים, ולאשרי מצאו דברי מסלות בלבו, ועד מהרה יצא חפצי לפעלות.

במשך עת המסע, בשבתנו במרכבת הקטור, התגלע בינינו שיח ושיג על אדות רחל.

– השמר לך ושמר נפשך, אדאלף, בל תדבק בה לאהבה שנית, אמרתי אליו; אהבה ישנה לא אהבת נצח היא. –

– אנכי והאהבה שני הפכים נחנו – ענני ברוח כביר – האהבה היא רגש רך וענוג, ואנכי הנני קשה כסלע, ערפי גיד ברזל ומצחתי נחושה, הידעת את אשר עם לבבי לעשות הוסיף בצחוק קל על שפתיו, אנכי אחבל תחבולות לבלי הפגש עם אילת השחר הזאת, זכרה קדוש לי, היא היתה, קרן האור האחת אשר הגיהה חשכי בימי ילדותי האפלים. ואני מה מאד תכסף נפשי לשכח את הימים הרעים והמרים ההם, אשר עם פגישת רחל וזכרה יעלו גם הם על לבי. לבד מזאת מה זאת תמריצני לבקש קרבת בת חשוכים מדלת העם ולדבר אתה בשפת יהודית היקרה!

כאשר בצע אדאלף אמריו, מהר ויקרע את חלון המרכבה ויעמיק לחדור אל האויר, אשר ערפל חתולתו.

ה.

באחרית ימי ירח יולי באנו בשלום בארנאווה, ותהום כל העיר בהודע כי אהרן השחור בא. מכל בתי המרכלית והחניות השקיפו אליו אנשים למאות וישלחו אצבע למולו, נערים שובבים ופרועים לשמצה סבוהו כדבורים ויקראו אחריו מלא רשע: אפיקורס מומר!" אבל אהרן לא שם לב להעלוליהם ולא התעצב אל לבו מאומה.

למען בלות ימי החפש בענג ובדברים משמחי לב, בחרנו לנוע על הכפרים ולבקר בהיכלי האצילים בעלי הָאֲחֻזּוֹת, אשר קבלונו במאור פנים, אף כי בלב ולב.

פעם אחת ישבתי בדד בחדרי ואין איש אתי. והנה פתאם לפתע סבבה הדלת על צירה ועל סף הדלת הופיע איש גמד משחת המראה. חוטמו היה אדום כתולע, ורגליו דקות כרגלי האשמדאי, האיש ההוא היה בַּדְּחַן העיר יצחק טורקש־געלב, אשר לבד ממשלח ידו זה נהל עוד עסק אחר בחברת, כי היה שותפו של הקב"ה ויהי עוזר על ידו לזווג זוגים, ונוסף על שתי המשרות הנכבדות האל מלא גם תעודת משמש. להועיד בני העיר לאספות הקהל ולהקדיש קרואים למשתה. בפעם הזאת בקר במעוני על פי תעודתו השלישית להועיד אתי אל בית הגבירה שפרינצא קליין לקחת חבל בחג כלולת אפריון בתה הנלקחה אחר כבוד לבן גילה החתן יצחק שפיץ.

בכל חפץ לבי הנני נכון ללכת, עניתיו, אבל הגידה נא לי האם לא יפקד שם מקום עלמות, יפהפיות הגם אסתר המלכה תמצא שם בין העלמות התופפות?" - ומי היא זאת אסתר המלכה? שאל הננס בתמהון, האם לא אל בת הטבח, העב. ירמזו מליך? אך זאת היא שאלה! האם ספיר נחמד כזה לא ימצא מקום בבית נבאת שפרינצא? יהי לבך סמוך בטוח אברך נכבד אנכי ושפרינצא יודעים את אשר לפנינו, זולת זאת, הלא אז למותר יהי לנו לפזר כסף על פרחי הוד ושושני חמד לפאר את האולם, הן במה נחשבו כל פטורי ציצים ונזרי תפארה לעמת רחל היפהפיה! ובכן הלא יחד בבודך בין הקרואים, הואילה נא איפה וְקַחָה עמך גם את אהרן רעך - אל נא תשים אשם נפשי על כי אקראהו בשם העברי, כי כן ידעתיו מימי חרפו ובשם אחר לא אדע אכנהו. תקותי תשעשעני כי אחרי חפצי

לא תשנו עוד, ופני שניכם ילכו אל המשתה להרנין את לבב המחתנימי והקרואים המחכים לכם לבלי תת מקום לאנשי באראנוו להתקלס בן ולאמר: אך נבער מדעת הוא יצחק הבדחן ונפשו לא תדע עד מהו את מי לך לרחק ואת מי לקרב. יהודים נבוכים מבני הדור הישו קרא ויאספם כעמיר גורנה, וצעירי ימים דורשי חכמה ומדע נוח' מעל לוח לבו". —

לשמע דבריו האחרונים לא יכלתי להתאפק מצחוק, ואנטיהה נאמנה כי על אדות בואי. אנכי, אין לו לדאג מאומה, אך אם גם אהרן יאבה לקחת חלק במשתה הזה, זאת לא אוכל לדעת נאמנה וע"כ יואיל לבקרני ביום המחרת וידע איך יפל דבר.

הבדחן חלף הלך לו, ולבי היה סמוך ובטוח כי בעד כל כפר לא יצלח בידי להטות את לב אהרן לחברה אתי, ובאמנם כאשר דמיתי כי היה. כאשר הצעתי לפניו את חפצי ענני ברגז קלו „ליהכתי שאול ואבדון, לגי התפת אלך עמך, אך לא אל חבר הקנאים פראי אדם אלה. אל תוסף לדבר אלי עוד בדבר הזה" -

— אבל הלא תלמד שם לדעת אשת חן הלוקחת לב. הלא היא הגבירה שפרינצא קליין, העשירה הכי נכבדה בעיר, אשר כסף כאפר תפזר, ואטון משי ורקמה משלח ירה. —

— אך זאת היא תשוקה! ענני בפנים זועפים. - אנכי החילותי לשית לנגד עיניו את הגבירה שפרינצא בצלמה ובדמותה. בהלך נפשה ובכל עלילותיה למען תפוש אותו בלבו כי יאות לחפצי. ובאמת היתה הצדקה לשפרינצא למשוך עליה עיני כל רואיה. כי כיוצא מן הכלל נבדלה מכל יתר נשי באראנוב בכל ארחות חייה היא הופיעה בהדרה כחיה שחציה בן אדם ומחציתה השנית - קוף. כל מעגלי דרכה פלסה בארח פלא. בעודנה בשחר טל ילדותה אנה המקרה לידה

לבקר כששת ירחי מספר בעיר לעמבערג. העיר ההומיה הזאת אצלה מרוחה עליה ותמסך בקרבה רוח עועים לחקות את הליכות בנותיה ההולכת לרוח העת החיה. וכאשר שבה ברנובה לא יכלה לראות עמל בבנות עירה, ותראן תמיד לדעת כי יתר שאת לה עליהן בכל פנות שהיא פונה, היא שמרה תמיד מוצא שפתיה לדבר צחות בשפת אשכנז. כל מלה זרה אשר שמעו אזניה, היתה חרותה כמו בצפרן שמיר על לוח לבה, החזיקה בה בכל עת מצא, ואף בלא עת מצא עד כי לפעמים העטתה עליה בושה. – לקרא בשפת אשכנז מעל ספר לא למדה מעודה – ולא לפלא הוא איפה אם לא ידעה דרך עמה, בכל זאת התאמצה תמיד להוליך את בני עירה שולל, כי יאמינו אשר השפה הזאת ערוכה ושמורה על לשונה. להפיק את תאות נפשה זאת, נשאה בחיקה תמיד אחד מספרי שיללער, וכאשר חזו עיניה מרחוק איש בא אל חנותה מהרה לפתח את הספר ותתבונן בו בעין חודרת, כאשר הרהיב אחד משלומי אמוני ישראל, לשחרה מוסר על כי תבלה זמן בקריאת ספרי טרפה ופסול. היה מענה ערוך על פיה: „בהיותי בלעמבערג עיני ראו ולא זר כי גם בת הרב קראה ספרי אשכנז". ובלבה, המלא הבלי שוא כיתר בנות עירה, חשבה „אמנם חטאת קסם מרי היא לקרא בספרי מינים, אבל אנכי הלא אינני יודעת את כל הכתוב בם, ורק למראה עין אשית על הספר מבטי".

גם עתה בהגיע התור אפריון בתה, היה כל משא נפש שפרינצא לעטף שית כבוד ויקר, בתתה מהלכים למנהגי בני הדור החדש על ראש שמחתה, לבה פחד ורחב בזכרה כי. כמו בעיר לעמבערג כן גם בעיר בזראנוב הקטנה, יצאו בחורים ובתולות במחול משחקים ונקבה תסובב גבר במאור פנים לבלי התבושש, לבד דבר אחד דכא את רוחה וישביעה עצב, בהעלותה על לבה, כי בזראנוב אך עיר קטנה

היא, ואנשיה בה כלם בצל הבערות ישכונו, ואי מזה תמצא לה שמה, נאורים כאלה, אשר על פיהם יצאו מערכי לבה אל הפעל? אך ד׳ הרופא לשבורי לב הקדים גם לשפרינצא רפאות תעלה למחץ לבבה, בהביאו אותי ואת אהרן השחור הנה, זאת ראתה ותשב למנוחתה מדעתה כי אנחנו לא נמרה את פי כבודה בת חיל כמוה, ותבהל את יצחק הבדחן ותשלחהו לקרא לנו.

את כל הדברים האל ספרתי לפני אהרן, ועוד הוספתי עליהם כהנה וכהנה בשפה לנאמנים ובלשון למודים, ככל אשר היה לאל ידי למען שפוך עליו רוח תשוקה לבא בסוד עליזי גאותה וכל עמלי עלה בתהו כי הוא באחת לא, לא ולא!

– הגם לצאת במחול את רחל היפהפיה, געלה נפשך? שאלתיו אחרי כן בתמהון. הגם את יעלת חן הזאת, תשליך אחרי גוך ככלי אין חפץ בו?·

כקסם על שפתי היה השם הזה, מפני שמעו שנו פני אהרן חליפות, וכרגע נשקע בהמון שרעפיו וקמטים רבים נקוו על מרום מצחו, עד כי על נקלה היה להכיר כי מלחמה לו בקרב נפשו פנימה, מלחמה, אשר למרות רצונו עליו להכנע ולהתרפס תחת יד איש ריבו.

ובאמנה כן היה, בבקר השכם, כאשר בא השדכן עוד הפעם לשחר פנינו, לא נתנו אהרן להפציר בו וימהר ויחליט, כי בא יבא ולא יאחר.

ו.

שבעת ימים חלפו הלכו להם מאז הקדשנו למשתה, ויום החתונה בא בא, אנכי ואהרן שמרנו מוצא שפתינו ונבא גם אנחנו להתענג על משתה השמנים, אשר תעשה שפרינצא, אפס אחרנו

מעט לבא את כלולת האפריון, לא אשרנו עוד לראות וע"כ שמנו פעמינו ישר אל ארמון המשתה, האולם היה כלול בהדרו, מנורות כסף וזהב עדויות בצנתרות בדלח וזכוכית הפיצו אור נגהות, אור יקרות וקפאון מכל עבר ופנה, ימנגה נגדן פזו כל כלי הבית, הארונות והמראות המלטשים אגני הפרחים ויתר הצעציעים, הופיעו בשלל צבעים מרהיב עין ומשמח לב בין המון הקרואים המלבשים בגדי שבת ויו"ט, ההלכה שפרינצא מעדנות ועליה נורא הוד, בגדי משי מרקמים בפתילי כסף מעשי הושב עטפו את גויתה, אצבעות ידיה הבריקו כזהר החשמל מלהט אבני אש שוהם ואקדח אשר שבצו בטבעותיהן, עגילי זהב מופז ממלאים בספירים התנוססו על אזניה, והרוזי פנינים לבנים כשלג לבנון ירדו מעל לבנת צוארה, והרבצנה על חָזֶהָ וישיתו על הוד יפעתה נוספות, בעדי עדיים האלה פלסה לה שפרינצא נתיב בין להקת שרים ונוגנים. בין חבר עליזים, בחורים ובתולות ותלך הלך וטפף עד, אשר פגשה אותנו על סף הדלת, „בואכם לשלום אורחי הנכבדים, קראה בשפתי חן מלאות רצון, הלאה הלאה אל השלחן, בביתי תמצאו את כל אשר תאוה נפשיכם כמו בלעמבערג העיר הגדולה לאלהים, בהיותי בלעמבערג למדתי דעת למדי את חקי הכבוד, ולא נבצר ממני להוקיר כל איש לפי ערכו וכבודו!"

הופעת פני שנינו התאה עשתה רשם עז והזק על כל הקרואים והקרואות, הגברים נרעשו מאד ולמראה פנינו חוטלו, ויהפכו לנו ערף, וכמו בשאט נפש הסבו עיניהם מנגדנו לבלי הסתכל בפני רשעים, לעמתם העלמות לבשו גיל וַתְּצְהֲלְנָה פנים לנו ועד ארגיע מצאנו לנו איש איש את בת גילו ונצא במחולות מחנים.

רגעי מספר חלפו ואיש זקן ושבע ימים הופיע הלשכתה, ועל ידו עלמה רכה וענוגה, צעירה לימים, האורחים החדשים האלה היו"

הירש הטבח עם רחל בתו היפה בבנות, מאז בואנו בארגנובה אך זאת הפעם הראשונה אשר אנה המקרה לידנו לראות פניה, ועל כן נרעש לבנו מאד למראה הוד יפעתה וברגש תמהון מוזר התמלטו מפי שנינו המלות: „האח! אל אלהים מה דמות נערך ליפיה!"

– ומה יחשב לבך עתה? אמרתי לאדאלף בצחוק קל.

אדאלף לא ענה מאומה, כי מלים נעתקו מפיו, פניו חורו כשיד וכל יצורו גוו רעדו, אך כעבור הבהלה הראשונה התאושש כרגע ויגש אליה בענות כבוד וישחר פניה לצאת עמו במחול.

– לא, ענתה רחל, היה לא תהי כזאת! –

– ומדוע? שאל אדאלף, ופניו אדמו כתולע. אין זאת כי אם חקי המחול זרו לך, לכן השבות את פני. –

– שגית אדוני, ידידי, זאת לא זאת, השיבה רחל באמרים נמרצים וברוח כביר עשוי לבלי חת את חקי המחול אולי יודעת אנכי שכם אחד על כל בנות עירי. רק כי אין את נפשי הפעם למלא הפצך – ובדברה בחנוהו עפעפיה.

על שפתי אהרן הופיע צחוק מכאיב-לב.

– אולי אמצא חן בעיניך להגיד לי מה פשעי ומה חטאתי כי תעטי עלי כלימה כזאת?

עונך גדול מנשא כי נקעה נפשך מבני בריתך ובצור מחצבתך תשים תהלה, תורת חסד עזבת ושפת יהודית מורשה לנו מדור דור לחרפה היא לך הגידה נא לי מה בצע לך בהתכחשך לעמך? האם לא על ברכי יהודים נולדת גם אתה? האמך חתית?

הדברים יצאו מפי רחל ופני אדאלף חפו אהה: לו ידעת... גמגם בלשונו, אשר התנהלה בכבדות אך פתאם הטה עקלקלותיו וישא מדברותיו על ענין אחר.

– סלחי לי גברתי, הנך שוגה ברואה, אנכי לא אבוש עם צור מחצבתי גם ליהודי ברנוב לא אשמר עברתי, איש מאתנו לא עשה לרעהו רעה ומדוע נבגד איש באחיו? כמוהם כמוני ילידי באראנוב נחנו.

אם כן סלחתי כדבריך, ענתה רחל, לא אפונה כי אמת יהגה חכך, דע לך, אחי, כי זכרונך עוד חקוק על לוח לבבי בעצם תמו, כמו חי הנך נצב לפני בעודך באבך, בעוד התגוררת יחד עם אמך הזקנה בעלית קיר בתנו.

– האמנם? קרא אדאלף ברגש גיל ופניו נהרו, האמנם תזכירנו עוד? –

– חי נפשי! אם לא הצחוק הוא! לשכח אותך? הלא משלומי אמוני ישראל היינו אז שנינו, ואתה אדוני האם שכחתני?

– לא שכחתיך ולא אשכחך לנצח, ענה אדאלף בדברים חוצבים להבות אש, את יתר הדברים, אשר נדברו ביניהם, לא יכלת עוד להקשיב, אף כי עשיתי אזני כאפרכסת באשר שיחים היה בקול דממה דקה מאד, הקרואים, אשר בחדר החלו להתלחש איש באזני רעהו, אך פתאם נשמע לאזני קול שפרינציא אשר קראה אל רעותה: „ומה לא חזו עיני בלעמבערג, רבות רבות ראיתי שם, אבל כי תעז כלה עבריה לדבר על אזן גבר זר ומוזר עת כבירה כזאת, זאת לא ראיתי ולא שמעתי גם בלעמבערג”. –

כנראה לא טחפלב רחל מהשכיל כי עיני כל הקרואים נטויות אליה ואל אדאלף, והם שוחתם כל העת וע"כ החישה לשום קץ להגיגה בדברים האל: נעים לי מאד לשמע, כי אנשי באראנוב קרובים אל לבך וזאת לי לעדה, כי לא כצעקתה הבא עליך, אדוני, עשית וכי עודך מחזיק בתמתך עם אלהים ואנשים. –

– לְהתראות! –

רחל התבוללה בין הקרואים ואדאלף נשאר על עמדו כנציב שיש, ועיניו תרו את עקבותיה, בעת אשר לבו היה שקוע בהמון שרעפיו.

– כאשר אחזה לי – אמרתי אל אדאלף בגשתי אליו – לא חשה נפשך את המכאובים האנושים, אשר סבל חתן רחל, בעת אשר הרבית לחג עמה.

– חתן קרא כמעט בקֹול רם, חתן! אם כן כבר מארשה היא לאיש?

– אמנם כן, וזה אך מעט נודע לי הדבר.

– ומי הוא חתנה?

– זאת לא ידעתי. –

– שקר הדבר, קרא אדאלף בחמת קצף, שקר! ומבלי התמהמה אף רגע שם פעמיו הביתה, הנה כי כן כלתה הפגישה הראשונה, אחרי עבור אחת עשרה שנה מעת הפרדם.

שני ירחים תמימים חלפו עברו, האביב הנחמד כילק פשט ויעף גם הוא ועל משמרתו בא החרף עם גשם מטרות עזו והמון סופותיו להעיב לארץ ולדרים עליה, אנכי ואהרן הרימוני פעמינו אל מסלת הברזל, וברכב אש עשינו דרכנו ונבא וויענה.

בימים האחרונים נשתנה אהרן שנוי נמרץ מאד, לתכונת רוחו היו חליפות וצבא חדשים לבקרים, רגע נהרו פניו ויהי מלא שמחה וגיל, ומשנהו נראו צללי עיפתה על מרום מצחו ועצבת נוראה לחצה את לבו, פעם לבש גאות כמדו ולא חשב אנוש, ופעם נמג לבו בקרבו ויהי כשפן לסור למשמעת כל איש ולכל אשר יחפוץ יטנו.

האותות האל הראיני למדי, כי לא ריק הוא ממנו, אין זאת

כי אז דבקה נפשו בנפש רחל לאהבה אותה, אמרתי עם לבי, עצמת כח האהבה ולהט רשפיה לא ידעתי אז אכנה. ולשאול את פיו לא מצאתי און לי, וע"כ שמתי לבי קבר לחידתי זאת, רק זאת היתה נחמתי, אשרי ושמחת גילי, כי לב נקפא כזה יוכל להתהפך פתאם כחמר חתם, ותחת החרף הקר בְּקָרָתוֹ. בא בלבו האביב בכל תקף חֻמו הלוהט:

אראלף היה שמח וטוב לב במדה נפרזה כזאת עד כי נדבו לבו פעם אחת לשפך שיחו בחיקי ולהדרש אלי בטרם שאלתיו.

– אם תאבה לשמוע. אמר אלי, אז יש לאל ידי לספר לך חדשות ונצורות, אשר לא פללת, ואשר תתנה שמחה בלבך.–

– מדוע לא אחפץ? עניתיו

– אראלף החשה כמעט רגע ואחרי כן התאושש ויאמר במלים קצרות. דע לך כי אוהב אנכי את אסתרקא. והיא גם היא אוהבת אותי ונפשה קשורה בנפשי, עד כה התאמצתי לכלא את רוחי בקרבי עתה התאפק עוד לא אוכל כי מלים מלאתי, הבה ואספר לך את פרשת ההזיון הזה מהחל ועד כלה.

לא אפונה כי עוד טרם נזח מעל לבך חג האבריון, אשר חגגה שפרינצא. קצרו שפתי מהביע לך את הרשם החזק אשר פעלה עלי אסתרקא אז. בכל זאת מבלי שים לב אל שתי עיניה היפות, אשר משכוני אחריה כאבן שואבת, לא מלאני לבבי ומכאובי האנושים בשכבר הימים, ומעודי לא התאויתי תאוה, להסיר את המסכה הנסוכה עליהם ולהעלותם מקברם למען העכר את רוחי. זולת זאת נפשי יודעת מאד את הירש הטבח ואת רוח קנאתו לדתו. אנשים כאלה נבזים נמאסים הם בעיני וחרפה היא לי לבקש טובי בבית חלאת אדם כמוהו. ובכן השלכתי על המקרה יהבי, כי אך הוא

לבדו יצליח דרכי לקבצנו יחד.

כעבור שבעת ימים האיר אלי המקרה פניו ומבלי משים פגשתי את אסתר. ונפלאה עוד מזאת, כי פגשתיה במקום, אשר מעודי לא פללתי ולא עלה על לבי!

כמדומה לי כי יתר ממני הנך מכיר את „החרבה" יתר הפלטה ממשואת הארמון הישן אשר על שפת הנהר מקום נשכח מני רגל. מקומות כאלה תעבה נפשי תמיד ואך לעתים רחקות מאד בקרתי אותם ואף גם זאת בגעל נפש. ויהי היום בלכתי תפוש ברעיוני לבי בלי כל מטרה והנה הובילני רגלי מבלי משים הרחק משאון העיר והמונה וביד נסתרה אחזה בי ותמשיכני אל החרבה ההיא. אל נא תהמר לצון לך ללעג על חלומתי, כי לא שקר מלי הפעם, בעת ההיא הייתי במצב כזה, רוח הבדידות שאפה נפשי בהלך רגשותיה למען תהי לאל ידה להביט ישר באספקלריא מאירה על התבל הריקה, הבוקה, המְבקה והמבלקה.

ויהי בגשתי אל מעי מפלת הארמון ואשא עיני וארא והנה רחל יושבת על סעיף סלע! היא תפרה אז כתנת בידים חרוצות מאד ועל ידה היה מונח ספר. לקול שַׁטת צעדי התעורה וַתָּרֶם ראשה, אנכי השתחויתי לה במנוד ראש ורגשי כבוד וידידות, והיא גם היא השיבה ברכה אל חקי. – מי הגיד לך כי אנכי אהי פה? שאלתיה בתמהון, הלא רק על פי מקרה טלטלתי הלום טלטלה!

– איש לא הגיד לי זאת, ענתני, ואדם חכלילי כסה את לחייה רק לבי נבא לי כי אפגשך בזה. עד הספר הזה, אשר לקחתי עמדי להראותו אותך. – בו ברגע נתנה אותו על ידי ותשאלני אם זכר אזכרנו עוד.

למראה הספר בפעם הראשונה, אשר התנוסס נגד עיני בצבעו

הצהוב, רחש לבי רגש. שאין לבטא באמר ודברים, הוא היה „סדור קרבן מנחה של אמי ז"ל. לבי הלם בקרבי כהולם פעם עיני מלאו דמעה, אך כל יצורי כמו קפאו, ולא עצרתי כח להוציא אנהה או הגה מפי. דומם חרש הושטתי את ידי ואשיב לה את הספר:

– את הספר הזה, התזכר אדוני? את הספר הזה עזבת בידי באחד מימי הקיץ הבהירים כאשר הרחקת מזה נדוד. הה! כי אזכרה את היום ההוא תשוח עלי נפשי, אנכי וחיים הקטן, אשר לו אני מארשה כעת, השתפכנו אז בבכי ודאגה שברה לבנו על אדותך.

אם כן חתנך גברתי הוא עתה חיים? שאלתיה, ואתאמץ בכל כחי להסתיר מבוכתי ולהעמיד פנים כאיש נושא מדברו על עני אשר לא יגע עדיו. ומדוע איפה לא השמעתינו אף שמץ דבר מזה בראותנו פנים בפעם הראשונה.

באחת. כי שיחתנו לא נסבה אז על צירי ענינים כאלה, וזאת שנית מדוע לא נשאת גם אתה על דל שפתיך את העלמה היפהפיה אשר ארשת לך, בלי שפק הנה בת אצילים יפתי בעלמות, אשר אין על עפר משלה!

– משגה אתך, גברתי, עניתי בצחוק, לבי עודנו חלל בקרבי והנני נכון להושיב שם את הקרובה אליו לעת מצא.

רחל העיפה עלי מבט חודר כליות ולב ותקרא: אם כן שקר טפלו עליך אחינו יהודי באראנאוו. זאת הפעם השנית, אשר ערבו את לבם לנבל כבודך ולשפך עליך קיקלון. הם העבירו קול כי כבר באת בברית ארושין עם עלמה עשירה מבנות עם הארץ... ומי אשם בדבר אם לא עתה, אדוני בנפשך? לולא עדית גבה וגאון להביט על אחינו מגבה ולבזות צלמם כי אז לא נפחה בהם אש זרה, להבת קנאת הדת, לתתך לפני בן בליעל עובר עמו אמנם לא אעשה בנפשי שקר לחשב אותך לאיש

עול ופרוע לשמצה, חלילהלי! אבל זאת אוכל להגיד נאמנה כי לבך רם יהר מדי וגאוה אפיקי מגנך, ומבשרי חזיתי זאת, כי בהתהלכך עמדי מאנת להכנע.

אנכי רפצתי לענותה, אבל היא הפריעה את מחשבת והוסיף לדבר, אל נא תנסה להצטדק ולזכות ארחך בשפת שקר ובתאנות אשר אין להם שחר, כי כל עמלך יהיה ללא הועיל. הנה אשאלך אדוני, למשל מדוע תדבר אלי תמיד במבטא הכבוד „גבירה" ולא בלשון אַתְּ כאשר הסכן הסכנת בימים מקדם?

יען וביען כי רחל הילדה מכבר היתה עתה לעלמה גדולה ונכבדה ויפהפיה. —

הנה החלות, אדוני, עוד הפעם לחמד לצון ולהתל בי, קראה בשפתי רגז, אנכי אינני גבירה או עדינה כדבריך אך, בת ישראל פשוטה שאלתי ובקשתי איפוא כי מן הוא והלאה תקראני בשמי ... או „אַתְּ" ולא בשפת גאיונים „גבירה" במדבר עם איש אשר לא ידעו מתמול שלשום. הלא איש שלומי אתה מיודעי ומכירי משנים רבות!" —

— הנה נשאתי פניך גם לדבר הזה, אבל בתנאי כפול כי גם אַתְּ תפשיטי את תאר הכבוד ממני וקראת אותי בשם „אהרן" או „אתה!"

— סלח, אדוני, כזאת כבד ממני לעשות׳ הן אתה הנך תלמיד בית הספר אשר לבו ראה הרבה חכמה ודעת ואולי לא יארכו הימים והיית לדקטור ואנכי מה? כאז כן עתה בשם רחל וועלט אקרא, מרבית השנים שעברו עלי מאז התפרדה אגודתנו לא הוסיפו לי כל יתרון על אשר הייתי, ובכן אין לך כל צדקה לדרוש ממני כזאת.

עוד עת כבירה עברה עלינו בשיחות משיחות שנותו, ולא רק

ביום ההוא. כי אם בכל יום ויום פגשתי את רחל, עם מעשה מחטה, על הכר הנחרב ההוא ונרב להשתעות על כל אשר עלה על לבנו על שור, על חמור, על שה ועל שלמה, רק למען בלות את הזמן באיזה ענין לענות.

– נפשי תזהם מאד לשוח ברחבות קריה בין המון אנשים ושאונם. פה על הגבעה יחוש לבי ענג נמרץ מרוח צח שפיים הנותן קטורה באפי.

אמרה אלי פעם אחת – בלעדי זאת גם קול צפצוף בעלי כנף ישביעני רצון אין קץ. האח! מה נעימה היא התולדה עם חליפות חזיונותיה כל רוחי ונפשי נתונים המה לה, באהבתה אשנה תמיד.

אראלף החריש מעט, ויאמר: „הידעת כי הרגש אל התולדה וכל מחזות הטבע לא התבשל אצל בני עמנו במלואו. מצבם השפל, נודם ונועם בכל ארצות תבל בלי מנוח. כל אלה הועילו להותם לשרש מקרבם כל רגש כביר ונעלה. אבל ברחל היפה נצב הרגש הזה איתן. מחזות הטבע יראו עליה פעלם והדרם במדה נפרזה מאד. הפלא ופלא!"

– בכל יום ויום, הוסיף אראלף לספר, נפגשנו שם על הכר, שפתינו לא נלאו מדבר ואזנינו – משמע, כל דבר מצער וקל נתן לנו די חמר לשיח ושיג, שנינו לא שמנו את לבנו, אל היד הנסתרה המושכת את נפשותנו אשה אל אחותה, ואל אבני הנגף הרובצים על דרכנו להפריע מעלות רוחנו, האח, מה נעים לי זכר ימים מקדם!

מפי אראלף נעתקו מלים, רגעים אחדים, ועל פניו הופיע צל אור.

– צדקת – ידידי – קראתי, האשר היחיד והמיחד הצפו בכח

האהבה, איננו רק הדבר הזה לבדו, כי תחרג הנפש ממסגרותיה, תפשט בית חמרה ובמרום תמריא מבלי דעת כל מעשה וחשבון פלס ומאזני משפט לעלילותיה. הדבר הכבד והמופלא ממך יתיצב נגד עיניך כענין קל, אשר באפס יד תטנו לחפצך. והענין היותר קל וקרוב אליך – יְעֻבַּת, ותגשם והתראה לפניך כבריח ארמון, אשר כל יד עמל לא תניענו מקומו. אך מקרה זר ובודד במועדיו יוכל לפעמים לפקח עיניך לראות את השרש הכביר והעצום, אשר הכתה האהבה בלב הנאהבים ואת האחרית הצפויה לה, זהו מפעל האהבה וזו כחה לאלה!

אראלף פער פיו בצחוק.

– הנך מדבר כמו לו קראת מתוך ספר פתוח לפניך. – שמע נא הוסיף לספר. פעם אחת אחרתי שבת על יד מפלת הארמון ועיני כלו מיחל לרחל, מקוצר רוח הלכתי אחת הנה ואחת הנה שעות אחדות תמימות ועיני למרחוק הביטו לתור עקבותיה. אבל לשוא היתה תוחלתי. כל היום ההוא לא אשרתי לראותה. קצר רוחי החזק הוכיחני אז למדי לדעת מה יקרה רחל בעיני.

כה כליתי בהבל כל ימי השבועה ורחל לא באה. שפתי תקצרנה מהגיד לך את שבר לבי אז. כמעט יצאתי מדעתי.

ויהי היום בבקר לא עבות אחד ואמצא עוד הפעם את רחל בשבתה על המקום הנועד ומעשיה בידיה. האח! קראתי בעליצות גיל, ואתקע לה כפי, יהי שם ה" מברך, כי אשרתי לראות אור פניך עוד הפעם. נפשך לא תוכל לחוש את מכאובי ואת געגועי במשך העת הקצרה ההיא אשר נסתרת מנגד עיני.

על שפתי רחל רחף צחוק מר מהול בעצב, פניה חורו ועיניה כמו האדימו מבכי. „לא יכלתי לבא, הגתה ברוחה הקשה והשפל

קולה כאוב מארץ, מחלה עברה על נפשי.

– הלית? שניתי את דבריה, את התהפכת בצירים על ערש דוי ואנכי לא ידעתי?! אכן לא לשוא לא ידעתי שלו בנפשי, חזון לבי הגיד לי מגור מסביב מבלי דעת מה זה ועל מה זה.

– מחלתי לא היתה אנושה מאד - ענתני – ואתה, אדוני, הבקרת את המקום הזה מדי יום ביומו?

– אמנם כן, יום יום התהלכתי פה ונפשי מרה לי על כי אין פניך הולכים אתי.

תשואות חן חן לך על הסדך - קראה בשפל קולה ותושט לי את כף ידה הרכה, רק אז הרגשנו בפעם הראשונה את האהבה בתענוגיה ואת השרש העמוק, אשר הכתה בלבנו, רעד נעים שאין לבטאו בשפתים אחז את שנינו עינינו לנכח הביטו. ופינו, כמו סגר בבריח ברזל ולא עצר כח להוציא הגה, ונעמד שנינו דומם ולבנו הלם פעם.

הידעת אדאלף -- נטל עלי לשוב הביתה - קראה בשארית כחה, ותשמט ידה מידי, אמי תדאג לי אם יאחרו פעמי לבא, ולא תדע שלו בנפשה. –

– חיי בטוב, רחל, התבאי הלום גם ביום המחרת?

– כן, ענתה, בלא לב ולב.

ביום המחרת לא חכיתי לה זמן רב. בראותי אותה מנגד הלכתי לקראתה, בכל זאת לא שבעתי מן הפגישה הזאת שבע שמחות כמו ביום האתמול, איזה רגש עצב, אשר לא ידעתי שחרו, מצא לי קן בלבבי וימוגגו תושיה. פני רחל היו לבנים כנתר ורגליה התנהלו בכבדות כאיש אשר כשל כחו.

– כאשר אחזה לי לא שבת עוד לאיתנך רחל, אמרה

אליה, מבשרך אחזה זאת.
– לא, בריאה אולם אנכי – היא החרישה מעט ואחרי רגע שבה לשאת מדברותיה, גם היום גם לפנים לא ידעתי מחלה. אתמול סבבתיך בכחש, – אנכי הבטחתי עליה בתמהון – אמנם כן אתמול כחדתי את האמת תחת לשוני. לבי לא נתנני להגיד לך האמת הברורה. ואם אדם פני חלף ואור עיני אין אתי לא יד המחלה עשתה את, כי אם העצבת הרבה, אשר דכאה את רוחי. בימים האלה בכיתי הרבה בכי, הרבה דמעות שפכתי הבה ואספה לך במלים קצרות את כל אשר עבר עלי, אך הט אזנך ושמע במנוחה שאננה.
אנחנו לקחנו מושבנו על אחת מאבני המקום ורחל החלה לספר בשפה לנאמנים לאמר: – אחד מלשני בסתר הכה אותנו בשוט לשון לפני אבינו כי מתראים אנחנו בזה יום יום. לדעת מי הוא הבליעל חורש רעתי נבצר ממני לדעת, ולוא גם יכלתי לבעות מצפוניו – לא חפצתי לדעתו, הן אנכי לבדי גמרתי אומר בלבבי לגלות את אזן אבי מזה, אך חכיתי לעת מצא כשאני לעצמי אינני מוצא לי בזה כל עון אשר חטא. ויהי היום בשובי הביתה, ויקדמני אבי על הסף וישפך עלי גשם מטרות קללות וגדופים ויתנני לשמצה ולזעוה בדברים, אשר חרפה לי להעלותם על דל שפתי. ואחרי כן השביעני בשבועת האלה ויצו עלי במפגיע בל אוסיף להפגש עם אפיקורס, מסית ומדיח כמוך, אדוני. לשמע מצות שפתיו אחזה רעדה נוראה את כל יצורי גוי, אל תדמה, אדוני, כי יד חמת אבי וקצפו הפילה עלי את בלהות צלמות האלה. זאת לא זאת, ממני אני מעצמי ובשרי לחרדתי תוצאות. בעת ההיא נוכחתי לדעת מה יקה ונכבד הנך בעיני, בכל אופן לא עצרתי כח לכלא את רוחי ולהשבע שבועת אמונים למלא את פקודת אבי, מדעתי כי יד ההכרח

תאלצני לחלל מוצא שפתי ולהפר שבועת. במנוחה ודמית השקט נשאתי זעף אבי וחרון אפו. גם דמעות אמי לא הצליחו להשיבני עד דכא ולהכנע מפניה. יען וביען... וכ"ו אליך! יען אהבתי העזה אליך!.

אנכי חפצתי להגיד לה דבר מה. אבל רחל הניאתני ותשנענעי במליה: כאשר נעור הרעיון הזה בלבבי נבהלתי מאד. לבי חש לי עתידות נוראים, עיני רוח, חזו מראש את כל התלאות והמכאובים, אשר אגל על הורי כאשר אקשה ערפי לבצע מזמות לבי, אך רגשותי לא נתנוני להאמין כי אעצר כח לזאת בדומיה את עולם. ולהותר נאמנה בבריה הארושין עם חיים, אמנם כל נשי העיר מאמינים אמונה אמן כי כלת חיים הנני, אבל משגה אתם, את כי רוחי נפשי, ונשמתי נתונים נתונים המה לך לבדך, וע"כ לא יכלתי אמש לעצר ברוחי מבלי בוא הנה. והיום הכרתי מחזות פניך גם מאמרי שפתיך כי גם לבך תמים עמי ונפשך דבקה בי לאהבה בה במדה אשר נפשי דבקה בך. אולם הגידה נא לי הצפויה אחרית והקוה טובה לאהבתנו?

דבריה האחרונים אשר הקרו מלבה המלא עצב ויגון קודר לא הקשבתי היטב, כל מוצא שפתיה השביעני ענג מרבה להכיל ויבאו כשמן בעצמותי: „רחל רחל יונתי תמתי חיי רוחי ונשמת אפי, קראתי בחם לבי, הן אנכי אוהב אותך ואַת - אותי ומה הוא הדבר אשר יוכל להפריד בינינו? הלא עין בעין תחזינה עינינו בזה יד אל הרוממה בו צרת האהבה? - רחל הביטה אלי בעינים כהות ורוח עצב: אולי שגיתי, אבל לא מהשבותיך מחשבותי אני, הָפְכְךָ, על דעתי אין כל תקוה נשקפת לנו ליסד אגודתנו. אתה הנך מרגיש הפעם רק את האשר ההוה. את האשר הזה יהוש לבי גם אני, אכן לבי לא יתנני להאמין כי כה נשבע ענג למראה אחריתו. אחרית אהבתנו

נצבת לפני בצבע כהה מאד, ולזכרה תאחזני פלצות. להיות רעיתך, את נבצרה ממני, תהום נורא מפריד בינינו, נורא ואיום מאד. יחש משפחתי, חנוכי, לבי הריק מלמודי העת, החיה, כל אלה נצבים כצר על דרכנו להפריענו מבא אל המטרה. הה! אלי אלי! הלא אף דבר צחות בשפת אשכנז קצרה לשוני, אתה אל נכון תעל במעלות הלמודים, עד כי עטרת תפארת דאקטור תעטרך, ואז. אויה! אז הנני ברעתי. איך אארח אתך לחברה על דרך החיים? מה אעשה בבואי בחברת נשים עדינות יודעות דעת, אשר לשונן תמהר לדבר צחות? נורא הדבר מי יכילנו! זולתי זאת נפשי יודעת מאד כי כאשר יהורו פני מכלימה, לרגלי לעג הנשים השאננות והמלמדות, לא תמלט גם אתה משבע קלון ובוז, ואז הלא תתקצף בי ובאהבתי יחדו בהחליפך – ובצדק – כי אנכי הייתי בעוכריך ומידי זאת לך”.–

– רחל יקרתי, אמרתי אליה, חדלי נא להאדיב את נפשי בתמונות מרגיזות לב וציורי ערפל כאלה. הרגעי נא, ואל תבואי מרך בלבבך. לשוא תפחדי פחד, מגורתך מאפע! –

לא, לא יקירי, לא מפחדי שוא יתר לבי, עיני צופיות במחזה אתה אמת הברורה בימים יצרו. זולא זאת היש לי הצדקה לרכש עשרי ואשרי באסון זולתי! הן באות נפשי זאת אמיט שואה על הורי אשקם קבעת כוס רעל למרר את כל ימי חייהם. הה! לא לא אחת כבר עלה הרעיון בלבי לשחר פניך, כי תמהר לעזב את העיר ולהרחיק נדוד. לא רק אשרי לבד הַסִּבּוֹתָ במסע הזה, אבל גם רֶוַח והצלה לנפשי!

– התרמי בנפשך, שאלתיה, כי על נקלה אוכל להסיר זכרך מקרב לבי? וגם אַתְּ הבהפרדי ממך ועינך לא תשורני, תפרד גם נפשך מנפשי?

– חלילה לי. ההרים ימושו, הגבעות תמוטינה וזכרך לא יזח מלבי. אכן מה תסכון לנו אהבתנו זאת הזרועה בדמעה הנקצר ברנה את פריה? –

– אמנם כן, עניתי, ובו ברגע רחש לבי את הפתגם השגור על שפתי: „אין דבר העומד בפני הרצון. יהי לבך סמוך בטוח כי יכל נוכל, אנסה דברים אל אביך, אוחילה לפניו בל ימיט שואה על בתו, בל ידכא כעש לבה. אדרשך ממנו בצדקה כי לי את לי לבדי ואין לאחר חלק בך. ואם כל תחנוני לא יועילו להמס את לבבו ולהכניע את ערפו הקשה. אם יוסיף להחזיק באולתו לבלי העתר לי, אז תמשל לי זרעי, בחוזקת היד אקחך מבין זרועות הוריך, על כפים אשאך, ואת תעזבי את אביך, את אמך ואת עיר מולדתך ודבקת באהובך אשר לכל בך חיי רוחו. אמנם עוד כשתי שנים עלינו להלחם עם פגעי הזמן, אך תקותי תאזרני חיל כי תאמצי את לבך לשאת בדומיה את כל התלאה, אשר תעבור עליך במשך הימים האלה. לא תיעפי ולא תיגעי, כאשר לא נלאתי אנכי, לשבע עמל שנים הבות לשאף חכמה ולהגיע למטרה; התלאות האל תהיינה לך כשמן ששון אחרי כן, בשובך בחזון לבך אל ימים מקדם, לראות את מבול המים הזדונים, אשר סערו להפיצך, ולא יכלו לך. הנני נושא אל השמים ידי, ובכל קדש אשבע, כי רק את היא האחת היושבת עמוק בסתר לבי אליך עיני נשואות, ואשה אחרת לא אקח כל עוד נשמת שדי תחייני. – גם אנכי אשמר לך ברית אהבתי, ענתה בקול דממה דקה ונביה צללו באזני כאלת מלאך ה׳ צבאות. וכן נפרדנו...

אדאלף נאנק דום. זמן כביר עמדנו דומם ונבט על הכרים הנרחבים העטופים בצעיף עלטה לרגלי חשכת הלילה, אשר פרשה עליהם כנפיה השחרות, ואחרי כן שאלתיו:

– הראית פנים עם הירש וועלט ? –

– כן .– היתה תשובתו בקצרה .

– ההפקת ממנו רצון ?

– הוא שם את מקומי אחרי הדלת והמזוזה, ענה אדאלף במנוחה שאננה, אבל מה מני יהלך! השמים כעשן ימלחו, הארץ כבגד תבלה, ורחל לי תהיה, אין דבר העמד בפני הרצון! –

ז.

חמשה ירחי עמל נגזו ועברו מאז עשינו דרכנו יחד במרכבת הקטור. בוויען ראינו איש את פני אחיו רק לעתים רחקות, באשר כברת ארץ רבה הפרידה בין מקומות מושבותנו. רק זאת לקחה אזני, כי אדאלף חותר בכל עז להגיע אל מטרת השלמתו בלמודים וכי הוא מקבל מדי פעם בפעם ידיעות טובת מרחל אהובתו.

ויהי היום באחד ימי ירח כסלו בבקר השכם בעוד השחר היה פרוש על ההרים, והנה קול דופק על דלת חדרי, ובטרם עוד עלתה בידי להעביר שנה מעל עיני ולשאול לשם הדופק ואדאלף התנפל בבהלה אל חדרי. חורת מות כסתה את פניו, ברכיו פקו וכל יצורי גוו כמו התמוללו.

– האתה זה אדאלף? קראתי בלב נפעם. מה זה היה לך? מי הבהילך הנה פתאם?

אדאלף לא ענה דבר, רק שם ידו על מצחו כאיש ההפוך, להביא משטר וסדר במחשבותיו בל תצאנה פרצים, ויאמר: – אין אתי יודע עד מה לענותך, אך מהר נא ולכה עמדי. אל תעמיק שאלה. –

מהרתי ללבש את בגדי, כי דבריו אשר יצאו מפיו בשאון ורעש, הורוני לדעת כי עלי למלא שאלתו הפעם מבלי בקש חשבונות

רבים. כמעט הצליח אהרן לגשת בברכים כשלות אל החלון, צנח על הכסא ובעינים כהות שם מבטו על האויר הקר. פניו היו נוראים מאד. לחייו כשלג הלבינו ועל עפעפיו שכנה עננה הרת יגון קודר. כאיש אשר מחלת הקדחת אחזתהו.

– אדאלף! שאלתיו בעצבון החולה הנך? –

– לא, בריא אולם אנכי, ענני בחפזון, אין עתותי בידי לחַלות הבה, מהרה ונלכה!

מבלי דעת אנה יובילני, נאלצתי ללכת בעקבותיו, האויר היה קר מאד, ואנכי עיף ויגע נאחז בחבלי שנה, רע היה עלי המהלך הזה, ורגלי התנהלו בכבדות על אפי וחמתי.

–ואיה אפוה בית מערכת קוי–הבשור היותר קרוב לנו? שאלני--

– עוד רב הדרך אליו. ומה חפץ לנו בו?

– אל נא תקיפנו בשאלות, כי לבי בל עמי לענותך עליהן. –

מצבו היה פרוע מאד בעת ההיא עד כי שאתו בעתהני ותפול עלי אימתה לשאול את פיו מקטנה ועד גדולה.

אחרי עת לא כבירה הגענו אל שַׁעַר בית המבשר.–בשם ה' בוא עמדי הביתה ושאל את פי אמךָ ע"י תלגרמה, אם אמת נכון הדבר כי בעוד שבעת ימים יערך אפריון רהל וועלט עם האיש הנועד לה.

– האם גֻנב אליך איזה שמץ דבר על אדותה?

– אחרי כן, אחרי כן תדע את כל, אשר תשאלך נפשך, עתה עשה כאשר צויתיך, בשם ה', הזהירה בקשה. כי תמהר תחיש תשובתה, חוסה עלי בהמון רחמיך. חנני, חנני כי אמלל אני...

כחמץ על נתר כן היו דבריו על לבי, המון מעי ורחמי אליו התאפקו, לא הוספתי עוד להוציא מלין מפיהו, כחץ מקשת התפרצתי

אל תוך הלשכה ואמסר את הדעפעשא ליד העורך, אך כרגע נמלך עלי לבי, על רעיוני עלתה השאלה. מה יאמרו הורי למקרא דעפעשא כזאת? אל אלהים יודע את אשר ירחש לבם, מה לי ולרחל וועלט? אך בהעיפי עיני על פני אדאלף המְשֻנִים, לא יסף עוד לבי להכותני על השגגה, אשר יצאה מלפני - עיניו היו מזרות זיקים. לחייו חורו כסיד וכל בדי גוו רעדו כנוד קנה במים.

- הן חלש ורפה ידים הנך, אדאלף, חושה ושבנו הביתה והרגעת מעט. כמעט הצליח חפצי בידי להביאו אל בית משתה קאפפע היותר קרוב.

בחוץ שרר אויר לא נעים מאד. סופה וסערה השמיעו קול ליל, ויהמו כחלילים באזנינו, רוח קרה חדרה בעד מעילנו לנגע אל עצמנו ובשרנו עד כי במעט עצרנו כח ללכת. „הבל ורעות רוח קרא אהרן, אין דבר אך קדחת קלה היא ואשאנה. כפי אשר חזיתי לי תקפני הקור ויקפיא את דמי ברהטי עורקי בלכתי אמש תועה ברחבות קריה בלי כל מטרה... כבדה עלי יד הבדידות, לא יכלתי שבת גלמוד בחדרי... מתי אקבל מענה?" -

- לפנות ערב. או אולי בדמי הליל. -

- לחכות זמן רב כזה?!

- אין עצה הדרך רחוקה, אדון בית התלגרף יאהב לפעמים לתת גם בכוס עינו. אפס בהגיע המענה לידי, אז לא אתמהמה מאומה ועד ארגיעה אביאנו אליך.

- תשואות חן חן לך על חסדך ענה אדאלף בלב חם, יִלְאֶה עט סופר לתאר לפניך כמו את כל אשר נשאתי וסבלתי מאז פתחה אזני לשמע את הבשורה הזאת.

- ומי היה המבשר?

– הבה ואספר לך, אמש בקרתי בבית החולים ואשמע פתאם קול קורא בשמי, נגשתי אל מטת החולה ואכיר את השוכב בה, כי הוא שלמה פינקוס מבּרנוב אחי חיים הטבח, שאלתיו איך בא הלום? ויספר לי כי לפני ימים מספר הביא הֵנה שורי אחיו למכר. אף הרויח במסחרו וכבר היה נכון לשים לדרך פעמיו ולשוב הביתה, אבל בלכתו ברחוב מעדו קרסליו פתאם מבלי שום לב ויפל מלא קומתו על מרצפת האבנים וזרעו מקנה נשברה. אויה! נאנח משבר לב, לא לשוא פחדתי פחד מפני עיר וּיען המלאה לה מינות ואפקורסות כבלוב מלא עוף. לבי נבא לי מראש עתידות איומים ונוראים בעיר הזאת, אבל אחרת לא יכלתי לעשות, מאחי בנפשו נבצר הפעם לעזוב את ביתו כי חג כלולת אפריונו קרוב לבא. בימים האלה יבא בברית הנשואים עם כלתו רחל בת הירש הטבח.

„עם מי?" קראתי בבהלה, ואלחץ את ידו בחזקה עד כי הרים קול צעקה מעצמת מכאוביו. אחרי כן ספר לי, כי כבר מארשה רחל לאחיו ובעוד שבעת ימים יחגו חג חתונתם.

מפי החולה התמלטו עוד דברים אחדים אשר לא ידעתי שחרם, אך אנכי לא שתי לבי להקשיבם, רק אחת אזכרה כי יצאתי מבית החולים כאיש אשר אין ברוחו נכונה; ראשי היה עלי כגלגל מרוב מחשבות סבוכות ומסכסכות, אשר בלולים עלו בו יחד בלי משטר, יבתמהון לבבי רצתי רצוא ושוב ברחבות קריה, מחזות איומים מפלצות זועה התיצבו נגד עיני ויכוני בתמהון ובשממון. השמים לבשו קדרות. שמש אסף נגהו רחבות העיר עם כל שאונן והמונן, רקדו כאילים ויתהפכו כחמר חתם; נוע התנועעה הארץ תחת כפות רגלי, רוח גדולה וחזק אחזתני בציצית ראשי ותשאני בין השמים ובין הארץ, כל רגש כל רעיון כל מחשבה רחקו אז מלבבי, כי לא ידעתי

נפשי ואהי כחולם בהקיץ, רק אחת ידעתי כי לחץ נורא יעיק על לבי לחץ, אשר לשוא אלאה את לשוני לבטאו באמר ודברים, ולו גם גברה לשוני חיל להעביר כל עצבי על פניך גם אז יהי לשוא עמלי כי לא תבין לשכל מלי! -

– נפשי יודעת ומרגשת היטב את מכאוביך האנושים.– אמרתי אליו -- ברגש עז.

– שקר הדבר. בכל אפסי תבל אין איש, אשר יחוש כאבי הנעכר, אל תדמה בנפשך כי אהבתי לרחל היא אהבה האחווה בעקב תאות בני הנעורים, אהבה אשר בשאט נפש יביט עליה איש, אשר עיניו תחזינה מישרים, אהבתי זאת היא האהבה הראשונה והקדושה לי בכל ימי צבאי על הארץ, אף היא תהיה לי האחרונה עד תאטר עלי באר פיה לנצח. אם תבישני רחל משברי, אז אפסה כל תקוה ממני, פתיל חיתי ינתק כפתיל נעורת בהריחו אש והייתי עדי אובד. הלא ידעתני כי הבדל רב ביני ובין רחל משאת נפשי, תכונת רוחנו שונות הנה, ואחת באחת לא תגשנה, אבל הלא לא נכחד גם עצמי ממך, כי לבי חזק מצור לעמד על דעתי וכל העולה על רוחי לא יבצר ממני להוציאו לפעלות. אם הצליח הפצי בידי לשנות דרך חיי, אני, מן הקצה אל הקצה, תושע ידי לי לשנות גם דרך חיי רחל אהובת לבי. הן כבר למדת לדעת תכונת רוחי. להרוס לעקור ולהכות את כל מגדלי מחשבותי שאיה, תוכל רק רחל לבדה בעת, אשר אתודע, כי בגדה בי ותסבבני בכחש. –

– ומה יחשב לבך. הנכונה גם היא לאמר קשר לאשר תאמר אתה? –

– לעת עתה אתאמץ בכל כחי לבלי תת להרעיון הזה מסלות בלבבי. אדמה כי עוד לא נוחלה, אבדה תקותי על כן חליתי פניך

להודע זאת מפי הוריך. אמנם לבי לא יאמין כי פינקוס יוליכני שולל, אבל כי אמת ברורה מללו שפתיו לא אחליט למשפט. זולת זאת הנה עברו יותר משבעים ימים מאז נסתם מרחל כל חזון, תחת אשר לפנים שמרה מועדיה תמיד, כפעמון מורה השעות. לבא אלי עם הספר פעם אחת לשבוע. –

– יוכל היות, אמרתי אליו. כי פינקוס לא הוליכך שולל וכל דבריו כנים הם, ובכל זאת לא תוכל לשים בזה אשם נפש רחל, מי הגיד לך כי הוריה לא יכפו עליה הר כגיגית להטותה לחפצם למרות רצונה?

– היה לא תהיה כזאת! קרא אראלף בחרי אף. לו חפצתי להאמין אף רגע ברעיון כזה כי אז לא ישבתי פה בחבוק ידים אז כבר הייתי בברנוב, להשליך משני איש חרמי, טרף. אך בכל אופן לא אוכל להאמין כי רחל תובל כשור אל טבח על אפה וחמתה. אנכי תכנתי את רוחה, רחל היא עלמה פשוטה אבל קשה ככפיר. לו ידעה כי רעה נגד פניה וכי באו מים עד נפש, אז מהרה ותחש מפלט לה אל עיר מושבי לו גם נטל עליה ללכת רגלי, ולפשט ידה לחסד זרים, ידעתי את רחל!

עת כבירה בלינו בשיח ושיג עד כי עלתה בידי להרגיע מעט את רוחו, כי ישוב אל בית החולים לשקד על משמרתו, ואנכ נשאתי באלה נפשי להביא אליו את הדעפעשע בו ברגע אשר תגיע לידי.

כל היום ההוא גם הלילה הוחלתי לשוא. אך בבקר השכם, קבלתי את הדברים האחדים האלה: „אמת נכון הדבר, רחל נשאת לפינקוס, אך מה לך לדעת זאת?" אמך. –

כמכה רעם הייתי כנלותי לקרא את הבשורה. נפעם ונדהם

בלב מלא שממון ופלצות חשתי פעמי לאדאלף להרנין את לבו בבשורה הטובה הזאת, ידי רעדו במשכי בקו הפעמון ולבי הולם פעם.

– ברוך ה' שהביאך הנה אדון, קראה הזקנה בשמחה בפתחה לי את הדלת, – אתה אדוני לא תוכל לשער בנפשך את כל התלאה ואת בלהות הצלמות, אשר נשאתי בלילה הזה! אתמול אחרי הצהרים קבלתי, על כתבת הדוקטור מכתב אחד ואניחהו על מקומו הנועד לו למען יתבונן עליו ברגע בואו. הה! לו ידעתי מראש את הכתוב בו, אז אף כי ה' יודע וָעֵד, כי לא בין גנבים חלקי, בכל זאת מלאתי את לבי להעלותו על המוקד, כנטות היום לערוב אחרי שובו מבית החפשית, נגש אלי בחפזון ובנשימה אחת שאלני אם אתה אדוני לא היית בזה.

– לא. עניתיו, ואספר לו כי בא אליו מכתב הנושא עליו חותם בי דוהר פולאני. כאיש אשר רוח רעה בעתתו התנפל על המכתב ויקרע את המעטפה ויחל לקרֹא בו. נורא היה מראה פניו בעת ההיא. לחייו חורו, ידיו רעדו ושפתיו צללו בפיו, וכנלותו לקראו השליכו מידיו ויזרהו הלאה כמשגע וצחוק מוזר קורע לב התפרץ מפתחי פיהו. עוד עתה כי אזכר מראהו ואבהל; עיניו הפיצו שביבי אש ולא שקטו בחוריהן, ובראותו אותי הרבה להתמרמר ולהתקצף, ובקול מוזר ופרוע שפך עלי חרון אפו ויקרא „גשי הלאה, צאי מזה בת"... עד כי בדי עמל צלח בידי למצא את הדלת. זמן כביר צעד בחדרו הנה והנה כחולה מתיפח במר נפשו שמעה אזני בלי הפוגות. על לבי כבר עלה הרעיון כי שלח יד בנפשו או נתן בברותו ראש לשים קץ לחייו. לפני שנתים ימים קרה בבית שכנתי אסון כזה: אחד הרוקחים שתה קבעת כוס רעל לרגלי אהבתו העזה לאחת העלמות אשר נהפכה לו לאכזב לבלי הפק מזמתו. קול הרוקח ההוא אז, נשא בד בבד

עם קול הדוקטור בליל העבר, אין זאת כי אם גם אותו קרה מקרה כזה, דמיתי בלבי. ואאמיץ את שארית כחי ואבא החדרה לראות את שלומו, אבל אז כבר רוח אחרת היתה עמו, הוא הביט עלי כאיש הנעור משנתו החזקה ועל שאלתי אם איננו חש איזה מחלה או כאב ענני בפנים זועפים „בריא אולם אנכי ולשבת בדד אותה נפשי".

שבתי ואצא מן החדר. אבל כל הלילה... הה!

מדבריה פחד לבי וכל חושי בי נבוכו, ואמהר אל חדר אראלף לראות מה היה לו. הוא ישב על כסא נשען על שתי כפות ידיו כנרדם אך לשמע קול צעדי התעורר ויקם ממושבו. איה עט סופר מהיר אשר יצלח בידו לתאר בשרד נאמן את תאר פניו הפרועים. מעודי לא נפתה לבי להאמין כי די כח בידי עצבת, לשנות תאר פני איש ותמונתו במדה נפרזה כזאת לרעה. „הא לך וקרא!" בטאו שפתיו בקול נחר, ויושט לי את הספר, אשר לקח מעל השלחן.

לקחתי מידו את המכתב ואקרא בו כדברים האלה:

אדוני הדוקטור! יסלח נא לי אדוני בטובו אם אחרתי עד כה מגלות את אזנו כי שגיתי. לבי לא ירחש אליו אהבה כי אם ידידות עד היום נבצר ממני העז והאמץ להכאות לבו ולהוציא כל תעלמוה לבבי לאור. עתה יאלצני ההכרח. הזמן קצר בשבוע הבא אנשא להיים פינקוס.

אל ישיאך לבך לחשב מחשבות תהו, כי לרגלי הורי, אשר הטו ידם עלי עוו נתיבותי לבגד בך. זאת לא זאת. אנכי מחפצי ורצוני בחרתי את חיים להרכיבהו אלוף לראשי. אחלי איפה, סלח לי בטובך על השגגה, אשר יצאה מלפני עד כה, ואל תחשב לי זאת לעון. רחל.

שגגה!!! שגגה!!! צעק אדאלף מר בחמת רוחו ויפל באין אונים ארצה. —

ח.

ארבע שנים עברו נגוזו, האביב הופיע בכל הודו והדרו האדמה עטפה שית מעטה דשא ירקרק פרחים שונים למיניהם התנוססו בשלל צבעיהם ויפיצו ריח ניחוח על כל אפסים. התאנה חנטה פגיה. וכל החי למינהו הקיץ מתר מת החרף וישב לתחיה. אנכי ישבתי לבדי בחדרי נשען על כפות ידי ואגלי זעה נטפו על לחיי מרוב עבדת סופרים הדלת סבבה על צירה ועל המפתן הופיעה האמה ותמסר לי כרטיסא אשר עליה התנוססו הדברים האלה. „רופא לנציב החיל אדאלף לייבלונגר"

האורח מחפה לך באולם, קראה השפחה בצאתה. אנכי חשתי אל הדלת ואפתחה לרוחה.

זה שנתים ימים מאז בא אדאלף אל בית ויאמר אלי בקצרה „לקחתי המשרה על שכמי להיות רופא לנציב החיל, הנני נוסע לבטביא חיי בטוב". למן העת ההיא לא ראיתי את פניו, במשך הימים הרבים ההם לא נשתנו פני אדאלף מאומה. כאז כן עתה הלבינו לחייו. גם מבטו חדר כליות ולב יק חם האקלים פעל על תארו להשחירו מעט.

הנה שבת עוד הפעם לאירופא. קראתי בעליצות לב, מאד ישמח לבי לראות פניך יקירי, העוד תזכר, כי הפרעתיך מנסוע להאקלים הנורא ההוא, מסעך אז היה בעיני כמסע איש אשר נקטה נפשו בחייו.

צדקת אז בעצתך. דבריך היו כדברי האורים.

ועתה האם לא תשוב עוד עקבותיך?

לא. פה אבלה יתר שנותי, קרא באנחה, אם כה ואם כה כבר היו עלי חיי לטרח נלאתי כלכלם. הה! דבקה לעפר נפשי, חלדי כאין נגדי צעיף ערפל פרוש על כל מראה עיני, גם רגשות נפשי

כבר הלכו תמס, בדי גיל לא אֹמר האחי ובגי צלמות לא אירא רע. אחת לי עתה אֹשר או צרה, ענג או נגע גם החיים והמות במאזנים ישאו יחד. כל מגמה לבי עתה היא רק להביא למצער תועלה לאחרים בימי חיי הבלי אנכי אטע אהלי פה או במקום אחר ובשארית כח איגע להעלות ארכה ומרפא לידועי חולי ונכאי לב אשר אין עזרתם בם וזה יהיה חלקי מכל עמלי."

הנני שבע רצון מהחלטתך זאת, אמרתי אליו, מעודי לא אמרתי נואש לתקותי. כי העת לבדה תרפא את מחץ מכתך והשיבה לך ששון ישעך.

אם תחשב כי כבר עלתה ארכה למדוי לבי הנושנים אז עלי להודות לא לזמן, כי אם למכתב אחד.

מכתב? שאלתי בתמהון.

כן מכתב. ענני במנוחה. אבל הידעת ממי? ממנה מברנוב בקבלתי את המכתב עשיתי דרכי עד מהרה בארנובה, בחפזון נמרץ מאד ובכל זאת אחרתי המועד.

הככר אספה אז רוחה לאלהים? שאלתיו.

כדבריך, ענני, זה ירח ימים מאז הניף המות את חרבו עליה להכריתה מארץ החיים.

והיא אמרה עם הספר לקרא לך טרם צאת נפשה?

לא: הנה באשר כל קורותי גלוים וידועים לך, אשפך לפניך שיחי וכל צרותי אגיד: היא כתבה אלי למען .. אך למה לי כל העמלי הזה הא לך את מכתבה האחרון ועיניך תחזינה בו חזות הכל, בדברו הושיט לי מכתב כתוב ביד רועדת המכלכל בשפת יהודית, מדברת את הדברים האלה:

אדוני הדוקטור!

כלה חרף עבר סתו עוד מעט ושב האביב על עקבותיו לשמח חיים אנכי לא אוכל לשעשע את נפשי בתקוה להשביע את רוחי בצחצחות האביב הנעים, כחי ככר עזבני וצעדי שאול יתמכו. עוד יום או יומים ידון בי רוחי. אחר אגוע ועין לא תשורני, לכן הנני ממהר לכתב לך בעוד אשר כח בידי לאחז עט סופר. לא בגללך לבד אני עורכת את אמרי כי אם בגלל שנינו; בגללי–בל תש״ם אחרי מותי עם רשעים קברי לבזות צלמי, ובגללך אתה, כי תחדל לענות נפשך במשאות שוא ומדוחים לקוט בפניך על כי נואלת לתת את אהבתך הראשונה הקדושה למנה לעלמה פתיה נעות לב אשר לא שותה לה. הדברים אשר כתבתי אליך לפני ארבע שנים בשקר יסודם. כל העת ההיא היתה אהבתי אליך אהבה תמה וברה אהבה עזה ונאמנה ואהבתי זאת תלוני גם עד ירכתי בור. ואם יוצר אהבה, ירשה את יצוריו לאהוב גם אחרי המות, אז לא אחדל לחריש באהבתך גם שם בעולם הנצחי, ואהבה הזאת המתלקחת בקרבי כמוקדי עולם. היא אך היא תכביד עלי אכפה עתה להפרד ממך עד נצח.

– אל תנוד לי בראשך לשמע דברי הנפלאים.–

האשר, אשר יכלתי לרכש לי ע״י מכאובי אבי ודמעות אמי, לא נחשב לי לאשר תמים, ויש״, גמרתי אמר בלבי להיות רעיתך בכל זאת אולם סבה אחרת אשר יתר שאת לה על כל מכאובי הורי וצרת לבבם, המריצתני לכחד את האמת תחת לשוני במכתבי הקודם. בל תפונה לא שכחת עוד. את דברי לפנים בשל מה זאת לא אוכל להיות רעיתך. אתה לא שמת אז לב לדברי ותמלא צחוק פיך, אולם נפשי יודעת מאד כי גם אז צדקתי במשפטי.

הליכות עולמנו, דרכי חיינו והחנוך המשנה, אשר לשנינו, הם

שמו רוח בינינו ויפרידו בין הרבקים. עיני חזו כי ל זה הוא הדרך העולה לשלום ואשר תמים. לו כרתנו ברית מלח עולם, כי אז הי חיי שנינו עלינו למשא, יען אינני בת זוגך הנכונה לך, כל ימי עולם כמו זרים נחשבו לי גם ידידיך גם מכאוביך יחד. והדבר הזה היה כקוץ מכאיב בעיניך, בכל אופן היה נבצר ממני לבא בסוד אוהביך או נשיהם העדינות, שפת העלגים, אשר תער מלטיש לשונם בשפות חיות המתהלכות בארץ. ומה רבו אז צרות לבבי! גם לך אולי לא נפל אז חבל בנעימים, חרפתי ובשתי היו מכבידים אולי את אכפן עליך לסגר אותי חדר בחדר כלואה ולא אצא.

ואנכי הלא לא יכלתי לתת אז לפעלך צדק. הרעיון כי רעיתך אנכי, חברתך ואשת בריתך, הרעיון הזה הקשה את ערפי לזרות פרש על פניך ולאמר. על אפך ועל חמתך עליך לקחת חלק גם בחרפת מחרפי. לבי לא יפון כי לרגלי זאת, התחוללו בינינו ריבות ומדנים חרשים לבקרים, עד כי קצת בחייך, ותקלל אם היום, אשר בו נקשרנו בעבות אהבה. לשלחני בספר כריתות, לא ערבת את לבבך. כפי אשר ידעתי את תכונת נפשך הטובה ומה היו חיינו עלי אדמות? אך עמל ותלאה שבר לב ומפח נפש כל הימים!

את כל זאת מראש לא בסתר ראיתי ונתון אל לבי. אך מאהבתי העזה אליך לא מלאני לבבי למרר חייך ולעשותך לאמלל באמללים ואגמר אמר בלבבי טוב טוב לי לעבר שארי אני לבדי ולהציל את נפשך. ולכן אמרתי להורי כי נכונה אני להת דודי לחיים ולהיות לו לאשה, ואליך כתבתי, כי לא אהבך מישרים

ורק אז כאשר כבר יצא המכתב מתחת ידי, רק אז גליתי את האמת הברורה לחתני כי אהבתי איננה נאמנת לו - וכל עוד רוח בקרבי לא אהיה לו לעזר כנגדו כאשר יאתה, זולתי אָמָה נאמנה

והוא ענני אז כי במרוצת העת ישנה הכל לטובה. אבל לבי חש היטב, כי קצר קצרה יד הזמן לחולל כל חליפה ותמורה ברגשי לבי אך בכל זאת הטיתי שכמי לסבל, ואקבל את היסורין באהבה. וגם עתה בעמדי על עברי פי פחת לא יחרפני לבבי על מפעלי ולא אנחם.

דבר אחד כשגגה יצא מלפני. אנכי חשבתי לשאת את כל מכאובי בדומיה אך קיצי הורני לדעת כי שגיתי, מחלת השחפת הכתה עד מהרה שרשיה בקרב לבי ותצודני למדחפות. מיום ליום כלה בשרי ושארי ואלך הלוך ודלה. לבי חלל בקרבי ועורקי לא שכבו. ולעתים רחקות נפלתי באין אונים ואתעלף. יד המות לא הפילה עלי אימתה ופחד נהפך הוא, במועל כפי אתן תודה לאלה, הרוחות על כי הקריב קצי, בל יהי נטל עלי להאריך נפשי במכאובים רעים ומרים. כי מה בצע לי בחיים כאלה!

מני אז גמרתי בלבי להשיב את פניך ריקם למען תאמר נואש לאהבתנו מני אז לא עזבתני התקוה, כי עוד יבא יום אשר יהיה לאל ידי לזכות את ארחי ולהראותך לדעת תמת נפשי וצדקתי בעצם השמים לטהר, אך על לבי לא עלה הרעיון כי כה יחיש ימהר היום ההוא לבא.

עתה בעוד נשמתי בקרבי בטרם אלך ואינני הנני נותן תודתי לך עוד הפעם מקרב ולב עמוק בגלל אהבתך אלי. אתה היית לי הנחם הראשון והמיחד בימי חיי הנוגים והחשכים על ידך בליתי ימים אחדים בענג ואשר, בכל מכאובי, צרותי והלאותי אין לך כל חלק. חף הנך מכל פשע, ואתה כרחום סלח נא לי כגדל חסדיך על כל המכאובים, אשר הסבותי לך, זאת היא שאלתי האחרונה, בטרם על עפר אנחת ולא יכירני עוד מקומי, אך לא. עוד שאלה אחת קטנה לי אליך. ואם לא תמלאנה לא אמצא מרגע בין רגבי עפר קברי, ידידך בן הדוקטור כתב הנה ספר להוריו כי מקום מושבך כעת הוא בבטביה ארץ עיפה אשר אוירה כנחל גפרית משרב וחם. וכי האנשים, אשר לא הסכינו מעודם לשבת בה, לא יחצו שם ימיהם גם גלה את אזנם כי לא יד ההכרח, כי אם יד העצב, אשר הויה בך לרגלי תקותך אלי, אשר נכזבה, המריצתך להרחיק שמה נדוד. דע לך כי רבות אנחותי על אדות הדבר הזה ולשוני קצרה מהביע לך

כמו. ולו גם יכלתי, אז יבצר ממך להבין שפתי והגיגי, אי לזאת אחלה פניך כי תחוס על נפשך ותמהר להמלט מן האקלים הארור הזה, האוכל את יושביו ומצעידם לבור שחת, לבי ינבא לי כי עוד תרום, תנשא ותהיה לדוקטור מצוין בתבל, הושה איפה ושובה לאירופא ארץ מולדתך והיה מעיר לעזר לקשי יום ונבאי לב אשר תושיה רחקה מהם. וחיתה גם נפשך בגללם. סרור קרבן המנחה של אמך. אשר נתת לי למנה בימי נעורי אקח עמי לירכתי שאול, חיי בטוב והיה מאשר לארך ימים. ואנכי? כאשר יגואנו מכתבי זה כבר אהיה בעלמא טבא מהדין – בעלמא דקשוט! – רחל.

בדומיה הרישית ובלב מלא יגון קודר השיבותי לו את המכתב.

אדאלף קם ממקומו ויקרא: „התבין איפה עתה מי המריצני לשוב לאירופא ומה מגמת פני? חיה בטוב!"

אך תכונת רוחו הכביר והחזק ספה תמה מן בלהות ותהי כלא היתה, מנוחת נפשו עזבתהו והוא כצל נהלך.

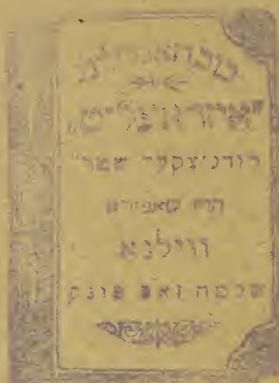
הוא נפל על צוארי, וכגמול עלי אמו נתן בבכי קולו, שפתי רעדו ובקול מחנק ונהר מבכי שאלני: „מדוע תם ספורי בקץ רע ומר כזה?

אנכי לא מצאתי מענה על שאלתו, ולכן אין לי מאומה להוסיף על הספור המעציב מרחל וועלט אשר בראש ספורנו קראנו אותו בשם, הדסה היא אסתר המלכה.

המעתיק **משה ש. פעטשאק.** לעטוטשוב

אַחֲרִיתִי לָבוֹא

ECHARTI LABO

AUSZÜGE

aus dem Tagebuch eines Studenten

ERZÄHLUNG

von

H. L. TELLER

Verlag des Vereines „Jachad Schiwtei Israel“ in Pomorzany.

Druck von E. Salat, Lemberg. 1904.

אֵחַרְתִּי לָבוֹא

תוצאות

מספר יומי של תלמיד אחד.

ספור

מאת

צבי אלעזר טעללער.

לבוב, תרס"ה.

בהוצאת האגדה „יחד שבטי ישראל" פה פאמארזאני.

בשם ד' הבוחר בציון !

אל אחינו הציונים היקרים!

במות עלינו שר צבאנו האדם הגדול מר בנימין זאב המכנה דר. הרצל ז"ל, אשר לעתים רחוקות יולד בתוכנו, ויהי לַאֶבֶל־עָם לדור דור, אמרנו להציב לו ציון מעט גם אנחנו לעשות לו שם עולם בקרבנו, ונוציא לאור את הספור הציוני „אחרתי לבוא", מלאכת מחשבת חברנו נשיא אגדתנו „יחד שבטי ישראל". ה"ה הסופר הישיש הנכבד מר צבי אלעזר טעללער הי"ו, מקדש לשם כבוד נשיא אלהינו אשר עזב אותנו בעצם עלומיו לדאבון לב כל בני ישראל בכל אפסי ארץ ונגיש לו רחשי לבנו.

שליש הָרֶוַח מקדש לאוצר היסוד הלאמי לזכר נשמת המִנוח דר. הרצל ז"ל וי"ע.

ועד האגדה

„יחד שבטי ישראל" פה פאָמאָרזאַני.

פאמארזאני, בירח מנחם אב,
בּשׂנה הראשונה למות שר צבאנו הרצל ז"ל.

מַזְכֶּרֶת בְּרָכָה וְשֵׁם עוֹלָם!

לְשֵׁם כְּבוֹד אִישׁ דָּגוּל מֵרְבָבוֹת,
סְגֻלַּת אַנְשֵׁי מוֹפֵת מִדּוֹר דּוֹר;
רַב פְּעָלִים בּוֹ רַבּוֹת מַחֲשָׁבוֹת
לְהוֹלְכֵי חֲשֵׁכִים קָרָא יְהִי אוֹר!
כַּחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ קֵרֵב הַלְּבָבוֹת,
לְחוֹנֵן עֲפַר אַרְצָם, אֶרֶץ הַדְּרֹר;
אֶחָד מִבְּנֵי הַיַּהֲדוּת הַנֶּאֱמָנִים,
כָּמוֹהוּ לֹא קָם זֶה אַלְפֵי שָׁנִים!

זה מנהלנו, מאשרנו, עטרת ראשנו, גבור מושיענו,
בחיר עמנו, פאר אֻמתנו המנוח
מר **בנימין זאב** המכנה **דר. הרצל** ז"ל.

אַנְחַת לֵב עַם יִשְׂרָאֵל.

מִי אַתָּה אִישׁ נִפְלָא, בֶּן עֶלְיוֹן, לֹא כְּבֶן אֲדָמָה בְּתוֹכֵנוּ יָשַׁבְתָּ? כִּמְעַט יָרַדְתָּ אֵלֵינוּ אַרְצָה וַתְּמַהֵר לַעֲלוֹת וַתָּשָׁב שָׁמַיְמָה אֶל מִשְׁכַּן כְּבוֹדְךָ שָׁם בַּמְּרוֹמִים בֵּין מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת סָבִיב עוֹמְדִים מִמַּעַל לְאֵל עֶלְיוֹן! בָּאתָ, לָחַמְתָּ, נִצַּחְתָּ וַתַּעַל!

אַתָּה הִפַּחְתָּ הָרוּחַ בָּעֲצָמוֹת הַיְבֵשׁוֹת כִּיחֶזְקֵאל הַנָּבִיא אָז בַּהֲרוּגִים אֲשֶׁר בְּתוֹךְ הַבִּקְעָה, וַתָּבוֹא בָהֶם הָרוּחַ וַיִּחְיוּ וַיַּעַמְדוּ עַל רַגְלֵיהֶם חַיִל גָּדוֹל עַם רָב! אַתָּה הֲשִׁיבוֹת אֶת־לֵב הָעָם אֲשֶׁר הִרְחִיקוּ לָלֶכֶת, וַתּוֹרֶד אֵשׁ ד׳ מִשָּׁמַיִם כְּאֵלִיָּהוּ אִישׁ הָאֱלֹהִים אָז לְעֵינֵי עוֹבְדֵי הַבַּעַל, וַיַּרְא כָּל־הָעָם וַיִּפְּלוּ

עַל פְּנֵיהֶם וַיִּקְרְאוּ: ד׳ הוּא הָאֱלֹהִים! ד׳ הוּא הָאֱלֹהִים! אַתָּה בְּרוּחַ כַּבִּיר אִמְרֵי פִיךָ, קֵרַבְתָּ אֶת הָרְחוֹקִים בִּזְרוֹעַ, וְכָל־הַמִּפְלָגוֹת הַשּׁוֹנוֹת כִּירֵאִים כִּנְאוֹרִים, כְּקַנָּאִים כְּמִתְבּוֹלְלִים, הִכִּירוּ יַחַד כִּי אַתָּה הוּא בְּחִיר הָאֱלֹהִים וּבְמַלְאֲכוּתוֹ עָשִׂיתָ אֶת הַצִּיּוֹנִית אֲשֶׁר בָּהּ, רַק בָּהּ לְיִשְׂרָאֵל תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים! אַתָּה הוּא אֲשֶׁר מִבֶּטֶן נִקְרֵאתָ לִהְיוֹת רֹאשׁ הָעָם הַנִּכְבָּד בְּעַמֵּי תֵבֵל הַזֶּה, נְשִׂיא הַגּוֹי הָאֻמְלָל בַּגּוֹיִם, לְהָרִים קַרְנוֹ בְּכָבוֹד, לַהֲשִׁיבוֹ לִכְבוֹדוֹ הָרִאשׁוֹן, לְהוֹשִׁיבוֹ עַל אַדְמַת קָדְשׁוֹ, לְהַרְכִּיבֵהוּ עַל בָּמְתֵי אֶרֶץ כְּעַם עוֹלָם! אַתָּה הוּא אֲשֶׁר נִבְחַרְתָּ לְהָשִׁיב לֵב בָּנִים אֶל אָבוֹת, לְקַבֵּץ הַנִּדָּחִים וְהַנִּתְעִים אֶל אִמָּם וְאֶל בֵּית אֲבוֹתָם!

מַה־זֶּה מִהַרְתָּ לַעֲזֹב אוֹתָנוּ בְּטֶרֶם כִּלִּיתָ מַלְאֲכוּת קָדְשְׁךָ זֹאת אֲשֶׁר הַחִלּוֹתָ! זֶה שִׁבְתְּךָ אִתָּנוּ מְעַט, לְשַׁעֲשׁוּעֵי רֶגַע קָטָן, וַתִּפָּרֵד מֵאִתָּנוּ וַתַּעַזְבֵנוּ לְעַצֶּבֶת עוֹלָמִים, לַאֲנָחָה נִצַּחַת! כְּשֶׁמֶשׁ מְאִירָה עָלִיתָ וַתָּהֵל אוֹר בָּהִיר וַתֵּעָלֵם!

אוּלָם רַק גְּוִיָּתְךָ חָלְפָה הָלְכָה לָּהּ מִזֶּה, כְּאֵלִיָּהוּ עָלִיתָ בִּסְעָרָה הַשָּׁמַיְמָה וּבְרוּחֲךָ פִּי שְׁנַיִם אֵלֵינוּ. נַפְשְׁךָ הַנִּשָּׂאָה לְעוֹלָם עָלֵינוּ מְרַחֶפֶת, לְאֹרֶךְ יָמִים עָלֵינוּ מַשְׁגַּחַת, וְתִשְׂבַּע עֹנֶג אֵין קֵץ בִּמְרוֹם שִׁבְתֶּךָ, מִשָּׁם תַּבִּיט אֵלֵינוּ. תִּרְאֶה אֶת פָּעָלְךָ הַגָּדוֹל יֵעָשֶׂה בְּיָדֵינוּ, תִּרְאֶה אֵיךְ כֻּלָּנוּ יַחַד כְּאִישׁ אֶחָד בְּלֵבָב שָׁלֵם, אֲשֶׁר אַתָּה נָתַתָּ בָּנוּ, נַשְׁלִים וּנְשַׁכְלֵל אֶת מְלַאכְתְּךָ הַנִּשְׂגָּבָה, כְּמוֹ אַתָּה עוֹדְךָ עוֹמֵד עָלֵינוּ; מְפַקֵּד וּמְצַוֶּה וְשָׂמֵחַ בְּמַעֲשֶׂךָ, שָׂשׂ אִתָּנוּ בִּמְשׂוֹשׂ הַדְרָכֵנוּ עַל אַדְמַת קָדְשֵׁנוּ, בְּבֵית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הַחִלּוֹתָ לִבְנוֹת כְּמוֹ רָמִים עַל יְסוֹד נֶאֱמָן וְקַיָּם, אֲשֶׁר אַתָּה יָדְךָ יִסַּדְתָּ, וְשַׁם כְּבוֹדְךָ לְעוֹלָם יִהְיֶה בְּתוֹכֵנוּ, וְזִכְרְךָ לֹא יָמוּשׁ מִפִּינוּ וּמִלִּבֵּנוּ עַד עוֹלְמֵי עַד, עַד עֵת תְּחִיָּה, עֵת אָז יִקְרָא אֱלֹהִים לִישֵׁנֵי עָפָר הָקִיצוּ וְרַנְּנוּ מֵתֵי עוֹלָם! וּבְתוֹךְ כָּל־אַנְשֵׁי הַמּוֹפֵת הַצַּדִּיקִים הַיְשָׁרִים וְהַתְּמִימִים, תָּקוּם וְתָשׁוּב תִּתְהַלֵּנוּ בִּתְבוּנוֹת כַּפֶּיךָ, וְתֶחֱזֶינָה עֵינֶיךָ בְּשׁוּבֵנוּ לְצִיּוֹן בְּרִנָּה בְּהַדְרַת קֹדֶשׁ וְאַתָּה בְּרֹאשֵׁנוּ, וְזֹאת נֶחָמָתֵנוּ!

ואלה דברי בנימין זאב האחרונים:

וַיִּקְרְבוּ יְמֵי בִנְיָמִין זְאֵב לָמוּת וַיִּקְרָא לִבְנוֹ לִיהִידוֹ לְשִׁמְעוֹן וַיְצַוֵּהוּ וַיֹּאמֶר לוֹ: בְּנִי, זְכָר־נָא אֲשֶׁר יְהוּדִי אַתָּה, בֵּן לָעָם הַגָּדוֹל בְּדִבְרֵי יְמֵי הָעוֹלָם! אַחֶיךָ מְפֻזָּרִים וּנְפוֹצִים עַל כָּל־פְּנֵי הָאֲדָמָה, אִם תְּבַקֵּשׁ אוֹתָם תִּמְצָאֵם, גַּם אָנֹכִי מָצָאתִי אוֹתָם כִּי בִקַּשְׁתִּים. לָהֶם דְּרוּשִׁים אַנְשֵׁי מַעֲשֶׂה בְּנֵי חַיִל, צְעִירִים מְלֵאִים כֹּחַ עֲלוּמִים, אַל נָא תִשְׁכַּח אֶת־זֹאת; וְזָכֹר תִּזְכֹּר אֲשֶׁר אַתָּה עַתָּה הָאֶחָד בְּמִשְׁפַּחַת הֶרְצְל!" ויגוע ויאסף אל עמיו.

צואתו האחרונה הזאת היא העדות היותר נאמנה, היותר מגדת על גדלתו של בחיר האנשים הזה, אשר אין חקר לגדלתו ולרוחו הכביר.

בנו יהידו זה הוא עתה בן שלש עשרה שנה, מדבר עברית צחה במהירות כאחד מבני העליה, גזע ממשפחת הספרדים; ותקוה טובה תנחמנו ותשעשענו אשר הבן המְצֻיָּן הזה, אשר שמו כשמות השמעונים גבורי החיל, השמעון הרביעי, בישראל ימלא את מקום אביו בדורו, ורוח אביו הגדול עליו תנוח! והוא יעשה ויצליח, ויכלה את המלאכה אשר החל אביו לעשות.

כהן פולני משכיל אחד אמר על מנהלנו הנעדר הנהדר והנאדר: „התדעו בני ישראל את האבדה הגדולה אשר אבדה לכם! לו היה לנו פולנים איש רם ונשא כהרצל, כי עתה כבר להמנו והצלחנו וננים משנאינו מפנינו!"

א.

תְּקוּפַת הַיַּלְדוּת.

רגע אחד מה הוא בשנות החיים הארכות, בזמן הגדול, בלי ראשית בלי תכלית? טפת מים, מר מדלי בלב ים גדול רחב ידים; נקדה קטנה במרחב הגדול, במלא רחב הבריאה, אשר אין חקר לגדלה; ברק נר נדעך באור המאור הגדול בעצם השמים. ובכל זאת רב רגע אחד להכריע על-חיי איש בימיו מנו לו ולחרוץ על עתידותיו על פי הרגע אשר יאחר או יקדם לבוא. כמה פעמים יכריע רגע אחד את גורל עם בתבל לשבט או לחסד! לו לא בושש משה לרדת מן ההר, כי אז לא חטא ישראל לעשות להם עגל מסכה, ולא נפלו אלפי ישראל. — לו לא קדם שאול, או לא אחר שמואל את המועד אשר נועדו, כי אז לא נקרעה הממלכה ממשפחת שאול ולא נהרגו כהני נוב ולא נהיו דברים אשר נקרו ויאתיו בסבת הרוח הרעה אשר בעתה את שאול ותמרר את חייו ותעכר את רוחו לעשות מדחה. — לו לא קדם עשו ליעקב בצאתם מרחם אמם, כי אז לא היתה שנאה וקנאה בין האחים, לא נפרדו לשני גוים ולא היו אדומים עם אחר כצר לישראל ולא יצא מחלציהם האכזר הבליעל הורדם עבד הרומים אשר עשה הרג רב בחכמי ישראל, ואולי לא באו הרומים בגבולנו להחריב את ארצנו. — לו לא אחרתי גם אנכי להולד רגע אחד אחרי אחי, כי אז לא מצאוני כל התלאות והכעסים אשר עברו ודכאו לארץ חיתי; או אז לא הייתי את אשר הייתי, ואז.....

אחים תאומים נולדנו אני ואחי. אנכי הצעיר ואחי הבכור, הוא יצא ראשונה ואני אחריו. אחרתי לבוא ולו משפט הבכורה. מי נוצר ראשונה בבטן? מדוע שכחתי ברגע צאתי מבטן אמי את כל אשר קרני שם, בהכות אותי המלאך על סנטרי; מי יודע, אולי נוצרתי אני ראשון, אני הבכור ולי משפט הבכורה! אולם בעיני בני אדם עלי אדמות אני הצעיר, כי אני אחרון, על כן קטנתי, על כן נקלותי ועל כן נשאתי ואסבול בימי הלדי, כי אחרתי לבוא. – אחרתי לבוא וזאת היתה בעוכרי כל ימי היי, כגורל האורח המאחר לבוא אל המשתה אחר אשר אכלו הקרואים את כל מאכל טוב; כן אחרתי כל פעם את המועד רק רגעים אחרים, רק שעה קלה, והנה קדמני אחר ויקח את ברכתי; כמו גזרה היא, אחת דתי, אשר השעה הראשונה, שעת הולדי היא תוכיח את גורלי והלקי בחיים, ועל פיה תשקל מדת ימי ולא אוכל לשנות את תפקידי. בעד רגע אחד אשר אחרתי בלי דעת, בלי רצון, בלי כונה, הייתי אמלל!

את אשר עבר עלי בשלש שנות היי הראשונות אינני יודע; אך כמעט החלותי להתבונן, להרגיש ולהשוב מהשבות, ראיתי מה אמלל אני, מה מר גורלי, מה דל הלקי בחיים על אשר לא נפל לי הבלי בנעימים לקדם את פני אחי מלידה ואקלל את יום אולד בו. מעודי לא לבשתי כתנת הדשה, מיוהדת לי לשמי על בשרי. הכתנת אשר נשא אחי עד אשר קצרה וצרה עליו. נפלה לי למנה, כן לבשתי כל פעם את הבגדים הישנים אשר פשט אחי, אחרי אשר לא יכל שאתם מקצר מדה ומזקן, ולו נעשו הדשים כמדו, כי למלאות סאת כעסי והותי הייתי קטן הקומה ודל בשר מאחי, אשר לא נכר כי נולדנו תאומים. אבי אשר כלכל את ביתו בצמצום, במדה ובמשקל במשכרת מסהרו אשר עשה, ולא אבה להרבות הוצאה יתרה על הכנסה, ולא נתן עיניו לעשות עשר ולא במשפט, אמר כל פעם: אין לאל ידי להלביש ולהנעיל בפעם אחת שני ילדים יהד בגדים ונעלים הדשים, ומי בקש זאת מיד הילד השני לבוא גם הוא אחרי אחיו? אורה לא קרוא הייתי, הוצאה יתרה, האופן החמישי בעגלה. אחי היה אמנם ילד יפה תאר נחמד למראה יותר ממני, ויהי הוא לאבותי ילד השעשועים, ואני . . . גם אני

לא הייתי רע תאר משחת המראה; ולו נולדתי אני לבדי, או לו הייתי בן לאבות אחרים אשר בנים רבים אינם עליהם למשא, כי אז הייתי גם אני ילד נחמד ונעים, בן יקיר משמח אביו ואמו; גם אני הייתי מהלל לילד יפה בילדים. אחי היה יפה ממני, ונגדו מה אני? וכמה אבות אשר מנע ד' מהם פרי בטן, קנאו באבותי ונתנו עד חצי רכושם, או כל אשר להם, להוליד בן כמוני! ומה מאשר הייתי אנכי אז! — לאחי נתנו תמיד ארוחתו ראשונה מכל מאכל בריאה מנה אפים; החלב הדשן עם החמאה מלמעלה; המרק העליון השמן וכל נתח טוב בבשר ובלפת ובפרי הארץ בקערה יפה ונקיה, ולי חלקו באחרונה מן הנותר בקערה, לפני השטף אותה במים מן האכל אשר אכל בה אחר לפני. ותהל רוח הקנאה לפעמי ואקנא באחי על מותרו ואהי עוין אותו כל עת ויבצר ממני לעשות לו דבר להשביה המית קנאתו, ואשא בשרי בשני וכעסי בחבי ואשנאהו בלבי. מדוע? מה פשעו מה חטאתו? מה עול מצאתי בו כי הוא יצא ראשונה והוא הנאהב והנעים, מה מידי לקה בצדיה? לאסוני גם בן זקונים לא הייתי, כי עוד אחות אחת נולדה אחרי ותהי היא בת זקונים, וגם היא היתה האהובה וגם אותה הותירו אבותינו לטובה, אולי על היותה יחידה; לו נולדה היא את אחי תחתי ואני אחריה, כי אז היינו שלשתנו מאשרים. ועתה הייתי אנכי הַמִשְׁתַּכֵּה *). אבל כעס נח בלבי, ואחי היה סבת כעסי, על כן שנאתיו ולא פשעו, כמפלצת המשטמה היה לי בבית, סמל הקנאה, באהותי הקטנה לא קנאתי, גם אהבתי אותה בכל לבבי. אם נפלה מריבה ביני ובין אחי, היה הוא הזכאי ואני החיב, וָאְוָסֵר אני מיד אבותי על חטא שלא חטאתי. האהבה לאחי והבחילה אלי עורו אולי את עיניהם לעות משפט. אמנם אחי היה שמח וטוב לב תמיד ואני הייתי שרוי בכעס כל היום ואולי הייתי פעם ההוטא באמת והוא הף מכל פשע; אולם על אבותי לדעת זאת ולשפוט מישרים לא כמשחדים אשר לא מרוע לבי רק מרב שיחי וכעסי, כאיש חמה יגרה מדון נתעיתי לתגר בו מריבה, ולהעביר על פשעי, או לשרש נטיתי להמה מלבי עודנה באבה

*) פערנאכלעסיגטע.

על פי דרכי בהשכל, להרחיק מלבי כל סבה המביאה לידי כעס, ולא להכעיסני עוד תמרורים וליסרני בלא חמלה. ומה נקל היה לנער כמוני להשחית דרכו להיות פרא אדם בדרכי חנוך כאלה, בהעיר הזדון *) מתרדמתו תחת להשקיעו ? — אם גֻנַּב נתח קטן מן המאכל או מן הפרות אשר הכינה אמי לארוחת הצהרים, מי הוא הגנב הזולל ? לא הבן הנאהב חלילה, כי אם ודאי הבן השנוא עשה את דבר הבליעל, ויהי ענשי על ראשי להסר לי ממנת ארוחתי במדה ביום ההוא. — גם האמה הזרה כבדה והוקירה באותות אהבה וחבה את אחי יותר ממני, ואינני יודע אם בצדיה לעשות חנף לאדוניה, או מאהבתה אותו באמת ותמים. אותו רחצה למשעי, סלסלה את שער ראשו, גהצה את נעליו בשחור יום יום, נקתה את בגדיו מכל שמץ אבק וחלאה, הלבישתהו המודות בחפץ כפיה, ואותי הלבישה אחריו בחפזון כעושה עבודה יתרה בלא חמדה. בלכתה אתנו לשוח החוצה, ידה אוחזת בכף ידו ותשעשעהו ותנהלהו לאטו על כל הדרך ולא נתנהו לדרוך על רפש כל שהוא. ואני נמשכתי אחריהם כילד זר מולד חוץ, כסרח עודף. אמה אחת היתה לשנינו, כי אין כסף לשכור אמה מיוחדת גם בעד הילד השני.

בהיותנו כבני שש שנים, החלונו לבקר את בית הלמוד. בימים הראשונים, בראותי אותי שם ילד בין ילדים רבים ושונים, שכחתי מעט את שפלותי ודלת מצבי, ותהי לי הרוחה להתרועע את חברים כמוני תחת פקדת מורים אשר לא יפלו את הבן הבכור ולא יבכרו בן מפנק על פני נעזב כאבותי בביתם; שם אין פדות בין הילדים, ולא נכר בן מְבֻכָּר לפני מְנֻכָּר, ורק על פי כשרון רוחו והריצותו יכבד. ושם אמצא שלומים על אשר חסרתי בבית אבי. המורים בלי כל נטיה צדדית, המה לא יראו חבה יתרה לילד אחד על בכורתו ופנקתו. גם הילדים התמימים לא יבזוני על צעירתי ועל היותי השני לאחי. ובאמת כמו נהפכתי לילד אחר בבית הלמוד, לא הייתי ילד מדון ובעל חמה כבבית הורי; כאח כרע התהלכתי את כל הילדים אשר ישבו אתי יחד, וגם המה שחקו אתי באהבה וברצון ולא מצאו בי כל מום ותואנה להקל

*) טראָטץ.

בכבודי. פה באה חכמה בלבי עד מהרה להתחכם לאחי ואמצא מקום לעלות עליו ולהעבירו. ראיתי ונוכחתי כי בן מקשיב לומר מאהבה הוא יתהלל, וילד נזהר בכל דרכיו יֶאֱהָב, ואתאמץ ללמוד בתשוקה רבה ולתת לב להבין את כל הלמודים והשעורים יום יום. נשמרתי מכל דבר רע; לא הכעסתי את המורים בהפצר ומרי; לא התערבתי בשיחת הילדים והמיתם בשעות הדרור יותר מדי; שמרתי את כל כלי למוד בטהרה ונקיון, ילקוטי, ספרי, ניִרי, עטי וסרגולי היו כל עת כחדשים, לא נמצא כל כתם דיו על הוברת־נירי אשר עליה כתבתי שעורי מיום אל יום; ביומו למדתי שעור חקי, ולפעמים גם על יומים או שלשת מים, ואהי תלמיד מצין בכל דרכי, ושקידתי עמדה לי לבל אהיה נופל מאחי למצער בבית הלמוד, והמורים ההלו לשים עלי עין לטובה ויאהבוני ויכבדוני ויציגוני למופת התלמידים. אולם, כמו שפלותי על עקבי תסבני ותלוה אלי בכל מדרך כף רגלי, וכמו נכתם עון אחרי מועד הלדה על פני להכירני בכל מקום למאחר לבוא, למפגר ללכת. — בתמי אמרתי כי עתה יבוא קץ לכל עמלי בבית אבי וידיעתי תנהלני מישרים ולא אדחה מפני איש בבואי על חלקי; שלי שלי. ומה נבהלתי לראות באחרונה אשר גם פה צרו צעדי מלכת הלאה למעלה, ואחר קדמני ויירש את מקומי.

באו ימי הבחינה, ימי נסות התלמידים בלקחם אשר לקחו כל השנה. אל הימים הטובים האלה עיני כל התלמידים נשואות לנחול כבוד, לשמוע את תהלתם ולקבל מתנות פרי שקידתם בלמודים, תלמיד לפי מהללו, ללכת מחיל אל חיל מעלה מעלה. כל התלמידים יתאספו מְיֻפִּים ומקשטים בבגדי חמודות, בשער מסלסל, בנעלים מגהצים בשחור לזהר, ובפנים מאירים וצהלים ותלמודם בידם. מה יפחד וירהב לבם לקראת הימים האלה! הימים האלה יחרצו על עתידותיהם. כל נער יחשב בלבו: אני ואפסי עוד, אני אהיה הראשון; כי כן כל איש ישלה את נפשו במשכיתו כי לו יתר שאת, בפרט ילדים בילדותם, טרם יבינו להכיר ולהבחין ולדעת את נפשם. אני באשר לא הסכנתי להתיפות, גם לא ראיתי בזה כל תועלת, נקיון אהבתי אבל לא התיפות יתרה, ומֵרְגִילִיתִי בחלה נפשי לעור עינים בדברים קלי ערך כאלה אשר אין בשכל יסודם,

ולא הכמה היא אשר ילמוד אותה אדם וישכיל בה; לא התיגעתי גם עתה לְהֵרָאות כליל יפי בתבנית פסל מְיֻפֶּה וכל רוח אין בקרבו, באמרי בלבבי כי אמנם לא הבגדים ישוו הוד והדר עלי ביום הזה, כי לא שמלות יפות מכסות סכלות איש ולא על אלה התלמידים יבהנו היום, ואשר לא יבין ולא ידע להשיב כהלכה, לשוא יתיפה. ואלך קוממיות בידעי בטח כי אני אהיה הראשון המהלל בין התלמידים, אני אזכה בגורל, ברב חילי, בלקחי הטוב ובנקיון כל כלי ובידעי דבר בשפה ברורה את כל אשר למדתי ולא אכשל בלשוני; גם ידעתי לנאום את הנאימה*) בקול נעים לכבוד היום הזה. אמנם אני לא נמניתי בין להקת המשוררים, הלומדים גם פרק בשירה; אך זאת לא הסבה לי כל גרעון בהליכתי הלאה, כי לא מעצלות והתרפות בתלמודי לא עשיתי בהלכות שירה חיל, רק מחסר כשרון לזמר, והכשרון הזה לא יִקָּנֶה בהתלמדות ורצון, והאיש אשר אין לו הכשרון הזה מלדה, הוא לא יהיה מיטיב נגן כל ימיו, זאת ידעו המורים ולא יחשבו חטא לי. ארשת שפתים נקיה קניתי לי, כי התרגלתי לשמוע ולדבר בשפה ברורה, וכן הלכתי שמח וטוב לב אל הבחינה ואל המסה, והנה פלצות! נער אחר מיטיב צעד בטוב טעמו ובנעם נאומו קדמני גם פה, ואני אחריו במדרגה שניה. במה מצא הוא חן לעלות עלי ולהורידני משאתי? בכל אוני נפתלתי עם מתנגדי ולא יכלתי. מה לעשות עוד לאשרי ולא עשיתי? הה, מקרה רע, הה, פגע, מדוע זה רק אנכי האמלל בכל מקום? האמנם כל בני תמותה קשרו עלי קשר להכעיסני בכל אשר אלך ובכל אשר אעשה? הכל הארץ מתקוממה לי? העד אגוע לא אעלה ואגיע אל אשר יהיה רוחי ללכת ולא אאחר המועד? האמנם רק ימי עמל ושפלות מנו לי ולא אשיג מטרתי עדי עד? האתרפה במעבדי ולא אנסה עוד חילי הנם כי לא אועיל? או אולי אשמתי בי, כי נחליתי במחלת הִתְעַלּוּת**) ואני מבקש לי גדולות יותר מאשר לי יאתה, על כן כנופל אני בעיני כל עת? מי יודע?

*) דעקלאמאטיאן. **) איבערטרעפפונגסזוכט.

ב.

תְּקוּפַּת הַנֹּעַר.

תקופת ילדותי הלפה, הימים אשר אין לי חפץ בם כליתי בלא המדה, רק הלמודים היו לי שעשועים ונחומים על הכעס והיגון אשר שבעה לה נפשי בבית ובחוץ. תמרורי החיים חזקו את לבי, בשלו את רוח בינתי ואהי כבא בשנים, כמלא ימים לפני מועד ואמאס בכל שעשועי הילדים, כמו דלגתי מילדות לבחרות ביום אחד, ואביט ואתבונן על כל דבר בעינים פקוחות ובוחנות, כמו היתה בי בינה יתרה ואני אינני ככל הילדים בשנות ילדותי. ומורי נבאו לי עתידות טובים. התוחלת הנכזבה, המביאה לידי יאוש, העירתני לבקש בכל מעבדי את המטרה הנכונה, התכלית הַמְכֻוֶּנֶת. זמותי ונוכחתי כי לא זאת תעודת הדרישה את התושיה לנחול כבוד ולקחת מתנות; כי סכלות ואולת היא לבקש בחכמה תעודה אחרת שפלה ובזויה מתעודת הדעת אותה; כי רק בה לבדה יקר ערכה וכבודה, ומוסיף דעת לא להוסיף דעת יוסיף מכאוב. ואחל לדרוש תושיה לשמה, ללמוד מאהבה, להשתלם ולא להתכבד.

באו ימי הנער ואני כבן עשר שנים, אז עזבתי את בית הלמוד, אחרי כלותי שם את הק למודי בשנים מנו לי ואתעתד לעלות אל בית ספר גבוה להשתלם בכל הידיעות הדרושות לבוא בהן אל בית מדע גדול, להשיג המטרה, ליסד לי תעודתי בחיים, להכין לי מצב נכון וקים בתבל, לראות חיים בעולם העשיה כאדם שלם. אבי אמנם חשב בראשונה לתת אותי אל יד אמן ללמדני אומנות המחיה את בעליה, באמרו כי אין בידו להחזיק בשני בנים כאחד ימים רבים, עד צאתם מקהל התלמידים להיות לאנשים עומדים ברשות עצמם ולא יצטרכו לעזרתו ולתמיכתו. אולם אחרי ראותו את כשרוני הנפלא ושקידתי ותשוקתי העזה לתלמוד, ובפרט אדיר חפצי להשתלם במדעים העשוי לבלי חת מפני כל מכשול, ויצר לו להפרידני ולנתקני בחזקה ממשאת נפשי, לשנות את תפקידי, להתעני מדרכי הנכון לי. וגם כל המורים אמרו כי ברכה בי ואני נכון להיות מְצֻיָּן בַּמְלֻמָּדִים, ולא לאומנות כפים נועדתי כי לגדולות נולדתי, ומי יודע מה נכון הנני לעשות בימי אז לתועלת

בני אדם על משמרתי, כי יכירני מקומי! וישלחני אבי את אחי יחד עירה ב..... ונהיה שם תלמידי בית הספר הגבוה שמונה שנים.

עצוב רוח אך מתחזק, באתי העירה הגדולה והמלאה תשואות. ראיתי בנינים חדשים גבוהים בנוים לתלפיות, אשר לא ראית כהמה בעיר מולדתי הקטנה, שוקים ורחובות רחבים ונקיים, עליהם בני אדם שונים המונים רצים ושבים צפופים ודוחקים איש את רעהו, כמו אין להם עת לעמוד רגע במקום אחד. זה רודף אל מקומו שואף ובא רץ אחר אחריו להעבירו ולא יכל, והקודם זכה. כמה מאהרים לבוא ישנם בזה, אמרתי בלבי, וזריזים מקדימים! האמנם זאת הקת ההיים והליכות התבל, זה ימהר ויקדם וזה יכשל בהליכתו וישאר אהריו, ולא כל איש על מקומו יבוא בשלום? ראיתי בתי ממכר גדולים מלאים סחורות מסחורות שונות וידי אדם רב מלאות עבודה; מה רבה התכונה, למי ולמה כל הסחורות האלה? זה בא ויקה לו את הטוב ואת הנעים בעיניו, ואחריו בא אחר ולא מצא את אשר הוא מבקש; הגם פה ממהרים ומאחרים לבוא? התבוננתי והשתוממתי על כל מראה עיני, ואשכח כמעט קט את עצבון לבי ומר גורלי, בראותי כי לא יהיד אני בתבל המלאה תהפוכות ותענגות, איש מצליח וגבר לא יצלח; ואלי תקוה מסתרה תְּגֻנַּב, מי יודע, אולי תהיה גם אהיתי כאחד מאנשי המעשה האלה, גם אנכי אז במועדי כמוהם ארוץ, אדדוף, אשיג, ומי יבלעני ממקומי? לא אמרתי עוד ליאש את לבי כאיש אובד עצות ואובד דרך, ועוד נכונים גם לי ימים טובים, ואז אשכח את כל עמלי בבית אבי; אשנה את דרכי, אכין את צעדי, ולא בכל מקום ירדפני אסוני להדיחני ולהשפילני. התבל היא גדולה ורחבה, וכל אדם ימצא בה מקום הנועד לו, ולמה אגרע אנכי ולא אמצא את מקומי הנכון לפני?

ברעיונות משיבים רוח ומרעיפים תנחומים אלה ההלותי לבקר את בית הספר ההדש. ישקידתי אשר היתה כמו נטיה נטועה בלבי לא עזבתני גם פה, ורגיליתי לכלכל כל דברי במתינות, טוב טעם וסדר נכון, פנתה לפני את הדרך הישרה ואהיה גם פה תלמיד מצין ומהלל בתלמידים. גם המורים האלה, אף אם לא מבני ישראל הם, אהבוני ויכירוני, ולא נודע כי מפגר לכת ומאחר לבוא הייתי בימי. גם בבית

מלוני לא נבדלתי לרעה, כמו שֶנוּ כל הדברים בשנוי המקום, כה פחד ורחב לבבי מיום אל יום לראות כי לא נופל אנכי עוד מחברי, ורגש הכבוד פעמני להכיר את ערכי, ולא עלי לבטל רצוני מפני רצון אחרים; הייתי אדם ביקר בעיני. – כל שנות הלמוד הלפו בלי כל חליפות ושנוים, גם בימי הדרור, בשובי אל בית אבי מתקופה לתקופה, לא נכרו אותי עוד כבימים הראשונים; אם כי אבותי שנו את מהשבתם עלי, או בשנותי אני את דרכי ולא שמתי לבי עוד לדברים קטנים וקלים כאלה, בהיות עיני ולבי כל היום על עתידותי ועל הבנינים אשר בניתי לי ברוחי; בעולם אחר הייתי, בעולם האצילות העליון, ומי יזכור אז קורות הילדות והבלי הנעורים מעולם העשיה השפל?

מלחמה הדשה אשר לא שערתי, התעוררה לקראתי בבית הספר הזה, מלחמה כבדה אשר לא אנכי, איש לא מלמד מלחמה, אוכל לעמוד בה, ואיזה כלי נשק אבחר לערוך מלחמה וקרב? כמו נגזר עלי להיות איש מלחמה כל הימים, עד מהרה ראיתי פני המלחמה, ואדע להכין לי כלי קרב לעמוד על המערכה כאיש ערוך מלחמה; לא מטה רוחי, לא נפל לבי ואומר כי הרפה היא להתרפות ביום צרה; וממי אירא? אם אפול שדוד, לא אמות כמות נבל; אלחם כמתיאש ואמות מות גבורים! התלמידים אשר רבם לא מבני ישראל המה, התגאו עלינו ובגאותם דלקונו, ואנחנו המעטים סבלנו כחרפת אנשים שפלים ובזוים, כאורחים לא קרואים הבאים בלא משפט בלא תעודת-הכנסה לאכל אתם לחם על המשתה אש- להם לבדם. רבים מחברי, אשר כבר הסכינו באלה, היו מן הנעלבים ואינם עולבים, שומעים שמם מנאץ ואינם משיבים. אך אני ועוד רעים אהדים אשר נתתי מרוחי עליהם להתאמץ, לא יכלנו שאת את מהפינו אלה הנם בשאתם, על מה ירימו אלה ראש להלל את כבודנו? במה יתפארו עלינו כי יתר שאת להם? האם אולי בכשרון רוחם, בחכמת לבם, בשכל מליהם, אש- לנו פי שנים מהם? או אולי בארחות העקלקלות אשר הם ילכו בם ולא אנחנו? הילבשו גאות ביהש אבותם הפראים אשר עשו גדולות בכלי חמס מכרותיהם לבלוע חיל זריב גזלת עניים, ואנחנו ואבותינו מה? המתעבים אנהנו על תם לבבנו, שמרנו אמונים, השמרנו מכל דבר רע, ולומדים

הכמה לשמה בשקידה עזה ומבינים כל דבר לאשורו? ואני ידעתי כי מרוע לבם ובקנאתם בנו, יתגרו בנו מלחמה, ואנחנו נלך להם מנגד ולא נשפיל להביט עליהם כעל כלבים נובחים; ותבער בי אש קנאתי לדבר את אויבינו בשער ולהכותם אחור ולהניסם כמניסים כלבים במקל יד לנבוה מ־חוק, ותהי המלחמה ארכה כל ימי היותנו תלמידים. המלחמה הזאת מלחמת לא־שוה *) היתה, ואני לא נסתי מן המערכה; האמת אשר לה נלחמתי, הוא אזרתני חיל למלחמה ולא המה גברו אם כי אמצו ממני. כמו נבא לי לבי אשר ימי מלחמת עולמים כזאת היא נכונה לקראתי, מלחמת עמנו עם כל העמים, מלחמה לד׳ בעמלק מדור דור. ואני טרם ידעתי אשר ישנה שנאה לאמית, משטמת עם לעם, איבת גזע לגזע, כמלחמת החיות הטורפות מין בשאינו מינו, וכי עם קטן ודל בין העמים הרבים והעצומים הוא השנוא, הוא הבזוי, הוא הנרדף מכל העמים על דלותו וחסר אונו להקהל ולעמוד על נפשו; כי אנחנו הם השנואים והנרדפים על רדפנו טוב, על שאר רוהנו; על היות לנו חקים ומשפטים צדיקים, ותורת אמת; על היותנו העם הזקן בעמים בדברי מים ארכים, בתולדות אבות אנשי שם, נשיאי אלהים; על היות אנהנו נפלים מכל העמים בישרנו, תם דרכינו, אמונת רוהנו, בכשרוננו, ברוח בינתנו, בחיי משפחתנו; בדמנו הטהור הנוזל בעורקנו; בגזע מהצבתנו הנשמר דור דור מכל זרע רע; כי על כל אלה נהיה אנחנו מטרה להצי משטמת עולמים, לעברה שמורה נצח, זאת לא עלה על לבי. אימת לוחמי לא בעתתני ואשיבה הורפי דבר. אולם אל לבי התעצבתי על אחי האחרים אשר עמדו מנגד, נכנעים ומכרעים לפני בוזיהם, וידברו אליהם תחנונים וחלקות למצא הן בעיניהם ולא ידעו בשת, ועוד התחרו להתבולל בהם ויחללו את ברית אבותם ויבושו כי מבני ישראל המה, כעבדים מנשקים את יד מכיהם, שבט נוגשיהם; ואבזה אותם בלבבי.

כלו לי שנות לקחי גם בבית הספר הזה, ואני הייתי כבן שמונה עשרה שנה, בעצם עלומי; יודע מה אני ומה עלי לעשות. במסות בתלאות אשר ראו עיני הייתי כבן ארבעים לבינה, לדעת ולהכיר תחבולות

*) אונגלייכער קאמפף.

מחבלי און, בעינים כלות ומיחלות צפיתי לקראת היום הנועד לחלק לנו תעודותינו פרי עבודת שמונה שנים, שנות עמל ויגיעה רבה, להשיג המטרה, אם אמנם כבר זה נוכחתי לדעת אשר הלילה לי להשען על תקותי ומשאת נפשי, וכי אשלה ידי לקחת את הדבר הקרוב אלי, כמעט נגעה ידי בו והנה פתאם תקדמני יד-אחר וידי תשוב ריקם, בכל זאת נפתה לבי עוד הפעם להשלות את נפשי אשר עתה אזכה בגורלי, ועמלי לא יהיה לריק, והנה זועה; בין התלמידים אשר לא שמשו כל צרכם והמטרה מהם והלאה הוחק גם שמי. מדוע תבוא גם נפשי בסודם ובקהל ההולכים קדימה לא יחד כבודי? כמה תלמידים חסרי דעת, קשים לשמוע וממהרים לאבד קבלו עתה תעודות כל המורים מאשרות ומקימות כתלמידים מקשיבים ומשכילים, ואני בין עוזבי תורה אמנה? המס ואון! בשלמי לי כל הרעה הזאת? כמשגע ממראה עיני נסתי ממערת הפריצים ואשאל את נפשי למות, מה זה היה לי עתה? מה עול עשיתי? המצאתני גם פה חטאת לדתי אח״י אחי? אמנם כן, חטאת לדתי היתה גם הפעם בעוכרי, אך לא חטאת צאתי אחרונה מבטן אמי, כי אם חטאת צאתי מבטן אם עבריה! עברי אנכי, בן יעקב, ולא זכרתי כי יעקב ישתחוה לפני עשו אחיו שבע פעמים ולא יתגר בו מלחמה, — הה, תהפוכות, משפט מעקל, דבר בליעל! העל זאת לא תרגז הארץ?

הארץ לא רגזה ממקומה; העולם כמנהגו נוהג; רק לי היה לב רגז ורוח נכאה; רק אני ידעתי מרת נפשי לראות אותי ברעתי על הטאים שהטאתי בבלי דעת, בלא צדיה; מחולל מפשעי אחרים.

פה כלה לי פרק עלומי ואני עומד על שפת הנחל לעבור על המעברה אל העבר השני. במה אעבור את הנחל הזה? פה עלה על לבי זכר אבינו יעקב בעברו את הירדן במקלו, גם הוא יצא מבטן אמו באהרונה, אך ידו אוהזת בעקב עשו אחיו אשר פרץ עליו ויקדמהו לצאת ראשונה ויהי עוין אותו כל ימיו על הבכורה, עד אשר הצליח הפיק לבו בידו וימכור לו את בכורתו ויקח גם את ברכתו. — וכן נתן הוא גם את בכורת בנו הבכור ראובן לבן אהובתו הראשונה; ויושם גם את אפרים נכדו, הילד השני, לפני מנשה הבכור. — אמנם עשו שטם

אותו, לא על הבכורה אשר בזה אותה, כי אם על הברכה אשר ברכו אביו בכחשו לו לאמר כי הוא עשו בכורו, כמו בא במרמה ויקח את ברכתו, ברכת הבכור. שנאת עשו ליעקב תאכלנו כל ימינו עד היום הזה ולמה זה לנו בכורה? ולמה זה אשטם גם אנכי את אחי על בכורתו אשר לא לקח ממנו? אמנם הוא לקח גם הברכה, אבל הוא לא בא במרמה. אני, אני אחרתי לבוא פעם אחת, וכן לא אוכל להשיג ולהגיע אל מקומי כל הימים, ובכל פעם יקדמני אחר ואני אחריו כאופן העגלה האחרון הרץ אחרי האופן הראשון ואיננו משיגו.

ג.

תְּקוּפַּת הָעֲלוּמִים.

נבוך וכואב שבתי אל בית אבי להנפש ירחי מספר מעמל שמונה שנים. מה הוה לי בעמלי בחכמה אחר שמונה שנים? אך עמל וכעס. חכמתי לא עמדה לי להיות כאחד התלמידים הפשוטים אשר מלאו שנות למודם בלא מכשול, להכין את צעדם על אורח סלולה, ואני אסרה אחריהם כי נסרחה חכמתי! אני מאחר לבוא! על מה? האמנם מעטתי בחכמה? האחרתי שעורי? השחתי דרכי? הבליתי עתי בהבלי שעשועים בסוד משחקים בטלנים? אולם המורים לא אשרו ולא קומי את תעודתי, יען עברי מבקש משפט אנכי; עברי אשר לו פתחון פה להשיב הורפיו דבר; עברי הולך קוממיות ולא יתן גוו למכים; עברי שוכה אשר גר הוא בארץ נכריה; עברי חפץ לכת בגדולות ככל אדם ביקר, כאזרח הארץ! האמנם חכמים כבלי מדע, נבונים כבלי השכל, טרם יתנו חכמי הגוים עדותם עליהם ואותותם לא ינכרו? הגם כל חכמתי כאין וכתהו נחשבה, יען אני דרשתיה, וחכמת העברי בזויה? הגם החכמה פושטת צורה ולובשת צורה על פי דרכי דורשיה ודתיהם השונות? הה, אולת אדם! ולמה זה אתעצב אני אל לבי על חכמתי אשר קנאים לא יאבו להכירה? מה תתן ומה תוסיף לה ההכרה והתעודה? האחכם אני אז

יותר? מדוע לא אהיה אני שמח בגורלי? הן קניתי לי חכמה ושם טוב ותקוה לעשות חיל, ומה הוא משפט מטי משפט יחידים על נקדת ארץ קטנה אשר הקנאה עורה עיניהם, בעיני חכמים נבונים וידועים מלא רחב כל הארץ, אשר אין לפניהם משא פנים? אל כל המקום אשר אבוא שמה ותלמודי בידי אמצא אנשי אמת אשר לא יבוזו לשכל מלי בחטאת לדתי ולא יפקד מושבי בין אנשי חיל. — המחשבה האחרונה הזאת השביחה את שאון לבי, ואחל לכלכל את דרכי, לפלס ארחות חיי.

בבית אבי הייתי עתה נכבד ונאהב; בעיר מולדתי בחור חמד מאד נעלה, רעי אש־זני באשרי אשר כל הארץ לפני לבוא לרשת. ואני בכל זאת לא הלכתי בקומה זקופה בגאות, לא התנשאתי, בידעי כי עוד לא עת אשר ירום ראשי על אויבי סביבותי. דעתי בלבי וכאבי בחבי, המתי לא שככה על המסי הנעשה לי בלא אשמתי, מבלתי יכלת לקנא את קנאתי משונאי אשר אמצו ממני. ומי יודע איזה מלחמה קשה נכונה עוד לקראתי; איזה מכאובים נאמנים לנגדי שם בבית מדרש החכמות אשר עלי לבקר עוד? כי גם שם אהיה מוזר ובזוי בין מתנשאים מדברים בגאות, מביטים בשאט נפש על גר נקלה אשר יערב את לבו להתערב ביניהם; כי גם שם אשמע כלמת לדתי כל היום, וכל נקלה יתקלס בי, זאת ידעתי, אך לא יראתי בידעי לעמוד לפני זעמם. אבל העול והחמס אשר יעשו נבלים לישרי לב, בני בליעל לתמימי דעים, בני בלי שם לאנשי שם, במשפט איש זרוע לו הארץ, כי המה אדונים בעיניהם; זאת גזלה כל עת את מנוחתי ותרגיזני ממקומי. — נפרד מכל אנשי שלומי ומיודעי מנער התהלכתי קדורנית כל ימי שבתי בבית אבי. לא באתי בסוד מרעים עליזים להתעלס, לקחת הבל בעליצותם, והם קנאו בי על חכמתי אשר אספתי לי בחריצותי ולא יכלו להבין את דרכי, מה זה לי אשר אינני עלז ושמח בתור אדם המעלה, העתיד לעמוד במקום גדולים? כי לא מגאוה ורוע לב הלכתי להם מנגד, זאת הכירו עד מהרה, כאשר מעודי לא הייתי מטיל אימה*) סביבי, ומדוע זה אני מתבודד ומחסר את נפשי מכל משחק ושעשועי

*) אימפאָנירען.

העלומים בעצם עלומי? איזה יגון בלבבי יאכלני כרקב בעצמות? האמנם ברב חכמה רב כעס, הדעת תוסיף מכאוב והתלמוד יניא את הלב מחיי העולם הזה? כה היתה שיחת רעי נעורי מעת אל עת מתלחשים על אודותי, ואהיה להם לחידה. — אשריכם תמימים, אמרתי אני בלבי; אשריכם אשר לא תדעו בתמתכם את זמת הרשעה האורבת לכם; אשריכם כי לא נפקחו עיניכם לראות מלחמת הזדון אשר סביבותיכם; אשריכם כי תשליו באהליכם הדל, כי אתם שמחים בחלקכם ולא תשאו עיניכם לבקש גדולות, לא תרעבו לאכל מפרי עץ הדעת אשר חרב מתהפכת סביב לו, והנחש הערום אורב לכל הקרוב לנגוע בו. — אשריכם כי תסתפקו במנתכם הרזה ורב לכם ולבכם לא רחב לבקש מנה אפים, ומי אני איש מכאובות מתאוה ואין ביניכם? אתם המאשרים ואני האמלל האובד, ומה תהזו בי?

בא מועד הפרידה, החלותי להכין לי צדה לדרכי, לנסוע אל קרית ווין. ביראה והרדה עזבתי את מקום השלוה והתמימות, ללכת להתערב עם שונים. מה נעמה התמימות למסתפק במה שיש לו, רואה עולמו במעונו הצר ובו שמן חלקו; ומה היא התבל ומלואה לרחב לבב גבה עינים רואה והומד ועינו לא תשבע? עיר מולדתי אשר היתה בילדותי תבל גדולה ורחבה, כמו התצמצמה והתכנסה ותהי לרפת בקר צרה עתה בעיני אשר אין מקום לנטות מקצר רוח; בית אבי אשר בו התהלכתי ברהבה מפנה לפנה בעודני ילד, היה בעיני עתה כבית ילדים עשוי מלוחות ניר לשעשועים, והרוח באה ועוקרתו והופכתו על פניו, או כלול תרנגולים, ולא אבין איכה התקטן בקרב השנים, או התכונן ועוד עתיד הוא להתרהב! ומה רכשתי לי בכל מראה עיני על התבל הגדולה והרהבה, המלאה ארמונות רמים ונשאים, והיכלים מרוחים אשר לא לי המה ולא אוכל לנגוע ולהשתמש בם? לב רגז, תאוה ממארת! ולאן אני הולך? לצוד ציד על פני השדה הרחב, המלא חיות רעות, נחשים ועקרבים! אבל כבר זה הסכנתי לשאת משא קריה הומיה, לשמוע המית המונים ושאון מתחרים במסחרם בשוקים וברחובות כאנשי מלחמה בעדת דבורים הומיות, לגזור על ימין ועל שמאל, לאכל איש בשר רעהו. — בידעי מראש את העומד שם לקראתי, התחזקתי בלבבי

ואלך כהולך לצבא לקראת נשק, ערוך למלחמה על שדה קטל, ויהי מה, כבר הרחקתי לכת, אין עוד עת לסגת אחור, לשוב עלי עקבי, כמו כבר שברתי את הגשר אחרי, הלאה, הלאה! המה בי לבי, לך אל תעמוד, אל תירא ואל תחת, כי עוד רב הדרך לפניך! דפק השעון*) ואל יעצור בלכתו.

באתי עירה ווין קרית מלך רב, אם אמנם כבר נסיתי בישיבת כרך גדול, בכל זאת נבהלתי בפעם ראשונה למראה בירת אסטריה המלאה תשואות וחומות גבוהות ובצורות ומגדלים רמים וראשם בשמים. גדודים אנשי צבא מזוזים לאלפים משתקשקים ברחובות בכלי נשקם. שרים ושרות בלבוש מלכות נוסעים הנה והנה במרכבות כבודם לטיל. ענלות על מסלות ברזל תחתיות ועליות רצות ושבות בכח החשמל על הדרכים מלאות אדם ככלוב מלא עוף כל היום. מרכבות נצבות בראש כל הוצות, נכונות ומועדות למושב אצילים ללכת ממקום למקום, אשר אין כבודם ללכת ברגלם. הרַכָּב יושב על כָּרוֹ**) שם ממעל על ראש מרכבתו וקורא בעתון יומי. — בתי מסחר גדולים וגבוהים בחלוני שקופים אטומים בלוחות זכוכית עבים משתרעים לארך ולרחב כל הקיר כעין דלת הפתח, מבעד להם נשקפות מערכות הסחורות היפות השונות למיניהן מסדרות בערכן ליופי ומקסמות עיני העוברים בחוץ לעמוד ולהזות בהן, — ואני עמדתי מרעיד ונפעם לכל מראה עיני, לאט לאט שקטה רוחי. האנכי לא להתחבר ולהתחרה עם המתנעשים האלה באתי הלום, ומה לי ולהם? בעלית קיר קטנה אשר בה אשכון, מי זה יפריעני ויריגיזני ממנוחתי וממלאכתי? מי זה ישמור צעדי בזה, ירדפני ולא יתתני השב רוחי? גם לא באתי להשתקע, רק לגור פה מספר שנים, ולמה אירא מרבבות עם? פה לא אשב עדי עד, ומה כל ההרדה הזאת? במחשבות מנוחה אלה עליתי על משכבי ואישן שנת איש תם בלילה הראשון, בהיותי עיף ויגע מאד. אם תערב כה שנתי גם בכל הלילות מנו לי פה; אם תעמוד לי תמתי לארך ימים גם במקום הזה ולא אשנה את דרכי

---

*) ציעהי אויף דיא אוהר. **) באָק.

וארחות חייי בימים העתידים? אם לא תבאנה הגישות הדישות ותדיחנה את הישנות מפניהן? הימים ידברו.

פה עומד אנכי על הפרק לעבור המעברה, ליסד לי יסוד נכון במקום נאמן בחלדי; לבחור לי נקדת תלמודי עליה אעמוד איתן ולא אמעד. ואשית עצות בנפשי, איזה מקצוע במדעים אבחר, ואיזה הוג־פעלתי? כל איש אשר בעצה ובמחשבה תחלה יכלכל דבריו, יבחון את כשרונו וכח מעשיו, ועל פיהם ידע ויבחר לו את מקומו הראוי לו; גם יפלס ארחות חייו, אם יראה ברכה בעמלו. אנכי לא בקשתי לי רק תועלת נפשי לבדה, כי אם להיות לעזר ולהועיל גם לאחרים בכל מעבדי, ולא למעני לבדי אעשה. ובידעי את נפש הגר הַמְּנֻכָּר. אמרתי עתה עת הוא לעשות גם בעד אמללים אלה דבר. אם אוכל להיות מושיע במשמרתי למתי־מספר, רב לי ואהיה שמה, כי להיות מיטיב לכל אין לאל יד בן תמותה. — חכמת הרפואה לא ישרה בעיני, גם לא הייתי מסגל לה במזגי הרך. בידיעת דת ודין בחלה נפשי, בידעי כי אני בתם לבבי ובנקיון כמי לא אעשה בה חיל. הרבנות לא מצאה הן בעיני, בראותי אשר על הנופה והחלקות והתחפשות נוסדה, ודבר קשה הוא להיות רב בישראל מרצה ורצוי לכל העדה, והזון יקר הוא אשר רב ומטיף לישראל יהיה דובר אמת כל עת, אם גם הוא נותן אמרי שפר בשם אל אמת. — ידיעתי הרבה בשפה העבריה, ויתרון כשרוני בחקירות הלשונות המזרחיות, הניעוני לבחור לי משרת מורה לשונות הקדם, והיא ישרה בעיני לפי כונתי הרצויה להיות מגן ומושיע לאחי הנרדפים. אך בתמי לא זכרתי להשב דרכי זה, לראות מראש איזה מכשולים יעמדו לקראתי, ולא אבוא שמה אל אשר היה רוחי ללכת, ואראה את המשרה הנכבדה הזאת רק מצדה האחד המואר, ואת הצללים בצדה השני לא ראיתי. —

בירחים הראשונים לא נעשה כל שנוי בדרכי. החלותי לבקר את בית המדע בתשוקה העזה כבימים הראשונים. אמנם תמת ילדותי החלה ללכת הלוך וחסור, התלהבות החפץ התקררה מעט מעט ולא המריצתני עוד להעריץ ולהקדיש כל מיני הלמודים השונים בלי בחון לבקר בין טפל ועקר; בתמת ילדותי היה הכל עקר בעיני, ועתה כשופט קשה

השכלתי להכיר, להבדיל ולבחור, לשמור את עתי למלאותה רק בדברים עקרים ונמרצים כל הימים, ועל הדברים הטפלים אשר המה כפרפראות להכמה לא שמתי לבי, רק בהעברה בעלמא, בחפזון לפי שעה סקרתים בסקירה אחת. את הדרישה העמוקה בקורות עמנו בכל התקופות החליפות והשתלשלות רוח ספרתנו עשיתי לי קבע; תולדות אנשי השם אשר הזהירו ככוכבי אור בשמי יהדותנו מדור דור, דרכי חייהם ואשר פעלו איש איש בדורו ובמקומו לטובת אחיהם, היו לי למודי שעשועים. ראיתי כי עמנו נבדל לרעה בין כל העמים בכל עת ובכל מקום. מה הטא העם הזה להיות מרדף בלי חשך ובגוים לא ירגיע? האמנם כל העמים ישרי לב תמימי דעים מיטיבי לכת המה, ועמנו עם נבל, וכל עלילות הדברים אשר ימצאו אויבינו בו, לא על שקר יסודן? איכה תאריך השנאה הזאת ימים רבים ותלבש כל פעם צורה הדשה, איבה נצחת אשר לא תבטל לעולם? הישנה גם משטמה אשר איננה תלויה בדבר ולכן היא מתקימת? ובכל זאת הוא חי וקים ולא ישנה טעמו בכל הימים הרעים! ואשאל את נפשי במה אנכי יהודי לְהִשָּׂנֵא, לשאת ולסבול אתם? כל חכמתי לא עמדה לי להבדילני ולהותירני לטובה מתוך עמי! ולמי אני, בלי דעת תכונת הצור ממנו הצבתי? החכמות והלשונות הנכריות היו לי לחטאה; בעיני העמים הייתי יהודי נקלה לא אמון בו; בעיני היהודים נכרי נחשבתי, ולמה זה הכמתי? ואחל לדרוש בדברי ימינו, עד כה שמעתי כלמתי, נשאתי חרפה על בני בריתי בלי דעת מדוע, עתה ידעתי מי אני ולא ישאו את שמי לשוא. —

אין עם תמים בכל דרכיו בתבל. לכל עם ועם צדקותיו, ישרו, הטאותיו ורשעו. אשרי העם שחטאיו ספורים. אבל כי יהיה עם אחד כלו משחת, מתהלך באשמיו כל הימים, הוא דבר שאי אפשר, והדעת איננה סובלתו. ועמי הארץ ינבלו את עמנו, יהללו את שמנו כעם כבד עון אשר אין שוה להניחו; ואשר איננו יודע את תכונת העם הזה ורוחו, יאמין, או ידמה בנפשו אולי אמת נכון הדבר. — עינינו רואות כי היא שנאה שאיננה תלויה בדבר; היא איבה נושנת שרשה בקרב העמים מימים קדמונים, משטמה אשר אין לה תרופה עולמים. שנאה נפלאה אשר גם השונאים בעצמם לא ידעו שחרה; כי ישאלו את

נפשם מדוע? לא ימצאו מענה; אבל כן הוא, נחלת אבות, ולא ישאלו וישנאו. — לפנים היו עמי האלילים עוינים אותנו, ואחרי אשר החלה האמונה באל אחד, אל עליון, להיות אחזת עמים רבים ועצומים, לא חדלה השנאה הזאת מקרב כל העמים האלה, אשר מהלצנו יצאו, וגואלם אחינו בשרנו הוא. — וגם ההשכלה מאירת עינים לא תועיל להשיב לב העמים אלינו; וגם המשכילים שבהם, השופטים בלי משא פנים, לא ישמרו פיהם ולשונם מלדבר עלינו תהפוכות, אם מעט ואם הרבה, בשפה ברורה או בלשון מסתרת; כמו נגזר עלינו אשר עד נצח לא נהיה זכים בעיניהם. גם משכילינו הפורקים עֻלֵנוּ מעליהם ומתרחקים מאתנו, למצא חן בעיניהם, גם הם לא יזכו בעיניהם, להכירם להיות אתם לעם אחד, ויבזום בלבם על הֲפָכָם; ולמה זה הבל נגע להתקָרב אליהם, לבקש אהבתם לשוא? אחת דתנו זאת, מנת גורלנו, להיות שנואים ומנבלים בין העמים, כל ימי שבתנו גוי בקרב גוים. נהיה שנואים אך לא נשנאים *); מנבלים אך לא נבלים. — אהה, כמה יסורים ותלאות סבלתי עד בואי לידי ההחלטה הזאת!

גם בבית המדע הזה היינו מבני עמנו מעטים בין תלמידים מעמי הארץ הרבים, גם פה היינו כמנדים ונדחים, אבל לא בטלים במעוטנו. רֻבֵּנוּ היינו בנים נאמנים לעמנו, יודעים מי אנחנו, מה היינו, מה תעודתנו. את החכמות והלשונות הנכריות עשינו אמנם קבע, לרגל תלמודנו, אבל לא עקר; לתורתנו קבענו עתים, והיא קשרה את לבנו כל עת בקשר אמיץ, עד אשר היינו לאגדה אחת, התחברותנו עמדה לנו להפיר כל פעם את עצת חורפינו ולהפיל את כלי נשקם מידם אשר כוננו לקלע בנו. אמת כי גם בין בני עמי הארץ היו לָנו אוהבים ורעים נאמנים, המה היו תלמידים הכמים, יודעים כי ההכמה תעדה את האדם עדי תפארת, באין פדות, ויקר כל איש במעשיו ובמדותיו הישרים, יהיה מי שיהיה. גם המורים לא הקלו כבודנו, והוקירו אותנו על כשרון רוחנו ועל שקידתנו התמימה ועל תשוקתנו העזה ללמוד למען דעת, הכמה לשמה, ובכל זאת הרגשנו כמעט בכל צעד וצעד כי אך יהודים אנחנו,

*) האַססענסווערטה.

יהודים מצֻינים, אבל יהודים, כמו די בזכר שם יהודי לבד להקל ערך נושאהו. הורפינו תחת מסוה אהבה הודיעונו זאת בכונה מיוחדת. אחרים מהם אמרו בלבם להניא לבנו מאחרי עמנו ויהדותנו, לבוא בבריתם ולא יהיה לנו שמנו למכשול ולמזכיר בזיון, בתם לבבם המלו עלינו. — אחרים מתוכנו, אשר לא באו אתנו בברית אחותנו, היו מתעצבים אל לבם על צאתם מירך יעקב, ומתאמצים להתרחק מן היהדות, מתנכרים לנכר אותותם בשנוי השם ובחסר דעת שפת לאמיתם ובלי התרועע את בני בריתם; אך לא עלתה בידם להסיר חרפת לדתם ואות ברית בשרם מעליהם, ואנהנו היינו מתגאים על יחש מולדתנו, ועל פשענו זה לא אבו סלוח לנו. בני הנכר היו שונאים; אנחנו היינו שנואים, והמה היו שונאים ושנואים. — ישמחו-הם במתנת הלקם.

בעולמנו הקטן נוכחתי לדעת, אשר לו יתחברו ויתאחדו כל בני עמנו בכל מקום שהם באהבה ואחוה, לא היו כה מתענים מתגרת יד אויב ומתנקם, ואולי גם גברו והצליחו, ולא אוכל להבין סבת פרוד הדעות ופלגות הלבבות אשר בינינו, אחרי רואנו אשר בעיני אייבינו אחים לצרה אנחנו. האמת היא אשר כל ארץ יש לה יהודים מיוחדים הראוים לה? אחינו הנאורים בגרמניה מתעבים את אחיהם הגליציונים, ומביטים עליהם בגאוה ובוז, על דרכי חייהם הנאלחים, על בגדיהם ופאות ראשיהם העבות והארכות, אשר הלאתם בם. ובאמת גם אנכי החלותי לקוץ בם, אחרי התרגלי בין אנשים של צורה ואתמה על נפשי איכה יכלתי שאתם אז בשבתי בתוכם, ולא העירו בקרבי געל נפש אשר אני מרגיש עתה בארץ אחרת! ובלבי גמרתי אמר לבלי שוב אליהם עוד ולא אראה בנולתם. האמנם הַקִּנְאָה היא תשחית דרכם ומדותיהם ותאר פניהם להעיר געל נפש בלב רואיהם? האין גם קִנְאָה בין כל העמים ומדוע לא תפעל קנאתם גם עליהם להתעיבם ולהשחית מראהם? קנאת כל העמים תשיאם לרדוף באיבה בני אמונה אחרת, וקנאת בני עמנו תתעם לרדוף באף ובחמה גם את אחיהם, איש את רעהו; ולא רק קנאים במשכילים, כי גם קנאים בקנאים, בעיר אחת יתגרו מלחמה באכזריות הימה ונקמה בשם אל קנוא ונוקם. ואיך לא ישנאונו ולא יבזונו שונאינו, אשר גם בישרנו לא יוכלו שאת אותנו?

אני בחרתי לי משרת מורה לשונות הקדם. מכל הברי בבית המדע הייתי אנכי האחד אשר בחרתי בכהנה הזאת אז, המה בחרו להם איש איש כהנה אחרת אשר ישרה בעיניהם. יצאנו מבית המדע מיזנים ומצינים בתעודות חכמים, איש אל משמרתו ואל מקומו הנועד לו; כלנו שמחים בגורלנו, משתעשעים בתקות טובות ועתידות ברכה. אולם שמחתי אני לא ארכה. בלב נכון בטוח החלותי לדפוק על דלתות שרי ההשכלה הממנים על הפקדות האלה, אחרי כלותי תלמודי בלי כל מכשול, ואומר בלבבי כי עתה תאיר גם לי שמש ההצלחה, אשר הסבה את פניה ממני בימים הראשונים. השרים אמנם קבלוני בסבר פנים שמחים, דברי אתי כאה כרע, בחנו את כל התעודות המאשרות בידי ויאמרו כי ברכה בי, כי ראוי אני לאותו אצטלא, כי אינני מבקש עטרה שאיננה הולמתי, גם הבטיחוני להעמידני על מקום זה יסדתי לי. והקתדרה הראשונה אשר תהיה פנויה, אמלאנה אנכי עד מהרה, אני ולא אחר, רק עלי להכות עוד מעט, עוד מעט, ובטח תבוא עתי לא תאחר; וכן שבתי בשלום אל ביתי כל פעם והתקוה משחקת לפני. אבל הה, מקרה לא טוב; אני אחרתי לבוא כל פעם. — המשרה הזאת לא תוכל לעמוד רגע פנויה וכל הקודם זכה, ומה לעשות לי? להכות עוד, להיות עומד ומצפה. — לו באה הכמה בלבי אז, טרם כתותי רגלי ימים רבים לרדוף אחרי צל בורח; לדעת מראש אשר ידעתי באחרונה! אולם תקותי הכתני בסנורים ואשלה את נפשי במשכיות לבבי, ולא ראיתי כי גם גורלי כגורל המשורר האמלל, אשר ירד משמים ארצה. אחרי הלקת הארץ בין בני האדמה ויאחר לבוא! האחכה עד אשר תחלק הארץ שנית, אולי אז אבוא גם אנכי למועד על חלקי ולא אאחר אז לבוא? אמנם ידעתי אשר לו היתה בידי איזה זכות *) מצד אנשי שם להפקידני אל השרים האלה, כי אז אולי מצאתי משמרתי במועדה, ולא הקדימני אחר. אולם בידעו את ערכי, מאסתי להנות בזכות אחרים. אם אין אני לי, מי לי? זה כלל גדול בחקי החיים

*) פראָטעקטיאָן.

בעיני; ומה עלוב הוא האיש התלוי בדעת אחרים, אמרתי, ומשמרת הנקנית בחלקות ושפת. הנה איננה לפי כבודי והפיץ לבבי, ולא אותה אבקש.

ד.

לֵיל שִׁמּוּרִים.

ליל התקדש חג הפסח לד׳ ולישראל הוא נכבד ונשא בלילות דברי ימינו, מאז היינו לעם; מאז יצאנו גוי מקרב גוי! הלילה הזה הוא אוצר מאורעות ומקרים רבים ושונים, רעים וטובים; זכרונות אבל ושמחה, אסון וישע, מחתה והצלה; על כן יחגו אותו כל בני ישראל בכל מקומות מושבותיהם, בכל ארצות גלותם בהדרת קדש מימים ימימה, כבן מפנק אשר אבותיו התענו בו ימים רבים, בהוכחו במכאובים, חליים רבים ונאמנים, עד אשר יזכו לראותו בתור אדם בריא ושלם, הוא אהוב ונחמד להם מכל הבנים, כן, הלילה הזה, אשר הוא ראשית גוינו והרותנו, ששון ישענו, היה גם ראשית צרותינו, ענינו ומרודינו בין הגוים, ימים רבים, עת אפלת הבערות והשכת הקנאית כסתה הארץ, עד אשר נבקע שחר הדעת ושמיש ההשכלה הופיעה כל מהשכי ארץ ויהי אור וישע גם לישראל במושבותם, ובלילה הזה נזכור ברננה את לילות העמל אשר מנו לנו בימי קדם, בלילה הזה, עת כתאם התנפלו עלינו המון פראים קנאים באכזריות חמה ויסחפו את אבותינו, אשר ישבו שלוים במסבת אנשי ביתם לספר ביציאת מצרים, וישליכום אל הסהר בתחתית האדמה, להתענות ולהומת על המטבח על עון שמרם תורת קדשם בלב תמים ובאמונה שלמה, או על אשמת שוא, עלילות דברי שקר אשר בדו מהבילים עליהם, ונהפך להם הששון ליגון ושמחת החג לאבל כבד! בלילה הזה חזקה יד מענינו על אבותינו למהר לשלחם, ויברחו בחפזון מבית עבדים ללכת קוממיות לקראת אלהים, לקבל עליהם עול תורת היים נעימים ומשפטים ישרים, תחת עול עבדות ושפלות והקי עמל אשר מררו את חייהם! בלילה הזה היינו פתאם

מעבדי עולם משעבדים, לאנשי שם עומדים ברשות עצמם, עם סגלה לאל עליון, אשר להם המשפט להנות מטוב האדמה, משמני ארץ, פרי עמלנו יגיע כפינו, ולא תמשול בנו יד זרים לקחת בחזקה מידינו את הטוב בעיניהם, כי ידם רוממה! בלילה הזה הכירו אויבינו המתהללים באלילים. כי אלהינו הוא האלהים, אל עליון המפליא לעשות לעם בחר לסגלתו! הלילה הזה הוא ליל התאסף כל משפחות בני ישראל לבית אבותם, ואבי המשפחה ישב ראש במסבו כמלך בהדרו בין שריו ועבדיו, הסרים למשמעתו ומיהלים לדבריו, ששים ומתענגים לשמוע ספור ישן וחדש כל עת, כמו להם לעיניהם נעשו הנסים והנפלאות, כמו המה יצאו משעבוד לגאלה מעבדות להרות ויודעים כי כן יהיה מדור לדור עד דור אהרון, וליל שמורים זה לא יאבד חין ערכו מזקן מרב ימים! בלילה הזה יתאספו ובאו בנים ובני בנים מרחוק ומקרוב אל בית אביהם הזקן לשוש אתו משוש יחד בליל התקדש החג הגדול הזה ברב עם! ליל החג הזה הוא כמו מעברה מימי הסתו לימי האביב, עת ישני מות יקוצו לתחיה, לחיים חדשים בהתחדש פני האדמה, ורוח ששון תתחדש בקרב החיים להתענג על מנעמי החיים! הלילה הזה יתן בלבנו תקוה טובה לימים טובים, לעתידות נעימים, כי נשוב גם אנהנו אל ארץ אבותינו, אל אמנו הזקנה אשר תהיה לה עדנה ותשוב תחלויץ לנו שדיה ותיניקנו מחלבה כאם מפנקת, אם על בניה שמחה ולא נהיה נעים ונדים בארצות לא לנו, נושאים עין אל אם זרה ואכזריה אשר תמנע ממנו הלב שדיה, ואנחנו רעבים וצמאים מתענים תחת ידיה, והיא לא תדע רחם! אשריך עם ישראל כי לך ליל שמורים זה, שומר זכרונות שונים ונפלאים אלה, וגם כזה נבדל אתה מכל העמים אשר לא ידעו ענג נפש זה, תערובות אסון וששון, תלאות ונפלאות עם תקות ישע יחד!

אל ליל שמורים זה נקראתי גם אנכי בשנה הזאת לבוא אל בית מכירי אחד, אשר התודעתי אליו לפני מספר ירחים בדרך, בעברי לרגל מסעי דרך העיר ז..... וכמו בקסם אהבה משכני אחריו ויכירני להיות לי מודע ומכיר, בכל אותות אהבה ואהוה; עתה קראני בשם כל משפחתו לבקרהו בביתו בימי החג הזה להג אתו יחד את הג משושו ולהגדיל

בזה את שמחת הגו פי שנים, בהוקירו אותי לאיש כלבבו. אנכי, אף אם אחת גמרתי בלבי כמו נדר, לבלתי דרוך עוד על אדמת גליציה בעודי ולא אראה את סמל הקנאית וההלאה עוד, פתיתי הפעם מדברי אהבת המכיר הזה בקריאה של חבה, כמו נבא לי לבי אשר שם תחל לי תקופה חדשה בימי, וכמו תקוה מסתרת שעשעתני ותמשכני ללכת אחריה, ולבטל רצוני וגמירתי מפני רצונו.

ימים אחדים לפני התקדש החג באתי עירה ז... ואראה את כל התכונה ואת העבודה אשר יתעסקו אחינו יושבי העיר הזאת, להכין ולהכון לקראת האורח הנכבד הבא אליהם שנה שנה במועדו בפנים צהלים; וגם הוא בעיניהם כל פעם כאורח חדש ואהוב וצפוי, אשר לא ראוהו עוד פנים אל פנים בימיהם, ורק מרחוק שָמְעוּ את שִמְעוֹ, ויכינו למענו משתה שמנים מכל מאכל תאוה ומטעמים ויין חמר, איש איש כפי כחו מאדו והונו, כי את בתי כלם יבקר בכבודו ויקרו, בכלם ישמח על המשתה אשר עשו לו; בבתי כלם ילין מספר ימים מנו לו במקום הזה, כי על כן גם כל החדרים אשר במעונות אחינו מנקים ומטהרים לטהר לכבודו, וכל המרבה להכין הרי זה עלז ושמח פי שנים. גם בבית מכירי זה מצאתי הכנות טובות כאלה, וכל הדריו מלאים כל טוב כלים מכלים שונים ויקרים, חדשים וישנים כחדשים, ואף רנה ושמחה בכל פנה ועבר, וכל פנים צהלים מגיל והדוה. מכירי הזה וכל אנשי ביתו קבלוני בשמחה גלויה ונאמנה, כמו בן יחידם אנכי, הבא עתה מארץ מרחק אחרי שנים רבות לשבתו שם, ובתשוקה עזה הכו לקראתו ולנשקהו ולהשתעשע אתו, שבעתים שלומים לשנות העדרו בתוכם. אני משתאה להם, הייתי כשכור משמחה וקבלת פנים כזאת. אבל בין כל פני השמחים האלה הרהיבוני שתי עיני תכלת מפיקות זהר שמים כשני כוכבי אור, וכרגע הייתי כאסיר על מקומי, נפעם בלי דעת מה היה לי, מה אני ומה לי פה, — נשאתי עיני ואבהל לראות לפני פני עלמה, אלילה כלילה ביופי, לא כבת אדמות ואהי בעיני כעומד בשמי מרום ובת אלים משקרת לי בעיניה! אנכי מעודי לא ידעתי עוד מה היא האהבה בתענגים, בלתי אהבת המדעים אשר מלאה כל הדרי לבי; גם לא מצאתי עת ושעה לשגות באהבה אחרת; אולי המקום והזמן

גרמו להמשך אחרי עיני אלילת שמים בקסמיה, ואולי לעת אחרת ובמקום אחר לא רכשה נפשי לא לקחה לבי, ולא נחתו בי חצי אהבתה למהצני מחיץ בלתי סר. – בעולם החדש הקטן הזה שכחתי כל תעודתי ומטרתי בחיים ואהי משתעשע ועלז בין העליזים הישרים האלה, אשר בת אלים מושלת בם בטוב טעמה, וכן הייתי גם אנכי כאחד מאנשי צבאה סרי למשמעתה. מעט מעט הסכנתי את מכירי אלה ואת דרכי חייהם התמימים, ואשמח במצאי גם בעיר קטנה, מלאה קנאית והלאה, אנשים ישרים בעלי נמוס ודרכי נעם, ויהי ביתם בעיני כנאות דשא במדבר ציה.

כל ימי שבתי בבית מכירי לא זכרתי כי עלי להפרד עד מהרה ממנו, ומה נבהלתי בעלות על לבי זכרון הפרידה! מדוע? איזה קסם אסרני אל הבית הזה? כחולם התהלכתי בימים האחרונים וכעננת מבוכה שכנה על פני. מכירי הבין למבוכתי וּקְרָבִי בקרב לבי ויהי כלא מתבונן וישיחני כל פעם בשיחה מושכת, כמו להשכיחני סערת רוחי, ולא אחת ולא שתים בינותי כמו שחוק קל מרחף על שפתיו בדברו אתי, ולא ידעתי מה.

ביום האחרון מימי החג לקחני מכירי ללכת אתו לשוח על פני השדה מחוץ לעיר. השמים היו טהורים, אויר צח ונעים סביב סביב, בכל מראה עינים אך נעם ואהבה וברכת שמים. כה התהלכנו כברת ארץ אנחנו שנינו, בלי דבר דבר, כמו צלולים שנינו ברעיונות מסכסכים, אך אני הוחלתי לדבריו כי לבי אמר לי אשר דבר לאט עמו לדבר אתי. פתאם עמדנו מלכת, מתבוננים על הדרת הטבע הנדיבה ושואפים את האויר הזך אל קרבנו.

„מה נעים שבת בעיר קטנה כזאת"; פתחתי אני שפתי תחלה, בנמשך מרעיון נשגב מרנין לב. „מה מאשרים אתם בני עיר קטנה אשר שדות פרזים רחבי ידים סביב לה, ואויר צח ומבריא לכם בכל עת ובכל שעה. אני מאמין כי אתם כלכם בריאים ושלמים כל ימיכם, בהיותכם הפשים מכל תאות המותרות, חמדת הבצע והפיק בהיכלי תפארת מרוחים מלאים כלים מכלים שונים מרהיבים עין ואינם משביעים רעבים וצמאים; אין לכם צרך בבגדים יקרים להתיפות ולהתהדר בחוץ

כאצילי הקריות הגדולות. אתם שמחים בחלקכם, מתענגים על מנעמי הטבע, האם המפנקת וחייכם אינם תלוים לכם מנגד! ומה אמלל הוא האיש אשר אנוס הוא לרגל מלאכתו או משמרת פקדתו לשבת בעיר גדולה המלאה תשואות ותלאות יום יום!"

„ואנחנו עירונים הקטנים מתקנאים בכם", השיב מכירי בשחוק קל על שפתיו; „אנחנו רואים בכם אנשי מעלה בני עליון, יודעים את החיים במנעמיהם; יודעים ארחות חיים כבני אלים, וכל הדברים הנאים המרחיבים דעתו של אדם, ואנחנו מה? אמנם רבנו כבהמות אינם יודעים מאומה, ולא יחסר להם דבר, עינם איננה רואה ולבם איננו חומד, והמה באמת שלוים במעונם הדל ומשתפקים במה שיש להם, ומה להם עוד. אולם אלה אשר פקחו עיניהם לראות תבל מלאה כל טוב ואינם יכולים לנגוע בו; מתאוים ואין, וזה לך האות, כי אין מכם ימיר שבתו בשבת עיר קטנה, בעת אשר רבים מן העירונים הקטנים, כמעט השיגה ידם, עד מהרה יעתיקו את ביתם אל אחת הערים הגדולות וישכחו את שפלותם מקדם."

„כל איש רואה נגעי עצמו ואֹשר רעהו מרחוק, כי על כן גברה הקנאה והתחרות ביניהם כל הימים ואין שלום, ואף לב שמח ימצא ענג בכל מקום, אבל לב שמח מי ימצא?"

מכירי הביט בי בעין חודרת כמו בקש להדור אל תוכי, ויתן ידו לי וישאלני באמרי אהבה כאשר ישאל איש את בנו: „הגם אתה תחמד דבר אשר אין ידך משגת להשיגו?"

לשאלתו זאת הפתאמית האדימו פני כמו מכלמה ולא יכלתי לענות כרגע. אבל הוא לא נתנני התענות במבוכתי הרבה וישאלני שנית: „ידיד לבי, תן לי תודה כאשר תדבר אל אביך, כי כאב אהבך מאז הכרתיך, האמנם אוהב אתה את בתי יחידתי? אל נא תיבוש להודות לי על האמת כי רק את טובתך אני דורש."

„אמנם כן, אוהבי כאב לי; בתך הנחמדה לקחה את כל לבי, ואהבתי אליה עזה ונאמנה, אהבה ראשונה ותמימה; לפניה לא אהבתי עלמה אחרת ואחריה לא אהב. אחת היא לי; ואם לקחתי גם אנכי את

לבבה כאשר לבבתני היא בעיניה, אז מאשר אנכי בעלמים ויותר לא אשאל ולא אבקש."

"יקרת בעיני מאד, כי מעידי אהבתי את מודה על האמת, וכן אהיה גם אנכי הפעם מודה על האמת לקראתך. דע לך בני כי בתי אוהבת אותך כאשר עלמה משכלת טובת טעם תמימה בכל מעשיה לאהב יודעת. היא אהבה אותך עוד טרם ידעת אתה מי היא ואם ישנה על פני האדמה, כי על כן משכתיך חסד כל העת בתקותי לאמצך לי לבן, זה כשנה, אשר לקחתיה אתי אל קרית ווין בנסעי שמה לרגל מסחרי, להראותה את המדת הקריה העליזה וההומיה הזאת; ובלכתנו ביום אחד לשוה בגן הגדול הפרטר הידוע, ראתה אותך ותהיה בעיניה כבן אלים ותאמר אלי בתמתה: עתה אבי ראיתי לא רק את המדת הקריה הגדולה הזאת, כי אם המדת כל התבל, ולעלם הזה אהיה מארשה ולא לאחר, אם אמצא גם אנכי חן בעיניו. זאת היא המאורעה *) של בתי, ועתה בידך טובה."

"לאשרי אין קץ, אבי מחמדי!" עניתי כנבוך, כאי מאמין באשרי הגדול; "אבל אנכי אינני עוד אדם שלם, עוד לא השלמתי את מלאכתי, טרם אדע אם אשלימנה, כי מי יודע איזה מכשולים יעמדו לשטן בדרכי. ואיככה אוכל ומשכתי אלי עלמה בת אלים כמוה אשר אהבתי מנפשי ולא אוכל לְאַשְּׁרֶנָּה כאשר לה יאתה? ואיכה אבקש זאת מידה לחכות עלי עד בואי אל מקומי הנכון לי?"

"בתי אוהבת אותך, בוחרת בך כמו שאתה, והיא יודעת בטח כי מקומך יכירך במועדו; ורק אתך תהיה מאשרת בעולמה. היא נכונה לחכות עליך עד אשר תבוא וְתִקָּחֶהָ לך."

בלילה הזה ארשתי לי עלמה היפה בבנות אלים באמונה.
גם לי היה ליל שמורים ראשית אשרי וששוני בימי חיי.

---

*) אבענטייער.

ה.

תְּקוּפַת הָעֲמִידָה.

„אבינו מת! אחרי אשר התהפך על משכבו בחליו כירח ימים, גוע ויאסף אל עמיו, כמעט בא לימי זקנה. כל עוד אבינו חי לא הפצתי להרגיזך ממנוחתך ולהפריע אותך מתלמודך אשר בו כל חיי רוחך ובו חייך תלוים; אמרתי אך מחלה עוברת היא ובעזר רופא חכם ירפא ויקום ויחי. גם אבינו בכל תשוקתו לראות פניך, צוני להסתיר דבר חליו ממך, כי גם הוא לא האמין אשר לא יקום מחליו זה, ולמה זה יפסיקך ממשנתך הנס. ואלהים הצדיק בכל דרכיו אחרת אמר ויקראהו אל עָל ויקח את עטרת תפארתנו מעל ראשנו, ואנחנו עתה יתומים באין אב! מחלתו לא היתה אנושה עד יומו האחרון, אשר פתאם גברה עליו, ובבוא הרופא עד מהרה, התנודד ויקרא: אנכי לא פללתי אשר המחלה הזאת תשנה פניה בן לילה; וביום ההוא יצאה נשמתו ויהי אבל כבד בבית. עתה עלינו לכלכל את אמנו ואת אחותנו הצעירה, אשר לא היתה עוד לאיש, ורק אלינו עיניהן נשואות מעתה. עשר לא הניח אבינו אחריו, ורק אנחנו שנינו, אשר הודות לאל הטוב יש לאל ידנו לגמול חסד ואמת עם אלמנת ויתומת אבינו מיטיבנו."

„היום קמתי ממושבי על הארץ שבעת ימי אבל אבינו ז"ל ותהי זאת ראשית חובתי ופעלתי להודיעך את אסוננו זה, בשגם גם עליך להתאבל על מותו כדת ישראל. „בני בני שמואל אַיֶּכָּה?" היו דבריו האחרונים. מה גדלה אהבתו אלינו! לא אחת ולא שתים דבר אתי בימי חליו ממך, ובדמעות עינים אמר לי כי מאד יכהו לבו כל ימיו על אשר הראך קשה ולא התנהג אתך כאב רחמן בימי ילדותך, אף כי התאמץ למלאות את החסרון הזה אחרי כן בימי נעוריך. ומה ישמח בך לראותך איך יפית בגדלך ותהי לו בן הכם משמח אב! לא, לא כל הבנים זוכים לאב מרחם ואוהב נאמן כמוהו, מגדל ומחנך את בניו בהשכל, בהרף נפשו ובהחסר פתו מפיו למלאות כל מחסורם ביד מלאה, עתה אכירה חכמת לבו ויִצרו החזק אשר השכיל לעשות לשנינו על פי דרכנו. אותך נתן להתלמד ולהשתלם במדעים בהתבוננו על כשרון רוחך

ואדיר הפצך לחכמה ולתושיה, להיות מבני עליון בעולם האצילות, ואותי נחה בדרך שרציתי ללכת, לעשות דרכי בעולם העשיה, בראותו את נְטִיָּתִי לעשות חיל במסחר. „היה אתה לי זבולון", אמר אלי פעם אחת בשחקו, „ושמואל יהיה לי יששכר". תודות לאלהים אשר הנחנו שנינו בדרך אמת, וד' הצליח דרכנו. אם אמנם גם את החכמה אני אהב ולא נעשיתי חמרי *) בהתעסקי כל היום בפרקמטיה, וברדפי אחר בצע לא אנוס מפני הדעת, גם יצר לי לעתים אשר בחצי תלמודי עזבתיה ולא השלמתיו, אבל זאת נחמתי כי לא פניתי לו ערף, ואני שמח בחלקי, ופעלתי בעולם העשיה לא תניא את לבבי מאחרי התורה והחכמה כעוזבי תורה היושבים ויסירוה מלבם; לפרקים אשוב אחבקנה ואתה אשתעשע, אם גם לא אעשנה קבע, – עצתך האמונה להגות בספרתנו היא תנהלני; בשפת קדשנו אהגה והיא שיחתי כל עת, גם את בתי יחידתי אלמד לדבר בה, והיא יודעת ומבינה כל ספרי הוזינו, ובספרי סופרינו המצינים תשגה ותשתעשע כל היום. פרק אחד בספר „אהבת ציון", תאמר, יקר לה מכל חזיוני המשוררים הגרמנים המפארים, לא יארכו הימים וגם היא תכתב לך אגרת עברית צחה כאשר פי המדבר אליך עברית. גם אתה בטח תמצא את מקומך הראוי לך ואתה תהיה מכיר את מקומך. החכמה אשר בה אתה עמל היא תהיה אותך, תתן לראשך לוית חן ותציב לך יד ושם, מעמד איתן ומצב נאמן בתבל."

„התנחם נא אח יקיר לי ואל ימוש זכר אבינו הישר מלבך, ובזה תמצא נחומים כל ימי חייך. תמונתו הנהדרה תהיה מרחפת כל עת לפנינו ולא נעשה מדהה חלילה באורח ימינו. התנחם נא אָחִי ובואה אלינו בימים אשר תרשך עבודתך להפסיקה, וישבת אתנו ימים אחדים ונבכה יחד את האבדה הגדולה אשר לא נמצא תמורתה עד יומנו האחרון, וננחם את אמנו האלמנה האמללה והנכאה, ויחדו נמתיק סוד מה לעשות לאחותנו ואלהים ינהך בדרך אמת כל ימי חייך ותשכיל בכל דרכיך, ותהיה אתה כבודנו מרים קרננו תחת אבינו אשר ממעון

*) מאטריאליסט.

קדשו הופך עלינו, ואל נא תפיר את בריתך ותפסיק מ־ון־מכתבך
את אחיך
רפאל בן מוהר״ר שלמה בן־לוי ז״ל הכ״מ.״

כמכה מרעם נבהלתי בשובי אל הדר מעוני ואמצא את המכתב אשר זר שהור אות אבל סביב למעטפתו; בפלצות וידים רועדות פתחתיו ואקרא בו את האסון הנורא אשר לא פללתי, כי אבי ז״ל לא היה עוד זקן בימים, וכל ימיו היה איש בריא ואיתן בלב שמח ובפנים צהלים. נבוך ואובד התהלכתי ימים מספר ויאוש נורא לקח את לבי לשנוא את החיים המלאים תמרורים על כל מדרך כף רגל. אהה, גם עתה הייתי מאחר לבוא ולא ראיתי את פני אבי אורי והדרי לפני מותו! כמעט קצפתי על אחי על חמלתו היתרה אשר הראה לי עתה בכונתו הרצויה, ויסב לי כאב אנוש ותוגת עולמים! אבל מחשבתו היתה לטובה. מעט מעט הבלגתי על יגוני ואחל לחשב דרכי. קץ ימי הלמוד היה אז בבית המדע, ולפני ירחי דרור אחדים. אחרי אשר כלכלתי את מעשי במקומי ואשלה מכתבים אל מארשתי ומחותני, מהרתי לרוץ לשוב אל עיר מולדתי, אל בית אמי. אין לאל ידי לתאר על הספר את האבל הכבד אשר התחדש שם בבואי. עתה אין עת לי עוד לחשוב מחשבות, לחבל תחבולות שונות על עתידותי; עלי לגמר אמר, להיות גוזר ומקים. עוד שנה אחת לפני לכלות חק תלמודי. מה היא שנה אחת בשנות חיי אדם, ומה תאריך ביגון לבי הנשבר! כיום אחד תעוף שנה תמימה לשלוי עולם וכשנים אין קץ למרי נפש. — כן אנהנו בני אדם בימינו מנו לנו; לא נדע למנות ימינו, לא נכיר להוקיר את עתנו, על כן יזעף לבנו על הימים אשר יעופו או יתאחרו ללכת, כפי אשר עינינו רואות בחליפות מצב רוחנו מעת לעת, ולא נבין את אשר לפנינו.

אחרי אשר סדרנו הליכות הבית ועתידותיו, שבתי על עקבי ובאתי עירה ווין אל תלמודי ואל עבודתי. גם אל בית מחותני לא סרתי אז מיראתי לתת מרוה עצבוני גם על מְאֹרָשָׂתִי המאשרה בבית אבותיה אישר בתמתה לא תדע עוד מרירות החיים. תוגתי אשר לא עזבתני מעתה, אכלה את בשרי, מררה את לבי, אך לא עכרה את רוחי להתמוטט, בידעי כי עלי להתאמץ עתה פי שנים לעלות ולהגיע אל

מטרתי ואל תעודתי, עב״ו שנתים ימים, כל חברי מצאו איש איש את מקומו ומשמרתו, גם עשו חיל, בנו את ביתם וראו חיים של פרנסה טובה וכלכלה, ואני עודני נע ונד ממקום למקום, מפונטוס אל פילטוס, ואחל לקלל את החלטתי אשר לא הוליכתני אל מחוז חפצי אשר קויתי והתנבאתי לי בעורוני. אמנם מצאתי לעתים פה ושם מקום למלאות מקום מורה דעה בתור מורה מישנה לפי שעה, על עת לא מועדה, אך לא ארכו לי ימי פקדתי הָאַרְעִית *) אשר לא היתה מקימת ומאשרת מאת הָרָשׁוּת, ולא זכיתי עדין להיות מורה מקים ונאמן כראוי לי. חברי אחדים אשר כבדוני ויאהבוני באמת ובתמים נדו לי וילחשו באזני אשר טרם אטבול במים את בשרי, לשוא ארדוף כי לא אשיג, וכל עת אשר באמונתי אהיה, לא יתנו אמון בי כי לא אֵאָמֵן להוקם במקום נאמן, — הה, הפכפכם בני אדם! במעט מי נדה אשר יזרק עלי אֶהֱפַךְ ואהיה איש אמונים ובטרם אשנה את טעמי לכחש, לעשות חנף, הכמתי מה היא, ואינני יודע לתת לקח טוב, אינני פדגוג ותחסרנה לי שפתי דעת, ובנטיה אחת קטנה, בלי כל עמל, אוכל להיות בן לילה להכם גדול נותן אמרי שפר! לעשו איש שדה הבכורה והברכה, ויעקב איש תם ישפיל שבת אחר התנור והכירים, כי הוא אחר לבוא! האין עוד מקום בתבל הגדולה המלאה והרחבה גם למעני?

היאוש אשר יאחז בקרב איש ולב עמוק יוליך רב אדם שולל זיתעהו לעשות מדחה, אם עמודי אמונתו ירופפו, והוא אין אונים אז להלחם, ויכרע ויפול שדוד, ומבלתי יכלת להפיק זממו יאבד את נפשו ויתמכר לשטן המשחית, — ראיתי המונים נרגנים **) ירגנו בסודם על תהלוכות התבל הנשחתות בעיניהם, על התהפוכות והזרות אשר המה רואים, ויתקשרו בסתר להרוס את כל הסדרים הישנים והמשפטים המעֻקלים (על פי משפטם), להעביר ממשלת זדון מן הארץ, ולתקן עולם בתקונים וסדרים הדשים טובים וישרים (בעיניהם). אז החלו לעלות גם בלבי רעיונות זרים ומחשבות שונות התעוררו להלחם בקרבי. מי אמלל ונרדף בלא משפט כמוני? למי נעשה עון והמס בצדיה כאשר

*) פראָוויזאָריש. **) אונצופריעדענע.

נעשה לי? כמעט נפתה לבי לתת גם ידי בקושרים, להתערב עם שונים (אויפוויעגלער) ואומר: תהפך התבל על צירה, תפול גם נפשי שדודה בתוך ההפכה ואל אראה ברעתי. — אבל תורת אמת אשר היתה לי שעשועים ונחומים יום יום בימי עניי ומרודי, היא מנעתני בעוד עת מדהות פעמי, ודברי הכמינו ז"ל: הוי מתפלל בשלומה של מלכות, היו כחותם על לבי ויזכירוני מי אני. אם אנשים חכמים וידועים מפלסים מעגלי רגליהם ומבקשים ארחות ישר, אינם חפשים כלם מדעות זרות, ולא יתנו אמון באיש המאמין אחרת מאשר הם מאמינים, ובכל השכלתם וישר דעתם, אינם שולטים ברוחם לשפוט מישרים כל עת; אף כי אטפסוף נבלים תרבית בני בליעל, אשר רק על בינתם ישענו ומחבלים און לכלות טובים ורעים, ההמה יודעים איזה דרך ישרה שיבהרו בה בני אדם להתהלך במישרים להיות מְאַשְּׁרִים מצדיקי רבים, ועד צדק ישיבו משפט? האלה באו בסוד אלהים לדעת טוב ורע? האם לא יבזוני גם הם באשר אני יהודי? ולמי גוי חקים ומשפטים ישרים ותורת אמת כעמנו, האנכי בן עם סגלה זה, אחלל תורת אלהי כבן נכר? ושתי תמונות היקרות לי מחיי, רחפו לפני כל עת, כמו תרמזנה לי להיות נשמר על נפשי מאד מתת יד לפושעים, לנוס להמלט משחת רשתם. — את חמסי אני אשא; המשפט לאלהים הוא. הסרתי פעם אחת את המטרה, בקשתי ללכת בגדולות, התאמצתי להשיג את הגבוה ממני, במי האשם? תאותי סלפה דרכי ועל מי יזעף לבי? לא אני אלמד לאדם דעת, לא על פי עצתי תכון תבל על עמודים איתנים בל תמוט. אשקטה ואשתפק בגורלי, אהיה שמה בחלקי; אַךְ ממחשבות זרות ולא אשחית בפעם אחת, ביום אחד את אשר עמלתי בו ימים רבים. הדרך אשר סלותי לי ירט לנגדי, הבה, אסל לי דרך אחרת, ואלהי אבותי אשר בו אשים מבטחי הוא ינחני בדרך אמת ולא אכשל.

שקט ושמח במרגעה אשר מצאתי, שבתי אל בית אמי. מה לי פה או מה לי שם במלא רחב התבל הסוגרת שעריה בעדי? אך לא הארץ היא אשר תסגר שעריה בעדי; אנכי, אנכי הלכתי עקלקלות, דרכתי על אורח אשר כבר שכו בעליה אותה בסירים; באתי ברחוב סגור ומסגר, אשובה לי, לא טוב אנכי מאתי, הרואה חיים במקומו

במעשי ידיו, ביגיע כפיו, בדרכו אאחז גם אנכי ואוכל לחמי בעמלי גם אני כמוהו, והכמתי אשר אספתי לי בעמל עלומי, לא תזיק לי, ועוד תהיה לי סוכנת ושעשועים בעתות הפנאי. את אחי אשר הקנאית מנולתם בארצי, חדלתי לתעב, אחרי רואי אשר גם אחי אשר הנאורית תיפם בארצם, לא כלם ישרים ותמימים. המה, העניות תעביר אותם מדעת ונסלה להם; ואלה, העשירות תתעם ותשיאם ללבוש גאות לשנות דרכם, ובמה יצטדקו? המה אינם מקימים את התורה מעני, ואלה מבטלים את התורה מעשר, מי כבד עון? אשובה אל אחי העניים, אתענה אתם בענותם, — אולי אאחר גם פה לבוא? אבל כבר הסכנתי באסוני זה, למדתי להתחזק לבל יתגעש לבי ולא ארגז בדרך על אחרי המועד, ואהיה משתפק בכל אשר אמצא. בסכום כספי אשר הבאתי בידי אשר רכשתי לי בעבודתי בימים הרעים, הכינותי לי בית ממכר על יד אחי אשר הי׳ עוזר לי וילמדני ארחות מסחר והלכות ממכר בימים הראשונים. מעט מעט החלה העת להיות משחקת גם לי; ואם לא הייתי סוחר צולח ומתעשר כסוחר מנער, היודע כל מיני ערמה ומזמה ושפת חלקות, לשים בסתר, לחדל השלומים, להתפשר ולשוב לבגות הריסותם ביתר שאת, וזאת תורת המסחר; יש מתעשרים על הדרכים האלה בן לילה, ויש נופלים בלי הוסיף קום עוד. אני באמונתי הייתי, לא הרביתי בהוצאות, לא הרחבתי את גבול מסחרי על חשבון אחרים יותר מאשר יש לאל ידי, ובאמונתי עשיתי את עבודתי בחפץ כפים יום יום, אני עושה ואוכל, ומה לי עוד?

ומה לי עוד? האמנם לא אבקש לי יותר? השמח אני בחלקי זה? איזה עתידות אכין לי? איזה בית אבנה לי? אמנם אבינו יעקב בצאתו מבית אביו לא בקש רק לחם לאכל ובגד ללבוש; אבל בשובו מהרן היה לשני מחנות, ומה אהיה אנכי עתה בשובי אל בית אמי? הוא מצא ואהב את רחל הראשונה ותהי לו לאשה, ואני מצאתי ואהב את רחל השניה, ומתי תהיה היא לי לאשה? ומי יודע אם גם באחבתי לא אחר המועד? בעוד תקותי בי אהבתי, הבטחתי, בניתי לי ארמונות מרוהים ברוח, ועתה? אז אמרתי האמנתי, לא יארכו הימים ואצא מעטר בכתר תורה והכמה, בחכמתי אקח לי קרנים וכתר הלומים על ראשי

ותאות גם היא להיות אשת חבר לאצילי הארץ, שרתי בהיכלי כבוד, ואצלתי גם עליה מהודי; ומה אני עתה? אמ:ם היא אהבה אז אותי, גבר עתיד להיות הוקם עָל, גם נשבעה לי אהבת עולם, אהבה שלמה, ומי זה יערב לי כי תאהב גם עתה אותי, סוחר נקלה, בן בלי שם, בלא משרה ונשיאות, ולא תבזני בלבה? תשכחני וכלא הייתי אהיה בעיניה? תשכחני! הה, לו אוכל ושכחתיה גם אני! מי זה יערב לי? לבי יערבני! רחל בת אלים, אלילת שמים לא תשכחני ולא תעזבני! היא אוהבת רק אותי, בכל מקום שאני כדמותי ובצלמי, ומה לי עוד? מה לי עוד? היש לי רב להנעים הייה היקרים לי מהיי, להיות שמחה ומאשרה כאשר לה יאתה? ואם גם היה תהיה שמחה בגורלי, האהיה גם אני שמח בגורלה? האומר ליאש גם ממנה את לבי? האוכל? לעטרת הכמתי אמ־תי נואש, כי ההכמה לבדה רב לי, והיא לא תעזבני, לא תדיחני, אך מעטרת אהבתי איכה אואש? רחל תמתי, יפתי, התדעי ענות נפשי בגללך?

תקנה ואהבה, אחיות שעשועים רעיות נעימות ונאמנות, שתי אלה בנות אלהים אמצו את רוחי, מלאו את כל לבי ימים רבים; אזרוני היל למלחמה, העירוני לעשות היל, ללכת הלאה, לעלות ולהגיע, ובעזב אותי האחת, התעזבני גם אחותה ואהיה נעזב אמלל ואקוין בחיים? ומדוע תעזבני גם היא? הנם היא דורשת ממני שנות טעם והלוף אמונה? האעשה שקר בנפשי, אנתק את העבותות ההזקים, המקשרים את העבר עם העתיד, למען אשר תשיבנה לי גם שתיהן את ששון ישען? ומי יאמר אשר האחת תבקש זאת מידי? לא, היא לא תעזבני! ואם היא לא תעזבני רב לי, ומה לי עוד?

ו.

אֵחַרְתִּי לָבוֹא אֲבָל בָּאתִי!

שנה תמימה עמדתי בבית ממכרי, עשיתי עבודתי בחפץ כפים בזעת אפים; קניתי מכרתי בכסף מלא; גשמרתי מהיות נושה בי, גם נזהרתי לבל אֲשֶׁה אני באחרים, להסתלק משבר רוח הבא בעקב משאת מאומה, וכן האמנתי כי מסה"רי יעמוד איתן כל עת ולא תבוא מהומה בו. השבתי עם הקונים והלוקחים, שקלתי בפלס בינתי את החפצים וכל מיני הסחורות ואשכח בתמתי להשב גם עם רוח העת, שנוי העתים וחלוף הזמנים, וכל פעם אחרתי המועד להביא הסחורה הדרושה במועדה. – נשאתי ונתתי אמנם כמלֻמד דעת אבל לא כמלֻמד מסחר. הבאתי חפצים אשר אני מצאתי בהם חפץ לפי דעתי וכל סחורה נמבזה בעיני הנחתי לאחרים, ולא זכרתי אשר הקונים יבקשו למו דברים שיש להם בהם חפץ ולא יבטלו רצונם מפני רצוני. – ואראה באחרונה אשר חפץ לבי לא יצליח בידי כאשר קויתי, ולא ידעתי מדוע? מה לעשות עוד לבית ממכרי ולא עשיתי בו? נפלא הוא, בכל צמצם הוצאות הליכות הבית. בכל העבודה הרבה והשקידה התמידית לא זכיתי לעשות חיל ככל הסוחרים אשר אתי. המה, בכל ההוצאות והפזר אשר יוציאו ביד רחבה ומלאה על משרתים, מנהלים וסופרים, באהבתם את הבטלה ומלאכתם תעשה על ידי אחרים; על מכלת ביתם ושלהנם במשתה שמנים וכל מיני מטעמים; על בגדי חמודות ותפארת. מחלצות בבית ובחוץ; על כלי בית יקרים שונים מרהיבי עין ומרחיבי הלב; בכל אלה המה עשו חיל הצליחו והעשירו, ואני בצמצומי והשבוני וזהירותי ובכלכלי כל דבר בדעת במדה ובמשקל. לא תעשינה ידי תושיה, כמעט אשר אוציא יום יום די מַכְלְתִּי בהשמרי מכל הוצאה יתרה ושעשועים לא נחוצים אשר יַרְשׁוּ להם כל הסוחרים בבית ובחוץ! המבלתי דעת ארחות חיים וכל הליכות המסחר והקנין והנהגת החברה, תפנה לי גם פה ההצלחה ערף ולא תאר אלי את פניה כִּלְכָל־איש החפץ חיים אוהב ימים? מי יגלה לי סוד עשות עשר ואסף הון? מי יפתר לי את ההידה הסתומה הזאת בכל הִידות התבל הגדולות אשר בכל הכמתִי לא אבוא עד תכונתן? אמנם יחסר לי הכשרון להיות סוחר

מְחֻכָּם וּמְזֻיָּן, ואין בי כל המדות שמגו הסוחרים בעושי ממכר: ריוח רמיה, שפת חנף, לשון שקר, שבועת שוא, גנבת דעת; בהונאת דברים, בְעַוֵר עינים, בגזם המחיר. — אם באמת העשירות לא נקנית רק בדרכים אלה, אז אין לי כל חפץ בה, ישמחו המתעשרים במעשיהם ובסודם אל תבוא נפשי.

השבתי דרכי וארא כי בעוד שנות מספר ויאכל חצי כספי ואני לא נועדתי להיות סוחר; ואשית עצות בנפשי לבחור לי בעוד עת דרך אחרת לאשרי ולמשאת נפשי. את הכמתי לא אעשה קרדום להפור בה, גמרתי זה כבר בלבבי, כי איכה אשפילה את בת השמים להיות שפחה משרתת לבת אדמה, להשיג בה משמני ארץ: ואני אינני מבני אלים לאכל רק לחם שמים; עלי לעבוד את האדמה, לאכל מפריה, בכח ידי, בזעת אפי אעשה חיל ככל עושה ואוכל; ואהל לתור לי מקום מעשה אשר אשמח בו. ראיתי אומנות כי טובה ומחיה את בעליה; אולם כבר גדלתי מללמוד אומנות יד. לו למדתי מנעורי גם אומנות, ולא רק הכמה לבדה שאין עמה מלאכה, כי עתה הייתי מאשר; אבל כבר אחרתי המועד להיות אמן מומחא, לדעת לעשות אומנות שלמה, דבר ולא חצי דבר. — עבודת האדמה! זאת היא האחת אשר אבחר בה אמרתי, והיא ישרה בעיני. אולם איפה אמצא ואקנה לי אחזת קרקע, אדמה פוריה לעבדה ולשמרה ולא אירא רע? בארצנו לא נקל הוא לאיש יהודי לקנות לו שדה אחזה המכלכל את בעליו, כי הרבה מכשולים לנגדו, היהודי הוא גר בארץ הזאת ועד נצח לא יהיה אזרח, כי פה אין משפט אחד לגר ולאזרח הארץ. היהודי רק על עשרו ומסחרו חיה, ועל נחלת שדה איננו יושב לבטח; ולכמה מאחינו בזה הון ועשר בביתם? וגם אלה, היבטחו ברב עשרם? ואלה בעלי קרקע, אשר זכו לקנות להם אחזת ארץ על שם אזרח ארץ, מי זה לידם יתקע אשר יעמדו ימים רבים על הקרקע? כי לא יארכו הימים ותקיא אותם הארץ?

גרים ולא תושבים אנחנו בין העמים בכל מקום שאנחנו יושבים! ארץ העמים לא תשא אותנו ימים רבים במקום אחד. כמה גליות ונדודים נשבע עד אשר נשוב אל ארצנו! איפה ממלכה או עיר אשר לא נדחנו ממנה באיבה וקנאה ורדיפה, אחרי אשר נפל ממנו רב על מטבח

ומוקדי אש אשר הכינו לנו אויבינו בנפש על אמונתנו ותורת אלהינו; בגוים לא נ־גיע, אורחים לא קרואים אנחנו בכל מקום, בכל מעשינו הטובים והישרים, בכל עז אהבתנו לארץ מולדתנו; בכל השתדלותנו לְאַשֵר את מקומות מושבותנו במעשה ידינו ובכש־ון רוחנו, לא נמצא חן בעיני העמים להכירנו ולהוקירנו, לערך אותנו כערך איש אשר אין ברוחו רמיה, גבר צולח ומצליח את ארצו, מועיל לחברת בני אדם; וגם על דגול מרבבה מאחינו, הַמְצֻיָּן ברב חכמתו, בישר לבבו ואמון רוחו, אשר אין בו כל מום, יאמרו: „ובכל זאת הנהו איש יהודי!" ובדברים האלה רב להקל ערכו, לאבד חנו, ואיננו ראוי לבוא בקהלם, כאשר אומרים על איש חיל רב פעלים: מה תועלת בכל ית־ונו והוא שותה שכור כל היום. — גם הטובים והישרים שבהם, המלמדים עלינו זכות להגן לנו, לא על כי אנשים אנחנו, רק כי ימצאו גם בנו הפץ להפצם, כעבדים אל אדוניהם. חידה היא, איכה ידעו כל העמים על כל פני הארץ לשנוא ולתעב אותנו, רק אותנו ואנחנו לא הריעונו להם מעודנו; גם רבים אינם מכירים אותנו, אינם יודעים מה אנו ומה היינו, ומביטים עלינו בשאט נפש כעל מפלצת, בני שחת, ועברתם שמורה נצח בלבבם לשטם אותנו ולהשמידנו לעת מצוא בהיות לאל ידם! חידה אנחנו, חידות הם היינו וארך ימינו; חידה היא משטמת העמים לנו וחידה היא ישיבתנו בתוכם: חידה המה ארחות חיינו בארצות לא לנו וממרחק נראה את ארצנו נהלת אבותינו ושמה לא נבוא; נחונן את עפר אדמתנו מנגד, ולעת זקנתנו נשאף אליה למות עליה ולא בימי עלומינו להיות בה!

במצבנו זה עומדים אנחנו זה שנות אלפים: יודעים את מכאובינו, רואים אותנו ברע, נושאים, סובלים דומם, מחכים לתשועת אלהינו עת היינו תלוים לנו מנגד, בוכים למשפחותנו בצר לנו, בלי נסות את כחנו להקהל ולעמוד על נפשנו, להתאסף יחד שבטי ישראל אל מקום אחד, ליסד אגדתנו, להיות כלנו לעם אחד על כברת ארץ אשר נירש לנו בכסף מלא אשר לאל יד עשירינו לתת, ולא נהיה מפזרים מפ־דים ונבדלים לרעה בין עמים בארצות שונות. אבל עשירינו נטילי הכסף המה יקראו בכל עת ובכל מקום: „שלום לנו ממי נירא? בעשרנו

לקחנו לנו קרנים, בכספנו נשים מחסנו, ומה לנו ולאמללים האלה אשר יקראו אלינו אחינו אתם? מי יבקש זאת מידם? היש לנו חלק ונחלה אתם: אנחנו עמלנו, יגענו, רכשנו, עשינו חיל, לכו עבדו גם אתם והיו, ומה נעשה לכם אנחנו? כספנו אתנו לנו ולבנינו, ומי זה יוָאֵל ויתן לזרים הילו? מדוע נשעה גם אנחנו בדברי שָׁקר?" כה חלק לבם של רב עשירינו אשר רכושם כסלתם, ולא ירגישו את רוח היהדות המרחפת וחופפת על בניה, ומקשרת את לבם יחד להיות גוי אחד, עם סגלה מכל העמים בכל ארצות פזוריהם, ואלה אשר יוציאו את עצמם מן הכלל הם בוגדים בעמם, במשפחתם, בתורתם ובאלהיהם ואין להם חלק ונחלה עם כל חברת בני אדם; כי למי המה? לא לנו ולא לצרינו. בקהלנו לא יחד כבודם; מבין חברת העמים ידחו בחרפה! את העבר לא ידעו, בעתיד אין להם חפץ, כי כבר נתקו כל מוסרות האהבה והאחוה בינינו.—

מה לנו לעשות? מאין יבוא עזרנו?

בימים האחרונים החלה רוח התחברות והתאחדות לפעם את לב העם; התעוררות לדעת את עצמו ואת לאמיתו, להכיר את ערכו כי גם הוא בגוים יתחשב; כי גם הוא היה עם לפנים, עם גדול ונכבד בארץ מיוחדת לו! בממלכה, במלכים ושרים; בתורת חיים, בחקים ומשפטים טובים, בשפה לְאֻמִית מיוחדת לו מאז היה לגוי; בשופטים ושוטרים מלמדים! באנשי חיל מלמדי מלחמה; בחכמים וסופרים מצינים; בספרות עשירה אשר כל בה; בדברי ימים עתיקים; באנשי שם, ברוח אלהים; בנביאים שומעי אמרי אל; במורי דעה נותני אמרי שפר; בכהנים משרתי אל בקדש, אשר שפתם דעת שמרו; ועם אשר אלה לו, מדוע זה יחדל עתה מהיות לאם? מה יחסר לו כי יוסר מעם? האמנם חסרון הוא אשר לא יוכל להמנות! ואם כל העמים יביטו עלינו בגאוה ובוז ולא יחשבונו לגוי, נצדיק אנחנו לבדנו את הדין עלינו ונאמר נואש לגויינו? אם רבים מקרבנו יכחשו בנו ויתבוללו בעמים שונים, זה יכתב ידו לגרמנים, זה בשם פולני בן דת משה יכנה, וזה יקרא לרמנים אני, נשכח גם אנחנו את צור מחצבתנו, נזנח את לאמיתנו עדי תהיה אחריתנו עדי אובד? האם אבד נצחנו ונכחד מן

הארץ, כאשר נכהדו עמי קדם ואין להם כל שארית בארץ ? ומה היא לאמית כל העמים האחרים לגוייהם ? מה להם ולא לנו ? במה רק המה עמים ולא אנחנו ? היש לכל עמי הארץ עתה מלוכה מיוחדת ומשפטים יהיו בהם על פי לאמיתם להם לבדם ? הלכלם שפה אחת וללשון נאותם יגבירו ? למה נגרע רק אנחנו ולא נהרש ימינו, נְחַיֶּה לאמיתנו להיות ככל הגוים ? ספרותנו העתיקה, דברי ימינו הנאמנים, תורת האמת אשר לנו, אשר בה חיי עולם נטועים, שפתנו אתנו, אשר לא נשכחה ולא תשכח מלבנו עדי עד, תורתנו אשר לא תמוש מפינו כל ימינו, המה יאזרונו היל ויעודדונו להתעורר מתרדמתנו, אשר בה יְשְׁנוּנוּ אויבינו מבית ומחוץ, לבקש משפטנו גם אנחנו, כי גם לנו חלק ונחלה בארץ ; ולמי נרע, או מיד מי נקח מאומה אם נתאסף להשיב שבותנו ? מי יתקומם לקראתנו להפר מחשבתנו, לסכל עצתנו, אם נשוב לתחיה על כברת ארץ אבותינו, אחזת נהלתנו מאז, אשר לקחנו מיד האמורי בחרבנו ובקשתנו? ואם השלוים השמחים בגורלם באשר המה שם, לא יעלו אתנו, ובחלומותם יאמרו כי חולמים אנחנו ; יתהללו המה באשרם בכל מקום שהם, עד שיר אויביהם תנידם גם הם, ואנהנו נָקוּמה ונעלה ונגיע.

אמנם חלילה לנו ללכת לרשת את ארצנו גם עתה במלחמה, ביד חזקה, במשפט : איש זרוע לו ארץ, כבימי קדם, בהתגולל ובהתנפל גוי עז עם עצום על עם קטן אין אונים, להכריעהו להורישו ולרשת את ארצו ; גם לא תעלה המחשבה על לבנו ליסד לנו מלוכה וממשלה עומדת ברשות עצמה ! כי לא ממשלה אנחנו מבקשים ; לא לעשות מלוכה נפרדת נפשנו שואלת ; גם לא ממלכה שפלה כלעמים הקטנים על האי בלקן, אשר פרקו עול מלכות תוגרמה מעליהם בימים האחרונים וישימו עליהם מלך, משאת נפשנו ! אנחנו רק לארץ קטנה, אדמה אשר תשא אותנו, לעבדה ולשמרה ולאכל מפריה, נשא נפשנו, אחזת ארץ אשר נשב לבטח עליה תחת יד מושל אדיר, תחת שלטון השולטן השליט על הארץ בחסד, ובצלו נחסה ונעבדהו באמונה כעם שוקט ובוטה, עובד אדמתו. כי אמנם עת היא אשר גם אנחנו נמצא באחרונה מרגוע ומנוחה, אחרי אשר רב סבלנו תלאות רבות ונדודים ימים רבים

בכל שנות ראינו רעה! הלא אדמת קדשנו לפנינו, אם אמנם יבעלוה בעלים זרים, הלא טוב להם אשר אנחנו נשוב נבנה החרבות, נזרע שדות, נטע כרמים, ולא תהיה הארץ שוממה, וגם לעת מצוא ימצאו בנו חפץ. — נעשה ערי מושב ונאכל יגיע כפינו! כבר למדנו ארחות חיים בין העמים; כבר לקחנו מוסר השכל ולקח טוב כתלמידים מקשיבים מפי מורי דעה זה שנים הרבה בבית הספר הגדול. אשר שמה שלחנו אבינו ללמוד. גם מורים קשים הכונו בשבט מוסר, במקל חובלים. יסרונו קשה על כל שגיאה קלה, על התרפות קטנה, על כל מדה מגונה מועטת וַנִּוָּסֵר! בא מועד לצאת מבית הספר הזה בתור אנשים מְלֻמָּדִים אשר כלו חק למודם בעתם ותלמודם ותעודתם בידם. כבר נתנסנו בכל הנסיונות ונדע מאוס ברע ובחור בטוב; כבר שלפנו נעלי ילדותנו ונהיה לאנשים; עת לעשות גם אנחנו לביתנו כי מלאה צבאנו!

רוח התעוררות לתחיה עברה על רב בני עמנו בכל הארצות ותעורר בחזקת היד גם את לב בני הנעורים, בחורי החמד, המה התלמידים בבתי המדע, להתחבר לאגדה אחת, לשוב בלבב שלם אל אמם הזקנה, היהדות, לחבק חיק אחותם, העבריה היפה והנעימה, לחונן עפר נחלת אבותם, לעלות ציונה; בהוכחם כי אך הבל הוא, משאת שוא לבקש אהבת זרים, להרוס לעמוד במקום שאין מכירים אותם; כי אך לשוא יתיפו למצוא חן, נפקחו עיניהם אשר היו מכות בסנורים. כי רק יהדותם היא גאותם ותקומתם. — סופרים חכמים ומשכילים קמו לפקח עיני העם, לראות כי לא נדחה מהם כל תושיה; כי כח גדול להם לעשות חיל, להדש אונים, אם יכלכלו דבריהם במשפט ודעת; כי עת היא לבנות הריסותם, לרפא שבריהם, ולא יהיו עוד נודדים בגוים; כי עת היא לאסף נדחים, לקבץ נפזרים, לשוב לאכל לחם על שלחן אביהם בביתם! והמלאכה החלה בעזר אלהים וברוחו נוסדו עד מהרה מושבות על אדמת קדשנו, ועובדים אובדים שמו מלחה לארץ פרי, יפתחו וישדדו אדמתם ויוציאו לחם מן הארץ, ויאכלו יגיע כפיהם ברנה, גם אנשי שם נדיבי עמנו בני עליה רבי פעלים, מתאספים להמתיק סוד ולהועץ לבנות בית ישראל, להושיב נדחים ביתה, וגם העם הנרדף הנע והנד ימצא מקום ללון, ואנשי מעשה אלה, אשר לא

יבצר מהם לעשות כל אשר יזמו. לא ישקטו עד אשר יפיקו זממם וישראל יושע על ידם בעזר אלהים תשועת עולמים.

בימי התעוררות האלה באה הכמה גם בלבי להכין את צעדי ואגמר בלבבי לעזוב גם אנכי ארץ אשר כמו זר הייתי עליה, ארץ אוכלת יהודיה, ואלוה אל ארחת ציונים. עליתי על הררי ציון, תרתי את הארץ ואקנה לי בכספי אחזת קרקע אשר מצאה חן בעיני, ואהי אכר על חבל נחלתי, אדמת המדתי. מלאכתי תחיני ותנחמני; אדמתי תשעשעני ותענגני; האויר הנקי יבריאני ויחלמני; בפרי עמלי אראה עולמי, עולם אמת ואמונה, עולם שאין בו לא תחרות ולא קנאה, לא שפלות והכנעה; לא דחיה ממקום הראוי; לא שפת הלקות ולשון מדברת גדולות; לא תהפוכות וגאות כסילים. — הימים הראשונים נפלו ואני אינני מצטער על אבוד מטרת הכמתי ותלמודי. הן בהכמה עמלתי, והיא לי שעשועים כל עת, גם היא תשעשעני לעת זקנה, בימים אשר לא אוכל עוד לעשות עבודת ידים, עמל כפים; ומה יעשו זקנים לא למודים בימי דבאם. הבטלה היא עוד גרועה ופחותה מכל התלאות המוצאות את האדם. הם מבלים את ימי הבטלה במיני שחוק והבלי שעשועים כמעשה הילדים. כלנו בימי זקנה נשוב לימי ילדות; אשרי מי שילדותו לא תביש את זקנתי!

אחרתי לבוא, אבל באתי!

ז.

אֲנִי שׁוֹכֵן בְּצִיּוֹן.

לאחי!

אני שוכן בציון! עיני תחזינה ארץ הדשה וחיים חדשים! הרעיון הגדול הזה יחיני כל עת וכל שעה וינחמני על כל הרעות אשר שבעתי בימי עלומי בארץ הנכריה הטמאה, אף כי ארץ מולדתי היתה אז, טרם ראיתי את הארץ הטובה, האדמה הפוריה, החיים הנעימים, האנשים התמימים; אז אמרתי אך טוב לאיש לשבת על אדמתו אשר בה נולד

לראות חיים, בה גדל וארה להברה את רעיו ומכיריו; כי מה המה חיי גר בארץ נכריה? בתמי לא בינותי איכה ינעם לאיש לשבת בארץ אחרת אשר לא בלה בה את ימי ילדותו ואיננו רואה את אנשי מקומו. ואמנם בקוסמת מושכת ארץ מולדת אחריה את ילדיה, לאהבה אותה, להוקירה על כל ארצות אחרות, והיא להם ארץ חמדה אשר לא ימירוה באחרת טובה ממנה; הן המקום על יושביו, ואיכה יהיו גרים ותושבים בארץ נכריה? כמה זכרונות נעימים קשורים בארץ מולדת! כל פנה ורחוב, כל ככר ונאות דשא, כל גן ועץ פרי, כל בית וכל אהל דל יעוררו בקרבו רגשות עדינים; גם השנוים והחדשות אשר יֵעָשׂוּ בעיר בקרב השנים, לא ימחו זכרונות ימי ילדותו מלבו, ועוד יתענג כל פעם לכל מראה עיניו; ומה גדלו געגועי הגר האנוס להעתיק את ביתו משם אל עיר אחרת, לשוב לשבת בה כקדם! טרם באה הדעת אל לבו ותפקחנה עיניו וידע לחרדתו כי הוא איננו אזרח הארץ הזאת, וכי נתעה בשוא להאמין לתמו כי שם מקומו וכל אשר הוא רואה לו הוא ואך שם יבלה ימי חייו בנעימים, ומקום אחר לא ימצא חן בעיניו, בכל המודותיו ומנעמיו. אולם מנוחתו והנאתו לא לארך ימים; כמעט נגעה ידו לאכל מפרי עץ הדעת, והנה הרב מתהפכת סביב עץ החיים, וקול נגיד ומצוה יקרא אליו: מפרי עץ החיים לא תאכל; כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת נכר היא, גש הלאה! לך לך מזה! מה לך פה! עד מהרה הלף הלך לו הן מקומו וכל החמודות ספו תמו, כמו בקסם נהפכו לנחשים ועקרבים, כענף כרות מעץ גזעו, נעתק ממקומו, מֻשְׁלַךְ אל ארץ רחוקה, ארץ לא זרועה, צר לו המקום מעתה, ובכל אשר יפנה לא ימצא עוד מנוח, כן היה לי גם אני כל הימים טרם באתי אל המנוחה ואל הנחלה אשר חמדתי וישבתי, עתה אדע כי אדמתי היא, ארץ נחלת אבותי מימי קדם, ומה המה ימי ילדותי אני, איש אחד, מול זכרונות ימי נעורי אבותי, נעורי עמנו, זכרונות נעלים ונאמנים, זכרונות אשר יְחַיּוּ לב כל בני עמנו מדור דור ולא ימושו מזכרון זרענו אחרינו עד דור אחרון! זכרונות קדושים ונשגבים אשר ישימו נגד פנינו מצב גוי גדול עם סגלה ברוח אלהים אשר מלאה כל לב, כאור נר כהה מול אור המאור הגדול בהדר זהרו אשר לא ידעך נצח! באשרי, עתה אני

רואה כי כל הדחיות והדחיפות והגרישות בארץ מולדת נכריה, הנה היו רק לטובתי ולאשרי, ופה אמצא נחומים ושלומים לשנות ראיתי רעה. חן המקום החדש גדול עוד שבעתים בעיני אחרי שבתי במקום אשר לא יכירני ואך יזכירני כי גר הייתי בארץ נכריה!

גם אתה אחי, רב לך שבת שם בא״ץ הטמאה בין צרים פראים אשר סביב שתו עליך, הקוראים יום יום שלנו שלנו ושלך שלנו, כמו אתה ושלך שלהם, ומהם הכל. — ומה תעשה ליום פקדה בקרב עליך מרעים להדפך ממקומך ולגרש אותך ואת ביתך מתוך ביתך? עזב א״ץ אשר לא תשב לבטח עליה; ברח לך מן המקום אשר לא יארכו לך שם הימים בטרם יבוא נער בית המלון ויקרא: צא לך אורח זר מן החדר, כי אורח אחר נכבד הנה זה בא והוא יקח את מקומך; שלם את נשיך וצאה! הלא אך אורחים נוטים ללון אנחנו כלנו שם, ואדוני הארץ לא יתנונו להשתקע בתוכם. בואה נא גם אתה וכל ביתך הלום, ופה תחל חיים חדשים כמונו; פה תראה ותדע כי חיי אחינו שם אינם חיים, והמאמינים בחייהם, נתעים בשוא המה, ואנחנו נדע כי חולמים היינו, כהולכים בחשך ימים רבים לא ראו אור שמש מעודם, אחרי צאתם מחשכה לאור גדול, ומתענגים בזהר השמש בהדרה. גם אמנו האמללה תחדש אונים, תחליף כח ותבלה את ימי זקנתה בנעימים על נהלתנו; ואחותנו הצעירה תמצא פה מנוח בבית איש תם עובד אדמתו, אשר תמצא חן בעיניו לקחתה לו לאשה ותראה אתו חיים וָאשֶׁר, ולא תפתה ללכת שם אחר עלם מתיפה אשר יחמוד יפיה בלבבו וישבע לה אמונה ואהבה נצחת ועד מהרה יחלל מוצא שפתיו וישבית אשֶׁר ביתו. — מכור שם את כל ביתך ונתת בכסף ובו תקנה לך נחלת שדה וכרם, תהיה איש אדמה ותשמח במעשיך.

לתאר לפניך את טוב הארץ, אוירה הנעים והמבריא; ההרגשות העדינות המתעוררות בקרב שוכן עליה; החן, היפי והנעם המרחפים על כל פניה, על כל מדרך כף רגל; החמודות והנעימות אשר ירחשו האכרים והכורמים בעבודתם; המנוחה, השלוה וְהָאשֶׁר אשר על כל פנים; האהבה, האחוה והשלום אשר בין כל יושביה; אין די מלים על שפתי, כל אמרי השפר כאין מול מראה העינים ומשמע האזנים, אין

פלא בעיני עתה, אשר חוזינו נביאינו נתנו אז אמרי שפר באזני העם, אמרות אלוה צרופות ברוח ד׳ אשר היה דובר בם. — כל פנה, כל עץ וכל עשב המה שירה וזמרת יה! על כל מקום שוכן אל רם ונשא ובני אלים יריעו וידברו שיר! העין רואה, האזן שומעת, הלב מרגיש, הרוח מתעוררת והפה איננו יכל לדבר.

מה אספר לך ממני, מארחות חיי ומהליכות ביתי? הרעיון המפעמני כי אזרח אנכי בארץ ומשפט בן אדם לי; כי אנכי בעל על נחלתי ורכושי, ארון בביתי, שלי שלי; הרעיון האחד הזה רב לשמח את לבי יום יום. — המחשבה והדעת כי אינני אורה לא־קרוא בבית נכרי, אינני נדח ממקום למקום, אינני למשא ולטרח על אנשים המבקשים להפטר ממני וידיחוני בשפת חלקות ולשון רמיה להשלות את נפשי אך למען אשר אניחם ואצא מלפניהם; כי הארץ אשר אני שוכב עליה לי היא, וכאם נאמנה רחמניה תיניקני מחלב שדיה; הדעת הזאת תרימני ותנשאני ותשיב את ששון ישעי להכירני ולחשבני לאדם ביקר. ומה אשאל עוד? הימים יחלפו לי בנעימים: בתורה, בעבודה וּבְהַנָּאָה: רעיתי יפתי היא תוסיף עוד נעימים על מנעמי החיים בבית ובשדה, בכרם ובזית, כי מלבד יפיה, הנה, נעמה וטוב טעמה. היא אשת חיל ומשכלת, ונותנת מהודה על כל דבר, כמו קסם בעיניה ובידיה להגביה שפלים ולהוציא יקר מזולל. עת אשר נצא לשוח, ותהי שיחתנו מכל שיח השדה, מחכמת הטבע, וכל צאצאי התולדה אשר עינינו רואות, ואני משתעשע בשכל מליה. — יש אשר נזכר ראשונות, וזכרונות ימים עברו עוברים לפנינו; נזכר את מחשבותינו ועצותינו השונות אשר נועצנו אז לעתידותינו על אדמת נכר; נזכר את היכלי מהמדנו אשר בנינו לנו אז ברוח במשכיות לבבנו ונשחק על משבתם; נשחק על הבלי נעורינו, שעשועי ילדותנו אלה אשר בם שעינו אז בסנורינו, טרם ידענו כי ישנם שעשועים רמים ונשאים, גבוהים ונשגבים אשר לא ידעם איש בארץ הגוים; טרם ידענו כי לא ישתעשע ישראל אל שעשועים כעמים, גם זכר מצב אחינו האמללים בארץ גלותם יעלה על לבנו, הנעים והנדים, האומרים שם נואש לראות טוב, כי יראו כי אזלת יד; ואנחנו לא נִוָּאֵשׁ ותקוה טובה תשעשענו אשר האל הטוב יחוש גם להם עתידות ותשועתם

לא תרחק, אם יתעוררו לתחיה, יקוצו משנת העצלות, מתרדמת ההתרפות ולא יהלמו חלומות.

בשיחות שונות כאלה נרהיק ללכת בגן ד׳ המלא נעם וברכה, ונשוב הביתה שמחים ומלאים תקות נעימות כי עוד מעט ונזכה לראות רבים מאחינו יחדשו ימיהם כמונו היום על ארץ המדה, וכאזרחים נאמני ארץ יהיו גם הם שמחים בחלקם, מאשרים בגורלם, ונברך את אלהינו אשר הנחנו בדרך אמת ויביאנו עד הלום.

ומה גדלה שמחתנו לשמוע ניב שפת קדשנו, נאום העבריה בנעמה על כל פה ולשון! השפה הנעימה הזאת, אשר לא פללנו אז כי עוד תשוב לתחיה עד מהרה, בהתרפות אחינו ללמוד אותה ולהבין כל מליה, בהתעצלות רב חכמינו לדבר בה, לכלכל דבריה במשפט, לבוא עד תכונתה, באמרם כי כבר הדלה מהיות שפת כל העם; וסופרים רבים כותבים הגות לבם בשפה אחרת, איש איש בשפת הארץ אשר הוא יושב בה; ורבים המתאמרים לסופרי העם, ידברו אל העם בשפתו הבלולה והנלעגה למען ישמע העם; אם אמנם כונתם אולי רצויה להאיר את עיני העם, אבל פעלתם איננה רצויה לתועלת שפת לאמיתנו. לו בהרו למצער כל סופרינו אלה בכל מקום שהם, שפה זרגנית אחת; לו נתנו לבם לטהר את השפה הבלולה הזאת מתערובות זרות מעט מעט, ולהרים על שפתם את כל המלות והאמרות העבריות אשר בשפה הזאת, ולנקות אותן מכל הלאת המבטא המשחת, אשר קבלו בקרב השנים בפי העם אשר לא יבין כמו פשטו צורתן העברית ולבשו צורה זרה, להשיבן לקדמתן, להדש פניהן; כי אז היתה תקוה להרגיל מעט מעט את העם להבין מליה ולדבר בה; אנהנו יודעים אשר מלות ואמרות עבריות רבות נמצאות בשפת עמנו הזרגנית, אשר מרב שנים לא נכרו כי עבריות הן. אבל הסופרים הזרגונים בחפצם להטות לב העם להפצם, למצא שכר טוב בעמלם, יעשו את השפה הזאת לכלי חפצם בכל מקום שהם, ותהי גם השפה, לא־שפה, הזאת לשפות רבות שונות, אשר בני עם ארץ אחת לא יבינו שפת בני עם בארץ אחרת. שפת האמריקנים הזרגנית איננה מובנת לשוכנים הגליציונים וכאלה רבות, ואיכה תהיה לכלנו שפה אחת, ומה נעשה לשפת קדשנו הנעלבה באין

לה אזנים קשובות ושפתים מרבּרות בה? השפה הנעזבה והנשכחה הזאת שם, היתה לה עדנה פה, והיא כמו היה וקימה, מתהלכת בארץ, לא תחסר כל. מי פלל, מי האמין לפני שנות מספר כי יגיע התור בימינו וגם היא תרחיב אמריה ותדובב שפתי בניה באין מעצור! כי תתפתח, תתרחב ותתעשר ולא תעמוד מלדת? מה נעימים לאזנינו שירי האכרים בבקר בבקר בצאתם לעבודתם על פני השדה במה־שתם, אתם ומזמרותיהם על שכמם ופניהם צהלים משמחות וגיל, שירי קדש אשר ישימו מישוררים בפיהם ובלבם, להנעים עבודתם, להרנין לבבם ולעורר את ידם לפעלם! איך ינשא, ירחב ויגבה לבנו להקשיב שיחות הכורמים, העודרים, הזומרים, הבוצרים, הנוטרים הדורכים, הקוצרים הדשים בשדות ובגנים, עברית צחה וברורה, כמו לא גלינו מארצנו, ולא שמענו שפה אחרת מעודנו! מה ערב צפצף הילדים והילדות בשעשועיהם בשוקים וברחובות, שפת עוללים עברים, לשון אם עבריה על לשונם אשר בה דברו אבותינו ואמותינו לילדיהם בימי קדם, בימי גוינו בארצנו! זה לפני שנים לא הרבה, היינו שמחים כל פעם אשר ראינו כי קמו זעיר שם גואלים לשפתנו זאת, סופרים חכמים נתנו אמרי שפר בספריהם אשר כתבו להעשירה ולהאדירה, לעשות לנו מטעמים; ועתה קמו שבטים מישראל ומדברים בה כל הגיוני רוחם ובכל עסקיהם ומעשיהם. רק היא שיחתם. שפתנו אתנו! נקרא כל פעם בשוא רוחנו! ללשוננו נגביר! נתפאר בלבנו, ולשמחת נפשנו אין קץ.

מאין תקח לה העבריה העניה כל המלות למושגים ההדשים, שמות כל הדברים החדשים אשר נולדו בדורות שלפנינו ובדורנו ואשר עתידים להולד על ברכי ההכמות והמדעים וההמצאות בכל מלאכת מחשבת. אשר אבדו לנו בהכרת שפתנו מפינו? הצעצועים*) והשפרירים אשר לכל שפה היה, הנותנים לה צלצול נעים? השאלה הזאת, אני רואה, היא מרחפת על שפתיך, והצדק אתך, וכל מבקש דעת ולא ישלה את נפשו ישאל כמוך. אולם על שאלת חכמים זאת אינני אנכי ההכם להשיב כהלכה, לבאר את הדבר הזה דרושה דרישה והקירה עמוקה בהתפתחות

*) ניאַנסען.

הלשונות ובהבדלתן אשה מרעותה, ועל המבאר לכתב ספר גדול בהרחבת דברים, והמכתב הזה קטן מהשתרע לברר וללבן. ורק זאת אגיד לך איפא כי יד הסופר החכם לא תקצר לברא לו ניב שפתים לכל הגות לבו מאוצר ספרותנו הגדולה והרחבה, כי מלבד מקראי קדשנו, הלא יש לנו הספר הגדול, התלמוד, ואחריו ספרי הסופרים החכמים השלמים אשר מלאו אחריו בכל דור. האם היה, למשל, מעצור לרוח החכם הנואם הגדול מר יצחק עראמה ז"ל להביע בשפה ברורה את כל רעיוניו הנשגבים? בפעלים, בתארים ובשמות המקרה אין לחץ ליודע רוח שפתנו והתפתחותה. בשמות הדברים המתחדשים נוכל, אמנם להשתמש כמו שהם בתמונה עברית. אולם טוב מזה לתרגם את כונת השם, תכונתו ותעודתו, ונעשה לו שם עברי פשוט או מרכב, כאשר נמצא משלים הרבה כאלה גם בספרינו מן יריב בו בעל יצא השם יְרֻבַּעַל וכמוהו רבים, ומן משקלי השמות פעלים הדשים, בעשות גם את אותיות המשקל לשרשיות: „תִּרְגַּלְתִּי", ובדברי חכמינו ז"ל: „תורמין" מן השם תרומה. — אמנם צעצועים אחרים אשר לכל הלשונות, המניעים וְהַמְיַפִּים את השפה עוד יחסרו לנו, ואשר אין לאל ידנו לע"ע למלאותם. למשל: אין בשפתנו עתה כמו שהיא לפנינו, הברה מקטנת וּמְיַפָּה, הברה אחרונה ברורה ומיוחדת הנדבקת בקץ המלה אשר נדע בטח כי היא זאת, כמו שאנחנו מסכינים לשמוע בכל השפות המתהלכות בארץ.. ההברה „וֹן" נראה לכאורה אשר להקטין נוסדה; אִיש אִישׁוֹן (מעננכען, מעננליין); סַהַר שַׂהֲרוֹן (מאָנדליין); פֶּתַח פִּתְחוֹן פֶּה *) ועוד כאלה, והנה נמצא לעמתן מלות רבות בהברה האחרונה הנוספת הזאת לא להקטין: זִכָּרוֹן, הֵרָיוֹן, צִמָּאוֹן, ורבות כאלה. את אשר נסו מהדשים לברא הברת הַהַקְטָנָה ע"י כפילת עה"פ ולה"פ: כֶּלֶב כְּלַבְלֵב, וכדומה איננו נכון בעיני מכמה טעמים, אשר אין פה המקום להאריך בהם, גם ההברה יָה הַנְּקֵבִית, המצינת למין היפה, איננה מבוררת.

---

*) ואולי השתמשו המדברים אז גם במלת שִׁמְשׁוֹן מן שֶׁמֶשׁ, ומזה נולד שע"פ הנמצא בספרינו; עַמּוֹן (נאטיאָנכען, פאָלקכען) מן עָם, אשר הוא שם אומה קטנה; צִידוֹן (יאֶגערליין) מן צַיָּד. ועוד כאלה. מי יודע?

הברה מקטנת עדין תחסר לנו ועינינו רואות אשר שפתנו השתמשה בעתה במלות אחרות להקטין: עַיִר עֵגֶל, גּוּר, בִּכְרָה, סֵפֶל (קטן) מן ספ (גדול), תליל (הייפליין) מן תל (הויפען) וכאלה, ומי יודע מה עשתה אז, לולא מתה, להשתלמותה גם בדבר הזה, — אולם צעצועים אחרים יש לה; ההברות: אֵל יה, תתחברנה למלה להגזמה ולהפלגה: הַרְרֵיאֵל, שַׁלְהֶבֶתְיָה; ואותיות הנוספות לתפארת הקריאה, אך אין אנהנו מרגישים עתה, יפי הצעצועים האלה, כי אין בידינו להבדיל בין קריאה לקריאה, להכיר איזה מהן היא הנעימה והיפה, ומי יודע אם נרגיש גם באהרית הימים את ההבדלה הדקה הזאת, גם אז עת שנדבר בה, כי כבר התרהקנו מזמן תחיתה והתרגלנו בקריאות אחרות יפות בשפות נכריות, ואותן לא נוכל להכנים ולהאזריה (איינבירגערן) אל תוכה, ומי יהזור לנו את הנשכחות? *)

גם זאת לא אוכל לכחד ממך, אשר לא ישרו בעיני הבריאות ההדשות אשר בראו המתקנים המחדשים, בטוים זרים ומלות נכריות אשר אין רוח העברית נוחה מהם, אשר ראיתי ברב ספרים חדשים מקרוב באו, מלות אשר לא יבין אותן כל קורא, בשנוי פנים מלעזיות לעברית **). הסופרים המטליאים האלה יביאו אל תוך שפתנו רוח זרה, תמוגה נכריה, אשר אין דעת העברים סובלתו, וישנו פני השפה ופניה

---

*) גם ההברות „אִיל" (אולי מן אל), לִי, אשר לנו בשפתנו הזרגנית בת הגרמנית, להקטין וליפות, לא תטעמנה לנו בשפתנו העבריה, אף אם אמנם אנחנו משתמשים בהן גם למלות עבריות: סֵפֶרִיל, לוּחִיל, בָּחוּרִיל, טַלִיתִיל, סִדּוּרִיל, יֶלֶדִיל, פְּנִימִיל, בַּעַל־בַּיִתִיל! מְנוֹרַהלִי, פֶּרִילִי, דְרָשַׁהלִי, מוֹחַלִי, שֶׂכֶלִי, תּוֹרַהלִי; אין לכחד אשר נמצא עקבות שרידים כאלה גם בשפתנו הנושנה, אשר אולי היו אז באמת הברות מקטינות ומיפות: סֵפֶל מן סַף, תְּלִיל מן תֵּל, כַּרְמֶל מן כֶּרֶם, גִּבְעוֹל מן גָּבַע, עָגִיל מן עֻגָּה.

**) לא אבוש להודות על האמת, אשר לא אחת ולא שתים קראתי בספר מן הספרים האלה, וכל דבריו היו בעיני כדברי ספר חתום ואשאל את נפשי: האמנם לא ידעתי ספר? אינני מבין עברית! ומדוע לא יתרגמו למצער את המלות הזרות? גם ערבובית השפה הזאת היא מין התבוללות תועבה. —

אין לה עוד. הם אוהבים להתפאר בצלצלים הדשים גם במקומות שאין צרך בהם, ובהמצאות כאלה לא תעשיר שפתנו, אין את נפשי להביא לפניך בזה דוגמאות משחיתות השפה, גם לא אכנה בשם הסופרים האלה, כי לא אבה לפגוע בכבודם היקר בעיני, כי אמנם כונתם טובה, ולמה זה אעורר ריב ומדנים במחנה העברים, ואחרהר מלחמה אשר לא נדע אחריתה. את הבקרת הזאת אניח לאחרים. כל שומר פיו ולשונו ידע להזהר מזמורות זר ולא יכשל בלשונו להשחית את דבריו. יתפתחו הדברים לע״ע, כי עת התחמצות*) היא, עד אשר יתבשלו ויצטרפו ויתבררו הדברים ברב דעות. במקומנו לא נשתמש לע״ע במבטאים זרים כאלה, גם אין לנו צרך בם לענינגו, למלאכתנו רב לנו העבריה בדמותה וברוחה אשר באוצרה הטוב. כל שמות כלי תשמישנו בבית ובשדה, יש לנו רב בספרי קדשנו ובתלמודנו בלי אניסה לשאול לנו מן החוץ. אנחנו נדע לדבר בשפה ברורה, ולשוננו תֶהגה כל הגות לבנו ואיש איש יבין לְרֵעַ רעהו. גם בבתי תתמודנו יתנו המורים לקח טוב בשפה קלה ומובנה לתלמידים הצעירים, ואין לנו עוד בתי מדע גבוהים, כי אינם דרושים למו ולבנינו ללמוד חכמות רמות ונדעים שונים כאשר הוא שם בארצך. כל ישענו והפצנו לעשות מבנינו אכרים כורמים, יוגבים קוצרים וזורעים מְלֻמָּדִים, להיות עברים ועובדים אנשי אמונה, נהנים מיגיע כפיהם ויודעים את התורה, ודבר אין להם עם הכמים ונבונים. התלמידים, אחרי אשר כלו את הק למודם בשש שנות הלמוד, המה מזינים ומלמדים בכ״ד ספ״י קדשנו, בכל ההלכות והדינים אשר יֵעשה אותם היהודי וחי בהם היי שלוה, היים של פרנסה וכלכלה, היים שיש בהם תורה ועבודה ומוסר השכל ומדות טובות, ומה להם עוד?

אמנם לא רבות הנה המושבות בארצנו לע״ע, ולא בכל המושבות מדברים אהינו עברית, אולם רב לנו כעת אם היא שפת מקים אחד או שנים על כברת ארץ קטנה, וקהל גדול מדברים בה לכל הפציהם, משמשים בה לכל צרכיהם, ולא יאמרו עליה כי היא איננה מצליחה

---

*) געהרונג.

עוד להיות שפת עם, ולא נגרעה היא מכל הלשונות החיות; תקותנו הזקה אשר בקרב השנים תתפשט בכל מקומות מושבותינו אשר ישנן ואשר עתידות לְהִתְהַוּת, ואז תהיה לכלנו שפה אחת, – בכל בתי הלמוד היא שרתי, והבנים מלמדים לשונם לדבר בה, ויש תקוה לאחריתה, אני רואה כי רב כח ביד השפה העבריה לטהר המחשבות, לתקון המדות, ולצרף את הלבבות, רוח אלהים המרחפת על פניה, תריח את כל המדברים בה לשים לב על דרכם, לפלס ארח הייהם, לנצור לשונם מרע ושפתם מדבר נבלה; גם אז קרובים אליהם כל דברי התורה, ואמרי אל בפיהם ובלבבם לעשותם, ולא לחנם יאמרו המושלים: „הסגנון הוא האדם״; כי אמנם לא טוב לנו בני ישראל להיות נבלעים בגוים ימים רבים, וכשאנחנו עם לבדד ישכון, נבדל בשפה, במחשבה ובמעשה, אז אנחנו עם סגלה, עומד לנס עמים ומופת לגוים. הגליות, הנדודים הדחיות והרדיפות אשר סבלנו ימים רבים בין העמים השונים, למדונו ארחות חיים, להכיר ערכנו, לתקן כל מעות בנו ולפלס ארחנו להיות העם אשר בחר לו אלהים לסגלתו, בתורת אמת, בשפה קדושה, ובאמונה צרופה, כי עתה אנחנו יודעים ומכירים להוקיר ערך סגלתנו ביקרה, אחרי בואנו מה היא לנו, אשר בעדה, רק בעדה ישנאו וישטמו אותנו כל העמים ולא אנחנו הרעים החוטאים בשנאתם אותנו, ובכל שנאתם ומשטמתם העזה והאיומה, לא יכלו לנו לכלותינו כאות נפשם בכל אלפי השנים אשר סביב שתו עלינו; כי הסגלה הזאת אשר היא סבת השנאה הָאֲרֻכָּה הזאת, היא היא אשר עמדה לנו להיותנו כיום הזה, הסגלה תזאת מתנת אל עולם לנו, היא תחינו והיא תשיבנו אל ארץ המדתנו סגלת כל הארצות.

נטיתי מעט מן המטרה אשר שמתי לי ברשימת הדברים האלה, כן הוא דרך התפעלות הרוח כל עת, מחשבה גוררת מחשבה; רעיון מוליד רעיון, וכן פסחתי מרעיון אל רעיון, בְּאַוָּתִי לְצַיֵר לפניך דמות כמעט קט מגעם המושבה אש־ אני יושב בה; עוד מעט וגם אתה תִּרְאֶה לדעת אז בבואך הלום, בהעתיקך את ביתך ותעמידהו פה בארץ המדתנו ותתענג כמונו על כל ההמודות והנעימות אשר תחזינה עיניך כי איננה דומה ראיה לשמועה, ומה תגדל שמחת נפשנו אז בשבתנו יחד כל משפחתנו

מתעננגים, עליזים ומברכים את אלהי ישענו על חסדו וברכתו אשר ישלח לנו בידו המלאה; השם נפשנו בחיים בארץ חיים ויזכנו לאכל יגיע כפינו מטל השמים ומשמני הארץ, וכי נשנו את כל עמלנו ושפלנו בארץ ענינו!

היו כלכם ברוכים, אמנו, אתה ורעיתך וזרעך, ואחותנו, ותזכו לעלות ציונה עד מהרה כלכם בריאים ושלמים ושמחים, וביניכם אהיה אך שמח גם אנכי אחיך, שמואל בן לוי.

מרדכי קיזאוויטץ

נאוועללע

מאת

מ. ד. בראנדשטעטער

וואַרשא

שנת תרמ״ד לפ״ק

МОРДХЕ КИЗОВИЧЪ

II вѣсть

М. Д. Брандштетера

варшава 1884

Въ Типог. Н. Шрифтгисера Налевки № 13

Дозволено Цензурою
Варшава 22 Декабря 1883

א

הרב ר׳ שרגא חריף ובנותיו.

מי בכם קוראים אהובים שמע את שם ר׳ שרגא חריף מעודו? מי בכם שמע דבר מחכמתו וחריפותו הגדולה? אין גם אחד?! — צר לי מאוד כי אות הוא אשר מעולם לא הייתם עוד בעיר נזבא המפגארה, והאיש אשר לא היה בעיר הזאת, לא היה עוד „בעיר ואם בישראל“ מימיו! — נזבא הוא עיר בנויה על שפת הנהר ווייכסעל, הרחק מאד ממסלת הברזל, המסלה אשר בה תעבור ההשכלה מעיר לעיר וממלכה לממלכה, גם עמודי הטעלגראף וקויהם לא יראו בכל גבולה, אפס תחת קוי הטעלגראף, קוי „העירוב“ מתוחים בכל חוצותיה, ותחת קול אופני מרכבות הקיטור, קול מקבת השמש ישמע בכל ערב ובכל בקר על פתחי יושביה כמשפט, ור׳ שרגא חריף הוא רב „העיר ואם בישראל“ הזאת! — כל באי שער העיר נזבא יעידו ויגידו, כי הרב ר׳ שרגא מפואר „בכל קצוי תבל“; הן „התוספות“ הקשים אשר „כל העולם כלו“ יחקור וידרוש לדעת בהם פשר, יפרש הוא ברוב חריפותו, וגם לחידות „המהרש״א“ החתומות וכתומות „מיום הוסדה ארץ“ ימצא בחכמתו פתרון, ומלבד כל אלה הוא חכם „בכל שבע החכמות“! „ובאיזה אוניווערזיטעט — תשאל קורא נעים — למד הרב הזה? בפאריז, וויען, לייפציג או האללע?“ שגית הפעם מאד! ר׳ שרגא הוא צדיק תמים וחלילה לו להציג כף רגלו בבתי למוד כאלה ומה גם להקשיב שמה בקול מורים, הוא שאב כל חכמתו וידיעתו ממעינות טהורים, מעיני „התלמוד והפוסקים“. בהם למד חכמת הטבע, חכמת הבנין, חכמת הנגון וכו׳ וכו׳, ויהי לאות בידיעתו הגדולה בחכמת החשבון והמדידה, עד כי ידע את כל היוצר הנפלא לשבת פרשת שקלים, על פה.... גם דקדוק שפת עבר אשר ידע נאמנה כי לא תסכון לבני ישראל למאומה, גם את החכמה הזאת למד, למען דעת „מה להשיב לאפיקורוס“—.

אמנם כל החכמות האמורות לקח לו ר' שרגא רק לרקחות ולטבחות „להפלפול" הקדוש ומה ינעמו דרשותיו אשר ידרוש בבית הכנסת פעמים בכל שנה ושנה ! „בשבת הגדול" כאשר יבאר דיני „פתח פתוח" או „טפת הלב שנפלה על ההתיכה", והשומעים ישטחו לקולו כאלו ראו את הים הנורא פ ו ת ח את לועו והמצרים נ ו פ ל י ם' עם רכבם ופרשיהם במצולה כמו אבן , „ובשבת תשובה" עת ידרוש „בדיני שומרים" או „טומאת בית הפרס" וכל העם יבכו לקול מ ו ס ר י ו ויתודו על חטאותיהם בלב נדכה ורוח נשברה.— עוד יחרדו עד היום הזה בני העיר נזבא לזכר הדרשה אשר דרש בשבת תשובה, זה שתים עשרה שנה, „בסוגיא דמילה בצרעת", כי היתה אז זעקת שבר בבית הכנסת עדי גם הנשים בכו בכיה גדולה מאד . —

וה' ברך את ר' שרגא בבנות טובות ויפות מראה כמספר שבטי ישראל . בבנים זכרים לא ברכהו ה', אך בתו הגדולה , פ ע ס ע ל ע , אשר ילדה לו מלכה אשתו הראשונה לפני שמונה עשרה שנה, טובה היא לו מעשרה בנים . „בתו הגדולה" אמרנו , אך אל נא ידמה הקורא כי גדולה ב ק ו מ ה היא פעסעלע, לא זאת ! פעסעלע היא ק ט נ ת קומה ודקת בשר , כאמה הרבנית עליה השלום, אבל גדולה היא „בחכמה ובמעשים טובים", ור' שרגא אביה ב ע צ מ ו יענה בה, כי לו היתה זכר, כי אז ישבה בטח על כסא רבנות באחת ערי ישראל הגדולות ״כעיר נזבא או— פאריז . אכן גם בהיותה נקבה לא ידאג לה ר' שרגא מאומה , הן הטמה ארוך ואדום ושניה שחורות וגדולות, אות אמת הוא, כי ה' יברך את פרי בטנה,*) ותהיה אם בישראל לכבוד ולתפארת . — גם אחותה, בת אביה, אסתר הצעירה אך גדולה ממנה, גם היא נערה טובת שכל וטעם ור' שרגא יאהבה כנפשו, כי גם היא תשוה בכל וכל לאמה הצנועה, אשתו השניה עליה השלום . אסתר היא דשנה ורעננה כתמר פורח, חטמה

---

*) חוטם אדום ושנים שחורות סמן מובהק אצל נשי גאליציען לברכת פרי בטן. —

איננו אדום, אבל לחייה אדומות כשושנים באבם פתותיה כשנ מלאות חן עלומים, גם בשנים שחורות לא הננה אותה הטבע הנדיבה כנ שר עשתה לפעסעלע אחותה, אך תחתיהן נתנה לה עינים שחורות, גדולות ומאירות ככוכבים ברקיע השמים. —

ב

מרדכי קיזאוויטץ.

בבית הרב ר׳ שרגא חריף למד נער בן שבע עשרה שנה ושמו מרדכי, אך חבריו ומיודעיו קראוהו רק בשם קיזאוויטץ על שם הכפר קיזאוויטץ מקום מולדתו הקרוב לעיר נזבא. בן שבע שנים הובא מרדכי מכפר קיזאוויטץ העירה ואביו ר׳ נחום נתן אותו בידי המלמד ר׳ בערל ללמדו משנה וגמרא, ולהדריכו בדרך הלומדים עד אשר יצלח לבוא לבית המדרש, לקחת תורה מפי הרב או מאחד מתלמידיו. אם אמנם כי באין ספק רחף אז ר׳ נחום על כנפי התקוה בכח דמיונו, ויבט ברוחו לימים יוצרו עת ישב גם מרדכי בנו על כסא המלמדות בנחת מקהלות ישראל וירדה בעדר תלמידיו כר׳ בערל מורו; אך הגם פלל כי עד מהרה יצא שם בנו זה לתהלה ולתפארת בכל פנות העיר נזבא? הגם פלל כי טרם ימלאו לו עוד שלש עשרה שנה יעזוב את חדר מלמדו ויסופח לתלמידי ר׳ שרגא רב העיר? — בן אדם קצר רואי! ארמונות ומבצרים תבנה לך ברוח דמיונך, תכוננם ותחזקם בחומות ברזל ונחשת, והנה רוח המקרה או ההשגחה ישב בם כרגע והיו למשואות נצח, ואשר לא תקוה ולא יעלה על לבבך יתנו לך האלהים לפתע פתאום בידים מלאות ונדיבות! — ר׳ נחום ישב בבית המלון אשר לו בכפר קיזאוויטץ, נשא ונתן באמונה עם הכפריים אנשי מקומו, קנה מהם עורות ארנבות ושפנים, וימכור להם יין שרף, שכר ועלי טאבאק ככל אשר בחרו, ולא שם את לבו לזכור את בנו אשר השתלם בעת ההיא

בעיר מיום ליום, ויעל מעלה מעלה, עד אשר היה לגבור היל ושר צבא „במלחמתה של תורה״. — מלחמתה של תורה? ישאל הקורא הבלתי למוד, ומי הם אויבי התורה ואנשי ריבה?״ צדקת מאד! אענך, אין אויבים לתורת ה׳ צבאות אפס לומדיה ושוחריה ילחמו אלה את אלה, ובכח גדול ויד חזקה ילחמו, לא לשלול שלל ולבוז בז, כי אם „להוציא דין אמת לאמתו״, למען ידע ישראל את הדרך אשר ילך בו ואת המעשה אשר יעשה, בדברים אשר עקרי אמונתנו ישרשו בהם: מתי יאכל את הביצה שנולדה ביום טוב, אם ירחץ תחלה את ימינו או את שמאלו בקומו בבוקר ממטתו, ועוד דברים „העומדים ברומו של עולם״ לאין ספורות. —

והבחור מרדכי הלך וגדל מיום ליום, וירא ר׳ שרגא כי ברכה בו ויספחהו אל ביתו ויהי לו כבן, מפתו אכל, מכוסו שתה ובספריו למד וכל אשר בבית ר׳ שרגא לא אצל מבחירו רצתה נפשו בו, גם בנותיו התהלכו את מרדכי באהבה וידידות, הכינו את כתנתו ליום השבת, הציעו את מטתו אף תקנו את שמלותיו, ועת שב עיף ויגע משדה המערכה, הוא בית המדרש אשר בו לחם מלחמתה של תורה, לבית מעון ר׳ שרגא אביהן, ספרו וצחקו עמו בתום לב ורוח נכון כעם אח או אחות מבטן אחת. — ככה חלפו למרדכי חמש שנים בבית מורו ר׳ שרגא, ובמשך העת הזאת עלה על במתי התלמוד ויעש חיל בכל הלקי „השלחן ערוך״, ויהי למופת לבני עירו, כי יומם ולילה אך הגה בספרים ולא ידע דבר מכל הנעשה מכהלי בית המדרש וחוצה לו. לו התבונן אז מרדכי היטב, כי אז הכיר וידע כי אסתר תשמור את כל צעדיו, ובנפש שמחה תספור כל שעל ושעל אשר יעלה מעלה; אך הוא לא התבונן על אסתר והגות לבה הטהור כאשר לא התבונן על פעסעלע וחטמה האדום, כי את כל בנות ר׳ שרגא אהב במדה אחת, כאשר יאהב האיש את אחיותיו הטובות. מה נפלאו מפעלות ההשגחה העליונה ומה רבו עלילותיה! היא מסבות הסובב בתחבלותיה ופעמים אין מספר תתלה בשלשלת מקרים קטנים וקלים, מחזות גדולים ונוראים

אשר עליהם ישתוממו כל בני חלוף בהה: גם בם! לולא אפל המלך לודוויג הששה עשר מעט מרק בבית הדואר אשר בס"ט מענעהולד, כי עתה התבל כלה לא היתה אשר הנה עתה, ולולא מצא מרדכי את הספר „מורה נבוכים" בבית אחד מגרי העיר נזבא, כי עתה בטח לא העשרתי אנכי את הליטעראטור העברית בספורי זה, ולא הלאתי עתה את הקוראים בהגיוני! — אבל מרדכי מצא את הספר „מורה נבוכים" ואנכי הנני נאלץ לטוות עתה את חוט ספורי הלאה. —

בן שבע עשרה שנה המציאה ההשגחה העליונה למרדכי ידידנו את מבחר ספרי רבנו משה בן מימון, הוא ספר „המורה" אשר כתב. בעזר המורה לצדקה הזה החל מרדכי לפקוח את עיניו לאט לאט, עדי ראה ויתבונן כי אמנם כבר „מלא כרסו בש"ס ופוסקים" אבל נפשו עודנה ריקה מכל דעת ומזמה. — אך איפה תמצא הדעת הזאת ואיזה מקום בינה? מפי מי יקח לקח? מפי המלמד ר' בערל, או מפי הרב ר' שרגא אשר למד „כל שבע החכמות" מן התלמוד ומפרשיו? שאלות אלה לא נתנו מנוח למרדכי ביום ותגרשנה גם בלילה תנומה מעפעפיו. ומה נורא היה מצבו בעת הזאת! בלמודי ר' שרגא לא מצא עוד חפץ וההכמה תאות לבבו רחוקה ממנו ולא ידע גם את מקומה. — בצרת נפשו חפש אז מרדכי בין כל מכיריו אולי ימצא רע או רעיה לשפוך מרי שיחו לפניהם. וכאשר התבונן אז בפני אסתר בת מורו, נבא רוהו לו כי היא תקח חלק בכל פגעי לבבו, ומני אז והלאה, כל עת פגשו עיניו את עיניה האדימו פני שניהם כדם. —

ג

התנאים.

ויהי היום ויבא ר' נחום אבי מרדכי לרגלי מסחרו העירה, ויסר גם לבית הרב להודות לו על חסדו וטובו את מרדכי בנו, ולהקריב לו גם את מנחתו הקטנה, חמאת בקר וחריצי חלב, קמח

רגן ותפוחי אדמה, כאשר הסכן הסכינו בני הכפרים להביא לרבני העיר בבואם לראות את פניהם. כבוא עתה ר׳ נחום לחדר הרב, ירדה שם דומיה עמוקה ולא הרהיב בנפשו עוז לגשת אל ר׳ שרגא היושב בקרב תלמידיו ומעמיק לחשוב מחשבות למצוא את הרעיון הצפון בספר הפתוח אשר לפניו. „הפלא ופלא, אמר ר׳ שרגא כמדבר אל לבו, הפלא ופלא! שבעים פנים לתורה, ולכל פן ופן אלפי אלפים פרושים, ואנכי לא אמצא גם אחד מהם? — התלמידים הביטו איש בפני רעהו כמשתוממים, ור׳ שרגא אשר לא גרע עד הנה עין מספרו, עצם עתה את שתי עיניו בחזקה וישב דומם כאיש אשר אין נשמת רוח חיים באפיו. פתאום החל להניע את ראשו הנה והנה, ויהלוק בחפזה את שער זקנו הקצר, ובעוד רגעים אחדים אורו עיניו ויקם מכסאו ויקרא בשמחה: „יגעתי ומצאתי! האח! אשרנו מה טוב חלקנו! אין קץ לחכמת ישראל, וכל החכמות וההמצאות אשר נודעו מימות האדם הראשון עד היום הזה, הלא אנכי ידעתי כלן, ידעתי כי בהערים הגדולות המציאו האנשים בחכמתם לנסוע בלי סוסים ולשלוח מכתבים על הטעלגראף, אבל האמינו לי כי כל ההמצאות האלה מהבל הנה יחד נגד מלה אחת, נגד אות אחת בתלמודנו הקדוש! הכונו איפוא בני, הוסיף בעליצות נפש, הכונו ואשמיעכם פלאות!״ בפיו דבר ובידו מלא, ויאחז את מרדכי היושב לימינו בערפו ויפרפרהו למען עורר את רוחו לשמוע בלמודיו, ובסופה וסערה הואל ר׳ שרגא לבאר את דברי ההלכה אשר לפניו ויהי קולות וצעקות ומהומה גדולה בקרב התלמידים. שאלות אלף ורבבות תשובות, ר׳ שרגא ירבר עדי נחר גרונו, ומרדכי קיזאוויטץ יענה את כלם בקול גדול. —

ר׳ נחום אשר בעינים מפיקות שמחה וגיל ראה את כל החזיון הזה, לא יכל עוד לעצור ברוחו, ואחרי כי שבה סערת „מלחמתה של תורה״ לדממה נגש אל הרב ויקרא בלב מלא רגשי תודה על כל גדותיו: „יישר כחך אדוני ורבי! יישר כחך שהכנסת את בני תחת כנפי השכינה ועיני עבדך רואות, אך אנכי עני ואביון ומה הגמול אשר אוכל לשלם לאדוני על כל החסד הזה? —

ר׳ נחום? שאל ר׳ שרגא בהושיטו את ידו לו, אך כן הוא, ר׳ נחום בעצמו, שלום עליכם ר׳ נחום!

„עליכם שלום! ענה האיש ויגע ביראת כבוד בקצה אצבעות הרב, אנכי נחום מכפר קיזאוויטץ, אבי מרדכי אשר עמו הרבה אדוני את חסדו מעודו עד...

„ידעתי ידעתי, ענה הרב ולא נתן את האיש לכלות את תודתו, ויפן לתלמידיו ויאמר: לכו עתה לבית המדרש ושנו ושלשו אשר למדתם היום כי פלאות רבות גליתי היום לפניכם. גם אתה מרדכי לך לחדרך והנפש מעט כי פניך רעים היום, ואנכי אשיח פה מעט את אביך אשר לא ראיתיו זה כמה" התלמידים נשמטו אחד אחד וגם מרדכי הלך עמהם, ור׳ שרגא אמר לר׳ נחום: „שבה נא פה למולי ידידי כי דבר גדול יש לי לדבר היום באזניך. אותך ידידי חנן אלהים בבן יקיר, חכם ונבון בתורתנו הקדושה אשר יהגה בה יומם ולילה ואתה ידעת היטב כי רק מידי זאת לו, אנכי נטעתי את הינק הזה על נחלי התלמוד והפוסקים ואך ממני פריו נמצא."

„זאת ידעתי נאמנה, אמר ר׳ נחום, וגם אם רק בן כפר...

הרב לא נתן גם עתה את ר׳ נחום לדבר ויוסיף לאמור:

„ממני מנע אלהים בן זכר, בן לא יצא מחלצי, אך תחת זה הנה מתנה טובה יש לי בבית גנזי ופעסעלע שמה והיא טובה לי מעשרה בנים חכמים וטובים, אם תחפוץ בה ידידי אתן אותה למרדכי בנך לאשה ואקחהו לחתן לי, בביתי ישב ועל שלחני יאכל כל ימי חיי ויירש גם את כסא הרבנות אחרי „לאחר מאה ועשרים שנה" השמעת ר׳ נחום את דברי?"

„אם שמעתי? קרא ר׳ נחום בחרדה, כל הגה אשר יצא מפי אדוני שמעתי באזנים קשובות, ובכל זאת לא תאמין נפשי כי נכונה שמעתי באזני אלה!"

„ומדוע?" שאל הרב.

„דמיתי לשמוע, ענה ר׳ נחום, כי אדוני יאמר לתת את בתו למרדכי בני לאשה, ואם לא בחלום הנני דובר עם אדוני הפעם, אז... אך אין זאת כי אם התל יהתל בי. הן רק בן

כפר אנכי, מסכן וחסר כל תבונה ואיכה אהין להאמין כי אתחתן ברב גדול ונכבד בישראל ?"

„לא בחלום וחזיון לילה הנך דובר עמי ידידי, ענה הרב, גם חלילה לי להתל בכל איש מבני ישראל, ואם מאלהים יצא הדבר, אראך עד מהרה לדעת כי אך באמת וצדק דברתי את דברי, ועוד בלילה הזה נשמחה יחדיו במשתה התנאים."

ובלילה הזה שמחו יחד במשתה התנאים, וכל בני העיר נקראו אף באו לקחת חלק בשמחת רבם המפואר. ומי יספר את רב הכבוד והיקר אשר נעשה לר' נחום אז? בראש השלחן ישב לימין הרב מחותנו, וכל נגידי העיר ברכוהו בברכת „מזל טוב" גם „ראש הקהל" הגביר ר' ברך אשר שמעו הטוב הולך „למרחקי ארץ" גם הוא דבר את ר' נחום „פה אל פה": „אשריך, אמר לו, אשריך ר' נחום מקיזאוויטץ שזכית לכך להתחתן בשר וגדול בישראל, שר התורה!"

„ומה טוב חלקי, ענה ר' נחום בענות רוחו שזכיתי לשבת במושב „גבירים" ולדבר את כביד ראש הקהל, ואנכי הדל בכל יושבי הכפר מקום מגורי, קטנתי מכל החסד הרב אשר עשה עמדי אלהים הפעם!"

„החרישו עתה אחי ורעי! אמר הרב, החרישו מעט ואקרא באזניכם את דברי התנאים והברית." השמש הכה בידו על השלחן ויהס את המדברים והרב ר' שרגא המאושר קרא את „התנאים" מן הגליון אשר בידו ובהגיעו להדברים: „הבחור החשוב כמר מרדכי ישא למזל טוב ולשעה מוצלחת את הבתולה המהללה מרת פעסעל בחפה וקדושין כדת משה וישראל" חורו פני מרדכי כמות ויורד לארץ ראשו, אך איש לא ידע אז את נגעי לבב מרדכי האמלל, וכל מכיריו האמינו כי אין ממנת חלקו טובה עוד בארץ החיים. — ברגש קודש קרא ר' שרגא את כל דברי התנאים מהחל עד תמם. „וליתר תוקף ועז, קרא באחרונה בקול גדול, באו הצדדים והחתן והכלה בעצמם על החתום נאם הקטן שרגא אב"ד דפה ק"ק, נאם הקטן נחום מכפר קיזאוויטץ, נאם הקטן מרדכי בן ר' נחום, נאם הקטנה פעסל בת הרב דפה."

„מזל טוב! מזל טוב!" קראו הקרואים כלם בשמחה וישליכו לארץ קערות, קדרות וצלחות לשברן לשברים כמשפט, ואיש מהם לא התבונן כי גם לבבות שנים נשברו עתה לרסיסים, לבות מרדכי ואסתר —

ד

אהבה.

השחר יצא על הארץ והקרואים שבו שמחים וטובי לב, אבל עיפים ויגעים איש איש לביתו. גם כל אנשי בית הרב שכבו לישן ולהנפש מעט מעמל הלילה ההוא, ומרדכי ישב בחדרו לבדו ואנחות אין מספר התפרצו מעמקי לבבו הקרוע. „אהה! קרא במרי שיחו, אמלל אנכי מכל בני חלוף, אמלל מכל בני עוני סלה! תפתה ואבדון, שרי שאול מתחת התלו בי היום ויסעו כעץ כל תקותי יחד!" „שר ההורה — הוסיף לדבר בצחוק מכאיב לב כאיש אשר יאמר נואש לתבל כלה — שר התורה התחתן בי, יאמר ברך האויל, אכן שר הוא! אך שר התפתה התחתן בי היום, ובשתים התחתן בי! פעסעלע בת מורי אשר חשבתיה תמיד כאחות לי ואשר נהפכה עתה פתאום לשממית או שעיר מדבר בעיני עדי אתעבנה בכל נפשי ורוחי, פעסעלע זאת תנתן לי לעזר כנגדי; ואת מבחר ימי ושנותי אבלה בהבל בבית ר' שרגא, קבר כל תקותי ומאוי לבבי — !" „אך מה זה, הוסיף אחרי החרישו רגעים אחדים, מי זה יאלצני לקחת את תועבת נפשי לאשה לי ולהשאר נצח בהעיר נזבא הגלמודה? הלא התבל פתוחה ורחבה האין בה מקום לאמלל כמוני גם בלעדי העיר הזאת? ומה זה יעצרני מנתק את העבותות אשר יאסרוני אל בית ר' שרגא ומשפחתו? מה לי פה ומי...." מרדכי החריש פתאום ויעצור ברוח שפתיו כי רגשות מוזרים לו עד עתה החלו להתרוצץ בבתי נפשו. „אסתר! קרא לבבו בקרבו, אסתר תאסרך אל הבית הזה בעבותות ידידות ואהבה!" — „אהבה! — פני העלם האדימו כדם וכל עצמותיו חרדו לקול הרעיון הזה אשר לא עלה עוד על לבבו

הטהור מעורו — אהבה... ? אהה! בחור אמון על ברכי התורה הקדושה יאהב עלמה ? ואיך אשא ראשי נגד חברי בני גילי ? הן געטצל, פנחס, גומפל, נחמן ונפתלי נשאו להם נשים אף הולידו בנים ובנות, האם אהב איש מהם את אשתו אשר לקח ? הידע גם אחד מהם מה היא האהבה הזאת ? ומדוע רק אנכי נפלתי ירדתי כה פלאים לאהוב נערה בתול... אך שעו טמני סרעפי עון! לא אאהוב גם אני! חי נפשי לא אאהוב נצח!"

אבל האהבה עזה היא כמות וכמוהו לא תשא פני כל כופר! גם פני הבחור האמון על ברכי התורה הקדושה לא נשאה, ולמורת רות שבועתו התפרצה והתלקחה בכל חדרי לבבו ותהי לשלהבת־יה. —

„לא אאהוב לא אלכד בפח! — גמר מרדכי אומר במו פיו — ועוד היום הנני עיזב את העיר נובא ואת כל בית ר' שרגא לבלי שוב אליהם עוד. אנה אלך ואל מי אפנה ? לא אדע עוד בטח, אבל למען לא יעצרוני מעשות את הפצי, אומר לר' שרגא כי הולך אני לעיר פרעסבורג ללמוד בישיבת הרב שמה. — „עצתי נכונה אסתר!" קרא בהביטו בעד הלונו, ובראותו כי כבר יצא השמש להאיר על הארץ, פתח את דלתי חדרו לצאת ההוצה. אך מה נבהל עתה מרדכי ומה רחפו עצמותיו! העלמה אשר עד הרגע הזה היתה כל הגות רוחו, העלמה הזאת עומדת לפניו על מפתן חדרו, ובקול ערב ונעים תשאלהו: „הקראת לי, מרדכי ?"

„האם קראתיך ? שאל מרדכי בבהלה, ומתי ?"

„אני דמיתי לשמוע את קולך קורא לי מן החלון, ענתה הנערה גם היא בשפתים רועדות, שגיתי אפוא ואלך לי."

„לכי לשלום!" חפץ מרדכי לענות, אך למרות חפצו הביעה לשונו אחרת. — „אבל קראתיך! קראתיך אסתר! ואם גם עיני לא ראתך, הן לפני רוחי תמונתך מרחפת תמיד וכל עורקי לבבי קראוך הנה!... התחפצי אסתר לדעת את מכאובי לבבי הרבים ? התקחי חלק בהותי הנוראה ? באי נא עמדי החדרי ואראך את לבבי הקרוע לגזרים עד אין מרפא!" ובוער באש אהבתו משך את אסתר החורדת, מן המפתן לתוך חדרו פנימה ויקרא: אסתר משאת נפשי! חמלי נא על אמלל וקשה יום כמוני

ושמעיני אך הפעם טרם אלך לבל שוב עוד נצח!״ —

„טרם תלך ולא תשוב? קראה הנערה בחלחלה, הה! רעיוני לא התעוני אפוא ועיני אך היטיבו לראות! — ידעתי, ידעתי את הכל! ידעתי כי כבר תגעל נפשך בהעיר נזבא עם כל יושביה, ורוחך תהלך בגדולות ונפלאות מכל בית אבי, ומה זה תבקש הה! במה אוכל להושיעך אני?״ —

״ההייתיני! קרא מרדכי בעליצת נפשו, ההייתיני אסתר בדבריך אלה! ידעת את כל לבי, ידעת את כל הגות רוחי, אות הוא כי נפשותינו קרובות אשה לרעותה, ובידך, אך בידך צרי ומרפא למכאובי כלם!... אהבתיך! ואהבתי אליך תבער כאש, ואם תשיבי אהבה אל חיקי אשכח תבל ומלואה ואשגה באהבתך תמיד!״

„אבל פעסעלע אחותי?״ קראה אסתר ושתי דמעות גדולות ירדו מעיניה השחורות על לחייה הארומות מבושת.

„פעסעל אחותך תהיה גם אחותי, ענה מרדכי וימח את דמעותיה מעל לחייה היפות, ואת יונתי הנעימה תהיי אשתי הטובה והאהובה. התחפוצי?״— הנערה לא ענתה דבר ומרדכי הוסיף לאמור: „את פעסעלע לא הוכיח לי ה׳, זאת ארע נאמנה, ואיך אעשה את הרעה הגדולה הזאת לקחת אותה לאשה לי ואחמוס את נפשי ואת נפשה יום אחד? — תני נא אפוא את ידך לי אהובת לבבי!״ ומבלי הוחיל עד אשר תמלא את שאלתו, לקח את ידה הקטנה ויתן אותה על לבו הדופק כהולם פעם ויאמר: „אין זר פה אתנו אבל ה׳ עד בינינו, וחי הרואה כל תעלומה כי לא אסיר את אהבתך מלבבי זה כל עוד נשמת שדי תחייני!״

„וכל עוד נשמת שדי תחייני, ענתה אסתר ונחלי דמעות עצב ושמחה יחד התפרצו מעיניה, אחיה אך למענך, אך למענך מרדכי משאת נפשי מיום ראיתי את פניך!״ —

לאט לאט שבו מורשי לבות הנאהבים לאיתנם, וברוח שוקטה נדברו אף נועצו יחדו. אשר נדברו ואשר נועצו, לא נדע, אך כאשר הלכה אסתר מחדר מרדכי אמרה: „אוחיל אהובי, אוחיל, ואם עד קץ הימים״.... ומרדכי לא נתנה לכלות את דבריה, וישק אותה על פיה ויאמר: „מקץ שנים אחדות וארשתיך לי

באמונה לעיני כל העם !"

ועוד בעצם היום הזה יצא מרדכי את העיר נזבא ללכת פרעסבורגה ללמוד שם בישיבת הרב המפואר ר׳ . . . וישלחוהו כל בני העיר, ור׳ שרגא שמח מאוד על צדקת מרדכי ותמת לבבו אשר לא יאבה לשבת אתו יחדו טרם ישא את פעסעלע בתו כדת משה וישראל, ויודה לה׳ חסדו כי חתנו איננו „קל מסובין" ולא ירצה לדור בבית חמיו . —

ה

המכתב.

ביום אחד מימי החורף הקרים ישב ר׳ שרגא אצל התנור החם ויבט בספר פתוח אשר לפניו, אפס הכרת פניו ענתה בו, כי רחקו עתה רעיוניו מן הספר והכתוב בו, כרחוק מזרח ממערב, והאנחות אשר השמיע מעת לעת העידו למדי כי אין שלום בעצמיו מפני דאגותיו אשר קננו עתה בקרב לבבו. ובאמנה רבו דאגותיו מאד מאד. מרדכי אשר הלך זה חמש שנים „למדינת הים" לא כתב עוד דבר מיום עזבו את העיר נזבא, ואסתר, אשר גם היא כבר „הגיעה לפרקה", היא חולה ותמאן לבוא בברית התנאים טרם תרפא מחליה. וחליה? הן יפה היא כלבנה וכשושנה פורחה, אך לבבה יכאב לה, תאמר, ונפשה עליה תאבל.— כל נשי נזבא החכמות תעידנה ותגדנה כי לא נשמע עוד כזאת מני שום אדם עלי ארץ, וגם כל אנשי „חברת בקור חולים", אשר כמעט לכלם יד ושם בחכמת הרפואה, יאמרו כי לחלי כזה לא יִמָּצֵא מזור בתבל כלה. —

אסתר החולה ישבה אצל האח ותתפר כתנות לאחיותיה הקטנות אשר צחקו סביבה, ופעסעלע הביטה בעד החלון הסגור לראות המחזה הנעים והיפה, ברדת שלג לבן ממרומי שמים לכסות את גגות בתי העיר נזבא השחורים. הנערה התענגה מאד על החזיון הנפלא הזה, אך פתאום התחלחלה ותקרא: „אבי!

פריץ*) אחר הולך וקרב אל ביתנו ובאזני שמעתי כי שאל איה בית הרב !"

„אל תיראי, ענה אביה, בל אפונה כי שגית, מה לפריץ ולי ? האם . . . ." עוד לא כלה את דבריו והדלת נפתחה „והפריץ" אשר היתה פעכיליע נגש אליו ויוציא מכתב חתום מילקוטו ויתנהו על ידו .

„מה זאת ?" שאל ר' שרגא בבהלה .

„הלא תראה, ענה האיש, מכתב הוא אשר הבאתי לך מהבי־דואר, הן „נושא המכתבים" אנכי ."

„נושא המכתבים מהבי־דואר אתה אדוני ? הבינותי, הבינותי, אך הגד נא לי אדוני : מאין בא המכתב הזה ? הידעת זאת אדוני ?"

„הן המכתב בידך הוא, ענה האיש בצחוק, פתחהו וקרא בו וידעת גם מאין בא ."

„כן דברת אדוני ! ענה הרב בשפת חלקות, ואדוני חכם ונבון, אך אנכי, ארוני, שכחתי בחפזי כי לי המכתב הזה . יסלח נא לי אדוני ויקח מידי את נדבתי הקטנה בשכרו ." ובדברו הוציא מספר מטבעות נחשת מצלחתו ויתנם ליד נושא המכתבים אשר הואיל בטובו לקבלם ברצון .

„רב סכל !" אמר „הפריץ" כאשר יצא ועבר את בית הרב, „סכל אבל טוב לב הוא ומי יתן והיו כל יהודי העיר נזבא רבנים סכלים וטובי לב כמוהו !" —

ור' שרגא פתח את המכתב בידים רועדות ויקרא :

„ב"ה ג' טבת תר"כ . . . לפ"ק פה ק"ק ברעסלוי יצ"ו.

שלום וישע רב לאיש חסדי, מורי ומיטיבי, ה"ה הרב המאוה"ג סיני יעוקר הרים, החריף והבקי כש"ת מו"ה שרגא אב"ד ומו"צ דק"ק נזבא והגליל .

אדוני ! מיום לכתי מאת פני מעלת כבוד תורתו עד היום הזה, נע ונד אנכי בארץ ולא מצאתי עוד מנוח לנפשי הצמאה לדבר ה', ולרגלי העיפות מעמל הדרך והלאותיו . באתי לעיר

*) בשם „פריץ" יכנו יהודי ערי גאליציען הקטנות כל איש לבוש בבגדי אשכנז קצרים .

פרעסבורג ודמיתי לבוא אל המנוחה והנחלה, נחלת חכמים ויראי ה׳, והנה גם שם יד ה׳ נגעה בי ותנידני הלאה, הלאה מעיר חפצי־בה מעיר אליה נשאתי את נפשי מעודי. הה! אוי לי אם אומר ואבוי לנפשי אם אחשה, ואש יגוני תבער בקרבי עדי אגוע וארד דומה! אי! זאת כי אם מלאכי זעם קנאו באשרי והצלחתי ויגרשוני מביתך נצח! — אך לא אוכל עוד לעצור ברוחי הנשברה, אדברה אולי ירוח לי, אשפוך לפניך אדוני מורי ורבי את מרי שיחי אולי תרחמני אולי תמצא עצה להצילני מן היד האכזריה אשר תרדפני. — ביום צאתי מן העיר נזבא, באתי לעת ערב להעיר ווראטנא הקרובה אליה, ואנכי עיף ויגע, ואלין שם בבית השוחט דודי. ויהי בחצי הלילה בסגור תרדמה את שמרות עיני, וארא בחלומי והנה אשה קטנת קומה, דלת פנים ודקת בשר עומדת על מטתי. מי את? קראתי בבהלה כי נבהלתי מפניה, ומה תחפצי ממני אשה נוראה? „אנכי מלכה הרבנית אשת הרב ר׳ שרגא הראשונה אשר מתי זה שמונה עשרה שנה, ואם חפץ אתה בחיים, שוב לך עד מהרה אל העיר נזבא אשר עזבת היום, והפר שם את ברית התנאים אשר כרת את פעסעלע בתי היחידה.״ ומה עול מצאת בי, אמי הטובה והיקרה? התחננתי אליה במו פי. „לא עול מצאתי בך, השיבה, אבל בת מלכה הרבנית לא תהיה לאשה לבן נחום הכפרי —״ שמעיני נא רבנית כבודה! קראתי בחלומי, אנכי היום בן שבע עשרה שנה, ואת אמרת כי זה שמונה עשרה שנה מעת הלכת לארץ החיים, בל אפונה כי שמעת אשר הבריזה שם עלי בת הקול ארבעים יום קודם יצירתי*). אם תחפצי אפוא כי לא אקח את פעסעלע בתך לאשה, הגידי נא לי בת מי יעדה בת הקול לאשה לי? —

„בת הרב ר׳ שרגא, קראה האשה בזעם, בת הרב ר׳ שרגא למרדכי בן נחום! הכריזה בת הקול ארבעים יום קודם יצירתך ובכל זאת לא אתן את בתי לך, ואם מאן אתה להפר את בריתך עמה ידוע תדע כי ארדפך כל ימי צבאך ועדי תקוה

*) ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ומכרזת בת פלוני לפלוני; (סוטה וסנהדרין.)

בחיים לא אתן לך מנוח."

ומנוח לא תתן לי האשה הנוראה הזאת! מאז ועד היום הזה תשמור כל צעדי ולא תתנני לברוח מפניה ובכל לילה ולילה תבעתני ותענני עדי באמנה אקוץ בחיי כאשר דברה: —

ועתה אדוני מירי ורבי! חמול נא על ימי עלומי, עוץ נא עצה כי חכם אתה כמלאך אלהים, והודיעני אם יש לי תקוה לשוב עוד אל ביתך, או כל ימי צבאי אנוד ואנוע בתבל עדי אגוע ואמות בארץ נכריה. —

אחרי שבעי נדודים אין מספר באתי היום פה העירה ברעסלוי. מי יתן ואוכל להשאר בעיר הקדושה הזאת, כי פה ישיבה גדולה ומפוארה, כאשר קותה לה נפשי מני אז. אין לי עוד פה מודע ורע, והנני בבית הרב הגדול ר' זכריה אשר חמל עלי ויספחני למעונו, ואם יכתוב לי כבוד מורי מענה על מכתבי זה יואל נא בטובו לשלחו לידו.

אלה דברי העבד הנענה המצפה ומיחל בלב נשבר ונדכה הק' מרדכי בן נחום מכפר קיזאוויטץ."

„מה אומר ומה אדבר? קרא הרב אחרי כלותו לקרוא את האגרת הזאת עד תמה. אלהים מצא את עוני ומרדכי מה הוא כי אוריד את עלומיו ביגון שאולה? אבל האוכל להפר עתה את ברית התנאים ופעסעלע היא היום בת ארבע ועשרים שנה? — אך אם גם לא אפר את התנאים האלה האם יקח אותה מרדכי לאשה לו? התתן אותו מלכה אשתי, עליה השלום, לנגוע בה? הה! גדלו צרותי מנשוא ורבו עד אין מספר ומי יוציאני מים צרותי אלה למרחב?" —

מי יוציאך למרחב? השכחת רב מנזבא, את היושבי בשמים? — כן הוא האדם וזה דרכו מעולם! בשבתו שלאנן ושלו יחזק ידים רפות ומר נפש ינחם, אך אם גם אליו יראה העוני בשבט עברתו, אז יבהל וילא ויאמר נואש! — אבל אלהים רב חסד לא יחשוב לעון לבן אדמה אם ישכחהו כרגע בימי עניו ומרודיו וגם להרב ר' שרגא לא חשב זאת לחטאה וישלח לו את מלאכו, הוא אליעזר השדכן, לנחמו מיגונו. —

ו

אצבע אלהים.

אסתר נבהלה ופניה הלבינו מפחד פתאום בבוא אליעזר השדכן הביתה כי ידעה נאמנה אשר אך על אודותיה יבא לדבר את אביה הרב, ולמען לא תאלץ לשמוע את דבריו, אשר כחרבות שנונות היו ללבבה, קמה בחפזה ממקומה ותצא החוצה. גם הרב לא שם עתה את לבו אל האורח הנכבד הזה, כי צלול בהמון דאגותיו הלך אנה ואנה בחדרו וישכח תבל ומלואה ביגונו. אפס גם השדכן הערום, אשר הסכין כבר במראות כאלה, לא שם את לבבו לדאגות הרב ויגונו העצום ובצחוק קל על שפתיו הדקות נגש אליו ויאמר: „עתה הפעם יודני הרב מנזבא, כי המצאתי לו חתן לא יסולא בכתם אופיר; בחור נחמד ונעים, בר אוריין ובר אבהן, גם כסף כעפר לאביו הגביר ואת הרב ואת אסתר בתו יוקיר מפז ואבן יקרה." ר' שרגא לא ענה דבר ויהי כאיש לא שומע, והשדכן הוסיף לאמר: „ר' פרץ מאיר מעיר נאראבא, הידע הרב מנזבא את ר' פרץ מאיר? אך מי לא ידע את „הגביר" הזה? הנמצא עוד איש כמוהו בכל התבל כלה? היש קץ לצדקתו? היש קץ לעשרו? חי נפשי כי בעד חלק ביתו אשר בנאראבא נתן יותר משש מאות כסף, ובשנה הזאת קנה עוד חלק אחד בעד מאתים כסף, ובכל זאת יפזר לנדן בנו חמש מאות כסף במזומנים, חמש מאות כסף, השמע הרב מנזבא?" „אבל הנח לי עתה, ענה ר' שרגא, הנח לי אליעזר ידידי כי כחומץ על נתר המה דבריך אלה ללבבי הנענה, תדבר בבתי אסתר הצעירה, ועוד את הבכירה לא נתתי לאיש." —

„את הבכירה? את פעסעלע? ואיה מרדכי חתנה?"

„מרדכי! קרא ר' שרגא ויאנח במרירות, מרדכי הוא נע ונד בארץ, לפני ימים ששה היה בעיר ברעסלוי, ומי יודע אנה הובילוהו רגליו היום, ואתה תפזר עוד מלח על מכותי ובלי דעת הרבה פצעי חנם. — הא לך את מכתבו קראהו וראה אם יש עוד מכאוב כמכאובי."

השדכן הניע את ראשו הנה והנה כמתפלא, ובהוציאו את כלי המראה מצלחתו ויתנם על חטמו העב אמר: „חדשות אנכי שומע! מרדכי נע ונד בארץ, חדשות אשר לא פללתי! אך אל נא ידאג הרב מנזבא, אין כל חדש תחת השמש ולד׳ אין מעצור להושיע ואולי על ידי קרובה ישועתך בוא. הלא יש בי ממדת קוני, הוסיף בצחוק בקחתו את המכתב מידי ר׳ שרגא, כי מזוג זוגים אני, שדכן אנכי מעודי!״ —

„אצבע אלהים הוא! קרא אחרי כלותו לקרוא את המכתב, אצבע אלהים הוא, רב מנזבא! אנכי מעודי לא נשבעתי עוד, אך עתה הנני נשבע באמונתי כי אצבע אלהים הוא! — הרבנית עליה השלום שמעה את בת הקול מכרזת ואומרת: בת ר׳ שרגא למרדכי בן נחום, אך הרק פעסעלע לבדה היא בת ר׳ שרגא? הלא גם אסתר בתו היא?..... ומה יעשה עתה אליעזר השדכן הוסיף בהחליקו את זקנו הארוך פעמים ושלש, אליעזר השדכן יאמר: ישא מרדכי את אסתר, ופעסעלע תנתן לבן ר׳ פרץ מאיר מעיר נאראבא!... השמע הרב מנזבא את עצתי?״

עיני ר׳ שרגא אורו ויאמר: „עצתך אליעזר שמעתי, אך היחפוץ ר׳ פרץ מאיר בפעסעלע והיא היום כבת ארבע ועשרים שנה?״

„אם יחפוץ בה? קרא השדכן שמח, בשתי ידיו יחטפנה! ולו גם בת שלשים שנה היתה, הלא אמרו חכמינו ז״ל: זקני תלמידי חכמים כל זמן שמזקינים דעתן מתוספת עליהן, ואם תלמידי חכמים כך בנותן של חכמים על אחת כמה וכמה —״

ר׳ שרגא צחק מאד בשמעו את „הקל וחומר״ הזה ויאמר: בל אפונה כי בן ר׳ פרץ מאיר הוא „בן תורה״ „וירא שמים״ האמנם כן הוא אליעזר?״

השדכן עמד נבוך כרגע ויען: בן ר׳ פרץ מאיר הוא.... בן „גביר עצום״, וחי נפשי כי כל מום אין בו, אך אויבי עשיר רבים בימינו אלה ויוציאו עליו שם רע כי גבן הוא ועור באחת מעיניו, אבל חלילה! אמת כי שכמו האחד גבוה מעט, ותבלול בעינו הימנית, אך זולת זאת אין דבר, חי נפשי כי בחור נחמד הוא ומי יתן והיה כל עם ה׳ כמוהו!״

„אך הגם בן תורה וירא ה׳ הוא, שאלתיך." אמר הרב שנית. „חי נפשי כי לשקר לא אובה א״פ לא אוכל, ענה השדכן, ואנכי אחת דברתי כי בן ר׳ פרץ מאיר הוא בחור נפלא. „חריף" או „גאון" איננו עוד, אבל „כלי מוכשר הוא לקבל טהרה", ואם שנה או שנתים ישב בבית הרב מנזבא, לבי בטוח כי „מורה הוראה" יהיה בישראל." —

„לו יהי כדבריך, אך מה אעשה לאסתר בתי והיא תמאן להנשא לאיש כי חולה היא מאין מרפא ?"

„הוא אשר דברתי ! קרא השדכן, אצבע אלהים הוא ! חולה היתה, למען לא תנתן לאיש אשר לא לו יעדה „בת הקול", אך מרדכי בן גילה הוא, ובטח תרפא מחליה אם אך לו תהיה לאשה." —

וכאשר נבא אליעזר השדכן כן היה. „הגביר" ר׳ פרץ מאיר „חטף את פעסעלע בשתי ידיו" ותהי לאשה לבנו הנחמד אשר רק „שכמו האחד גבוה מעט", ורק „תבלול בעינו הימנית" ואשר „בעוד שנה ושנתים יהיה מורה הוראה בישראל". מלכה הרבנית עליה השלום נחה בשלום על משכבה ולא הרגיזה עוד את מרדכי בחלומות וחזיוני לילה ממנוחתו; גם לבב אסתר אשר נשבר יחד עם הקדרות והקערות, אשר שברו הקרואים לפני שנים שש, גם הלב הנשבר הזה נרפא עתה פתאום כאשר נשברה הצנצנת תחת רגלי קלמן בעל אחותה ביום חפתו.... אצבע אלהים!

ז

רב העיר ב...

ברחוב האדונים אשר בעיר ב.. נסעה עגלת צב רתומה לשני סוסים שחורים, ותתיצב לפני בית יפה, גדול ורחב ידים העומד בקצה הרחוב. הבית הזה הוא משכן רב העיר. הרכב משך בהפעמון אשר על הפתח ומשרתי הבית יצאו ויעמיסו מלתחות עור שונות על העגלה הזאת, ובעוד אשר עשו המשרתים את מלאכתם, הלך הרב הנה והנה בחדרו, ימי העבר עברו שנית

אחר אחד לפניו, ור׳חו רחפה גם על ים העתיד. — „בעוד ימים אחדים, אמר הרב כמדבר אל לבו, בעוד ימים אחדים ואנכי בקצה גבול כל תקותי ומשאלות לבבי! האח! הזאת פללתי לפני שנים עשר?.... מי מלל לי אז בצאתי במקלי וילקוטי הדל מעיר גלמודה וקטנה, כי מוכתר בכתר הרבנות והפילוסופיא אשוב הפעם אליה להוציא ממנה את האבן היקרה, העלמה משאת נפשי אשר מרגע לרגע תיחל לקראת בואי? —״ „רב לי, אלהי חסדי! קרא האיש בעינים מלאות דמעות תודה, ריק מכל חכמה וערום מכל מדע עזבתי את ארץ גאליציען, ועתה חנני אלהים והנני מטיף לקהל גדול וחכם כקהל העיר הזאת! קטנתי מכל החסד הרב אשר עשית עמדי, ואנכי תולעת ולא איש ומה אשיב לאל בכל תגמולוהי עלי?.... אך מה ה׳ אלהינו שואל מעני ורפה כח כמוני כי אם ללכת בדרכיו וליראה את שמו הנכבד, ואחרי כי הביאני עד הלום וימלא את ידי לכהן לו, הנני לעשות רצונו, לעבוד בכרם ה׳ צבאות בית ישראל בכל נפשי ומאדי, ולנהל את עדתי על נחלי האמונה ויראתו הטהורה כידו הטובה עלי —!״

למען יבינו הקוראים הנכבדים אשר הואילו בטובם לשלהני בדרך ספורי עד הנה, את הגיוני הרב הזה ודבריו, הנני לספר להם עתה את קורות מרדכי מיום אשר התראה פנים את אסתר אהובתו וישבע לה אהבת נצח, עד היום הזה. — מרדכי התיעץ את אסתר אהובת לבבו ויגמרו שניהם אומר כי ילך לו ארצה אשכנז ללמוד שם אחת החכמות המחיות את בעליהן, והוא באהבתו את התורה אשר גדל על ברכיה מיום היותו בן חמש שנים, מצא טוב לפניו ללכת להעיר ברעסלוי. שמה שקד על דלתות התורה ואמונת ישראל בבית מדרש הרבנים העומד תחת פקודת החכם הגדול דאקטר זכריה פראנקעל, ושמה כלה גם את למודיו בבתי ספר החכמות אשר להממשלה. „האהבה, יאמרו המשוררים, גם בין נבכי ימים, במקום אין אני שיט ואין מעברה, היא תורה נתיבה להאיש ההולך לאורה״, והאהבה למדה גם את מרדכי למצוא דרך בים החיים ולהשליך את העול הקשה אשר העמיסו עליו למורת רוחו. היא הרהיבה בנפשו עוז לנתק את מוסרות הבריות אשר בינו ובין פעסעלע, ביד חרוצים, ובעצתה כתב את

המכתב אשר הבאתי למעלה למראה עיני הקורא. והמכתב הזה. אשר בו הוליך את ר' שרגא „החכם בכל שבע החכמות" שולל, עשה את הפרי אשר קוה! פעסעלע נתנה לקלמן בן „הגביר" ר' פרץ מאיר לאשה, ור' שרגא הודיע את מרדכי במכתב, כי מלכה אשתו עליה השלום אך הטיבה לראות ולשמוע את בת הקול מכרזת ואומרת ב ת ר' שרגא למרדכי בן נחום, אך ה ב ת הזאת הזאת היא בתו ה צ ע י ר ה אסתר אשר ילדה לו ר ח ל אשתו השניה זכרונה לברכה. „וזה לך האות, כתב בהמשך דבריו, כי אסתר זאת אשר מיום באת בברית התנאים עם פעסעלע אחותה, חלתה חולי כבד ונורא עדי „כל רופאי גלעד" אמרו נואש למחלתה נרפאה לפתע פתאום כאשר אך נתנה הטבעת באצבע פעסעלע ביום חפתה. —" „על כן בני, חתם ר' שרגא את מכתבו, מהרה, חושה ובואה, וארשת לך את אסתר כדת משה וישראל, ולבך אל יפול על פעסעלע כלתך הראשונה אשר נתנה לאיש אחר, כי רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום, אמר דוד המלך עליו השלום, ומי יאמר לו מה תעשה ? — הנחם אפוא בני ודע כי גם אסתר לא נופלת היא מפעסעלע אחותה, צנועה בכל דרכיה וישרה בכל מעשיה, וגם היא תהיה אשת חיל ועטרת בעלה כהנשים אשר בנו את בית ישראל. "—

מרדכי שמח ויצחק בלבו מאוד בקראו את הדברים האלה וימהר להשיב את ר' שרגא: כי חלילה לו מהתאונן על ההשגחה והגזרה העליונה, והנה הוא „מוכן ומזומן" לקחת את בתו ה צ ע י ר ה לאשה לו, אך בטרם יעשה את הדבר הזה עוד לו לקחת לקח מפי „ראש הישיבה" כשנה או שנתים, למען ישיג ממנו „התרת הוראה" ויושיבהו על כסא הרבנות באחת הקהלות הסרות למשמעתו. — ושתי שנים למד עוד מרדכי במדרש הרבנים ויעש לו שם בין חכמי ארץ אשכנז במאמרים הרבה אשר הוציא לאור וישמעו גם אנשי העיר ב... את שמעו הטוב וישימוהו עליהם לרב. —

בל אפונה כי ידעו עתה קוראי הנכבדים כי הרב אשר הראיתי בראשית הפרק הזה, הולך אנה ואנה בביתו אשר ברחוב האדונים בעיר ב... הוא ה ב ח ו ר מ ר ד כ י ב ן נ ח ו ם

מכפר קיזאוויטץ.

המשרת פתח את דלת חדר הרב בלאט ויאמר: „ארוני הרב, הכל נכון וגם עת ככר לנסוע". „צדקת" ענה הרב בהביטו בכלי מורה השעות ויצא ויעלה על העגלה. „הפוך את ידך, אמר אל הרכב, ונהג עד חצר מסלת הברזל."

ח

החתונה — חתימה.

העיר נזבא צהלה ושמחה! מרדכי אשר שב „ממדינת הים" „נשא למזל טוב ולשעה מוצלחת את אסתר בת הרב בחפה וקדושין כדת משה וישראל!—" בתחלה השתוממו בני העיר ויתלחשו איש באזני רעהו כי ר' שרגא רבם יתן את בתו „לפריץ" לאשה; אך בשמעם את הדרשה הנפלאה אשר דרש „הפריץ" הזה בבית הכנסת, אז הכירו כלם וידעו כי באמנה רב הוא, „רב גדול מאד", „רב אשר לא היה עוד כמוהו מיום היה ישראל לגוי", חכם מכל אדם על פני תבל ואולי גם מר' שרגא חותנו! — והאיש הנפלא הזה הוא מרדכי בן נחום! מרדכי אשר הכירו כל ילוד נזבא מיום היותו בן שבע שנים! ומי יתפלא עוד אפוא על שמחת בני העיר נזבא ביום חתונתו? — ור' נחום אביו? — לא אנסה את עטי הרפה לתאר בו את רגשות נפש ר' נחום בראותו את בנו וכלתו יוצאים שלובי יד מחפתם ודבורח המבשלת הזקנה נושאת „חלה" גדולה ורוקדת לקראתם ברוב חן ונועם! — דמעות גיל ירדו מעיניו מאין הפוגות ברקדו את הרב ר' שרגא „מחותנו", ומה גם בשמעו את מהללי בנו מפי ר' חיים אברהם „הבדחן", אשר הביא אתו אחיו השוחט מעיר ווראטנא לשמח חתן וכלה בחרוזיו הנפלאים? — ומה איסיף לספר עוד? האספר מהמלמד ר' בערל, אשר התחפש כדוב וירקיד יתף בכל חוצות העיר בשמחתו? — האספר מאליעזר השדכן, אשר הראה כחו וגבורתו וישתה עשרה כוסות יין שרף „בנשימה אחת" לשמח חתן וכלה? — האספר מיופי מנורת הנחשת, אשר נתן „ראש

הקהל" ר' ברוך „מתת דרשה" להרב ר' מרדכי? — האספר מן הדגים אשר הביא אתו המחותן ר' נחום, אשר נשבעו הקרואים כלם כי „טעם גן עדן" להם? — האספר מן הנגונים הנפלאים אשר בהם ברך החזן המבואר ר' למך את „שבע הברכות"? — האספר מפעסעלע וקלמן בעלה, אשר.... אך מה! לא אספר כאומה מדברים כאלה וכאלה אשר אין ספרות למו, כי אם זאת אומר: האיש אשר לא ראה חתונת מרדכי ואסתר, לא ראה עוד שמחה מימיו!

בעוד שבעת ימים נסע הרב ר' מרדכי, הנקרא היום: דאקטר מארקוס קיזאוויטץ, עם אשתו החדשה אשה לקח, מן העיר נזבא וישב ארצה אשכנז לעיר מגורו שמח וטוב לב; ובעצם היום חזה נכתב ונחתם „בפנקס הקהל" אשר ליהודי העיר נזבא, כל דבר האותות והמופתים אשר שמעו ואשר ראו בעיניהם: „כי מלכה הרבנית המתה רדפה את ר' מרדכי בהקיץ ובחלום ולא ולא נתנה מנוח לו עדי הפר את ברית התנאים אשר כרת את פעסעלע בתה," כי נרפאה אסתר בת הרב מחולי כבד ונורא „תיכף ומיד" בהפר „בן גילה" את בריתו עם אחותה, וכי עלה אחרי כן מרדכי לגדולה, „בזכות זה" ויהי „לרב ומו"צ בעיר ואם בישראל" וכו' וכו'. — „וכל הדברים האלה, תאמר ההודעה בפנקס הקהל הנזכר, כל הדברים האלה נכתבו ונחתמו בפקודת הרב וראשי הקהל למען ידע דור אחרון כמה גדולים ונאמנים דברי חכמינו זכרם לברכה: „ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני." אשרי העם שככה לו!

תם

יוֹסֶלִי הַמַּתְמִיד.

סִפּוּר מְקוֹרִי בַּחֲרוּזִים.

מאת

א. ליבושיצקי.

הוצאת מ. ברוכוביץ.

פיעטרקוב.

בדפוס שלמה בעלכאטאווסקי.

תרנ"ט.

ІОСЕЛЕ ГАМАСМИДЪ.

т. е. ПРИЛЕЖНЫЙ ІОСЕЛЕ.

Оригинальный разсказъ въ стихахъ

А. ЛЮБОШИЦКАГО.

Изданіе М. Боруховича.

ПЕТРОКОВЪ.

Типографія Ш. Белхатовскаго.

1899.

Дозволено Цензурою,
Варшава 22 Сентября 1898 г.

מֻקדש

למר

א. ל. בן־אביגדור

ברגשי חבה

מאת אוהבו המחבר

Es ist eine alte Geschichte,
Doch bleibt sie immer neu,
Und wem sie just passieret,
Dem bricht das Herz entzwei.

(Heine)

א.

לֵיל הַבָּצִיר. שַׁלְוַת־מָוֶת
עַל הָעִיר מַדְמֵנָה
אַט חוֹפֶפֶת; הַכֹּל הוֹזִים
כִּזְרוֹעוֹת הַשֵּׁנָה.

וּבִכְסוּת חֲשֵׁכָה עָבָה
לוּטִים פְּנֵי־הַקֶּרֶת;
דֶּלֶף טֹרֵד מִשָּׁמַיִם
יֹרֵד עַל הָאָרֶץ.

וּבחשֶׁךְ צֹעֵד גֶּבֶר
וַיִּתְגָּרֵד בְּגַבַּחְתּוֹ;
הוּא הַשֹּׁמֵר שִׁמְעוֹן־לֵוִי
עֹמֵד עַל מִשְׁמַרְתּוֹ.

הָעֲשָׁשִׁית תָּפִיץ סְבִיבָיו
לְשׁוֹנוֹת־נֹגַהּ גְּדֹלוֹת,
שֶׁבִּצְלָלִים בָּאֲפֵלָה
יוֹצְאוֹת הֵן בִּמְחֹלוֹת...

— הוֹי, לֵיל־סַגְרִיר!״ יֵאָנֵחַ:
„כֶּלֶב לֹא יֵרָאֶה...

אֵלֵךְ אֶשְׁכַּב מְעַט לָנוּחַ...
הוֹי, פַּרְנָסָה רָעָה!"

וּבִכְבֵדוּת הוּא מִתְנַהֵל
אֱלֵי בֵּית־הַתְּפִלָּה:
– "שָׁם יִתְחַמֵּם מְעַט וְיוֹסִיף
לִשְׁמֹר אֶת הַקְּהִלָּה"

* *
*

וּמֵאַחֲרֵי תַּנּוּר בֹּעֵר
יִשְׁכַּב שִׁמְעוֹן־לֵוִי;
אֶגְרֹף יָדוֹ – לִמְרַאֲשׁוֹתָיו...
„הוֹי, מַה נִּקְפָּא גֵוִי!" –

יֶאֱנַק מָרָה – „מַה מְּאֻשָּׁרִים
הֵמָּה הַבַּטְלָנִים!
יוֹמָם יִיגְעוּ, אַךְ בַּלַּיִל
יִישְׁנוּ שְׁנַת־עֲדָנִים!" –

אַךְ לֹא יָנוּם; פִּיו פָּתוּחַ,
מְטוֹת הָאָזְנַיִם:
– „אֵם מְאֻשָּׁרָה! בִּרְכַּת־מָרוֹם...
„יוֹסֵלִי הַנָּעִים!" –

„הֵם! מַה נָּעִים יַטִּיף לְקָחוֹ...
נֹפֶת־צוּף – קוֹלֵהוּ...

אַבְנֵי־שֹׁהַם עִם סַפִּירִים
יַזִּיל מִשְּׂפָתֵיהוּ" –

„בִּרְכַּת־בֶּטֶן . . . גָּאוֹן יְהִי . . .
חָתָן – לִבְתוּלָתִי . . .
וּמָה רַבָּה, הָהּ, אֵל רַחֲמָן,
הָיְתָה אָז שִׂמְחָתִי!" –

„בִּתִּי רָחֵל – בְּתוּלָה יָפָה,
צְנוּעָה גַּם יְשָׁרָה . . .
אַךְ מֵאַיִן אֶקַּח מֹהַר?
הוֹי, פַּרְנָסָה מָרָה!"

וַיֵּרָדֵם שִׁמְעוֹן לֵוִי,
סָגְרוּ עַפְעַפֵּיהוּ;
וּבִמְרוּצָה יָצְאוּ שְׁרִיקוֹת
חֲטוּפוֹת מִנְּחִירֵיהוּ.

ב.

תְּקִיעוֹת, תְּרוּעוֹת, שְׁבָרִים יוֹצְאִים
דְּחוּפִים וּמְגֹרָשִׁים
מִתּוֹךְ נְחִירֵי הַבַּחוּרִים –
שְׁרֵיקַת צֹאן־קֳדָשִׁים . . .

וּזְמִירָתָם, זוּ שְׁרִיקָתָם,
מָה הִנָּהּ אֲבֵלָה!

אַנְקוֹת־עֳנִי תִּתְפָּרֵצְנָה
יַחַד בַּמַּקְהֵלָה...

נֵר הָעַמּוּד טֶרֶם יִכְבֶּה,
יִיצֶר צִלְלֵי־תוּגָה,
שֶׁבִּמְחֹלוֹת עַל הַקִּירוֹת
יִרְקְדוּ בְּלִי הֲפוּגָה.

נֵר הָעַמּוּד טֶרֶם יִכְבֶּה;
וּבַעֲלֵי הַגְּמָרָא
קָרָא יוֹסֵלִי בִּשְׁקִידָה:
„שׁוֹר שֶׁנָּגַח פָּרָה!"

קוֹל אִמְרוֹתָיו, מַנְגִּינוֹתָיו,
עָרֵב מִקּוֹל זָמִיר,
שֶׁבִּשְׁבָרָיו הוּא מִשְׁתַּפֵּךְ
שָׁם עַל רֹאשׁ הָאָמִיר.

אַט, בִּזְמִירָה דַקָּה יָחֵל —
צִפְצוּף זְמִיר־הַלָּיְלָה,
וּבְ„שַׁלְשֶׁלֶת" נְעִימָה, מְתוּקָה
יַעַל מָעְלָה, מָעְלָה...

וְהַ„שַׁלְשֶׁלֶת" אַט תִּתְגּוֹלֵל
בְּהָשְׁבַּת בֵּית־הַתְּפִלָּה

וּבְהַגִּיעָהּ עַד הַסְּפּוּן –
יַעַן הִדָּהּ בְּהִילָה...

וְהוּא לֹא הִרְגִּישׁ עוֹד, לֹא יָדַע
מֶתֶק קוֹל זְמִירוֹתָיו,
כִּי כְּבְחַבְלֵי־קֶסֶם מָשְׁכוּ
לִבּוֹת מַנְגִּינוֹתָיו;

הוּא לֹא הִרְגִּישׁ, עֵת דִּמְעוֹתָיו
נָזְלוּ מֵעֵינֵיהוּ
כְּנִטְפֵי־מָטָר, בִּבְלִי־דַעַת,
עַל־לִבֶּן לְחָיֵיהוּ;

וּמִלְּחָיָיו נָזְלוּ, שָׁטְפוּ
עֲלֵי הָ„עַמּוּדִים",
עֵת בִּשְׁקִידָה בִּדְמִי־לָיִל
הוֹסִיף בַּלִּמּוּדִים.

הוּא אַךְ יָדַע, כִּי „נִגּוּנָיו"
נָאִים מְאֹד לַגְּמָרָא;
כִּי שְׁקִידָתוֹ הֵם מַגְדִּילִים
לָבִין קֻשְׁיֵי הַסְּבָרָא...

וְיוֹמָם, לַיִל לָמַד, הָגָה
בְּתוֹרַת שׁוֹכֵן־מְעוֹנָה;

וּבְשֵׁם „יוֹסֵלִי הַמַּתְמִיד"
קָרָא בְּעִיר מַדְמֵנָה.—

ג.

אָבִיו רַבִּי יַעֲקֹב הָיָה
דַּרְשָׁן לְבַעֲלֵי־בָתִּים;
וּבְשַׁבָּתוֹת וּמוֹעֲדִים
„הִגִּיד" לַחַיָּטִים.

אַךְ כָּל דְּרוּשָׁיו לֹא הִסְפִּיקוּ
לָתֵת דֵּי־מִחְיָתוֹ,
אַף כִּי „זְהַב־לְשׁוֹנוֹ" אָמְרוּ
שׁוֹמְעֵי רַב־תּוֹרָתוֹ.

וּלָכֵן בָּחַר רַבִּי־יַעֲקֹב
לוֹ מִשְׁמֶרֶת שְׁנִיָּה,
הִיא — הַמְלַמְּדוּת; אַךְ נַפְשֵׁהוּ
גַּם בָּזֶה לֹא חָיְתָה!—

מְעוֹנוֹ הָיָה קָטָן, אָפֵל
כְּקֶבֶר גֵּיא־צַלְמָוֶת;
וּבוֹ שְׁכֵנָה וּשְׁמָהּ „דַּלּוּת"
אִתָּהּ עוֹד לָשֶׁבֶת...

בָּרִאשׁוֹנָה אַךְ בִּשְׁכֵנוּת
הָיְתָה מִתְגּוֹרֶרֶת,

אַךְ מִיּוֹם אֶל יוֹם הֶחֱלָה
לִהְיוֹת גַּם הַ גְּ בֶ רֶ ת . . .

וְרַבִּי־יַעֲקֹב רָאָה הֵיטֵב,
כִּי הִיא בוֹ מוֹשֶׁלֶת;
אַךְ לֹא נִמְלָא רִגְשֵׁי־קֶצֶף
עַל זֹאת הַמְּנֻוֶּלֶת.

עֵינָיו מְפִיקוֹת רוּחַ־חֶמְלָה
וְעַל לֹבֶן־הַמֵּצַח
רָחֲפָה תָמִיד מְנוּחָה נְעִימָה,
בִּטְחָה בְּאֵל־הַנֵּצַח.

וּמִסּוֹף הָעִיר וְעַד סוֹפָהּ
הָלַךְ שֵׁם תְּהִלָּתוֹ
לְמוֹרֶה מוֹעִיל, אֵין כָּמוֹהוּ
בְּדַעְתּוֹ וּבְחָכְמָתוֹ.

אָכֵן נִפְלָא, יָקָר הָיָה
בִּקְהַל כָּל חֲסִידָיו;
וְטוֹב, שָׂמֵחַ הָיָה תָמִיד
בְּלַמְּדוֹ אֶת תַּלְמִידָיו.

שִׁבְטֵי־נֹגֵשׂ, שׁוֹטֵי־מוֹשֵׁל
לְיָדוֹ לֹא הוּבָאוּ;

גַּם הַצִּינוֹק, הַמַּהְפֶּכֶת
בְּ„הַדְרוֹ" לֹא נִמְצָאוּ...

הוּא לֹא רָגַז עַל תַּלְמִידָיו,
לֹא הִשְׁמִיעַ קֹלוֹת;
בִּשְׂחוֹק נָעִים הֵשִׁיב לָמוֹ
מַעֲנֶה עַל הַשְּׁאֵלוֹת;

וּבְקוֹל מָלֵא אַהֲבָה, חִבָּה
הִטִּיף מוּסָר לָמוֹ;
וְכִמְעַט לֹא נִכַּר בֵּין הַ„מְלַמְּדִים"
לוּלֵי אוֹת שֶׁבָּמוֹ...

וְאֵל הַמֵּטִיב אֶת חֲלָצָיו
בֵּרַךְ בְּרוּחַ־נְדִיבָה;
וּבְכָל שָׁנָה אִשְׁתּוֹ גְּרוּנָה
אֶשְׁכָּר לוֹ הִקְרִיבָה.

שָׁנִים חָלְפוּ, שָׁנִים עָבְרוּ —
וְעֶשְׂרִים שִׂפְתֵי־שׁוֹשָׁן
סְבִיב שֻׁלְחָנוֹ הִתְנוֹעֲעוּ
וּשְׁתֵּי שְׂפָתָיו בְּרֹאשָׁן.

שָׁנִים חָלְפוּ, שָׁנִים עָבְרוּ —
וְרַבִּי־יַעֲקֹב עָשָׂה

סִיל גָּדוֹל בְּ„מְלַמְּדוּתוֹ"
כְּחֻקָּהּ וּכְהִלְכָתָהּ...

וּבְהִסָּתֵר בּוֹ הַ„טְּחוֹרִים"
הָלַךְ לוֹ לִמְנוּחוֹת,
וְאֵת עֶשְׂרֵה נְפָשׁוֹת תַּמּוֹת
עָזַב לַאֲנָחוֹת!

נִשְׁאֲרָה אַחֲרֵי מוֹתוֹ
בָּדָד אִשְׁתּוֹ גְּרוּנָה
עִם עֲשֶׂרֶת בָּנִים, בָּנוֹת
„וּבְלִי פַּת חִיוּנָהּ".

אַךְ אַחֶיהָ הָרַחְמָנִים
הָיוּ לָהּ לְמִשְׁעֶנָה
וְלֹא נְתָנוּהָ בְּעֵת־צָרָתָהּ
לִפּוֹל מֵאֵין־אוֹנָהּ:

שִׁשָּׁה בָּנִים לֹא גֻדְּלוּ
בַּחוּרִים כַּהֲלָכָה
וְלֹא הִצְלִיחוּ לִלְמֹד תּוֹרָה —
נִהְיוּ לְבַעֲלֵי־מְלָאכָה;

עַל כָּל שָׁלשׁ הַבְּתוּלוֹת חָמְלוּ
בַּחֲמָנִיּוֹת נָשִׁים

וַתְּקַבֵּצְנָה נִדְבוֹת־כֶּסֶף
לְהַשִּׂיאָן לַאֲנָשִׁים.

וְנִשְׁאַר לָהּ אַךְ אֶחָד:
יוֹסֶלִי הַצָּעִיר,
נַעַר נֶחְמָד לָעֵינַיִם,
תַּלְמִיד חָרוּץ, מָהִיר;

וּבַ„יְשִׁיבָה" הוֹאִיל שֶׁבֶת
לִלְמֹד אַךְ הַגְּמָרָא —
וְכֹה נָגוֹזוּ יְמֵי יַלְדוּתוֹ
בְּנִבְכֵי יַם הַצָּרָה!

אַךְ אִמֵּהוּ לֹא נִטָּשָׁתוּ
כִּימֵי אָמְנוֹ אֹתָהּ:
כָּבְסָה, טָוְתָה, שֵׁרְתָה, תָּפְרָה —
אַךְ בַּעֲבוּר „הַכְּשִׁיטָה".

ד.

יִצְחָק־יַעֲקֹב הָיָה שַׁמָּשׁ
בְּהֵיכַל עִיר מַדְמֵנָה;
עֶבֶד נֶאֱמָן לְ„גְבִירֶיהָ"
וְרָצוּי גַּם לַ„הֲמוֹנָה".

אִשְׁתּוֹ רִבְקָה הַ„מַּגֶּדֶת" —
אִשָּׁה צְנוּעָה, תְּמִימָה —

אַךְ בַּת אַחַת לוֹ יָלְדָה,
יַלְדָּה יָפָה, נְעִימָה.

נַעֲרָה יָפָה, פֶּרַח־אָבִיב,
הָיְתָה חַנָּה־שָׂרָה;
וּבִלְעָדֵי יָפְיָהּ הָיְתָה
צְנוּעָה גַּם יְשָׁרָה:

כִּי בְעוֹדֶנָּה יַלְדָּה קְטַנָּה
בְּחֶבְרַת כָּל בְּנוֹת גִּילָהּ –
לְקָחָה אִמָּהּ אוֹתָהּ תָּמִיד
עִמָּהּ לְבֵית־הַתְּפִלָּה

וַתְּלַמְּדֶנָּה שָׁם הִתְפַּלֵּל
כִּיהוּדִיָּה כְּשֵׁרָה,
וַתְּאַלְּפֶנָּה מִדּוֹת טוֹבוֹת
וּמוּסַר הַתּוֹרָה.

וְחַנָּה־שָׂרָה מִכָּל מִשְׁמָר
שָׁמְרָה מִצְוֹתֶיהָ
וַתִּקָּרֵא „יוֹנַת־אֵלֶם"
בְּפִי כָּל רֵעוֹתֶיהָ.

אַךְ בְּיָוֵן הָרֶפֶשׁ צָמַח
פֶּרַח נֶחְמָד, נָעִים:

שְׂפָתוֹתֶיהָ – אַךְ שׁוֹשַׁנִּים,
יוֹנִים – הָעֵינָיִם;

הַלְּחָיַיִם מַה נָּעֵמוּ!
וּזְהַב־תַּלְתַּלֶּיהָ
מִי לֹא אָהַב, מִי לֹא חָמַד
מִכָּל מַכִּירֶיהָ?

וּמַבָּטֵי הָעֵינַיִם –
– עֵינֵי לַהַב שְׁחוֹרוֹת –
מַה נֶּהְדָּרִים, מַה נִּפְלָאִים
הָיוּ אֶל הַמְּאוֹרוֹת!

„תַּחֲנוּת" אִמָּהּ לֹא הֵעִיבוּ
שָׁם הָאוֹר הַבָּהִיר;
לֹא הֵסִירוּ אֶת הָרֶגֶשׁ
שֶׁבַּלֵּב הַצָּעִיר.

ה.

בַּחֲצוֹת־לַיִל. עַל מִשְׁכָּבָהּ
תִּשְׁכַּב חַנָּה־שָׂרָה;
תִּשְׂחֶה, תִּצְלֹל בְּיַם הַמְּזִמּוֹת
– „אוֹי, מַחֲשָׁבָה זָרָה!"

תִּקְרָא – וְעַל לְחָיֶיהָ עֹבֵר

אָדָם־הַכְּלִיל נָעִים:
— „חוּס־נָא, אֵלִי, הַצִּילֵנִי
מֵהִרְהוּרִים רָעִים.!״ . . .

„הָהּ, נִשְׁמָתִי הַפּוֹשַׁעַת!
קְלִפָּה טְמֵאָה . . . אוֹי־לִי!
מָה חֲפֵצָה הִיא מִמֶּנִּי?
הַצִּילֵנִי, אֵלִי!״ —

מְלֵאָה רִגְשֵׁי־פַחַד, מֹרֶךְ
תָּקוּם מִבְּלִי־מִלִּים
וּבְיָדֶיהָ הָרוֹעֲדוֹת
תִּקַּח סֵפֶר־תְּהִלִּים.

„מָה אָהַבְתִּי מְעוֹן בֵּיתֶךָ
זָהֲרוּ לָהּ שׁוּרוֹתָיו —
„מָה אָהַבְתִּי!״ הֵד בִּלְבָבָהּ
תִּשְׁמַע מִמִּלּוֹתָיו . . .

מְלֵאָה רִגְשֵׁי־עֶצֶב תַּהֲפֹךְ
דַּפֵּי תְּהִלּוֹתֶיהָ —
„דָּבְקָה נַפְשִׁי אַחֲרֶיךָ״
רוֹאוֹת שָׁם עֵינֶיהָ . . .

— „הוֹי, הַשָּׂטָן! רַק הַשָּׂטָן!״

תִּבְכֶּה, תִּצְעַק מָרָה:
„מַה זֶּה חָפֵץ הוּא מִמֶּנִּי?
„אוֹי, מַחֲשָׁבָה זָרָה!" —

וְנִטְפֵי־דֶמַע חַמִּים, גְּדוֹלִים
שֹׁטְפִים עַל לְחָיֶיהָ;
אַךְ לֹא תִמְצָא בָּם מַרְגֹּעַ,
מִשְׁתּוֹמְמוֹת עוֹד עֵינֶיהָ.

לֹא מַטְמוֹנִים שָׁמָּה תְּחַפֵּשׂ,
גַּם לֹא פְּנִינֵי־זֹהַר;
„תְּחִנָּה" לִשְׁפֹּךְ לִבָּהּ תְּבַקֵּשׁ,
לְכַבּוֹת אֵשׁ־הַנֹּעַר.

אַךְ לֹא תִמְצָא! — בַּעֲנָנָה
לוּטוֹת הָעֵינַיִם
וּבְחִפָּזוֹן עוֹבֵר נֶגְדָּהּ
קְהַל הִרְהוּרִים רָעִים..

נֶאֱלָמָה גַּם נֶעֶכָּרָה
תַּעַל עַל מִטָּתָהּ
וּפָנֶיהָ הִיא מַסְתֶּרֶת
מִבְּעַד לִשְׂמִיכָתָהּ.

אַךְ גַּם שָׁמָּה לֹא תָנוּחַ

רוּחָהּ הַשּׁוֹבֵבָה
וַעַד אַרְגִּיעָה אֶת הַשְּׂמִיכָה
תָּסִיר מֵעַל גֵּוָהּ – –

וּלְהַדְּמָמָה הַנֶּאֱלָמָה
תַּקְשִׁיב אַט בְּלִי־חָיִל –
וּמַה־נָּעִים לָהּ לִשְׁמֹעַ
שִׁירַת זְמִיר הַלָּיִל !

מְלֵאָה עֹנֶג וּמַעֲדַנִּים
תֵּשֵׁב בְּרִגְשֵׁי־מוֹרָא
וּבְכָל כֹּחָהּ תַּטֶּה אָזְנָהּ
אֶל הַקִּיר הַשְּׁחוֹרָה.

וְקוֹלוֹת־קֶסֶם, קוֹלוֹת־עֵדֶן
מְעִירִים רִגְשׁוֹתֶיהָ –
צִפְצוּף זָמִיר, צְלִילֵי־פֶלֶא
חוֹדְרִים אֶל אָזְנֶיהָ...

תִּרְאֶה, תַּרְגִּישׁ כִּי תִמָּשֵׁךְ
בְּחָזְקָה אֶל הַקּוֹלוֹת...
– „קֶסֶם, כִּשּׁוּף, קְלִפָּה טְמֵאָה
וּמַחֲשָׁבוֹת טְפֵלוֹת". .

לִבָּהּ יִבְעַר, יִרְעַשׁ, יִרְתָּח –

תַּעֲמֹד עַל הַמִּטָּה – –
בְּחוֹר הַכֹּתֶל תַּבִּיט עֵינָהּ – – –
– „יוֹסֶלִי!! הַבִּיטָה:

„מָה עוֹרֶגֶת לָךְ נִשְׁמָתִי...
יָקָר אַתָּה... נָעִים...
קֶסֶם, כִּשּׁוּף, קְלִפָּה טְמֵאָה...
אוֹי, הִרְהוּרִים רָעִים"...

. . . .

ו.

לַיִל. וּבִזְרָמִים גְּדוֹלִים
יִבְכֶּה הָרָקִיעַ;
אַנְחוֹת־חוֹלֶה פִּלְחוֹת לִבּוֹת
רוּחַ קַר יַשְׁמִיעַ.

וּבִכְבֵדוּת יִתְנַהֲלוּ
יְהוּדֵי עִיר מַדְמֵנָה
וּבְלִי־רָצוֹן הֵם מַעֲבִירִים
מֵעֵינֵימוֹ שֵׁנָה. –

– „בָּרוּךְ בֵּין אֲמַת... אוֹיָה!
אִשָּׁה כְּשֵׁרָה, צְנוּעָה –
צִירִים טוֹבִים וּמַלְאֲכֵי־
שָׁלוֹם שָׁם יִפְגְּשׁוּהָ"...

— „אֵשֶׁת־חַיִל, „בְּרִיָּה" גְּדוֹלָה...
יָקָר הוּא מֵחָרוּץ...
בִּרְכַּת מָרוֹם... גָּאוֹן יְהִי...
יוֹסֵלִי הֶחָרוּץ" —

— „יָשָׁר גָּדוֹל, גַּם חוֹב מוּטָל...
מִי זֹאת לֹא יָבִינָה?
בְּבֵי־קָרַח יוּכַל לָתֵת
וְנֶסַע וְלָזִינָה —

בְּבֵי קֹרַח יוּכַל לָתֵת!
מְלֵאָה עוֹד קֻפָּתוֹ
מִשֹּׁד־דַּלִּים... הוֹי, עֲלוּקָה!
מוֹצֵץ דַּם־קְהִלָּתוֹ" —

— „הוּא לֹא יִסַּע וְלָזִינָה...
הֶבֶל וּרְעוּת־רוּחַ:
הָרַב הִגִּיד, כִּי הוּא לַמְדָּן
כְּאָבִיו הַמָּנוֹחַ —

— „לַמְדָּן" תֹּאמַר? שׁוֹטֶה, — מוּפְלָג!
הֲיֵשׁ גָּדוֹל מֶנּוּ?"
— „הַגְּבִיר רַבִּי נְחֶמְיָה־אַרְיֵה
לְחָתָן יִקָּחֶנּוּ" —

– „שֶׁקֶר! רַבִּי נַחְמָן־אַרְיֵה
נֶצַח זֹאת לֹא יַעַשׂ" –
– הַסּוּ! הַסּוּ! שׁוֹד וָשֶׁבֶר!
מַה שָּׁם קוֹל הָרַעַשׁ? –

וַהֲמוֹנִים רָצוּ, אָצוּ
דְחוּפִים אֶל הַ„מִּטָּה",
וְאֶצְלָהּ יוֹסֵלִי מַר צוֹעֵק:
„תְּנוּ לִי לָמוּת אִתָּהּ"! –

– הוּא הִתְעַלֵּף; הוֹי, הַצִּילוּ! –
מַיִם תְּנוּ־נָא, מָיִם! –
– לְבֵית הַשַּׁמָּשׁ שְׂאֻהוּ מַהֵר –
יוֹסֵלִי הַנָּעִים! –

ז.

בְּבֵית הַשַּׁמָּשׁ יִצְחָק־יַעֲקֹב
עַל הָאָרֶץ שְׁחוֹחַ
יֵשֵׁב בָּדָד, הוֹמֶה, אָבֵל
יוֹסֵלִי בְּלִי־כֹחַ.

רֹאשׁוֹ נִשְׁעַן עַל שְׁתֵּי יָדָיו,
מֹחוֹ בוֹ יִלָּחֶם;
מַשָּׂא כָבֵד כְּאֶבֶן גְּדוֹלָה
יַרְגִּישׁ עַל הַשֶּׁכֶם.

וּבַמַּעְגָּל הוּא שָׁם סוֹבֵב,
רֶגַע לֹא יָנוּחַ;
הוֹי, מַה נּוֹרָא יִרְתַּח לִבּוֹ,
יָהוֹם בּוֹ הָרוּחַ!—

לִפְנֵי עֵינָיו – סֵפֶר „אִיּוֹב";
פְּצָעָיו מָה עֲצֻמִּים! –
אַךְ לֹא יִקְרָא בוֹ אַף מִלָּה:
אֵין לוֹ שָׁם תַּנְחֻמִּים!

הוּא לֹא יִמְצָא שָׁם אַף מִלָּה
אַחַת שֶׁתְּנַחֲמֶנּוּ:
הֲיִרְפָּא הוּא אִם אִיּוֹב
סָבַל יֶתֶר מֶנּוּ? –

לֹא! לֹא יִמְצָא שָׁם תַּנְחֻמִּים...
גָּדוֹל מִיָּם שִׁבְרוֹ!
אֻמְלָל, גַּלְמוּד נִשְׁאַר עַתָּה,
וּבְמִי יָשִׂים שִׂבְרוֹ? –

זִרְמֵי־דֶמַע עַל לְחָיָיהוּ
שֹׁטְפִים מִבְּנוֹת־עָיִן
וּבִצְעָקָה גְּדוֹלָה יִקְרָא:
„אִמִּי... אִמִּי... אָיִן!"–

אַךְ יִתְעוֹרֵר: אָזְנָיו שֹׁמְעוֹת
אֶצְלוֹ בְּכִיָּה מָרָה;
יָרִים רֹאשׁוֹ – וּלְעֻמָּתוֹ
תִּבְכֶּה הַנָּה־שָּׂרָה.

וְאָזְנָיו שֹׁמְעוֹת קוֹל מִלֶּיהָ:
„יוֹסֵלִי... אִמֶּךָ
אֶהְיֶה אָנִי... אִמִּי, אָבִי...
תָּמִיד לֹא נִטְּשֶׁךָ" ––

יַקְשִׁיב, יַאֲזִין קוֹל הַמִּלִּים,
יַבִּיט אֶל פָּנֶיהָ –
וְלִבּוֹ יַרְגִּישׁ, כִּי תַּנְחֻמִּים
שָׁמַע מִשְּׂפָתֶיהָ; –

לִבּוֹ יַרְגִּישׁ כִּי מִלֶּיהָ
חָבְשׁוּ אֶת מַכּוֹתָיו,
כִּי רַק עַתָּה יִתְרַפְּאוּ
פְּצָעָיו וְחַבּוּרוֹתָיו.

נִבְלָם יַבִּיט אֶל פָּנֶיהָ
וְיִפְגֹּשׁ אֶת מַבָּטָהּ;
אֹדֶם עֹבֵר עַל לְחָיֵימוֹ –
וְרֹאשָׁם יִשַּׁח מָטָּה...

ח.

דּוֹרוֹת רַבִּים, מֵאוֹת שָׁנִים,
דּוֹרוֹת צְנִיעוּת טְהוֹרָה,
עָבְרוּ, חָלְפוּ – וְעַם יִשְׂרָאֵל
חָיָה רַק בַּתּוֹרָה.

הָעֲנִיִּים כָּעֲשִׁירִים
יָגְעוּ, כִּי הַבָּנִים
יֶהְגּוּ תָמִיד אַךְ בַּגְּמָרָא
וְיִהְיוּ רַק לַמְּדָנִים! –

וְאֵיךְ לָמְדוּ?! כָּל חַיֵּיהֶם,
תָּמִיד, מִבְּלִי הֶרֶף
מִנְּעוּרֵיהֶם עַד יוֹם מוֹתָם,
מִבְּלִי דְּאֹג לַטֶּרֶף.

הֵמָּה יָדְעוּ, כִּי אֱלֹהַּ,
שֶׁעֲלֵי הַשָּׁכֶם
יִשְׂאוּ עֹל תּוֹרָתוֹ, בֶּטַח
יִתֵּן לָמוֹ לָחֶם –

לֶחֶם צַר וּמַיִם לַחַץ –
אַךְ לֶעָתִיד לָבוֹא
יָדְעוּ בֶּטַח, כִּי כָל אֶחָד
עַל הַשָּׂכָר יָבוֹא;

כִּי הָעוֹלָם הַזֶּה דּוֹמֶה
בַק לִפְרוֹזְדוֹר אָפֵל,
וְעַל כָּל אֶחָד לְתַקֵּן עַצְמוֹ
בָּעוֹלָם הַשָּׁפֵל

כְּדֵי שֶׁיִּתְּנוּ לוֹ לְהִכָּנֵס
אֶל הַטְּרַקְלִין פְּנִימָה;
שָׁם הַלַּמְדָן יְהִי לִתְהִלָּה
וְשָׁם הַבּוּר–לִכְלִמָּה:

כִּי גַם לָבוֹא אֶל הַהֵיכָל
הַמָּלֵא זִיו־אוֹרָה
לוֹ לֹא יִתְּנוּ, כִּי לֹא עָמַל,
כִּי לֹא לָמַד תּוֹרָה;

כִּי לֹא לָמַד, כִּי לֹא יָדַע
תּוֹרַת־אֵל הַגְּדוֹלָה,
שֶׁכָּל אֶחָד מִן הָעֶרֶשׂ
עַד שֶׁיֵּרֵד שְׁאוֹלָה

יִלְמַד אוֹתָהּ... וַיִּלְמְדוּ! –
וּמְאֻשָּׁרִים הָיוּ
דּוֹרוֹת אֵלֶּה: חַיֵּי־שֶׁקֶט,
חַיֵּי שַׁלְוָה הָיוּ...

אֲבָל פִּתְאֹם נֵעוֹר רוּחַ,
רוּחַ סַעַר נוֹרָא
גֵעוֹר חֶרֶשׁ בִּכְנַף־אֶרֶץ
וַיְהִי לְסוּפָה שְׁחוֹרָה –

וּבִכְנָפָיו הֵבִיא חָדָשׁ
וְעַל הַיָּשָׁן – קָרֶץ;
וַתְּהִי פִתְאֹם תְּמוּרָה כְּלָלִית
בְּכָה עַל הָאָרֶץ:

חָכְמוֹת רַבּוֹת, תּוֹרוֹת שׁוֹנוֹת
פִּתְאֹם הִתְחַדָּשׁוּ,
שֶׁהַיְּדִיעוֹת הָעַתִּיקוֹת
מִפְּנֵיהֶן חָלָשׁוּ.

אָז הֵחֵלּוּ הַחֲדָשׁוֹת
לַחְדֹּר גַּם אֵלֵינוּ;
וַיְהִי קֶצֶף, רִיב וּמָדוֹן
בִּרְחוֹב אֲבוֹתֵינוּ...

הֲמָה דִּמּוּ כִּי רַק בָּנוּ
הָיְתָה הַחֲדָשָׁה
עֵת בֵּין כָּל עַמֵּי־הָאָרֶץ
הָאֱמוּנָה תָּשָׁה! –

אָז הֵחֵלּוּ לָבִין רַבִּים
כִּי מִלְּבַד אֱמוּנוֹת
יֵשׁ עוֹד תּוֹרוֹת, חָכְמוֹת רַבּוֹת,
יֶשְׁנָהּ דֶּרֶךְ – תְּבוּנוֹת;

יֶשְׁנָן תּרוֹת, חָכְמוֹת רַבּוֹת
רָאוּ – וַיָּבִינוּ
כִּי הָעוֹלָם לֹא רַק פְּרוֹזְדוֹר,
כַּאֲשֶׁר אָז הֶאֱמִינוּ...

. . . .

אָז אֶל בָּתֵּי־הַמִּדְרָשׁוֹת,
אַכְסַנְיוֹת שֶׁל תּוֹרָה,
חֶרֶשׁ חֶרֶשׁ הִתְגַּנָּבוּ,
חָדְרוּ קַוֵּי־אוֹרָה;

אָז יָבֹאוּ בְּאֵל הַבָּתִּים
אֶפִּיקוֹרְסֵי־חֶרֶשׁ,
שֶׁיָּפִיצוּ בָאֲפֵלָה
נֹגַהּ בְּרַק הַחֶרֶס;

אָז יָחֵלּוּ הַ„עִלּוּיִים"
לַעֲזֹב מְעַט הַגְּמָרָא
וּלְהִתְגַּנֵּב בִּדְמִי־לַיִל
אֶל בֵּית הָעֲזָרָה –

וְלָאוֹר נֹגַהּ הַיָּרֵחַ
נִרְאוּ סְפָרִים דַּקִּים...
אָז יִשָּׁמַע בְּכִי־נִרְדָּפִים,
צַעֲקַת רֹדְפִים, מַכִּים...

אוּלָם כְּרֹב הָרֹדְפִים לִרְדֹּף –
רַבּוּ הַנִּרְדָּפִים;
יָמִים עָבְרוּ – וְהָ„אֶפִּיקוֹרְסִים"
הָיוּ לַאֲלָפִים! –

כִּי מַה תִּגְדֹּר בְּעַד הַשֶּׁמֶשׁ?
וּלְמִי יֵשׁ הַיְכֹלֶת
לַעֲמֹד נֶגֶד רוּחַ סַעַר
לִשְׂחוֹת מוּל שִׁבֹּלֶת?!

. . . .

ט.

יָמִים עָבְרוּ, יָמִים חָלְפוּ –
וְיוֹסֵלִי הַנָּעִים
הֵחֵל לִגְזוֹל מֵהַתַּלְמוּד
שָׁעוֹת לַמַּדָּעִים...

עֵת בַּחוּרֵי בֵּית־הַיְשִׁיבָה
נָמוּ כֻּלָּם שְׁנָתָם

וַיָּרִיעוּ וַיַּשְׁמִיעוּ
הֶמְיַת מַנְגִּינָתָם , –

בַּלָּט יוֹסֵלִי אָז עָלָה .
אֶל „בֵּית הָעֲזָרָה"
וּמִנֶּגְדּוֹ נִרְאוּ סְפָרִים
עַל עֲלֵי הַגְּמָרָא . . .

יָמִים עָבְרוּ , יָמִים חָלְפוּ –
וּמְאוּם אִישׁ לֹא יָדָע
מֵהַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזַל
יוֹסֵלִי בְּהַתְמָדָה ;

וְהוּא לֹא הִגִּיד , לֹא הִתְנַדָּה
עַל עֲוֹן חַטָּאתוֹ ,
עַד כִּי הַרְבֵּה פְּרִי־הִלּוּלִים
עָשְׂתָה לוֹ גְזֵלָתוֹ :

רִגְשֵׁי־לִבּוֹ , הֶגְיוֹנוֹתָיו
מָצְאוּ גֵיא־חִזָּיוֹן
וַיָּחֵלּוּ גַּם לְהִשְׁתַּפֵּךְ
עֲלֵי הַגִּלָּיוֹן . –

פִּתְאֹם הֵחֵל קִרְבּוֹ לַרְגִּישׁ
רוּחַ בַּת הַשִּׁירָה

כַּמֶּרְקָחָה תְּהוֹם, תְּרַתַּח
בִּלְבָבוֹ הַצְּעִירָה;

וְזֶה הָרוּחַ בּוֹ הֵפִּיחַ
לַהַב אֵשׁ־חֶזְיוֹנוֹת,
וַהֲמוֹנֵי זִיקִים נָפְלוּ
עֲלֵי הַגִּלְיוֹנוֹת –

וַהֲמוֹנֵי זִיקִים נָפְלוּ –
זִיקֵי אַהֲבָה בָּרָה;
וּבַזִּיקִים הֵצִיץ, נִרְאָה
הַשֵּׁם „חַנָּה־שָׂרָה" –

– – – – – – – –

יָמִים עָבְרוּ, יָמִים חָלְפוּ –
וַאֲלוּף הַגְּמָרָא
הֵחֵל לִשְׁפֹּךְ רִגְשֵׁי־לִבּוֹ
לִלְבַב חַנָּה־שָׂרָה;

וְעֵת בַּחוּרֵי בֵּית הַיְשִׁיבָה
נָמוּ כֻלָּם שְׁנָתָם,
גַּם הַשַּׁמָּשׁ עִם „צְנוּעָתוֹ"
שָׁכְבוּ עַל מִטָּתָם, –

עָלָה יוֹסְלִי הַמַּתְמִיד
אֶל בֵּית הָעֲזָרָה

וּבִשְׁלִי גַּם כֵּן עָלְתָה
אַחֲרָיו חַנָּה־שָׂרָה.

שָׁמָּה הָגוּ, שָׁם לָמְדוּ
שָׂפוֹת וּמַדָּעִים;
וַיִּתְלַכְּדוּ שָׁם לִבּוֹתָם
בְּקֶשֶׁר בַּת־שָׁמָיִם.

י.

פַּעַם אַחַת יָשְׁבוּ שְׁנֵיהֶם
לָמְדוּ אָז קֹהֶלֶת
אֵיךְ בַּכֹּל לֹא יָכֹל שְׁלֹמֹה
לִמְצֹא הַתֹּעֶלֶת.

– „מַה־זֶּה הָיָה לִידִידְיָהוּ –
שָׁאֲלָה אֹתוֹ לְתִמָּהּ:
כִּי בְזִקְנָתוֹ מָלֵא שֶׁפֶק,
עַד כִּי יָרַד דְּמָּה ?!" –

„הֵן מִלְּבַד תַּעֲנֻגוֹת־בְּשָׂרִים,
עֹשֶׁר וּמַעֲדַנִּים
שָׂבְעָה נַפְשׁוֹ חָכְמָה יֶתֶר
מִכָּל הַשַּׁאֲנַנִּים!"

„וְאֵיךְ לֹא מָצָא דֶּרֶךְ טוֹבָה
שְׁלֹמֹה בִּתְבוּנָתוֹ.

שֶׁכָּה יִבְחַר בֶּן־הָאָדָם
לְאָשְׁרוֹ וְהַצְלָחָתוֹ ?!"

– לְבִּי יִשְׂמַח בִּשְׁאֵלָתֵךְ ,
שִׁמְעִי , חַנָּה־שָׂרָה ,
אֲבָאֵר לָךְ הַדָּבָר – עָנָה
יוֹסֵלִי בִּקְצָרָה :

הִנָּךְ רוֹאָה הָעֲשָׁשִׁית ?
אוֹרָהּ לָךְ יַזְהִירָה ;
אַךְ הֲתֵדְעִי , אֵיפֹה תִּקַּח
כֹּחָהּ כִּי תָאִירָה ?

הֲלֹא תִרְאִי : קִרְבָּהּ פְּנִימָה
יֵשׁ שָׁם שֶׁמֶן בָּהִיר
וּבַשֶּׁמֶן יֵשׁ גַּם פְּתִילָה ,
וְהִיא שָׁם תִּשְׁאַב , תָּאִיר . . .

אַךְ הַגִּידִי : לָמָּה שׁוֹנוֹת
הֵן הָעֲשָׁשִׁיּוֹת ?
אַחַת מְעַט מְאֹד לָךְ תַּגִּיהַּ ,
שֵׁנִית – בְּרֹאשׁ הוֹמִיּוֹת !–

דְּעִי לָךְ כִּי לֹא הֵנָּה מְשַׁנּוֹת
נֹגַהּ הַלֶּהָבָה ,

כִּי הַפְּתִילוֹת: אַחַת דַּקָּה,
עֵת הַשְּׁנִיָּה עָבָה;

הָרִאשׁוֹנָה תִּשְׁאַב שַׁמְנָהּ
בְּמִדָּה קְטַנָּה, רָזָה,
עֵת הַשְּׁנִיָּה תִּשְׁאַב אֹתוֹ
בְּמִדָּה מְאֹד נִפְרָזָה...

לָכֵן תָּפִיץ הָרִאשׁוֹנָה
רַק מִקָּרוֹב אוֹרָהּ,
עֵת הַשְּׁנִיָּה גַּם מֵרָחוֹק
נֹגַהּ אוֹר תְּפַזֵּרָה!

אוּלָם מִי מִשְּׁתֵּיהֶן תַּאֲרִיךְ
לַעֲמֹד כֵּן עַל כַּנָּהּ
הָרִאשׁוֹנָה הֵן, שֶׁתִּשְׁאַב
שַׁמְנָהּ בְּמִדָּה קְטַנָּה! —

דְּעִי לָךְ, כִּי לָעֲשָׁשִׁיּוֹת
דּוֹמִים גַּם בְּנֵי־חַוָּה.
הָאַהֲבָה הִיא הַשֶּׁמֶן,
פְּתִילָה הִיא הַתַּאֲוָה...

גַּם בְּנֵי־אָדָם, אָנוּ רוֹאִים,
שׁוֹנִים עַל הָאָרֶץ:

אֶחָד יִחְיֶה בְּתַעֲנוּגִים ,
שֵׁנִי – בְּאֵיד וָקֹרֶץ .

וּמִי יַאֲרִיךְ יָמִים , שָׁנִים
תַּחַת הַשָּׁמַיִם ?
הֵן הֶעָנִי בַּעֲנִיּוּתוֹ
רוֹאֶה אַתְּ בַּחַיִּים ! –

הֲתֵדְעִי , לָמָּה ? דְּעִי , בְּעָשִׁיר
תִּשְׁאַב בְּמִדָּה גְּדוֹלָה
פְּתִילַת חַיָּיו , הִיא הַתַּאֲוָה ,
עַד שֶׁיֵּרֵד שְׁאוֹלָה !

אַשְׁרֵי אָדָם שֶׁבְּאַהֲבָתוֹ
תִּבְעַר פְּתִילָה בַקָּה ;
אַשְׁרֵי אָדָם שֶׁתַּאֲוָתוֹ
תִּשְׁאַב בְּמִדָּה רַבָּה . –

וְזֶה הָאשֶׁר לוֹ לֹא מָצָא
שְׁלֹמֹה הַמָּנוּחַ ,
לָכֵן קָרָא בִּימֵי זָקְנוֹ :
„הֶבֶל וּרְעוּת רוּחַ“ . . .

– – – – – – – –

תַּקְשִׁיב , תַּאֲזִין חַנָּה־שָׂרָה ,
רְאוּת הָעֵינָיִם

כִּי תִמָּשֵׁךְ בְּחַבְלֵי־קֶסֶם
לְיוֹסֵלִי הַנָּעִים – –

וּשְׁתֵּי זְרֹעוֹת חִבְּקוּ אֹתוֹ –
– „יוֹסֵלִי! עַד שְׁאוֹלָה
שָׁם... בִּלְבָבִי... תּוּקַד... תִּבְעַר...
לָךְ... לַהֶבֶת... גְּדוֹלָה...

– – – – – – –

וּנְשִׁיקָתָהּ וּנְשִׁיקָתוֹ
יַחַד הִתְלַכָּדוּ;
גַּם הַשְּׁנִיָּה, גַּם הַשְּׁלִישִׁית
לָעַד הִתְאַחָדוּ – –

הַרְבֵּה, הַרְבֵּה – אַךְ הַדֶּלֶת
סָבְבָה עַל צִירֶיהָ
וַתַּשְׁמִיעַ הַנִּבָּאִית
מַשַּׁק סַנְדָּלֶיהָ...

נָשְׂאָה יֶנְטֶה הָעֵינַיִם –
וּמָה הִיא שָׁם רוֹאָה?
„בָּחוּר, בְּתוּלָה בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ
„יִתְחַבְּקוּן?! – אוֹיָה!"...

– – – – – – –

יא.

הַרְבֵּה, הַרְבֵּה הָלְפוּ שָׁנִים;
וּבָעִיר הַנְּהָבָה

יֹשֵׁב יוֹסֶלִי בִּמְעֹנוֹ
תָּפוּשׂ בְּמַחְשָׁבָה.

עַל שֻׁלְחָנוֹ כְּתָבִים, סְפָרִים
פְּזוּרִים וּמֻשְׁלָכִים
כְּמַצֵּבוֹת עַל הַקְּבָרִים
דּוֹמָם הֵם מוּנָחִים.

תָּוֵי פָּנָיו הָעֲגֻלִּים
תְּכַסֶּה לִבְנַת־מָוֶת;
עֵינָיו מְפִיקוֹת יֵאוּשׁ נוֹרָא,
מַחְשְׁבוֹת־עַצֶּבֶת.

ראשׁוֹ נִשְׁעָן עַל שְׁתֵּי יָדָיו,
יַחְשֹׁב רֹב מַחֲשָׁבוֹת;
כְּצֵל עֹבְרוֹת לִפְנֵי עֵינָיו
תְּמוּנוֹת נֶעֱצָבוֹת:

יִזְכֹּר אָבִיו, אִמּוֹ, מוֹתָם;
שִׁבְתּוֹ אָבֵל שְׁחוֹחַ;
גַּם תַּנְחֻמוֹת חַנָּה־שָׂרָה
יִזְכֹּר – וַיֵּאָנַח.

יִזְכֹּר לָמְדוֹ בִּדְמִי־לַיִל,
עָצְמַת הַתְמָדָתוֹ;

רִגְשׁוֹת-לִבּוֹ, חֲלוֹמוֹתָיו,
זִיקֵי אֵשׁ־אַהֲבָתוֹ;

אַף הַנְּשִׁיקוֹת מַה בָּעֲרוּ
שָׁמָּה בָּעֲזָרָה!
גַּם הִתְפַּשֹׂוּ אָז בְּכַף יֶנְטָה
יִזְכֹּר – וְיִצְחַק מָרָה...

יִזְכֹּר בָּרְחוֹ מִמַּדְמֵנָה;
בֹּאוֹ אֶל הַנְּהָבָה;
יַרְחֵי־עָמָל שִׁבְתּוֹ רָעֵב
וּבְבֶטֶן צָבָה.

אָז הִתְנַבֵּא אֶל הֶחָכָם
נָתַן הָעֲזָתִי
וּבִתְמִימוּת שָׁפַךְ בְּחֵיקוֹ
כָּל בַּחֲשֵׁי לִבָּתוֹ – –

אַךְ הוּא עָנָה אֹתוֹ מָרָה:
„לוּ נִשְׁאַרְתָּ שָׁ מָּ ה,
טוֹב לָךְ הָיָה; עַתָּה נַדִּי
תִּ רְ עַ ב עַל אֲדָמָה"...

„לוּ נִשְׁאַרְתָּ בְּאֹהֶל־תּוֹרָה –
רָעֵב לֹא הָיִיתָ;

כְּאֲבוֹתֶיךָ סַיַּר־„שְׁכִינָה"
שָׁלֵו אָז הָיִיתָ;

„אֲבָל עַתָּה מִי לְךָ יָשִׁית
לִבּוֹ, עֶלֶם צָעִיר?
טוֹב לְבַטְלָן, הָאֻמָּן, אֻמְלָל,
מִכָּל סוֹפֵר מָהִיר!"...

נִדְהָם יָצָא אָז מִמֶּנּוּ;
פָּקַח הָעֵינַיִם —
וַחֲלוֹמוֹתָיו הָיוּ פִּתְאֹם
כְּקֶצֶף עַל הַמָּיִם!

אֲזַי הֵחֵל לִשְׁפֹּךְ לִבּוֹ
אֶל חֵיק בַּת־שִׁירָתוֹ,
וּמֵעֵטוֹ עָפוּ שִׁירִים
מְהוּלִים בְּדַם לִבָּתוֹ. —

יִזְכֹּר שׁוּבוֹ אֶל מְדִינָה;
עַל חֲצַר־הַמָּוֶת
הָלַךְ לִשְׁפֹּךְ מְרִי שִׂיחָתוֹ
אָז עַל קִבְרוֹת־אָבוֹת —

וּמִנֶּגְדּוֹ (הוֹי מַה נּוֹרָא
לִבּוֹ הָמָה מָרָה!) —

מַצֶּבֶת־אֶבֶן וּמַּמַעַל
חָרוּת: „הִנֵּה שָׂרָה“...

יִזְכֹּר עָלְפּוֹ עַל הַקָּבֶר –
(לוּ אָז יָרַד שְׁאוֹלָה!)
וְאֶנְקַת־רַעַם מִתְפָּרֶצֶת
בְּקוֹל הֲמוּלָה גְדוֹלָה –

– „הוֹי, מִי קָטַף אֶת הַפֶּרַח
בַּאֲבִיב יָמֵיהוּ?
לָמָּה נָבַל זֶה הַשּׁוֹשָׁן“? –
יִשְׁאַל אֶת נַפְשֵׁהוּ.

אָז עַל לִבּוֹ יַעַל סִפּוּר
שׁוֹמֵר בֵּית־הַקְּבָרוֹת:
טוֹב לָהּ עַתָּה, הַאֲמֵן... הַרְבֵּה,
הַרְבֵּה סָבְלָה צָרוֹת

„אַחֲרֵי זֶה „הַמַּעֲשֶׂה“... יָנְטָה
רֶגַע הֵן לֹא נָחָה;
רִבְקָה חָלְתָה וְיִצְחָק־יַעֲקֹב
כְּיֶלֶד קָטָן בָּכָה“ –

„בָּרִאשׁוֹנָה בָּכָה, וְאַחַר
יִסֵּר אוֹתָהּ קָשָׁה;

הַרְבֵּה, הַרְבֵּה הִכָּה אוֹתָהּ
עַד שֶׁכֻּלָּהּ תָּשָׁה;

„עַד שֶׁנָּפְלָה הָאֻמְלָלָה
פְּצוּעָה עַל מִטָּתָהּ;
וְאַחֲרֵי יַרְחֵי־יֵאוּשׁ מִסְפָּר
נָפְחָה אַט נִשְׁמָתָהּ”..

„צַר לִי הָיָה... יָדַי נָעוּ...
לֹא אֲכַחֵד עַתָּה,
אָז בְּהוֹרִידִי אֶת הַמֵּתָה
אֶל הַקֶּבֶר מָטָּה”.

„יָדַי נָעוּ... גְּוִיָּה יָפָה...
בַּת־שְׁבַע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה”...

. . . .

– הוֹי, לְאָן עָפוּ הַמִּגְדָּלִים
שֶׁבְּדִמִינוּ בָּנָה? –

וְנִטְפֵי דֶמַע חַמִּים, גְּדוֹלִים
שׁוֹטְפִים מֵעֵינֵיהוּ
עַל שְׂפָתֵי לְחָיָיו – וּמִלְּחָיָיו
יִזְּלוּ עַל יָדֵיהוּ –

יָקִיץ... יַרְגִּישׁ עַל כַּף יָדוֹ
מִכְוַת אֵשׁ, צָרֶבֶת; –

יַבִּיט נִדְהָם – וּמִמֶּלוֹ
דִּמְעַת אֵשׁ־לַהֶבֶת...

– „הוֹי, הַדְּמָעוֹת! יֶהְגֶּה מָרָה:
טוֹב כִּי הֵן נִשְׁאָרוּ
מֵהֲמוֹנֵי תִּקְוֹת־לִבִּי,
שֶׁבְּלִי־עֵת נִגְזָרוּ!"

בוסתנאי

ספור מימי הגאונים

נעתק

מלשון אשכנזית

ממכתב העתי

„דער איזראעליט"

מאת ש. י. פ.

ווילנא

בדפוס ר' ש"י פין, ור' א"צ ראזענקראנץ, ור' מ"מ שריפטזעטצער,

שנת תרמ"א לפ"ק

БУСТИНАЙ

Историческая Повѣсть.

(Съ изданія 1874 года).

ВИЛЬНА.

Въ Типографіи Фина, Розенкранца и Шрифтзетцера.

На Вилейской улицѣ, въ домѣ № 715/24 1881.

הפוצות הגולה לראות בחג החתונה, כלם עומדים צפופים ועיניהם כלות מיהלות לעת התקדש חג, והנה ענן אבק מתאבק ועולה עד לרום רקיע, אות בשורה כי ראש הגולה הקריב לבוא, המשים איש לבושי מדי בגדי המודות רצים לפני מרכבת תפארתו רתומה לשמונה פרדים, ובמרכבה ישב הנשיא ראש הגולה רב חנינאי ועל ידו רבי חפני גאון יעקב מעבר מזה, ולעומתם אחי הנשיא, ויהי אך הקריבה המרכבה וקול תרועת שמחה: בואכם לשלום! יחי הנינאי! יחי הנשיא לעד! נשמע מפיות אלפים ורבבות, גם שם הגאון נשאו בתרועת אהבה ותבקע הארץ לקולם. —

כמעט שבה התרועה לדממה והנה עשרים וחמשה איש לבושי מדי בגדי חמודות רצים לפני מרכבה מרקדה רתומה לששה פרדים מקושטים מקלעות ציצים ופרחים. וקול תרועה הדשה נשמע יחי הנשיא הונא! יחי החתן! כי במרכבה הזאת ישב הונא ואחיו. על ראש גבעה נשאה עמד אהל אחד כלול בהדרו כסוי יריעות משי ושש אחוז בחבלי בוץ וארגמן ונשען על עמודי ארזים מרוכסים בטבעות זהב וכסף, אל האוהל הזה הוביל הנשיא והגאון את החתן, ולהקות נוגנים ושרים הולכים לפניהם. המנגינה הדלה, ותהלוכה הדשה הולכת וקרבה, שנים עשר איש ממשרתי הנשיא לבושי בגדיהם החמודות רצים לפני מרכבת זהב רתומה לארבעה פרדים, ובמרכבה הכלה מעולפת צעיף, אמה, ואחות החתן. וקול תרועת צהלה נשמע מכל עבר: תחי הכלה! ילתא הצנועה תחי בת גאון עוזנו! חבצלת השרון! כלילת יופי! תקות ישראל!.

קדמו שרים אחר נוגנים והכלה הובאה אל האהל על הגבעה, מרכבות מרכבות שונות נושאות את קרובי הנשיא והגאון ואוהביהם הקריבו זו אחר זו אל האהל. גם הרב מרי בר מר ראש ישיבת פומבדיתא בא, והעם הריעו לקראתו. אותו קראו לסדר את הקדושין ולברך ברכת חתנים. ההמון שש ועלז לראות את הדר תפארת המחותנים והקרואים לשמוע את הברכות מפי המברכים ולענות אמן אחריהם ברוב עז והדוה, שמחה גדולה הקיפה את כל הנאספים ולקול מצהלותיהם הרדה הארץ.

החתן נתן הטבעת על אצבע הכלה ויקדשה כדת משה וישראל, המברכים ברכו את ברכותיהם וסדרי הקדושין נעשו כמשפט. אז ערכו שולחנות לפני כל העם הרב, מכל מיני מאכל ויין כיד הנשיא הטובה עליו. אחרי אכול העם את הארוחה הראשונה עמד החתן ודרש דרשה לכבוד יום התונתו, הציע פרשת סוגיא אחת מסוגיות התלמוד לפני הקרואים ובאר תעלומותיה בחכמה רבה, ויוכיח לדעת כי ידיו רב לו בחכמת התורה ולו נאוה להיות בן לראש הגולה, וחתן לגאון יעקב. ואחרי כלותו לדרוש לקח כוס בידו וישא קולו ויאמר: «אחי בני עמי ידעתי את מך ערכי ולא אעשה

בנפשי שקר כי למעני הנער הצעיר לימים באתם הלום לשמוח בשמחתי, לא לי כל הכבוד הזה כי אם לאבי ולביתו ולכבוד בית דוד אבי ואבותי. אוי לנו אחי, לארץ חולל נזר דוד, בית מקדשנו היה לשמה ציון מדבר שממה, ובני ישראל נפוצים ונדחים בארבע כנפות הארץ, נרדפים על צואריהם מחמת המציק, אך עוד לא כלו חסדי ה' לא תמו חסדיו. ידעתם אחי גם ידעתם את כל הרעות אשר מצאו את עמנו מיום שלחו הרומאים את מקדשנו באש, גם את כל התלאות אשר מצאונו פה בארץ הזאת, על נהרות בבל, עוד זה לפני מאה שנים והמלך קאבאד ובני כת הצענדיק על ימינו, התגוללו עלינו, ונהרות דמי אחינו שטפו ועברו על פני כל הארץ. עוד לא עברו שמונים שנה למיום אשר הוציאו להורג את הנשיא מר זוטרא ואת אבי אביו מר חנינא הגאון, על אשר אמרו לנקום נקמת מר יצחק הגאון. וגם בימיכם זה אך בעשרים שנה קם הארמוץ הרביעי למטה רשע ויהרוג בעמנו הרג לבלי המלה, ומה עשה לנו המלך המושל כעת כוסדראי השני בעלותו על כסא המלוכה על אשר תמכנו את ידי שר הצבא באהראם אשר אמר למלוך תחת הארמוץ האכזר, אין לנו שנות עשר אשר לא נירא רע ודמי עמנו נשפכים והולכים כמים מעת אל עת».

«אולם אנחנו לא נאמר נואש, נשא עין ולבב אל אבינו היושב בשמים ובהתעטף נפשנו עלינו נשפוך שיח: עד מתי ה' יחרף צר, עד מתי לא תרחם על עמך, מתי תבוא אלינו ותקים סוכת דוד הנופלת! אחי ובני עמי מי יתן ובאה העת להננה כי ישוב ה' ונחם, ועל ברכי ילתא הכשרה בנשים בת גאון יעקב ילד יולד לנו, להושיע את בית ישראל ומחלציה יצא משיח צדקנו ובא לציון גואל». אמן כן יהי רצון! ענה כל העם בקול גדול ובמעל כפיהם. אך מרי הגאון בר מר נטה ידו וירם העם ויאמר: יואל ה' אלהי ישראל ותהי אתה הונא נשיאנו משיח צדקנו, תביאנו אל הר קדשנו ותטענו בנחלתנו ומציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים. —

2) הפליט

בהיכלו הנפלא בעיר נציבין (קטעסיפאן) בירת מלכות פרס ישב המלך כוסדראי (קאסראעס) השני, המלך האדיר הזה ראה רעה רבה בימי הלדו, הליפות ותמורות שונות, נגרש ונטרד מנחלת אבותיו בימי נעוריו, התהלך מגוי אל גוי לבקש לו מנוח, ועתה עומד בגאון הודו על רום מעלת הגדולה והכבוד, ארמנות תפארה והיכלי עונג לו, לכל תקופות השנה, גם כסאות מלוכה לו בכל ארמנותיו כסאות זהב משובצים כל אבן יקר מעשה ידי אמן, ובהם כסאו המפואר הנודע בשמו טאק־דיש עשוי בתבנית שנים עשר מזלות לאותות ולמועדי שעות היום, אלף נשים יפות כתמה

בארמנותיו, חמשים אלף סוסים יקרים באורותיו, אלף ושתי מאות פילים לעבודת המלך, משוררים ומשוררות יוצאים ויוצאות במחול לאין ספורות עומדים הכן להרנין לבבו לחדות עינו ולענג אזנו, לפני שנים מועטות היה המלך האדיר הזה נודד בעמים בורח מפני חמת המציק עני וגוע, אביו הארמוץ הרביעי מלך אכזר וקצר רוח, הכלים והכעים תמרורים את שר באהראם איש גבור החיל אשר הפליא להראות גבורות ידו במלחמתו את התתרים ויכניעם, אך גבורת ימינו ואמץ רוחו העירו קנאה בלב מלכו הרועה האוילי הזה, ותצר עינו בשר צבאו הגדול הנאמן בבריתו, וישלח לו שמלת אשה פלך ומטוה למתנה, גבור החיל הזה קבל את מתנות המלך לבש את השמלה אחז את הפלך בידו ויצא אל צבאות חילו ויקרא: אלה המתנות אשר שלח לי המלך עקב אשר עבדתיו באמונה והכיתי את אויביו! חרדה אחזה את כל אנשי החיל וירגזו, ובחמת עברתם על הארמוץ קראו כלם פה אחד: היה לנו אתה באהראם למלך: יחי המלך! ויובילוהו בכבוד מלכים אל נציבין. גם גדולי העם בעיר הזאת קשרו על הארמוץ, נתנוהו במאסר עורו את עיניו, — ואחרי כן הרגוהו. וכוסדראי בנו בכורו יורש הכסא בראותו את אשר הגיע לאביו ברח מן הארץ וימלט אל הרומאים להסות בצל הקיסר מאוריטיוס. נכמרו רחמי הקיסר הזה על הנסיך האומלל הזה, ויאספהו באהבה וברצון, ויתן לו גם צבא וחיל ללכת אל נחלת אבותיו ולהלחם בבהאראם, וכאשר הקריב כוסדראי בראש חיל רומא אל ארץ פרס עזבו גדולי המדינה את באהראם וישישו לקראתו, אף הוכה בהאראם במלחמה וינס אל התתרים, וכוסדראי עלה על כסא אבותיו, ויהי כאשר נכונה המלוכה בידו ויגמול טוב על אוהביו אשר עזרו אחריו, ויפקוד חטאת הקמים עליו בשטף אף וחמת אכזריות, וביותר הראה קשה את היהודים, כי כאשר נלאו לשאת עול הארמוץ הכבד, והרעות אשר הפגיע בהם, שמחו לקראת שר הצבא באהראם ויחזיקו בידו. על כן חרה אף כוסדראי עליהם, ויעשה בהם נקמות.

ולמאוירטיוס קיסר רומא, שמר כוסדראי את החסד ואת הטוב אשר עשה עמו.

כוסדראי ישב על כסאו הנפלא מאק-ריש בארמנו הגדול בנציבין ואזניו קשובות לקול המנצח בנגינות בארבור. והנה סרים המלך בא וישתחוה ויניח מכתב להדום רגליו, סופרו הראש פתחוהו ויקרא לאמר: עבד עבדיך טהעאפאנעס בן הקיסר מאוריטיוס אשר היטיב לך לפנים מבקש מלפניך מלך אדיר כי תתן לו לראות את פניך.

ויחרד כוסדראי חרדה גדולה ויקרא, האם בגפו כנס ובורח בא אלי בן קיסר רומא חרם והגשא מהרו קראו לו ויבוא.

סרים המלך יצא ויביא נער אחד אל אולם הכסא, ויפול על פניו ארצה להדום הכסא.

«קום נא למה אתה נופל על פניך» קרא כוסדראי «קום נא הגידה מי אתה ?».

הנער קם ויאמר: אנכי עבדך טהעאפאנעס בן אוהבך ומגנך הקיסר מאוריטיוס אשר רצחוהו נפש הקושרים והמורדים.

ויהי כשמוע כוסדראי את הדברים האלה קרע את בגדיו נפל על פניו ארצה ויזעק זעקה גדולה ומרה: מאוריטיוס אוהבי אבי ומושיעי! הכמות נבל מת?

«התאפק נא אדוני המלך, מנע עיניך מדמעה, קומה והתעודדה וחשוב מחשבות נקם לנקום נקמת דמי אבי ודמי אחי, נקום נקמת אמי ואחיותי, והשיבה לי את כתר מלכותי כאשר השיב לך אבי את כסא אבותיך».

«כדבריך כן אעשה» השיב המלך «אך ספרה נא לי איך נעשתה התועבה הגדולה הזאת».

«הלא ידעת אדוני ומלכי את שרירות לב אנשי חיל רומא ומשובת דרכם, וידעת גם ידעת כי אבי הקיסר עצר בם בעז משפט ולא שלח רסנו מעל פניהם. אי לזאת חרה אפם באבי, וימליכו איש אחד בן בלי שם איש אחד משרי הצבא ושמו פהאקאס, הלבישוהו ארגמן וילכו אחריו אל קאנסטאנטינאפאל, והמון העם בעיר הזאת גם לבבם לא היה שלם עם אבי, עקב אשר מנע מהם חמדת תענוגותיהם מאשר חסה עינו על אוצרות המלוכה, ויהי בראותם כי אנשי החיל המליכו איש אחר ששו לקראתו ויקומו על מלכם הישר והצדיק בהיותו מתהלך יחף ברחובות העיר לעת עבודתו את אלהיו ויחרפוהו ויקללוהו, וינס אבי ואשתו הגבירה ותשעה ילדיו אל כאלצעדאן, ואחי הגדול טהעאדיוס המולך ברומא אץ לבוא אליך אדוני ומלכי לבקש עזרך, אך בדרך הדביקוהו חרשי משחית וירצחוהו, והעריץ פהאקאס שלח אנשיו ויתפשו את אבי בכאלצעדאן וימיתוהו אחרי אשר שחטו את ילדיו לעיניו, גם באמי ובאחיותי עשה שפטים נוראים, ואמלט אך אנכי לבדי, ומאז המית פאהקאס את כל זרע המלוכה השיב צור חרבו על אוהבי אבי אשר היו באמונה עמו, התעולל והתגולל עליהם לעשות בהם נקמות רצח באכזריות נוראה מאד. נהרי נחלי דמי נקיים ישטופו ויעבורו בכל גלילות ארצנו, אנשי החיל אשר היו בעוזריך מתבוססים בדמיהם קצוצי ראשיהם וידיהם, וגם קבורה אין להם. אדוני ומלכי! מחרב אויב ומתנקם נמלטתי. ממבקשי נפשי לספותה נצלתי, והנני נופל לפניך על פני לבקש: הושיעה אדוני כי לך יאתה, נקום נקמת אבי, אמי, ובניו, פקוד על העריץ הבליעל הזה עון מרדו ורצחו והשיבה את עבדך אל נחלת אבותי».

וככלות הנער לדבר שב ויפול אפים ארצה. וישא קולו ויבך. המלך הרים את הנער ויחבקהו וינשקהו, ויאמר: הרגע ידידי אנכי מגן לך ומשמרת אתה עמדי, אויביך אויבי המה, הנני לנקום נקמת אוהבי, אבי, מגני, ומושיעי, נקמת הישר במלכים, רגלי תמחץ בדם המורדים והפושעים ולא אשיב חרבי אל תערה עד אשיבך אל נחלת אביך ואושיבך על כסאו.

ויצו המלך לתת אל בן הקיסר ארמון אחד מארמנותיו, להלבישו בגדי חמודות, אף כסף וזהב נתן לו ועבדים לעמוד לפניו ולשרתו כמשפט המלכים. ואת הציר אשר שלח פהאקאס לבשר את כוסדראי כי עלה על כסא המלוכה נתן במאסר.

אחרי הדברים האלה קרא המלך לכל נסיכיו ושריו וגם חנינאי ראש הגולה ובנו הונא באו בתוך הקרואים, המלך העמיד את בן הקיסר הנמלט אליו, לפני קרואי המועד ויספר להם את אשר עשה פהאקאס המורד לאביו ולכל זרע המלוכה.

מלחמת נקם במורדים! קראו כל אנשי האספה פה אחד, מלחמה ברוצחים ומורדים!.

נועצו נוסדו יחד ויגמרו אמר להגיח בארם נהרים (מיסופאטמיא) ולהשיב את מערדן, דארא, ארמידא, עדעססא, המבצרים אשר נתן כוסדראי אל מאוריטיוס הקיסר במתנת תודה על אשר היה בעזרו, ולהבקיע אל ארץ ישראל ולשים את פניהם אל לב הממשלה אל קאנסטאנטינאפאל.

3) לירושלים.

ככה נועצו ונוסדו יחד, והמלך צוה את השרים והנציבים להצביא את הצבא ולאסוף חיל לעבודת המלחמה, וטרם יצאו מאת המלך פנה אל חנינאי ראש הגולה ויאמר לו: חנינאי הלא בן מלכים אתה, אבותיך הלא היו מושלים בארץ ישראל לפנים.

«כן דברת מלכי ואדוני» ענה ראש הגולה «עבדך נין לדוד מלך ישראל».

«אי לזאת» ענה המלך אם יצלח חפצנו בידנו ועלה נעלה לארץ ישראל וכבשנוה או אז תהיה אתה או הונא בנך, למושל על ארץ אבותיך. ועתה ראה גם ראה כי אחיך בני עמך ירבו לבוא לעבוד עבודת המלחמה הזאת והיתה ידם עם חיל צבאותי, ואנכי אחת דברתי ולא אשנה כי אשימך או את בנך הונא לנציב ונגיד על ארץ ישראל, ואליכם ינהרו אחיכם בני עמכם מכל מקומות פזוריהם, ישבו בארץ ויבנו בית מקדש לה' אלהיכם.

«מי יתן והיה! אדוני ומלכי» ענה חנינאי. אנכי כבר זקנתי ושבתי ולא אוכל לצאת ולבוא במלחמה, אך הונא בני איש צעיר לימים וגבור חיל

הונא ילך אחריך בראש צבא וחיל מאחינו בני בריתנו ונלחמו מלחמותיך.

«אמן כן יהי רצון מלפני אבינו שבשמים»! ענה הונא ורוח גבורה הריהו, «לא בעשרים אלף איש כי אם בשלשים אלף איש חיל מבני עמי אלך לרגליך אדוני וכאריות יטרפו באויבי אדוני המלך, וה׳ אלהי אבותינו יאר פניו אליך, ירד לפניך גוים, ומלכים יתכחשו לך. והוא יצא לפנינו ונלחם מלחמתנו».

תשואות עורכי קרב ורגשות מצביאי צבא נשמע בכל ארצות ממלכת פרס הגדולה מקצה, האחשדרפנים והפחות פקדו אנשי חיליהם, ומקצוי הארץ הובילו צבאותיהם אל מקום המועדה, גם רצי ראש הגולה חנינאי יצאו דחופים להשמיע את היהודים להתאסף אל מחוזא לעלות למלחמה, והקול קורא: על ירושלים נעלה, מלכנו כוסדראי ילך לפנינו להשיב לנו נחלת אבותינו. בשורת הישועה הזאת הריחה ברוח גבורה את כל היהודים בפרס, כל איש גבור חיל, וכל עלם בחור עזבו בשמחה איש איש את ביתו, את אשתו את בניו, ואת אבותיו, והמונים המונים נהרו אל הונא, לצאת עמו ולדגול בשם ה׳ לרשת ארץ אבותיהם, ויעל מספר אנשי חיל היהודים לשלשים אלף איש כאשר הבטיח הונא את המלך. יום המועד למסע המחנות בא, והונא ברך את רעיתו תמתו בטרם ילך וינחמה וידבר על לבה «מנעי עיניך מדמעה ילתא אהובתי, עוד מעט וקראתי לך ובוא תבוא בקרית מלך רב, עוד מעט ולך תאתה המלוכה בירושלים עיר הקדש והבן אשר יולד לך יירש כסא דוד אבי».

בבקעת מחוזא התפללו שלשים אלף איש ישראל תפלת המנחה וככלותם תפלתם קמו ויצאו לבוא אל צבאות המלך:

צבאות כוסדראי הלכו הלוך ונצוח. בסוריא עמד שר צבא הרומאים נארזעס איש גבור חיל נודע למהתה, שר הצבא הזה יצא לפנים בצבאות הקיסר מאוריטיוס לעזור לכוסדראי להשיבו לאיתן מלכותו, ולזאת איפוא לא האמין פהאקאס הבוגד בשר צבאו זה, במלחמתו עתה את כוסדראי, ויתנכל לו ויקרא לו לבוא אל קאנסטאנטינאפאל, ובבואו צוה פהאקאס וישרפוהו באש לעיני כל העם, ומאז סר צל שר הצבא הגדול הזה מעל צבאות רומא אשר היו נחתים בסוריא לא מצאו און לעמוד לפני חיל כוסדראי, שערי המבצרים מערדין, דארא, ארמידא, עדעססא נפתחו לפניהם, את הנהר פרת עברו, ואת היעראפאלים, חאלציס, וארעא לקחו בזרוע נטויה. וילכו הלוך ונצוח עד בואם אנטיוכיאה. שובע שמחות היה הונא כי צוהו המלך להגיח על אנטיוכיא העיר הגדולה אשר הצרה והציקה ליהודים ימים רבים. היהודים עדרו מערכה עליה ובקול קורא: מפלת אנטיוכיא היא תקומת ירושלים, הרעישו וקרקרו את חומותיה, וימינם

הורתם נפלאות «היהודים לכדו לי את אנטיוכיא, אמר כוסדראי אל הונא, ישמח לבך הונא עוד מעט והיית מלך בירושלים».

כשטף מים כבירים שטפו צבאות פרס ועברו, באין מעצור ומונע, קסריא ודמשק נלכדו. לא עברו ימים אחדים והפרסים הבקיעו בארץ הגליל.

הנשיא הונא והיהודים אנשי צבאו היו הראשונים אשר הציגו כף רגליהם על הארץ הזאת, הונא נפל על פניו ארצה וינשק עפרה, קרע את בגדיו, ויזעק מנהמת לבו, כמוהו כן עשו כל אנשי חילו.

והבשורה הטובה הגיעה אל ארץ ישראל — אנשי חיל יהודים הנם קרבים ובאים ובראשם הנשיא הונא בן ראש הגולה להשיב שבות ישראל וכסא דוד להקים. ועל כנפי התקוה עפו מכל עבר ופנה, כל בחורי ישראל וכל גבר בעם, מטבריא, נצרת, ומהרי הגליל לקראת צבאות הונא, לארוח לחברתם לעמוד על ימינם ולהלחם יחד מלחמת ה׳.

והעיר ירושלים לא יכלה לעמוד מפני הפרסים. כלי משחתם ומחי קבלם נתנו בחומותיה, ובפרצים עלו צבאות פרס בתרועת מלחמה ובתשואת נצחון. גדודי פרס והשטיצים הפראים אשר היו בעוזריהם התנפלו על העיר להרוג יושביה להרוס בתי תפלותיה, לשלול שלל ולבוז בז. וגדודי היהודים פנו ויעלו אל הר הבית, להשתחות לנפול אפים ארצה, ולהתפלל על יד הכותל המערבי שארית פליטת המקדש, לחונן אבניה ולהשקות אדמתה בדמעותיהם.

בימים האלה בא הקץ לפהאקאס העריץ, וכגמול ידיו נעשה לו, באכזריות חימה הוציא להורג רבים וכן שלמים מנכבדי העם חדשים לבקרים אשר לא האמין בם, וגם בחתנו קריספוס נתן תהלה ויאמר להמיתו. ויפן קריספוס אל הערקליוס בן הנציב באפריקא ויסיתו להרים יד בפהאקאס, והעראקליוס שמע לעצתו ויבוא בצי אדיר אל איי הים לעלות על פהאקאס בקאנסטאנטינאפאל, ורבים מאשר ברחו מן הארץ מחמת פהאקאס חברו אליו, וקריספוס ידע לרמות את פהאקאס ולהוליכו תועה על דבר אניות העראקליוס הבאות עד הגיעו אל חוף קאנסטאנטינאפאל, אז תפסו את פהאקאס בארמונו וברזל באה בנפשו הביאוהו אל אניות העראקליוס בבוז וחרפה וימיתוהו שם בענוים קשים ומרים. והעראקליוס תפש את המלוכה, וכאשר לא האמין בקריספוס עוכר חותנו הסירהו מגביר ויתנהו בבית החפשית.

השנוים האלה אשר קרו ויאתיו בקאנסטאנטינאפאל לא הגיע למשמע אזן כוסדראי ועל כן לא חדל לעשות דרכו דרך נצחונותיו, אחרי כבש את ארץ ישראל שם פניו למצרים וילכוד את פלוסים ואת אלכסנדריא, ומשם פנה אל ארצות אסיא להביאם אל תחת משמעתו; מלקוח רב ושלל גדול עשה המלך במסעו זה, שנים עשר אלפים פרדים ושמונת אלפים גמלים נשאו

את שלל כל העמים אל פרס, ובתבואות שלל זה בנה לו אחרי כן הרחק מנציבין שתים עשרה פרסה עיר חדשה אשר קרא בשם דעשטאגערד ויהי בה אבן פנה למבנה היכל נפלא עד מאד.

עודו בדרך והשמועה הגיעה אל כוסדראי כי פקדו על פהאקאם עונו ותחתיו מלך הערקליוס אשר לא היה בסוד פהאקאם ולא עשה רעה למאוריטיוס אוהבו, וחמת כוסדראי שככה, ויאמר לשבת מריב. והערקליוס בחר לו אנשים משארית פליטת אוהבי מאוריטיוס וישלחם אל כוסדראי לחקור ולדרוש מי הוא הנער הבא אל כוסדראי כפליט ושריד מבני מאוריטיוס, האם אמת ונכון הדבר? כי כל תושבי העיר כאלצעדאן העידו כי כל בני מאורידיטיוס נפלו בחרב המרצח לא נמלט מהם איש.

השלוחים באו אל כוסדראי ויראו את הפליט ויכירוהו כי עבד מאוריטיוס הוא, אשר שלחו לחפשי, ולא בנו, הרמאי הומת כמשפט, וכוסדראי הניח מצב בערים אשר לכד וישב לביתו.

והונא אשר מלחמות המלך נלחם תמיד באמונה בשמעו כי המלחמה שבתה, בא אל המלך להזכירו, את אשר הבטיחו, להשב שבות יהודה בארצו.

«מה לך איש יהודי» גער בו המלך «האם לשאת ראש במלכך אתה אומר? ידעתי את זדון לבבך וגבה רוחך, כמעט אצוך לנציב הארץ וכרת ברית את קיסר רומא ומלוך תמלוך.

אדוני ומלכי! ענה הונא בשברון רוח, «הלא עבדתיך נאמנה עד היום, ועבדיך אנשי חילי הלא בלב שלם נלחמו בעדך זה כעשרים מלחמות.

«אנשי חילך» קרא המלך בחמה, הוי בוגד! ולא אנשי הם הלא ככל בני פרס היהודים עבדי המה, ידעתי כי נשאך לבבך להיות מלך ישראל כי חטר מגזע דוד אתה. ואתה ראה חלילה לך מדבר עוד דבר אחד בזה אם הנך חפץ בחיים.

ולא יסף הונא לדבר עוד, ויצא סר וזעף מאת המלך.

4) המרידה

בעצם היום הזה אסף הנשיא הונא את נדודי צבאו וידבר אליהם לאמר: אחי ואהובי אנשי מלחמתי הלא ידעתם למה זה יצאנו לרגלי כוסדראי המלך לעזור לו במלחמתו את ממשלת רומא? הלא שמעתם קול הקורא "לירושלים" ובגללו עזב איש איש את אשתו ובניו את אביו ואת אמו; הבטח הבטיח לנו המלך ללכוד לנו את ארץ ישראל לכונן כסא לבית דוד בארץ אבותינו ולבנות בירושלים בית לשם ה' אלהינו. בשם התקוה הזאת יצאנו לקראת המערכה, עשרים מלחמות נלחמנו בעדו ויכולנו, בגללה נשפכו דמינו על שדה המערכה, בארם נהרים, בארץ ישראל, במצרים

וסוריא, למענה חרפנו נפשנו למות בשמחה, וה' אלהי המלחמה דבר עמים תחתינו ולאומים תחת רגל כוסדראי, והמלך הזה לא כן ידמה ובגאון לבבו אמר כסנחריב מלך אשור לפנים: בכח ידי עשיתי ובחכמתי כי נבונותי ואסיר גבולות עמים ועתודותיהם שושתי ואוריד כביר יושבים ותמצא כקן ידי לחיל העמים וכאסוף ביצים עזובות כל הארץ אני אספתי ולא היה נודד בנף פוצה פה ומצפצף, ובגדל לבבו ובתפארת רום עיניו, יחלל כוסדראי מוצא שפתיו והבטחתו ישאיר מעל, היום הודיע כי בלה דבר המלחמה וארצנו לא יתן לנו, אוי ואבוי כי בטחנו במלך הבוגד הזה, כי היינו אך בלי חפץ בידו לבצע את מזימותיו ולשוא נשפכו כמים דמי אחינו.

ובדבר הונא את הדברים האלה קרע את בגדיו וישא קולו ויבך, גם כל אנשי המלחמה היהודים קרעו גם המה את בגדיהם ויבכו עמו בכי תמרורים, ואיש גבור אחד יצא מתוך המערכה ויאמר: איה גבורתך ואמץ רוחך הונא נשיאנו האם אינך חטר מגזע בן ישי אשר הרג את גלית הפלשתי, האם אינך נין למר זוטרא אשר הפליא להלחם את מלך פרס? עוד עמנו ששה ועשרים אלף איש נצבים לפניך היום וכלנו עומדים הכן להלחם בעדך, בעד ירושלים עיר הקדש, ובעד ה' אלהי ישראל, הננו ועלינו לדבר את כוסדראי בשער ולאכוף את הבוגד הזה לתת לנו את ארץ אבותינו.

הבה נקומה ונתחזקה! קראו אלפי אלפים איש בקול אחד כן יהי ויקום! ואיש נכבד אחד ושמו בנימין והוא ראש הגדוד הבא מארץ ישראל לארוח לחברת היהודים הפרסים יצא מאת המערכה ויגש אל הונא ויאמר: שא נא אדוני ואדברה נא דבר באזניך ובאזני כל אחי אנשי המלחמה. אבותינו ספרו לנו כי בימים מקדם אמר יוליאן קיסר רומא הנקרא בפי הנוצרים בשם הכנוי «הבוגד» (אפאסטאט) להשיב שבות ישראל ולבנות את בית המקדש, אור תקות ישועה האיר את עיני בני ישראל ורוח נכון חדש בקרבם. אך עוד לא הגיעה עת הישועה, והקץ לעמל ישראל עוד לא בא, על כן לא הצליח חפצם בידם. הרדת אימה נפלה על כל היהודים עצב ותוגה שברו את לבבם ויבחרו מות מחיים. אך החכם רבי יהושע נחם אותם וידבר על לבם ויפתח במשל פיו ויאמר: הארי טרף טרפו ויגרם עצמותיו ויתקע לו עצם בגרונו ויחלה ויאנש מאד, ויצו הארי ויעבירו קול לאמר מי מכל חי אשר יבוא ויוציא את העצם מגרוני אשא לו משאת ושכר גדול, השלך שמע את הקול ויבוא וישם את חרטומו הארוך בגרון הארי ויוציא את העצם ויחי הארי, והשלך בא לבקש שכרו מאת מלך החיות, ויען הארי ויאמר, אי סכל הן תקעת ראשך במלתעותי ובשלום יצאת בלי פגע, הנקל לך כי היתה נפשך לך לשלל ועוד תבקש

לך שכר. אחי ואהובי המשל אשר נשא רבי יהושע בימים ההם טוב ויפה גם היום לעינינו אם בגד בנו המלך והפר את בריתו בא האות כי עוד לא באה העת להגנה. ואלהי ישראל אשר לו נצפנו עתים, עוד לא נעתר לנו להשיב שבותנו, ועלינו לשוב בשלום איש לאהלו ולהלל את ה' כי לא נתננו טרף לשני אריות, שימו נא לב האם נעצור כח לעמוד כנגד חיל כוסדראי העצום והרב ממנו על אחת עשרה? למה נהיה מרמס לרגלי שנהביו, ומאכל להרב אביריו!. —

«אך איכה נוכל וראינו כי רימנו המלך ולא נגמול עליו תרמיתו? קרא הונא, גם החשמונאים נלחום נלחמו כנגד חיל רב ועצום מהם וה' היה בעזרתם».

«החשמונאים» ענה בנימין נלחמו בעד האמונה באלהי אמן, אך למה זה נלחם אנחנו ומי יאכוף עלינו היום לשוב אחור מאחרי אלהינו, החשמונאים היו מחויבים חובה גדולה להשליך נפשם מנגד, ואנחנו למה זה נלחום, אנחנו באים להרף נפשנו, וה' לא רצה».

אך דברי בנימין עלו בתהו ויאבדו, כל אנשי המלחמה הניפו חרבותיהם ויפוזו זרועותיהם ויקראו: יעבור עלינו מה לא נסור מזה עד אשר ננצח או נמות, ירושלים או מות!

והשמועה הגיעה עד כוסדראי לאמר: מרד בך הונא! והנהו יוצא לקראתך, ויצו כוסדראי ויפקידו את אנשי הצבא ויערכו לקראת היהודים ותפרוץ המלחמה, בני יהודה נלחמו כאריות והראו נפלאות, אך לא עצרו כח לעמוד כנגד צבאות המלך הרבים והעצומים ועד מהרה כתרו אותם מסביב עד לאין מפלט. וידע ישראל כי עת פקודתם באה.

ובעוד אנשי חיל המלך חוצבים ביהודים צוה המלך ויהדלו, ואחד משרי צבאיו רופטוס בא אל היהודים בשם המלך ויאמר: נכמרו רחמי המלך עליכם היהודים אשר הדיחכם הונא כי זכר את עשרים המלחמות אשר נלחמתם בעדו והנהו נותן לכם רחמים ושלהכם לנפשכם אך אם תמסרו את הונא המורד בידי.

«השמעתם אחי את דבר המלך»? קרא הונא אסרוני ומסרוני בידו ומלטו נפשכם.

חרדה אחזה את כל גבורי החיל היהודים, שחו לארץ ראשם ועשתונותיהם נבהלו, זכרון נשיהם ובניהם זכרון אבותיהם והוריהם המחכים אל שובם בכליון עינים עלה לפניהם, ונפשם יצאה בזכרונם. החיים והמות נתונים לפניהם ולא ידעו במה יבחרו.

דממה נוראה השתרעה על פני כל המחנה לשונם דבקה אל חכם ואין פוצה פה.

אז יצא בנימין שר הגדוד לבני ארץ ישראל מן המחנה ויאמר:

הלא תדעו כי אנכי הניאותי בכם מנשוא יד במלך, אולם כעת אני אומר לכם חלילה לנו למעול מעל בשר צבאותינו, חלילה! אך מות נמות עם בן דוד יחד.

«חלילה לנו למעול מעל» קראו כלם: טוב לנו מות מחיים.

«אך דעו נא» קרא רוסטום כי לא אתם לבדכם תמותו פה תחתיכם, כי גם את אבותיכם נשיכם וצאצאיכם בארץ מגורכם יפקוד המלך בחרבו הקשה כן דבר המלך ונשבע באלהיו אחרימון ואורמוצד.

כשמוע היהודים את הדברים האלה צעקו צעקה גדולה ומרה, אך לא מצא איש את לבבו, לשלוח יד בהונא למסרו ביד המלך.

והונא קם ויגש אל רוסטום ויאמר: «הגד נא מה חפץ אדוניך המלך, האם פקד עליך להביאני חיים אליו או רק אל מותי ישא נפשו, ומיתתי יקח רצון לכפר עון העם הזה?» «המלך פקד עלי להביאך אליו חי או מת» ענה רוסטום.

«אם כן אפוא» ענה הונא הגד נא אל מלכך כי דמי בראשו, וכאשר בגד בישרי לב אמוני רוח, כן יבגדו בו, מות חטאים ימות וקללת הונא תרבץ עליו ואכלה אותו ואת ביתו, ואתם אחי אהובי יהי ה׳ עמכם. אמור אמרתי להקים סוכת דוד הנופלת, אך ה׳ אלהי ישראל לא רצה פעלי, ברכו בשמי את אבי הזקן חנינאי הנשיא ונחמוהו, ברכו את אמי הזקנה, אחי ואחיותי, ברכו בשמי את ילתא רעיתי ודברו על לבה. אהה הבן אשר יולד לה לא ידע את אביו, בידך ה׳ אפקיד רוחי שא נא לעון עבדך כי הנני שולח יד בנפשי, כי למען הצל את עמי ממות הנני עושה זאת. שמע ישראל ה׳ אלהינו ה׳ אחד!

ובקראו את הקריאה הזאת תקע הרבו בלבבו ויפול מת תחתיו.

צעקה גדולה ומרה הקיפה את כל המחנה, אוי ואבוי שר צבאנו מת! נפלה עטרת ראשנו! הונא נשיאנו החסיד הנדיב והגבור, רוח אפינו משיח ה׳ אשר אמרנו בצלו נחסה ונתלונן!

5.) הכלה אתה עושה לבית דוד?

בשמחה רבה שמעו בני בית הנשיא ראש הגולה במחוזא ר׳ חנינאי את כל בשורת הנצחון ודבר גבורות אשר עשו צבאות מלכם כוסדראי. עבדי המלך אשר הביאו את המלקוח ואת השלל הגדול מאת המלחמה אל הבירה החדשה דיסתאגערד ספרו נפלאות באזניהם ותגל נפשם. והשמועה הגיעה כי המלך שב מדרכו ובא דיסתאגערדה. ודבר שלח אל ראש הגולה לבא הוא וכל בני ביתו אנשים נשים וטף אל היכלו כבוד לחדות בשמחה את פניו ולחג עמו יחד חג נצחונותיו, כל בני בית הנשיא קמו ויחדו בשמחה

לראות באור פני מלכם רצון. אך ילתא אשת הונא לבדה לא הלכה עמם כי צירי לידה אחזוה. במרכבת כבוד לתפארה ישב ראש הגולה ר' חנינאי הזקן לבדו וחמשים איש רצים לפניו קוראים בקול: פנו מקום פנו מקום לנשיא בית יהודה. ושנים עשר איש רוכבי סוסים ומחצצרים בחצוצרות וכל בני ביתו כולם במרכבות יקרות נוסעים ובאים לרגלו.

המלך כוסדראי ישב על כסאו הגדול מאק־ריש על כר נרחב לפני ארמונו בבוא חנינאי ראש הגולה וכל בני ביתו, חנינאי מהר ויגש אל המלך ויפול על פניו ארצה וישתחו ויקם ויאמר: ברוך אתה בבואך אדונינו המלך, אשריך כי הפלאת לעשות חיל והכרעת אויביך.

»כן דברת חנינאי« ענה המלך הכרע הכרעתי את אויבי, ובנך הונא יהיה מלך בירושלים.

»ברוך תהיה לה', ארוני ומלכי« ענה חנינאי »עתה ישוב ויפרח בית דוד, ברוך תהיה לה' כי שמרת את הבטחתך, ובגלל הדבר הזה היה אלהי דוד אבי בעזרך.

»בגלל זאת? לא כן חנינאי, אורמוצד אלהי הפרסיים הטה אלי חסד, האם כל בני ביתך נאספו ובאו עמך פה, חנינאי?«

»כל בני ביתי נצבים עמי פה לפני כסאך כבוד אך אשת בני הונא לבדה לא יכלה ללכת עמנו.

»הגידו נא לי האם באמת הנכם מבני דוד מלך ישראל?

— צאצאי דוד אנחנו כלנו אדונינו המלך.

»האם בלב שלם ובנפש אמונה אתם מאמינים ומיחלים כי עוד יכון ויוקם כסא דוד?

— הננו מאמינים ויודעים אדונינו מלכנו! כי יש יום לתקומת בית דוד, כי כן הבטיחנו אלהינו על ידי עבדיו הנביאים.

»אי לזאת אובידה את האמונה והתקוה הזאת ואשרשה מארץ החיים, כי כל עוד אל גואלם ומשיחם ישאו היהודים נפשם לא תהיה רוחם נאמנה עמי ולא יעבדוני באמת. כלה אעשה לצאצאי בית דוד ונכרתה התקוה הנואלה הזאת מלב היהודים. ועתה דע חנינאי כי הונא בנך כבר מת מות נבל ובוגד, ואתה וביתך תכרעו לטבח כלכם ביום הזה. חרדה אחזה את חנינאי פלצות בעתתהו ויפול על פניו ויקרא: אהה ה' אלהים הכלה אתה עושה לבית דוד? עוד דבריו בפיו והרב שר הטבחים מחצה וחלפה רקתו ושומרי ראש המלך קמו ויהרגו את כל בית חנינאי מאה איש, אז שלח המלך את עבדיו למחוזא להמית את ילתא אשת הונא אשר לא באה בתוך הבאים. — זה פרי חג הנצחון אשר עשה כוסדראי, ויאמר בלבבו האח על תקות ישראל כי גברתה אבדה — אך לא ינום ולא יישן שומר ישראל.

בעצם היום אשר מת הונא, מהר בנימין וישם פניו אל פרס לבוא אל חנינאי להזהירו ולהודיעו כי יצא הקצף מאת המלך. לילה כיום היה לו בחשיכה כאורה לעשות דרכו בלי חשך, אך אחר המועד ובא אל מחוזא בעצם היום אשר הלך חנינאי וביתו לקדם את פני המלך, ותקותו להציל את חנינאי נוחלה אברה. אך עוד נשארה ילתא, וימהר ויבוא לפניה ויאמר «הכבודה בנשים אנכי בנימין איש טבריא רע אישך הונא, חזקי והתעודדי כי מגור כסביב והייך תלואים לך מנגד».

«אל תשאלי את פי מה זאת חושי ואל תעמודי והמלטי על נפשך אל אביך לסורא».

וכמו צלחה על ילתא רוח ה׳ התחזקה ותתאפק ולא שאלה את פי המדבר אליה אך מהרה ותצו לרתום המרכבה ותסע היא ובנימין ואחת משפחותיה הנאמנות עמה אל סורא. למראה עיניו נבהל רבינו כפנאי ואימות מות נפלו עליו בראותו את ילתא לפניו, ובנימין פנה אליו ויאמר לו בלאט: סכנת מות מרחפת על בתך ועל הילד אשר במעיה חושה אל תתמהמה רגע, ושימה את בתך במקום סתר ונעלמו עקבותיה».

גם רבינו כפנאי האמין לדברי האיש המדבר אליו מבלי שאלה והקירה וישלח את בתו מתחפשת בלוי סחבות אל אחד הכפרים אל בית איש עני ונאמן רוח להתחבא שמה. ובנימין מהר וישב אל ארצו ואל עירו חרש ביום הגיעה השמועה אליו כי המית המלך את הנשיא ואת ביתו.

כוסדראי רגז תחתיו בשמעו כי נמלטה ילתא אלמנת הונא וישלח את עבדיו אל סורא לבקשה ולהמיתה. וכאשר לא נמצאה ילתא גם בסורא נתנו את הגאון אביה בבור ויענוהו וייסרהו מוסר אכזרי למען הצל מפיו דבר על אודות בתו איפוא נחבאה, אך הגאון נתן גוו למכים ולחייו למורטים, שהה לעפר נפשו, ויצוריו כצל כלם, ואמץ רוחו לא עזבו ולא נתן תודה.

וכוסדראי הגג חגי נצחונותיו בששון ושמחה, נתן את לבו כלב האדיר במלכים באמרו כי הפליא לעשות מכרש, מאחשורוש, מדריוש ומכל מלכי פרס, כל מיטיבי שיר שרו כבודו, כל סופרי דברי הימים ספרו נפלאותיו, מדי יום ביום עלה עליז גאוה על כסאו הנפלא כלו זהב טהור ואבני יקרות, התהלך בארמוני תפארתו מלאי כל שלל סגולות העמים אשר כבש, והתענג על חמדת מרבית נשיו ופלגשיו, נפשו מלאה שבע שמחות, עז וחדוה לפניו, עליון הוא למלכי ארץ, אין ברוזנים משלו.

ויהי היום והמלך הקיץ משנתו וירא והנה פצע במצחו ודם נוזל ממנו, הרדה אחזה כל בני ביתו והרופאים מהרו לחבוש פצעו, אך מה זה היה לו ויד מי פגעה בו? כל בני בית המלך האמינו כי בהתהפכו על משכבו בלילה נקף ראשו בארוכות אפריונו, אבל המלך ידע כי לא כן הדבר. חלום נורא הלם

המלך בלילה ההוא, ותמונת איש עלה לפניו ויך בקרדומו על מצחו, אך החלום כולו נשכח מזכרונו ולא ידע מה דברו, כנבוכדנאצר לפנים קרא כוסדראי גם היום את הרטומיו ומגיו להגיד לו את החלום ופתרונו, וגם המה ענו לו כאשר ענו חרטומי נבוכדנאצר: ספר לנו חלומך ונגד לך פתרונו. כוסדראי לא הבהיל את חרטומיו ולא הפחיד עצמותיהם כאשר עשה נבוכדנאצר, אך רוחו חובלה ונפשו אבלה עליו, ככבד אבן ונטל החול הכבידו ראשו עליו, בהלך נפשו נראה לו חזיונות חלומו ועד ארגיעה שבו עלו בתהו, ככה התפעמה רוחו בקרבו, ומרירות נפשו אחזתהו פלצות וחייו לשאול הגיעו.

דבר החלום הזה הגיע גם אל הבור אשר הגאון רבינו כפנאי היה אסור שם וכפנאי בקש לבוא לפני המלך: „הובילוני אל כוסדראי אמר רבינו כפנאי, ואנכי אגיד לו חלומו, וארפאהו מחליו. ויוגד למלך ויצו להביא את רבינו כפנאי לפניו, אנשי פקודות הכלא רצו להפשיט ממנו את בגדיו המגואלים מדמי המכות אשר הכוהו ולהלבישו בגדים אחרים, אך כפנאי לא שמע להם ויאמר: בבגדי אלה הביאוני אל המלך עיניו תראינה את אשר עשה לי ולגואלי ושארי, וינחם. או אז יש לו תקוה כי תעלה ארוכה לו וירפא מיגונו.

6) החלום ושברו

רבינו כפנאי הובא אל המלך והמלך גער בו ויאמר: איך מלאך לבך איש יהודי לבוא לפני בבגדים כאלה המתועבים והמגואלים בדם?

«ומי תעב וגאל את בגדי בדם אם לא אתה מלך אכזר? ענה כפנאי.

««איך תרהיב עז בנפשך, בזוי אדם! לדבר עתק עמדי ואני מלך כל מלכי ארץ חולש על גוים? דבר יצא מפי ולא נודע מקומך».

«המיתני אם תרצה כי מה מני יהלך, מה הפצי בחיים אשר המרתה לי במרורות מות? הרגני נא הרוג, אך חלומך לא תדע עוד».

«ואתה ידעתו? איך תאמר לדעת את החלום אשר עיני ראו ולא אך גם החרטומים והמגים לא באו עד תכונתו?

«בליל ראש החדש העבר הראני ה׳ אותך בחלומי, אדוני המלך —

«כן דברת» בליל ראש החדש חלמתי חלומי, ואתה ראיתני? ומה עשיתי אז?

«הלכת לשוח על שפת נהר פרת בבקעה יפה וחמודה נעימה ופוריה».

««האמנם עתה תופע נהרה בקרבי, ואור בקר יאיר לי, אתה הזכרתני ונזכרתי».

««בחלומי והנני בהיכלי הקיץ אשר על יד פרת, בחלומי כמו קמתי ממשכבי ואלך לשוח לאור הבקר לקדם פני השמש. עתה נזכרתי אל נכון

בית

כי בהתהלכי התענגתי על חמדת הבקעה הנפלאה, שתיתי לרויה את בשמי הציצים הפרחים הרכים והנעימים אשר כמו נעורו משנתם אך החלו להרים ראש לקראת קווי השמש הראשונים, ולנגה נגדם הבריקו בשלל צבעים, ומבין עפאים נתנו קול כל צפור כנף לקדם את פני השמש ברנה. ורגשי שמחת גאון התעוררו בי, ואמר בלבבי, מה יפיפית תבל ומה נעמת ומה שפר גורלי להיות אדוניה ומלכה, הן לי תבל ומלואה. ומה מצאני עוד ומה הגיע אלי? — הלא נמלט מזכרוני, הגד אתה כפנאי מה ראית בי עוד?

«בהתהלכך כה וכה הגעת עד שערי גנת ביתן יפה ונחמדה להפליא.

««כן דברת הגעתי עד שערי הגנה, ודלתותיהם זהב, ושומר הגן נגש ויפתחם לפני, נעימות נפלאתי על הדר תפארת גן העדן הזה מלא טוב כל עצי חמד, התאנה חנטה פגיה, התמר נשאה פריה, הגפן הבשילה אשכלותיה. גם ברוש תדהר ותאשור יחד נטשו שלוחותיהן וערוגות השושנים והחבצלות התנוססו ביפי יקרן ותזולנה בשמיהן. למראה כל התפארת הזאת עמדתי משתאה ומחריש כי לא ראיתי כמוהו ליופי וליקר. ואפן אל העבד שומר הגן ואשאלהו למי הבסתן (גינת ביתן) הזה? העבד ענני ויקוב לי שם בעל הבסתן שם לא ידעתי אבנה — ומה קרה לי עוד כפנאי.

«אז חרה אפך אדוני ותקרא לאמר: מי זה ירהיב עז בנפשו לעשות לו בארץ ממלכתי גן חמד אין בפרדסי משלו. ובחמתך, רוח רעה בעתתך, אהזת גרזן ותחל לכרות ולאבד את כל עצי החמד. חמסת כל עץ נושא פרי, כל ארזי אל גדעת השלכת לארץ, קטפת כל שוכה נחמדה, כל ציץ ופרח רמסת ולא חמלת, וגינת הביתן נהפכה לשמה, בעברתך כי קשתה. וכמעט כלית מלאכת קצפך, ולא נשאר בגנה כי אם יונק קטן אשר כמעט עלה מן הארץ, ראיתי ותפן גם אליו באפך ותאמר לבלעהו».

««והנה . . . והנה איש זקן גבה קומה נשוא פנים עומד למולי ומראהו כמראה איש אלהים. וירעם עלי בקול אדיר וחזק ויקרא: הוי משוגע ופתי! ובגרזן אשר היה בידו הכה על מצחי בכח גדול עד שפך דם. ואחרד ואפול אפים ארצה לפניו ואתן קולי בבכי ובתחנונים, כי יחוס ויחמול עלי, ואומר מה עשיתי לך אדוני כי תאמר להרגני? והזקן הנכבד והנורא הזה ענני: הלא ידעת מה עשית לי? הלא את גנת ביתני החרבת, את כל עצי חמדתי כרת, את שושני ופרחי רמסת, כל יקר סגולותי השימות, ועודך שואל מה עשית? בן מות אתה! איש צר ואויב דמך בראשך, ואנכי לא חדלתי לבכות ולהתחנן ולבקש על חיי והבטחתי לתת לו מבחר גנותי ופרדסי, תמורת גנו. אך פניו לא הלכו ויאמר: ומה יועילו לי כל פרדסיך, ומה אסכון עלימו, לא בעצי פרדסי עציך, ולא כפרימו פריך, ואת כלו כרת ואבדת בלי חמלה ולולא באתי כי עתה אבדת גם את היונק הרך הזה שארית כל הפליטה. —

„שאני אדוני חוסה וחמולה עלי, עוד לא נגעתי בו לרעה אל תמיתני כיום, ונפשי בהבטחתי כי אשים כל מעיני לשמור את היונק הרך הזה לעבדו ולגדלו עד אשר יהיה לעץ אדיר, והיו יונקותיו מלוא כל הגן הזה» :

ככלות המלך לדבר את כל הדברים, ענה רבינו כפנאי ואמר : נכמרו רחמי הזקן הנכבד עליו ראה דמעותיך ויעתר לך לבלי המיתך ויאמר : חיו תחיה אבל השמר לך פן תשכח את הבטחתך ושלחת ידך ביונק הרך הזה ופן תעלים עינך ממנו ומצאתהו רעה, דמך בראשך !

«כן דברת כפנאי, כן היה וכאשר הקיצותי משנתי חבורת פצע במצחי ודם נוזל ממנו, ידעתי כי הלום נורא ראיתי אך שכחתי מה ראיתי ומה היה המשא, עד אשר באת כפנאי והגדת לי הלומי. ועתה הגידה נא כפנאי האם ידעת גם את שברו ?

«ידעתי» ענה כפנאי.

אי לזאת אל תעלמו ממני.

«הזקן הנכבד והנורא אשר ראית הוא דוד המלך, הוא ולא אחר, כי את פרדסו חמסת, מעץ אדיר עד כל פרח ושושן, כרת אבדת, הלא המה בני בית הנשיא וצאצאיו, את הנשיא חנינאי טבחת ; וגם את בנו וחתני את הונא הצדיק החכם והגבור אבדת ; את כל בני הנשיא בנותיו וכלותיו הוצאת להורג, פני הזקנים לא נשאת, על הטף לא חמלת ולא השארת ביום עברתך שריד ופליט, ואך נצר אחד משרשי אדונינו דוד, הציל ה׳ מידך, הנה הוא עודנו במעי אמו, היא בתי ילתא אשת הונא, הלא הוא היונק הרך אשר אמרת להשחית, לולא הקדימך בעל הגן, דוד המלך, ואמר להרגך בחלומך.

«הנני מאמין בפתרונך כפנאי» אמר כוסדראי «כי כן ידעת להגיד לי את הלומי אל נכון. אי לזאת הנני לעשות את אשר נדרתי בחלומי, אשים עיני לטובה על בתך ועל הילד אשר יולד לה, אם בן תלד בתך ילתא אגדלו ואחנכו, כבני יוצא הלצי, אגדלו אכלכלו באהבה, ואהיה עליו סתרה כאשר נדרתי בחלומי, ועתה מהרה כפנאי החלף בגדיך ולכה נא וראה את שלום בתך, ובשרה כי הנני להשיב לה את כל רכוש חותנה הנשיא, למען תחיה היא ובנה בנעימים.

«כדבריך אעשה אדוני המלך» ענה כפנאי.

«אבל חושה ומהרה לשוב אלי להודיעני שלום בתך. עתה ידעתי כי היי תלואים בחיי בנה».

ורבינו כפנאי יצא מאת פני המלך, רחץ בשרו החליף את בגדיו ויעל במרכבה ללכת אל הכפר הקטן והדל מקום אשר בתו מתחבאת שמה, ובבוא כפנאי אל אהל האיש העני שמה מצאה ילתא מפלט לה, מצא את

הנשיאה שוכבת על מצע עשבים ועלי תמרים שטוחים על הקרקע, והיא לבושה כאחת העניות עצובה וגלמודה, אבל על ידה ילד יפה וטוב אשר ילדה זה כשעות אחדות.

«ברוך ה' אלהי ישראל הטוב והמיטיב שומר הברית והחסד! קרא הגאון בראותו את הבן הנתן לבתו, עוד לא כבה נר דוד ותקות ישראל עוד לא נגוזה עברה».

«גם ברוכה את בתי לה'! אשריך וטוב לך! ימי הרעה והמצוקה חלפו עברו, וימי טובה והצלחה נשקפים לקראתנו, הבן הנולד לך, ילתא! יהיה נשיא בישראל כאבותיו, אשרינו וטוב לנו, כי ילד יולד לנו בן נתן לנו ותהי המשרה על שכמו, כי עמנו אל».

והגאון רבינו כפנאי מהר וישב אל המלך לבשרו את הבשורה הזאת, והמלך אמר: על כן יקרא שם הילד בוסתנאי כי בבאסתן (גנת הביתן) אשר ראיתי בחלומי צץ ופרח.

יום הכנס הנער בבריתו של אברהם אבינו היה יום אורה ושמחה לכל היהודים בפרס, החשך והערפל אשר כסו את הארץ חלף עבר, פני השמים טהרו ואור חדש האיר להם.

7) הָאֵם וּבְנָהּ

ימים אחדים חלפו וילתא שבה לאיתנה, ותמצא און לעזוב את המעון הצר אשר מצאה מקלט בו, ותשב היא ואביה והילד הנתן לה אל ארמון הנשיא במחוזא, שמה שבו נפתחו פצעי לבבה וצרותיה הרחיבו, כי בפנותה כה וכה ותרא כי אין איש מאנשי בית הנשיא, והונא אלוף נעוריה גם הוא איננו, פרץ מקור דמעותיה לבלי חשך ויתכו כמים אנחותיה, בכתה ותילל: איכה הונא חמדת לבבי; איכה הונא איש חמודות גבר חכם בעז; נפש טהורה ונדיבה; איכה צדיק מושל ביראת אלהים, צור עמו ומשגבו; מדוע לא מתי עמך מדוע לא ירדתי עמך קבר; ככה בכתה ותילל ילתא מאין הפוגות, אביה רבינו כפנאי הגאון לא נהמה ולא הרגיעה כי ראה כי גדול כאבה. אך אחרי ימים אחדים נסה לנחמה ולדבר על לבה, ויאמר: אמנם בתי גדול כים שברך מי ירפא לך, נפלה עטרת ראשך ואלוף נעוריך הדגול מרבבה שודד ואיננו, אפס הלא לא תשכח להודות לה' חסדו אשר הפליא עמך ועם בנך, ושם נפשכם בחיים. ואם חייך כאין בעיניך, ראי גם ראי כי בחיי בנך הלא תקות ישראל, הלא ידעת בתי אשר דבר צור ישראל לדוד ואשר הבטיח לביתו כי לא יסוף זכרו, ומזרעו ישבו על כסא ישראל, והנפלאות הגדולות אשר עשה ה' לעינינו למלט נפשך ונפש בנך ממות הלא

הנה תעדנה ותגדנה כי עתידות טובות לנו ולכל ישראל, אי לזאת הרגעי בתי ודומי, ונפשך תברך את ה׳ על שארית הפליטה.

וילתא שמעה לקול אביה ותתאפק, ותשם מעצור לשטף דמעותיה, אור תקוה טובה האיר עיניה ובחרדת שמחה הביטה על בנה הקטן, ילד יפה אף נעים אשר נשאה על זרועה, והילד אף הוא פקח עיניו היפות לקראת אמו וכמו שפתיו ברור מללו: הרגעי אמי, אנכי אהיה לך למשען ולמבטח עז וכל משאלותיך אמלא. ששון רוחה שב אל ילתא וחמדת החיים שבה ובאה אל מורשי לבבה. באהבה רבה נשקה את הבן הנתן לה ותשבע להקדיש לו את כל ימי חייה.

הלפו ירחים, עברה שנה, ילתא גמלה את בנה אך לא העלימה עינה ממנו רגע, בידיה נשאתהו, על חיקה שעשעתהו ולא נתנתו אל יד אומנת זולתה, הוא שעשועיה, הוא נחמתה, הוא תקותה כל הימים. והנער הלך הלוך וגדול הלוך וטוב. יפה מראה וטוב טעם בריא אולם ומלא אונים. גם החל לצפצף וללגלג מלים אחדים, ואמו למדתו לאמר; ש מ ע י ש ר א ל, כמנהג ישראל — בימים ההם נקרא ובא איש אורח אל בית הנשיא ויאמר כי דבר לו אל הנשיאה.

האורח בא לפני הנשיאה ועד מהרה הכרתהו ותקרא. האתה זה מפלטי ומושיעי רבי בנימן מטבריא! במה אכף ואקדם לך נפש נדיבה מה גמול אשיב לך על כל הטוב אשר עשית עמדי ועם בני זה? —

„שכרי אתי ופעולתי לפני, גברתי ענה בנימן, „לא דבר חסד עשיתי עמך כי אם דבר מצוה וחובה אשר היתה עלי לעשות לאלוף נעוריך, לידידי ורעי, לבית דוד ולבית ישראל כלו.

ויהי בנימן כמה וכמה ימים בבית הנשיאה כי מצא חן בעיני אביה הגאון רבינו כפנאי ויאהבוהו ויכבדוהו, כי היה הכם גדול בתורה יקר רוח ונפש נדיבה אוהב עמו ודתו אהבה רבה. וגם הוא אחד גדולי הגבירים בארץ ישראל, וכאשר זה מקרוב מתה עליו אשתו, והוא עודנו צעיר לימים אמר לבנות לו בית חדש וישם לבו אל ילתא היפה בנשים והיקרה בבנות ישראל. אך לא הרהיב עז בנפשו לשאת עינו עליה ולחשוב חשבונות לבא במסרת הברית את אלמנת הנשיא, וישב בבית הגאון יושב ומצפה לעת מצוא.

ורבינו כפנאי אשר מצא את לב בנימן נאמן לפניו, אמר באחד הימים לשפוך לבבו בחיקו, ויאמר לו: הנה זה זקנתי ושבתי והיום אשר יאספני אלהי ישראל אל אבותי הולך וקרב, אנכי הנני בשמחה לשוב אל צרור החיים, אך אם אזכור את בתי, יחרד לבבי, כי לא אדע מנוס ומשגב לה, ביד מי אפקיד שלומה ושלום בנה ומי יהיה עליהם סתרה? —

«עוד לא מלאו לה תשע עשרה שנה לבתי, ומדוע אפוא זה תשב אלמנה כל ימי חייה ולא תראה טובה בבית גבר נאוה לה? מי יתן והקרה ה׳ לפני, איש כמוך בנימין אשר ידעתי בך כי תהיה בעל נאמן לבתי, ואב לנכדי היתום, או אז אמות במנוחת נפש — מה תאמר בנימין האם אדבר עליך לפני ילתא בתי»? —

«מה גדול חסדך רבינו ומה תפליא להיטיב עמדי» ענה בנימין, «זה לי ימים ונפשי צמאה לה אך לא הרהבתי עז לגלות אזניך מורי ורבי. מי יתן, יואל אלהי ויאשרני, והיו כל ימי קדש לשלום בתך ונכדך.

הגאון פנה לראות את בתו ולנסות דברים אליה וימצאה תחת אחד השיחים בגן • והנער בוסתנאי משתעשע לרגליה.

בתי חמדת נפשי! אמר הגאון אם יקראני אלהי חיי אליו מי יהיה מגן בעדך ובעד בנך?

למה תדבר כזאת אבי? האלהים אשר לא עזב חסדו ממני עד היום לא יקח את אבי צור משגבי מעל ראשי.

«מי יבוא בסוד ה׳ ומי יתכן עצתו? בתי; מי יתן ואוכל למצוא לך מנוח בית איש גבור חיל רב פעלים אשר יהיה למשגב לך ולבנך. הלא ידעת בתי כי אך תשע עשרה שנה לך, ורצוני איפוא כי עוד תנשא לאיש.

««חלילה לבתך, אדוני אבי; חלילה לי לשכוח את אלוף נעורי.

«יקר גם בעיני בתי, זכרון אלוף נעוריך ולך נאוה תהלה! אך אלהי עולם ברוב חסדו גזר על המת שישתכח למען לא יכבד עלינו יגוננו ולא נתאבל על מת כל ימי חיינו. ועתה ראי נא בתי, הלא רבי בנימין מטבריא איש גדול בתורה גבר חכם בעז צדיק וישר, והוא גם מפלטך, ומצילך ממות אותך ואת בנך, האיש הזה בנימין נפשו חפצה בך ומישרים אהבך, בואי בבריתו, והיה בעל נאמן לך, ואב רחום לבנך מבטח עז לביתך כל הימים.

עוד האב מדבר עם בתו והנער בוסתנאי אשר ישב לרגלי אמו הלך לו מבלי משים, להלאה בערוגת הגן, והנה שב מפזז ומכרכר אל אמו ובידו נחש קטן אשר מצא בין העשבים, הילד אחז את הנחש בצוארו לבלי ימיש ראשו המלא חמת רעל. כפנאי נבהל למראה עיניו, וכחץ מקשת מהר ויאחז בכף הנער ובנחש, ויטה את ראש הנחש לארץ וירמסהו ברגליו. חרדה אחזה את ילתא ובפחד ורעדה ראתה את מעשי אביה. אז חבקה את בנה בזרועותיה ותשקהו, נהרי נחלי דמעה שטפו מעיניה ותתן קולה בבכי, כרעה על ברכיה ותשתחוה ותברך את ה׳ כי הציל נפש בנה ממות. ובקומה פנתה אל אביה ותאמר: אבי; לבך ירא וחרד על אודותי ועל עתידותי תדאג דאגה,

ועיניך רואות אבי! אם ה' לא ישמור עלי לשוא ישקוד שומר, ומי אוהב טהר לב גבור חיל, הציל נפש בני מחמת פתנים? לא אהיה עוד לאיש, ובני כל ישעי והפצי • ואלהי ישראל אשר חנן את בני דעה לאחוז בצווארו את הנחש אשר ארב לנפשו, הוא יהיה מגן בעדו כל הימים, ובצל כנפיו יחסה, באלהי חסדי אשים מבטחי ובידו אפקיד חיי וחיי בני • הלא אמרת אבי כי בבוסתנאי כל תקות ישראל, על כן יהיו נא כל מעיני בתקוה זאת, אהבתי את בני הוא יהיה נחמתי והמדת חיי, לא אתן מאהבתי לאיש אחר וכל חלק לא יהיה בה לבנים אחרים, נתונה נתונה היא לבוסתנאי בעודי חי •

בו ביום הזה עזב בנימין את העיר מחוזא וישב לטבריא.

8) הנער בוסתנאי.

בוסתנאי הלך הלוך וגדול לשמחת נפש כל רואיו, אור פניו כאור ירח יקר הולך, בריא ושלם בגופו מופלא ונעלה בכשרונות נפשו. מהר לשמוע ולהבין את כל דבר הקשה. הגאון רבינו כפנאי התפטר מגאונותו, למען מצוא ידים לכלכל חנוך נכדו ולמודו. ולמען לא יתבודד הנער בלמודיו, ובעתות שעשועיו, בקש וימצא לו הגאון חבר יתום בן טובים ושמו אחאי, שנותיו כשנות נכדו, יפה מראה, ומבין להשכיל, ועד מהרה אהבו הילדים איש את רעהו ויגדלו יחד. רבינו כפנאי היה בא בפעם בפעם אל דיסתאגרעד' אל המלך, להודיעהו את שלום בוסתנאי והצלחתו בלמודיו כי כן צוה עליו המלך. וכוסדראי לא שכח את הלומו ואת אשר הבטיח אז, ובכבודו בעצמו בא גם הוא למחוזא לראות בעיניו את הנער, ולשמוח ביפיו וטובו. ובוסתנאי מצא חן ושכל טוב בעיניו, ויצו להשגיח בהשגחה יתרה על שלום הנער, ושלום השכלתו בלמודיו, אך גם בלעדי פקודת המלך, לא מנעו אמו ואביה השגחתם ממנו, רבינו כפנאי למד והורה בעצמו את נכדו ואת חברו אחאי המשה חומשי תורה, בשום שכל ודעת, הבינם במקרא את כל הידיעות הרמות, האמונות הקדושות, המוסרים המופלאים הצפונים, וגנוזים, בספורי התורה ומצותיה, והכל בדרך קלה וישרה כנאוה לנערים אשר כמוהם, וכאשר גדלו, למדם ששה סדרי המשנה ובא לו אל התלמוד והסבירם עניניו ודרכיו הליכותיו וסוגיותיו, בארח הפשט הברור והפלפול ההגיוני. — עד אשר השכילו אל דרכי התלמוד, וידעו לקרוא ולעיין בו כטובי התלמידים.

בוסתנאי הגיע לשנת חמש העשרה ולא ידע כי אם את הלמודים אשר למדו אבי אמו. כמה פעמים שאל בוסתנאי את פיו ואת פי אמו על דבר אביו ומותו ולא הציל מפיהם דבר אחד. אך בראות כפנאי כי גדל נכדו ויהי לאיש אמר לספר לו את אשר קרה לאביו, ולבית אבותיו, הנער שמע וחרדה אחזתו. לשמוע בגידת המלך באביו, ומעשי אכזריותו

הגדולה, רגזו כל עצמותיו, ורוח רעה בעתתהו.

«הנני אבי זקני!» קרא הנער ממעמקי הלב «הנני לנקום נקמת דמי אבי מאת המלך הבוגד, ארצחהו נפש, אקח את ירושלים מידי אויבינו. ואקומם כסא אבותינו»! —

«חלילה לך בני» ענה רבינו כפנאי, «מחשוב מחשבות כאלה חלילה; שלש שבועות השביענו ה' אלהי ישראל, ומהם שלא נדחוק את הקץ ולא נמרוד על המלכיות, חדל בני חדל, הננו מצפים לתשועת ה' כי יתקע בשופר גדול לחירותנו ויקבץ נדחינו מארבע כנפות הארץ, כי ישלח מלאכו את אליהו הנביא לבשר לנו בשורות טובות ונחמות, כי ישיב ה' שבות עמו, יבנה את עירו את ירושלים, ויכונן כסא דוד. אולם עד העת ההיא אשר אנחנו מצפים, נשא ונסבול בהשקט ובטחה.

«האם אין לי צדקה לעמוד כגואל הדם לדרוש דמי אבי היקר מאת הרוצח? שאל בוסתנאי.

«אין לך צדקה בני לשלוח יד במלכך, אל הגמולות אשר לו נקם ושלם, יגמול עליו. וראה גם ראה בני, כי עליך חובת תודה למלכנו כוסדראי, כי שם נפשך בחיים וכי פקח עיניו עליך לטובה, לכלכלך כל ימי חנוכך. ויספר כפנאי לנכדו את החלום הנפלא אשר חלם כוסדראי ופתרונו.

«אבי זקני» ענה בוסתנאי «אלהי ישראל פדה נפשי בחמלתו הרבה, אבל המלך חשך מנגוע בי — כי ירא לנפשו».

«ובכל זאת אינך רשאי בני לשלוח יד במלך. כי מצות תורתנו הקדושה עליך».

עודם מדברים והנה רכב לבוש מדי עבדי המלך רץ וקרב אל הבית, הרכב בא אל הבית ובידו מכתב המלך אל רבינו כפנאי לאמר: רצוני ופקודתי כי יבוא בוסתנאי אל חצר המלך לשבת אצלי.

«בני יקירי!» אמר רבינו כפנאי אל נכדו אחרי קראו את מכתב המלך «הנך קרוא לבוא אל המלך לשבת בארמונו, מלא כל הדר ויופי לתפארה, אין על עפר משלו. שמה תחדה בשמחות וגיל בענג ונעם תבלה ימיך. אך גם משאות שוא ומדוחים שם, עתידות לבלע ולהשחית טהרת נפשך הרכה. חלילה לך בני לתת נפשך להמון תשואות החמדות ההן, ולטוש את מצות התורה אשר למדתיך, פקודי תורת ה' אלהינו שמור, השמר ושמור נפשך בני, היה צנוע כיוסף הצדיק בבית פוטיפר ובחצר פרעה; נצור תורה כדניאל חנניה מישאל ועזריה בחצר נבוכדנאצר, כרבינו הקדוש ורבי אבוה בחצרות מלכי רומא. זכור ואל תשכח כי תקות כל ישראל עליך כי הנך החוטר האחד מגזע ישי:

«אבי יקירי ומורי», חמדת נפשי! ענה בוסתנאי למה תחשוב עלי בזאת? התורה והמצוה אשר למדתני חרותה על לבי, נטועה בנפשי פנימה, ולא יוכלו לי כל הבלי חמודות החיים ותענוגיהם, כל הדר ויופי כל עשר ותפארה, לא יסיתוני בשפק, בתומתי אחזיק ולא ארפה, וכאשר הייתי עמך, כן אהיה בארמון המלך — שומר תורה ונוצר פקודיה, ה׳ אלהי ישראל סככני באברתו ופדה משחת נפשי בטרם אולד, הוא ישלח לי אורו ואמתו המה ינחוני ינהלוני במעגלי צדק למען שמו. ואני כל עודי חיליפ אגבר להתהלך לפניו ולהיות תמים עמו, אולי אוכל ואזכה להיות ראוי לאחד מאלפי החסדים אשר הוא עושה עמדי.

«אם כה תחשוב לאמונה, יהי ה׳ עמך, עשה דרכך בני ולכה לשלום בשם ה׳ אלהי ישראל, לא אני ולא אמך נבוא עמך אל חצר המלך, כי כן צוה עלינו, רק אחאי חברך לבדו הוא ילך עמך וישב אצלך שם.

רבות בכה כפנאי בברכו את נכדו האהוב והחביב לו ברכת הפרידה מיום היותו שמרהו כבבת עינו, ומרוחו אצל עליו, והנה הוא מוצא מזרועותיו מובל אל ארמון מלך מלא אשם כל מאווי רשע; רבות נאנח ויבך, אבל בתו אם הנער עוד הגדילה, לבה נשבר בקרבה להפרד מבנה יחידה, אשר אך לו הקדישה את כל ימיה ועתותיה ואך למענו נשארה אלמנה חיה, נהרי נחלי דמעות שטפו מעיניה, וכמעט יצאה נפשה בדמעותיה. אך התחזקה באלהים ותתאפק ותאמר: הלא זה רצונך אלהי, וכרצונך עשה חפצנו.

9.) בדיסתאגערד

בבקר יום אחד מימי האביב, יום צח ונעים, יצא בוסתנאי וחברו אחאי מאת פני העיר מחוזא, אמו, אביו זקנו, ועמהם קהל גדול מיושבי העיר הלכו לשלחם, כל אלה חברו יחד לברך ברכת הפרידה את העלם היקר והנחמד למו, הנצר האחד משרשי בית דוד, וכלם כאחד לבבם אמר להם כי נסיונות קשות ומסוכנות נכונו לו בארמון המלך.

על יד תחום העיר מחוזא, חבקו הוריו ואמו את בנם מחמל נפשם נפלו על צואריו בכו ויברכוהו. המרכבה הקריבה, בוסתנאי וחברו עלו אליה, הסוסים נעו ממקומם, וקול גדול יוצא מקרב לב עמוק לאלפים מישראל נשמע לאמר: יברכך ה׳ וישמרך, יאר ה׳ פניו אליך ויחנך ישא ה׳ פניו אליך וישם לך שלום. —

גם בשוב ילתא אל ארמונה במחוזא לא מנעה עיניה מבכי. אך לא כן עם בוסתנאי ואחאי בני הנעורים, רגשת לבבם הרך הבליגה על יגונם, הרוח הצח, חליפות המקומות, ונעימות המסע, החליפו רוחם ובלב שמח נסעו אל מחוז חפצם.

הבירה דיסתאגערד הנפלאה נגולה כספר לפניהם, ולמראה עיניהם רהב ופחד לבבם, בתיה — היכלי ענג, היכליה — ארמונות תפארה, וארמון המלך חותם תכנית כליל יופי, נעלה ונשגב מכל דמיון ורעיון איש כגילם. עיניהם לא שבעו לראות כל ההדר והיופי, ורוח דמיונם קצר מהכיל את המחזות מן המחזות השונים הנפלאים זה מזה בהוד תפארתם. מה טוב חלקם ומה נעים גורלם לשבת בארמון הגדול בבירת הארמונות הזאת. אך בעוד המה משתאים וחרדים חרדת גילה, וזכרון קץ הבנאי המצוין אשר כלל את יופי בנין הבירה וארמנותיה, ודבר רשעת המלך הבוגד בו הרעיד עצמותיהם, והנים שמחת גילם: הן המה שמעו מספרים לאמר: כי הבנאי המצוין פערהאד אשר בכל עצמת חכמתו ועז רוחו שקד למלא אחרי פקודת מלכו לפאר מקום משכן כבודו, ולפניו הביאו את סגולת השלל והמלקוח, אשר לקח כוסדראי במלחמותיו לקחת מהם די כסף זהב ואבנים טובות למבנה העיר והארמנות, ראה בכבודת השלל והשביה עלמה שבויה אחת שלוהה אל בית נשי המלך, העלמה הזאת היתה נוצרית בת אחד מגדולי הרומאים ושמה שעריהן, אשר נפלה בידי הפרסים בלכדם את העיר פלוסיום, והיא יפת תואר ויפת מראה מאד. פערהאד ראה את שעריהן ותבער בו אש אהבה, והיא גם היא בראותה יום יום את האמן הגדול הזה מפליא לעשות בחכמתו, חמדה אותו בלבבה. אך אהבתם היתה צפונה בלבביהם כי הכה פערהאד אל שוב המלך מדרכו, המלך שב ויבא דיסתאגערדה, ובראותו את הבנינים הנפלאים ואת ארמונו הגדול כליל יופי אשר עשה לו הבנאי פארהאד, קרא לו להשיב לו תודתו ולגמול לו גמולו כנאוה למלך מלכים כמוהו. פערהאד בא ויפול על פניו ארצה לפני המלך וישק מקום כפות רגליו.

«קומה פערהאד למה זה אתה נופל על פניך» אמר המלך, «הלא מצאת חן ושכל טוב בעיני, הפלאת לבנות לי עיר כמו רמים, וארמון אשר אין בארץ ושמים משלו. שאל פערהאד מה אתן לך, הנני לגמול גמולך כידי הרחבה».

«מלך מלכים»! ענה פערהאד בענות חן, «שאלה אחת קטנה אשאל ממך אדוני המלך, מכל הסן עשרך, ומכל שכיות חמודותיך, תנה לי לבחור אך דבר אחד».

«בחר לך את אשר תרצה».

«ואם אבחר לי את היריעה הנפלאה ההיא, כבוד כל אוצרותיך, שלש מאות אמה ארכה וששים אמות רחבה, מרוקמת רקמת זהב משובצת כל אבן יקרה, ועליה צורת גן העדן מקום מנוחת הצדיקים, בכל יופי והדר המלאכה. האם גם אותה לא תמנע ממני?

«אחת דברתי» ענה המלך «ומוצא שפתי לא אשנה».

«אי לזאת השבעה לי, בגשר טשינעוואד המוליך אל השמים מקום כבוד אורמוצד» .

«הנני נשבע לך בגשר הנורא והקדוש הזה. ועתה הגד נא לי מה שאלתך ותנתן לך:

«שאלתי ובקשתי אדוני ומלכי כי תתן את שפחתך שעריהן אשר שבית במלחמה, לי לאשה, בה בחרתי כי אהבתיה בכל לבבי ונפשי, יקרה היא בעיני מכל מחמדי מכמני אוצרותיך, יפה היא לי כחמה, ברה כלבנה, תנה אותה לי.

המלך צחק בלבו ויאמר: הנה היא נתונה לך, נשים פלגשים ושפחות רבות עמדי, יהי מקורך ברוך ושמח באשר בחרת לך.

והמלך צוה להביא את שעריהן ולתתה אל יד האמן אשר אהב, העלמה הובאה, והמלך השתאה על יפיה ונעם מראיה· חמדת אהבה אחזתהו ויאמר בלבבו אך לה נאוה להיות רעיתי ואך היא לבדה תצלח למלוכה וינחם על השבועה אשר השביעו פערהאד.

פערהאד בראותו את שעריהן מובאת לו, אץ לבוא לקראתה לתת ידו לה, והמלך קרא ואמר אל תאיץ לגשת אליה, עוד לא כלית מלאכתך אשר החלות, קום וגמור את מלאכת התעלה אשר אתה עושה להביא את הנהר מעבר לסלע אל תוך העיר למען יהיו מים לשתות העם יושבי בירת ממלכתי.

פערהאד האמין לדברי המלך וישב לעבודתו, יומם לא שקט ולילה לא נח לגמור את מלאכת התעלה עד מהרה, למען יזכה בחבל נפל לו בנעימים, אך גם המלך לא הסב לבו משעריהן וקנאת אהבתו אכלתהו. עד כי כל המון המודותיו, שפעת עשרו, והסן אוצרותיו, נצחונותיו הגדולים כאין נחשבו בעיניו אם לא תהיה שעריהן לו לנחלה. ויחשוב מחשבות איזה דרך ישכון אור מאויו, והיתה אהובתו לו למגה מבלי אשר יפר את השבועה הנוראה אשר נשבע לפערהאד.

ויהי היום ויצא המלך לראות במלאכה אשר עושה פערהאד. ויעל על הסלע הנשקף על פני התעלה. שמה מצא את פערהאד עומד על ראש שן הסלע וחצוצרות התרועה בפיו להשמיע דבריו אל כל העושים במלאכה. ובראות המלך את האמן הנאמן הזה עומד על שן הסלע מקום צר ומסוכן מאד, עמקי תהום ואבדון לפניו ולאחריו, חיש כברק עלה רעיון משחת בקרבו, להחריד את פערהאד חרדת מות, ועד מהרה מלא אחרי הרעיון הנורא הזה ויקרא אליו ויאמר: לשוא אתה עמל פערהאד! מה אמלה תקותך אהובתך מתה פתאום זה לפני שעה קטנה!

«כמעט שמע פערהאד את השמועה הרעה הזאת, ועיניו קמו מראות,

רגליו מעדו תחתיו, ובקול מר צורח נפל משן הסלע. ובה בשעה ההיא אשר אספו את עצמות האמן המופלא הזה להובילם לקבר, הובלה שערהין היפה אל ארמון המלך אשר בנה אוהבה ואהוב נפשה» .

את כל הדברים האלה שמעו בוסתנאי ואחאי זה כמה פעמים ומה חרדו ופחדו לבוא לשבת עם המלך הבוגד האכזרי הזה. למראה ארמון המלך נבהל בוסתנאי וכל עצמותיו נעו ורהו, וינחמו אחאי ויאמר: אל תירא בוסתנאי מבוא אל הארמון הזה, ה' אלהי דוד אביך מגן לך. האלהים אשר פדך ממות, והגדיל חסדו עמך עד היום לא יעזבך ולא יטשך ומכל צרה ויגון יצילך.

בדיכתאגערד גר דוד אחאי בעל אחות אמו רחל, הוא אבון שר אורות המלך. אל בית אבון הזה היה שומה על הנערים לסור ולשבת עמו ימים אהדים עד אשר יראה בוסתנאי לפני המלך ויצו לו מעון לדור. וכעמוד המרכבה על יד בית אבון בנוי כמו ארמון, מהר אבון לצאת לקראת אורחיו הנכבדים, אחריו מהרה גם רחל אשתו ובתם היחידה שרה.

«ברוך בואכם אורחים יקרים!» קרא אבון «ברוך בואך בוסתנאי הנשיא תקות ישראל! בוא אל תחת צל קורתי, וביתי בך יתברך ויתפאר כי זכה אל הכבוד הגדול הזה להיות מלון לחטר מגזע דוד מלכנו.

ורחל נפלה על צוארי בן אחותה אשר מתה זה לא כביר ותבך, האורחים הובלו אל הבתים אשר פנו לפניהם וינוחו.

10.) בארמון המלך.

בוסתנאי הודיע את המלך כי בא והמלך צוה כי יבוא מחר להראות לפניו.

והמלך אמר לְהֵרָאוֹת לבוסתנאי העלם בכל הוד תפארת מלכותו. וישב על כסאו הזהב הנפלא במלאכתו ונודע בשם טאק־ריש, על ידו ישבה המלכה שערהין גם היא על כסא זהב כליל יופי, ולרגליהם ישבו בני המלך על כסאות זהב קטנים, יורש העצר שירוהע עלם בן שבע עשרה שנה, הנסיכה ארצעס־דאקט בת חמש עשרה שנה, והילדה דארא בת עשר לימינם, ומסביב להם עמדו גדולי השרים היושבים ראשונה במלכות כלם מלובשים בגדי מדם לתפארת, משובצים משבצת זהב וכל אבן יקרה.

וכבוא בוסתנאי אל ארמון המלך בראותו מרחוק את כפת האולם הגדול מושב המלך, עשויה כתבנית רקיע השמים ובו השמש, הירח, והכוכבים, בראותו את המלך, המלכה את בניו ושריו כלם בהדר תפארתם, נבהל נדהם, ורגליו כמו מעדו תחתיו. אך עד מהרה שב רוחו אליו, ויפול על פניו ארצה לפני המלך וישק את הרצפה. כי כן הורוהו.

«קומה»! אמר המלך

בוסתנאי קם

«ומה שמך» שאל המלך, —

«בוסתנאי שם עבדך» — ענה העלם

«הידעת מי קרא לך את השם הזה» ?

«מלך המלכים, מלכי ואדוני קראני בשם זה»

הידעת מדוע זה קראתיך בשם זה» ?

«יודע עבדך»

«האם הוגד לך בגלל מה מת אביך הונא» ?

«אבי זקני הודיע את הדבר לעבדך»

«ומה דעתך בדבר הזה»

«אלהים הפגיע בו עון עמו» .

כוסדראי שמח להתבונן אל יפי תאר פני הנער הרך הזה, ותשובותיו מצאו חן ושכל טוב בעיניו. דומית תפארה שררה בכל פנות האולם. אין קול ואין קשב· פתאום נשמע משק זבוב־מות באולם, הזבוב התעופף הנה והנה ויקרב במעופו אל המלך, ויבריההו העבד אשר עמד מאחורי כסא המלך. משם התעופף הזבוב על פני כל השרים העומדים באולם וכלם עופפו ידיהם להבריחו ולהמיתו והזבוב נשמט מידיהם, ויבוא ויעמוד על מצח בוסתנאי העומד לפני המלך» והוא לא זע ולא נע ממקומו ולא הרים ידו לגרש עד אשר מחץ הזבוב את מצחו בעוקצו ויצק דמי המכה, כל הנועדים באולם השתאו ולא ידעו מה היה לנער, ודארא נתנה בקולה ותצעק מרה.

«מדוע זה לא גרשת את הזבוב מעל מצחך בוסתנאי ? שאל המלך «מדוע זה נתתו לעקצך בעוקצו ?» .

««כן למדני אבי זקני הוא צוני ויאמר לי. בעמדך לפני המלך אל תניע יד ורגל, את פקודתו שמרה רוחי נשאתי ואסבול מחץ מכתי ולא הרימותי ידי בעמדי לפניך אדוני ומלכי» .

השכיל אביך זקנך ללמדך דעת, לו ידע גם אביך לשמור את המצוה הזאת כי עתה היה בחיים גם היום הוא וכל בני ביתו. ועתה דע בוסתנאי כי גם אנכי אשמור את השבועה אשר נשבעתי בחלומי לשמרך ולשים עיני עליך לטובה, בארמוני תשב את בני הגדול, ועל שולחני תאכל» .

««קטנתי מכל ההסדים אשר עשית, ואתה אומר לעשות עם עבדך. אבל אחת אשאל מאת אדוני ומלכי אותה אבקש, הלא ידעת — כי יודע המלך את חוקי כל עבדיו ומשפטי אמונותיהם — כי היהודים יאכלו רק את המאכלים אשר יעשו לפי חוקי תורת אלהיהם .

«ידעתי גם ידעתי» ענה המלך. «וכבר צויתי כי איש עברי יכין לך מאכליך, ויגישם לך בשבתך עמנו על השולחן. מהשבות טובות וגדולות

אנכי הושב עמך בוסתנאי, אתה תנחל כבוד אבי אביך חנינאי, אתה תהיה לנשיא היהודים כי מצאתי את לבבך נאמן לפני, ובך אני בטוח כי תשמור אמונה לי כל הימים. ולזכר העת הזאת, תהיה צורת זבוב חרותה בחותמך».

בוסתנאי כרע והשתחוה.

«אל בית מי סרת» שאל המלך «לשכון שמה בבואך דיסתאגערדה.

««אל בית אבון פקיד אורותיך, אדוני ומלכי».

«לכה זה איפוא אליו כעת לקחת ברכתו — ובין כה וכה יפנה לך פקיד הארמון מקום בארמוני».

המלך נטה ידו, ובוסתנאי יצא מאת האולם. — עגמה נפש בוסתנאי אל אחאי, כי מעתה יפרדו איש מרעהו כי לא יוכל לבוא אחאי אל הארמון. אבל הבטח הבטיחו בוסתנאי לבוא כפעם בפעם אליו ולבקרו.

ויהי כשוב בוסתנאי אל הארמון קרא לו המלך לבוא אל גנת ביתנו, שם התהלכו לשוח כל בני בית המלך, ולהקת שרים ונוגנים פצחו שירים.

«הבט שם בוסתנאי» אמר כוסדראי, זאת רעיתי שערהין היפה מכל נשי תבל, האם ראית יפה ממנה בכל ימי חייך? —

ובוסתנאי נדהם ונכלם מפני השאלה הזאת, אך בדי רגע התחזק, הביט וראה גם את דארא על יד המלכה, ויען מי יערוך ביופי אל המלכה, אין בנשים משלה. ואך בתה זאת לבדה תיף ממנה בימים יבואו. דארא הביטה אליו ועיניה מלאו נחת ורצון. וארצעס־דאקט פנתה אליו בחרון אף כי היא ויורש העצר היו בני המלך מנשים אחרות. וארצעס שנאה תכלית שנאה את שערהין ואת בתה, בגלל אשר עזב המלך את אמה ודבק בשערהין. אך שירוהע אהב את אמו הורגתו אהבה רבה, הנסיך הזה היה מהיר התפעלות ובעל תאוה להרע. מאויו עברו לבו והוליכוהו שולל לפרוש רשת ליד מעגל נשים ובתולות בדיסתאגערד ובערים אחרות, ואביו לא כהה בו ולא יסרו למשפט. כי שירוהע היה בן יחיד לו, והאחרון מבית מלכי הססאסנידים.

«הידעת בוסתנאי» הוסיף המלך לשאול, «כי שארי בשר אנחנו עם היהודים? ססאסאן אבי בית מלכותינו היה בן ארדישיר (אחשורוש) אשר ילדה לו אסתר היפה. אחי ססאסאן הגדול היה קארייש (כורש) אשר נתן ליהודים לעלות לארץ ישראל ולכונן להם מלוכה. בני כורש היו מלכי פרס ימים רבים עד עת בוא סכונדר מארץ המערב (אלכסנדר המוקדוני) וילחם בדארה (דריוש קאדאמאנוס) ויכריעהו. ומאז משלו שרי עם סכונדר על ארץ פרס, עד לפני זה ארבע מאות שנה. עד אשר קם באבינאן חוטר מגזע ססאסאן, וישב ויקם את כסא אבותיו בפרס, והנך רואה בוסתנאי כי אסתר היהודיה היפה בנשים היתה אם בית מלכותנו.

כהתימו לדבר את הדברים האלה פנה המלך וילך לו עם המלכה.

שירוהע וארצעס גם הם כבר הלכו למו, וישאר אך בוסתנאי ודארא וילכו יחד.

11.) בוסתנאי ודארא

«יהודי אתה» אמרה דארא אל בוסתנאי «מה זאת»?

«אנכי מבני דוד מלך ישראל. ואנחנו נקראים ישראלים או יהודים, כי ממקור ישראל אבינו אנחנו, וממעי יהודה בנו יצאנו».

«הלא הגדת היום בבקר כי לא תוכל לאכול את מאכלינו? הלא תגיד לי מדוע»?

«כי כן צונו אלהינו».

«ומי הוא האלהים אשר צוה את הדבר»?

«אל אחד לנו».

«ומי הוא מן השנים? את אורמוצד הנכם עובדים או את אחרימון?

««לא את אורמוצד נעבוד ולא את אחרימון נירא. תורתנו תלמדנו כי אך אל חי אחד מרום וקדוש ברא את השמים ואת הארץ, את כל כוכבי אור בשמים ממעל, וכל יצורי חלד בארץ מתחת, ואך הוא לבדו יוצר אור ובורא חשך, עשה שלום ובורא את הכל, אחד הוא אלהינו ואין עוד זולתו».

«אי לזאת תורה אחרת לכם, שונה מדתנו ורחוקה מתורתנו, ואני אמרתי אך תורה אחת לכל בני האדם ולכל עמי הארץ, הגידה נא לי אפוא בוסתנאי, הלא תדע כי יש אמונה אחרת שונה מאמונתכם. האם נתת את לבך לדעת ויש אתך להוכיח כי אך באמונתכם ישכון אור האמת?

««לא לעלם כמוני, להתחקות אחרי שרשי האמונות, להבחין ולהבדיל ביניהן, תורתנו מורשה לנו מאלף דור, אבותי הישרים והתמימים, למדוני ויתמכו לבבי, בלמודיה ומוסריה. את דרכי אבותי ובני עמי ראיתי והנה המה טובים וישרים מלאי אהבת חסד ויושר משפט, על כן יקרה וקדושה לי אמונתי ובכל לבב אצור פקודיה. אך אם גם דת אחרת לנו הננו מצווים ועומדים לאהוב את כל בני האדם, מאין פנות אל אמונתם כי אם אל מעשיהם הטובים, לאל דעות נתכנו האמונות ובן אדם ישפוט את המעשה. כן למדוני אבותי הישרים.

«יפה למדוך אבותיך» ענתה דארא, גם תורת אבותינו תלמדנו חכמה ומוסר, וגם לנו משפטים וחקים צדיקים, אך לדאבון לבבי הנני רואה בוסתנאי כי אין שומע להם בבני אבי, אחותי ארצעס־דאקט שונאת אותי ואת אמי תכלית שנאה, מבלי אשר עשינו לה כל רע מעודנו ואחי שירוהע אין אלהים לנגד עיניו, אין תורה ואין משפט אשר יעצור בעד לבבו הזונה ומאוויו הרעים.

«אחותך ואחיך עוד בעלומי ימיהם. עוד לא באו מוסרי אמונתך בקרבם יגדלו ויבואו בימים וייטיבו מעשיהם ועלילותיהם».

«מי יתן והיה»! ענתה דארא.

12) הציד

כדברים האלה נדברו יחד מדי התהלכם באחת מנתיבות גנת הביתן, ובהלך נפשם לא פנו אל כל העוברים ושבים על ידם ונגדם, והנה המלך לקראתם. ויפן אל דארא ויאמר: היטבת לעשות דארא כי לא עזבת את אורחנו היקר הזה, ותחדהו בשיחותיך. ואל בוסתנאי פנה ויאמר: מחר תבוא לראות במחזה אשר לא ראית כל ימיך במחוזא עיר מולדתך. הידער למשוך בקשת?

«אבי זקני» ענה בוסתנאי, צוה ללמדני קשת למען אשר אוכל לצאה וללחום מלחמותיך, אדוני מלכי»!

««למחר צויתי ציד צבאים וגם אתה תלך עמנו לצוד ציד.

«אבל סלח לי מלך מלכים» אמר בוסתנאי, אין אנחנו למודים לצער ולהמית היתו שדה אשר לא ירעו ולא ישחיתו.

«האם גם לשמוע מצות מלככם אין אתם למודים»?

«את מצותיך אשמור לעשות, מלכי ואדוני».

למחר אך האיר היום והצוצרות התרועה העירו משנתם את כל הקרואים לצאת אל הציד, ועל יד המלך רכב בוסתנאי היערה. עד מהרה מצאו הצידים את הצבי הגדול בעל הקרנות התלולות והיפות, אשר גדלו ועתדו אל היום הזה. הצבי רץ בחמת כחו בין השיחים, והצידים נפזרו לכל עבר ופינה לרוץ אחריו ולהדביקהו. והנה הצבי נקרה ועבר לפני בוסתנאי, למראה הצבי האומלל חרד בוסתנאי. אך כמעט רגע התחזק הרכיב ידו על הקשת ויאמר לירות בו, למען ידע המלך כי יודע הוא לירות בקשת ולא יחטיא. עודו מתעתד ומביט אל המטרה, ולבו אמר לו הדל ויחדל. עברו רגעים אחדים וקול קרן הצידים נשמע מכל פינות היער. אות כי נפגע הצבי והומת. מוצדו אחד שבעת השרים הרואים פני המלך השכיל לפלח את הצבי בחצו. והמלך רץ כהץ אל מקום מפלת הצבי, וחמתו בערה בו מאד, ויפנה אל מוצדו ויקרא: איך מלאך לבבך לירות את הצבי בו ברגע אשר נקרה ובא לפני?

«ומאין היה לי לדעת זאת»? ענה מוצדו בפנים נזעמים.

««ידום העבד»! קרא המלך בחרי אף, «האם לא ידעת כי משפט העבד להלוך כבוד לאדוניו»?

«ומדוע זה קראת אותנו עמך אל הציד האם אין לנו הצדקה למשוך בקשת»?

««עבד עבדים דום»! קרא המלך בחמה שפוכה שנית.

«אינני עבד» ענה מוצדו, «אחד השרים הגדולים במלכות פרס אנכי, וגם אני כמוך ידעתי את משפטי הציד. ולך אין צדקה להכלימני

ולנגוע בכבודי, כאשר הסכן הסכנת לעשות עם כל זולתי, אינני נשיא היהודים אשר הכרעת לטבח, וגם לא הבנאי אנכי אשר הֵמַתָּ בצדיה, לבלי הקם את השבועה אשר נשבעת לו.

פני המלך חורו מבעס וחרון, עוד קשתו בידו והחץ על יתרה ועק ארגיעה הניפה המלך וירכב ידו עליה ויור במוצדו. «עבד בוגד באדוניו»? קרא המלך, והחץ יצא ויפלח את צוארי מוצדו, ויפול מת תחתיו. חרדה אחזה את כל השרים והעבדים באי הציד. אין פוצה פה ודובר דבר.

«ככה יעשה לכל בוגד במלכו! קרא המלך. «קברו את המת» ויט את סוסו וירכב לשוב העירה.

ובוסתנאי נשא עיניו אל השמים ויאמר: ברוך אתה אלהי אבותי צור ישעי ומשגבי, כי סכות חסדך עלי, מה היתה אחריתי אם פגעתי אנכי בצבי, כאשר עלה על לבבי בתהלה.

13) יושר משפטי כוסדראי

היום פנה לערוב, המלך ובני ביתו קמו משולחנם ויתהלכו לשוח בגינת הביתן, ודארא באה גם היא ותפן כה וכה לבקש את בוסתנאי, כי ערבה עליה שיחתו אתמול, ותמצאהו יושב לבדו תחת אחד השיחים סר ועצב.

«מדוע כה פניך רעים היום? שאלה דארא את בוסתנאי, ומדוע אתה יושב בדד, ואינך שומע בקול שירי משוררנו הנפלא בארבוד, הלא הוא ינים כל עצב, וירנין כל לב הוגה נכאים».

גבירה עדינה! נוראות ראיתי היום ואחז בשרי פלצות, לעיני נרצח אדם אחד, נסיך, ושר גדול בארץ.

«אם לא כגמול ידיו נעשה אל הבוגד הזה?

«לא דארא, לא בחטאו מת האיש הזה, משובת עריץ הרגתהו».

«שים יד לפה בוסתנאי, פן ישמע לאיש ודמך בראשך. אך מה לך ולמוצדו האם ידעתהו מאז»?

«לא ראיתיו ולא ידעתיו מעודי — אך אידו פתאום הברע הודיעני, בבקר — גדול ונכבד בכל הארץ, ראש שרי המלך, ובצהרים — הוכה ומת באחד הנבלים — זאת ועוד אחרת בטרם מותו נשא את שם אבי על שפתיו».

«האם שנאתני בוסתנאי, הלא»?

«אותך אשנא גבירתי, ומדוע»?

«בגלל אבי אשר המית את אביך».

«ומה און פעלת את? ומה חטאת כי אשנאך, ובתורתנו כתוב לאמר לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות איש בחטאו יומתו».

«מה יקרה ונשגבה התורה הזאת» ! קראה דארא «לא כן עמנו אנחנו בני פרס, איש אחד יחטא ונכרתה כל משפחתו אחריו» . —

עוד דארא מדברת עם בוסתנאי והנה איש אחד בא ונדחק אל הגן בחזקה, שומרי הסף עמדו לקראתו ולא נתנוהו לבוא, אך האיש נכבד בעמו מגדולי עשירי פרס, ובדעת נפשו הדפם בטרם יאמרו לנגוע בו. וכמעט דרך על הסף נשא רגליו וירץ עד המלך ויפול על פניו ארצה ויקרא: «הושיעה אדוני מלך מלכים» !

המלך פנה אליו בחרי אף ויקרא: איך באת אל הגן ?

«נפתלתי עם שומרי הסף ויכולתי להם למען אוכל להפיל תחנתי לפניך.

«בן מות אתה» ! אמר המלך.

«המיתני נא, אם חטאתי, אך בטרם אמות, שפטה משפטי וריבה ריבי».

«מי אתה האיש» !

«ערי שם עבדך אמר הפרסי, בן משפחה גדולה וקדומה בארצך, וכבר מימים רבים אנכי יושב במסבי עיר מלכותך בנחלת אחוזתי, איש מצליח הייתי עד עצם היום הזה, אשתי רוהבה ילדה לי שני בנים ואני הודיתי לאלהי חסדי על האשה היקרה אשר הוכיח לי ועל הילדים אשר הנני. אך זה שבועות אחדים והנסיך שירוהע סר אל צל קורתי עיף ויגע בשובו מן הציד. בשמחה קדמנו פניו האכלנוהו והשקינוהו כיד אלהים הטובה עלינו, אך הוא נשא עין אל רוהבה אשתי. והיום בצאתי אל מלאכתי התנפל הנסיך על ביתי בחזקה, ויגנוב את אשתי, אם שני בני» !.

«ובגלל הדבר הזה הרהבת עז בנפשך להחריד את מנוחתי ? קח לך אשה אחרת».

למה ידבר אדוני המלך כזאת! אהבתי את אשתי, ובני צועקים מרה בוכים ומיללים איה אמם !

«ולמען צעקת ילדיך באת עד הלום להלאות את מלכך ? לשוא הגדלתי את הפרסים, עם כפוי טובה! לשוא נלחמתי בעדם עשרים מלחמות, ופעלתי גבורות. לריק הבאתי להם שלל כל הגוים, ושפעת מכמני מלכים כסתה אותם, הלא ידעת כי שירוהע בני הוא ויורש הכסא, האם אין לו צדקה לקחת לו נשיכם ובנותיכם למלא נפשו כי יחפץ. רואה אנכי כי רוח מרי ומרד החל לפעם בכם וידי נטויה לבצור אותו ולהכריעהו, כבר ראה מוצדו את תגרת ידי, וכלכם יחד תספו עמו. קרב הנה טור!

טור שר הטבחים נגש נפל על פניו ארצה וישק את האדמה אשר המלך עומד עליה, «מהרה» ! אמר המלך העמד משמר אחר על יד הגן ואת אנשי המשמר האלה אשר לא חשכו את האיש הזה לבוא אל הגן להפריע את מנוחתי הוצא להורג. ואל ערי פנה ויאמר: ואתה ערי! נשאתי את

עונך ולא תמות. קחה לך אשה אחרת, שמח נפש ילדיך בשעשועים וצעצועיב וינוחמו, ולאט לך אל העלם שירוהע, ישתעשע גם הוא באשר חשקה נפשו, דום והוחיל כי בעוד שבועות אחדים ישיב לך שירוהע את אשתך. ואתר לך לך ושמח במתנת חייך אשר נתתי לך.

אין נפשי אל מתנת חנם! קרא ערי בקול גדול, אמותה נא הפעם מידך לוענ לחטא ופשע! אך דורש דמים ידרוש דמי מידך. כבר ראית עוני ותברח מן הארץ — ומי יודע מה יולד יום? אולי יסור צל הצלחתך מעליך עוד בעצם היום הזה.

פני המלך חורו, ואש חמתו נשקה בו עד להשחית, כבר רחפה גזרת מות על שפתיו, אך עד ארגיעה נחם ויאמר: הוציאוהו מעלי לא אמיתהו.

אהה! קרא ערי, טוב מותי מחיי! וכמו חפץ לדבר עוד דברים אחדים, ועבדי המלך אחזו בו ויוציאוהו מאת הגן.

ערי מוצא, וטור שר הטבחים בא להודיע את המלך כי מלא את פקודתו ושומרי הסף הומתו.

בו ברגע הזה נשמע מרחוק צלצל חרבות וכלי נשק, וקול אנקה ויללה. ויפן המלך אל שר הטבחים לאמר: מה זאת?

«קול ילל בני משפחת מוצדו הבוגד הוא זה המוצאים למות» אמר טור «כל בניו, נשיו, אחיו וקרוביו, כל אלה אספו יחד אל מקום המטבח. ורק בנו הבכור הורמוצד לבדו נמלט.

אור פני המלך שב אליו, ושחוק שמחה נראה על שפתיו. קול יללת הלקוחים למות דמם. המשורר בארבור שב לשיר שיריו הנעימים, והמלך ואהוזת מרעיו שבו לשוח בגן כבראשונה.

בוסתנאי נשמט מאת המסבה אל תחת ענפי אחד השיחים, מקום אין רואה, ויפול מלא קומתו ארצה ויבך ויתפלל ויאמר: ה' אלהי אבותי! איה איפוא אנכי! מה תחזינה עיני, ומה תשמענה אזני, נפשי בתוך לבאים אשכבה, ואנכי מה אני ומה חיי! פנה אלי אלהי ישעי והגן בעדי כי יחיד ועזוב אני, אבי מת בעלומי ימיו, אמי ואבי זקני רחוקים ממני, גם רע ידיד נעורי אין עמדי, מי יורני יתמך לבי בעצתו, פנה אלי אלהי אבותי וחנני, שלח אורך ואמתך המה ינחוני, שלח מלאכך ויסך עלי — ויצילני ממלתעות הטורף הנורא הזה.

ובקומו מן הארץ ראה בוסתנאי את דארא באה לבקשו, ויצא ממחבואו ויקרב אליה. ובראותה אותו קראה: איפוא היית בוסתנאי וכבר שאל המלך עליך. הלא בבית כי נעוית מראות! אך השמר ושמור נפשך כי חייך תלואים לך מנגד.

ובוסתנאי הלך עם דארא לגשת אל המלך. כמעט פנה המלך אל

הנשיא ויואל לדבר אליו. והנה עבדי המלך באו לאמר כי ציר שלוה מארץ ערב בא ובידו מכתב אל המלך. המלך צוה והציר בא לבוש כאחד האדם לא נפל על פניו ארצה ולא כרע לפני המלך, אך עמד נצב לפניו.

«מי אתה» שאל המלך את הציר, והמליץ תרגם לו את שאלתו.

«שמי סעיד» ענה הציר, «ערבי אנכי משבט כרייש. אלהים הוא אלהים ומחמד הוא נביאו, נביא אלהים מחמד בן עבד אללה שלח אל מלך פרס את המכתב הזה.

המלך רזם אל שר סודו ויקח את המכתב מיד הציר, שחוק לעג נראה על שפתיו בקראו, המלך ראה ויבן ויצו לקרוא את המכתב בקול. —

«סלח נא מלך מלכים» אמר שר הסוד. המכתב כתוב ערבית תנה לי רגעים להתבונן ואקראהו לך פרסית ולא אכשל, עברו רגעים אחדים ושר הסוד החל וקרא בקול רם:

«אלהי השמים והארץ, בורא כל, אל נורא ואדיר, אחד הוא ואין אפסו עוד, מושיב מלכים לכסא, ומשפילם שבת, הוא נושא שלום וברכה אל מושל פרס, אל המלך הגדול כוסדראי השני.

«יודע לך המלך כי האלהים הוא אחד ואין שני לו, ואני כותב המכתב הזה מחמד בן עבדאללה נביאו, האלהים בחר בי ויקימני על, להרוס את מזבחות האלילים, וללמד את כל העמים לדעת לעבוד את אלהים האחד. וגם לך המלך כוסדראי משך אלהים חסדו, ומפי ידבר אליך לעזוב את אלילי השקר אשר פיך יקראם בשם אחרימון ואורמוצד, את הפירווירים והדיוועסים, שמע נא דבר אלהים ומפניו תחת, קול קורא אליך פנה אליו, אז ישלח לך האל הגדול הזה עזרתו יפיל עמים תחתיך, יכונן כסאך לדור דורים. אך אוי לך אם תמאן לשמוע בקולו, כסאך יגר לארץ, אתה תלך בשבי, וזרעך יכרת ויכחד מן הארץ. עזוב את אליליך האלמים אין מועיל במו, גרש את חרטומיך מגיך המתעים אותך בשוא, והיה אלהים לך לאלהים. ונביאו מחמד. — כה דבר מלאך ה׳, ונביאו מחמד בן עבדאללה הכרישי».

כאשר כלה השר לקרוא את המכתב, מלא המלך פיו שחוק, ועמו שחקו בקול גדול כל שריו ועבדיו. המלך לקח את המכתב בידו ויקרעהו לקרעים קטנים ויפזרם לכל רוח.

«משוגע»! קרא אל הציר. «ציר איש משוגע וחסר דעת, שוב אל ארצך והגד אל האיש המשוגע אשר שלחך את אשר עשיתי למכתבו, ואם בוא יבוא הנה ועשיתי לו כאשר עשיתי למכתבו.

כשמוע הציר תשובת המלך מפי המתורגמן השתחוה אל המלך ויפן ויצא ולא ענה דבר, כי כן צוה עליו מחמד.

14) המשתה

ימים עברו ושבועות חלפו ובארמון המלך לא קרה מקרה רע וזר להרעים את בוסתנאי ומעט מעט שבה לו גם מנוחת נפשו. האמנם התנכלו לו חצרני המלך וסריסיו מקנאתם בכבודו, וארצעס־דאקט התנכלה לו גם היא משנאתו אותו על אשר נטה אחרי דארא, ויחדיו חשבו עליו מחשבות לשלוח ברשת רגליו, אך דארא השכילה לסכל עצתם תמיד ולהצילו מרוכסיהם. שירוהע לבדו לא שת לבו אל הנער העברי, כי התהלך בגדולות ובנפלאות למצוא שכיות חמדתו חדשים לבקרים.

אולם נעמו וערבו לבוסתנאי השעות האחדות אשר קבע לתורה את רעהו אחאי בבית אבון, הלמוד היה נחמתו, ובשיחותיו את בני הבית הזה התמימים והישרים מצא ענג ושעשוע. ואחאי הולך ומוצא חן ושכל טוב בעיני דודו ודודתו, וגם בעיני בתם שרה היה טוב. ומה גדלה שמחת בוסתנאי בשמעו מפי אבון ואשתו באחד הימים אשר סר לביתם כי בחרו באחאי לתתם לו את בתם לאשה. בביתם ישב מפתם יאכל הוא ואשתו כל הימים וכל מחסוריו עליהם, לא ינוע לבקש לו מחיתו, ואך בתורה יהגה כל היום, כי אבון היה איש עשיר ושרה יחידה לו· שמחה טהורה מלאה את כל פינות בית אבון, ופני אחאי האירו באור הצלחתו, בוסתנאי ראה זנהר, שמח ושש בטוב אהובו, ובלבבו אמר מי יתן ואצא גם אני מארמון המלך ומצאתי מקום לי להקדיש ימי לתורה ותושיה.

וכבוא בוסתנאי אל בית אבון ביום המחרת חרד חרדת שמחה חדשה כי אביו זקנו רבינו כפנאי בא ממחוזא לראותו, וברכו בשם אמו ואמו זקנתו, בוסתנאי נפל על צוארי אביו זקנו ויבך ויאמר: קחני נא אבי עמך, השיבני נא אל אמי אשבה נא לפניך ואשתעשע בתורת פיך.

„הלא ידעת בני" אמר כפנאי, „כי אין לאל ידי לעשות כזאת, ומדוע איפוא בני לא טוב לך בחצר המלך?"

ויספר בוסתנאי לאביו זקנו את כל הנוראות אשר ראה בחצר המלך וכי גם לו עוינים ואויבים שמה אשר לא יחדלו להציב לו משחית ולתפשו ברשתם, וכי לולא דארא אשר התיצבה לשמרו ולהצילו כי עתה כבר כלתה גם אליו הרעה. — אך מדי דבר בוסתנאי בדארא והתמלטו מפיו דברים אחדים בתומת נפשה, ביקר רוחה, ובאהבתה אותו, נבהל כפנאי כמעט ויאמר: השמר ושמור נפשך בני לשגות באהבתה, הלא ידעת מי אתה?.

יהי לבך סמוך ובטוח אבי, ענה בוסתנאי, מכל משמר אצור לבי ולא יפיתני יצרי.

ויוסף בוסתנאי לספר לאביו הזקן את כל המוצאות אשר מצאו את חצר המלך למן היום אשר בא שמה, ויהי בהגידו לו את דבר הציר השלוח

בארץ ערב ומכתבו אשר נקרא באזני המלך, וכי מלא המלך וכל שריו ועבדיו פיהם שחוק על דבריו והלומותיו, רעמו פני כפנאי, נענע בראש, ויאמר: גם אנכי שמעתי שמע הישמעאלי הזה הנקוב בשם מחמד המתפאר כי הוא נביא לאלהי השמים והארץ, והוא שלחו לקרוא בשמו כי אין עוד מלבדו. ולבי אומר לי כי עשה יעשה וגם יוכל, גדולות ונצורות צפונות לו ולתורתו. כבר הגידו לנו חכמינו אשר באו בסוד ה׳ מראש כי בימים יבואו יקום איש מבני ישמעאל ודרך כוכב מזרע אברהם להאיר חשכת עמים רבים וגוים עצומים באור מעט כי יגונב אליו מתורת ישראל. ואנכי הרואה כי הוא האיש אשר חזו במחזה, הוא הוא האיש אשר בו בחרה ההשגחה העליונה לפלס נתיב לחפצה הקדוש. כי כבר רבה רעת העמים עובדי האלילים, וכבר מלא צבאם, בא קצם ואמת בצעם. האמנם גם זאת הגידו חכמינו יודעי העתידות כי ידית האיש הזה עלינו רעות גדולות, והעמים אשר יאמינו בו ובתורתו יכבידו עולם על בני ישראל מאד. אך לא יעשו עמנו כלה חלילה, ואף יהיו עלינו סתרה לבלי נלך תמם עד אשר יבוא יום ישענו ואור ה׳ עלינו יזרח. ילעג המלך כוסדראי לדברי האיש הזה, ימלא פיו שחוק — ואשר חזיתי אנכי, הגדתי לך, ואתה שמע ודע לך.

עוד רבות נדברו יחד כפנאי ובוסתנאי, לא חדל אביו הזקן לנחם את נכדו הצעיר לתמוך בדברי אמת ואמרי דעת את לבבו, ולא חדל הנכד הצעיר לשאוב תקוה, עצה, ותורה ממקור חכמת אביו הזקן. עד אשר חלף הלך לו היום, ועבר גם הלילה. — וביום המחרת ברך כפנאי את בוסתנאי וישב לו לביתו אל מחוזא להודיע את ילתא את שלום בנה.

ומרגלי המלך הודיעו אותו לאמר בא כפנאי דיסתאגערדה ראה את בוסתנאי ודבר עמו. ויחר לו מאד ויאמר אל המלכה שערהין: יודע אנכי כי היהודים הם שונאי נפשי ומה גם בוסתנאי, כי איזה דרך ילך לבבו לאהבני והלא אנכי הרגתי ואבדתי את כל בית אביו. מה מאד חפצה נפשי לשלח גם את העלם הזה אל אביו. אך יראתי להפר את השבועה הגדולה אשר נשבעתי בחלומי. ועתה הנה נא אנסנו למען אדע את לבבו — למחר אעשה משתה גדול, ובחמת מיין אשכרנו, או אז יגיד לי את כל מצפוני לבו, ואוי לו אם פיו יענה בו כי לא שכח את אשר עשיתי לאביו ולביתו.

ודארא אשר ישבה על יד אמה שמעה את הדברים האלה יוצאים מפי אביה ופלצות בעתתה, אך עד מהרה התאפקה ותאמר בלבבה להזהיר את בוסתנאי ולמלטו משחת. ולעת נטו צללי ערב וכל בני הארמון נאספו לשמוע בקול שירי בארבוד בגינת הביתן, קרבה אל בוסתנאי לדבר עמו, ומדי דברם הובילה אותו אל קצה הגן הרחק מכל בני בית המלך ותאמר אליו בלאט:

בוסתנאי! הקשיבה אלי הפעם ואל תפריע דברי כי חייך תלואים לך מנגד. ידעתי כי שונא אתה את אבי על אשר המית את אביך, ידעתי כי גם הליכות משפטיו תועבה בעיניך, כי בעז אפו יהרוג ולא יחמול ידעתי כי כן הוא, אל תכחישני, אך הסכת ושמע מחר יהיה משתה גדול בבית המלך והוא נטה קו לשכרך, ולהוציא מפיך ומלבבך מלים, בעת יעברך היין. ועתה השמר לך ושמור נפשך.

«איך אשים משמר לשפתי, ואני רך וצעיר, והיין יבלע כל עצתי?» שאל בוסתנאי, ועצמותיו רעדו מפחד.

«גם אנכי לא ידעתי, המלך יושיט לך כוס גדול מלא יין, ויצו עליך לשתותו כלו».

«אך אנכי לא אשתה את יינו אף כי יצוני כי כן מצוה אנכי ועומד מטעם אמונתי לבלתי שתותו».

«אם כן הדבר» קראה דארא בשמחה, «ראה מצאתי עצה להנצל מפח יטמון לך. הלא הסכן הסכין אבי להכין מאכליך ויין משתיך על ידי איש עברי וכן יעשה מחר, אי לזאת אחליף את היין המובא בעדך, במים, על ידי אחד מעורכי שולחן המלך, שומע לי ונאמן עמדי, וכבוא דבר המלך אליך לשתות קחה את הגביע הגדול אשר יוצג לפניך ושתהו, והתחולל כאיש עברו יין, ודע מה תשיב שואליך דבר.

«כן אעשה כאשר דברת, והלא גם דוד אבי ידע לשנות את טעמו ולהתהולל לפני אכיש מלך גת».

עוד דבר לי אליך בוסתנאי, עוד דבר יעשה המלך לנסותך, כי יושיט לך צנצנת סמים עשוים להפיג את היין בריחם, והיה כאשר תריח, ועשית כמו עבר יינך, וכמו שבה רוח מבינתך אליך. למען לא יבין המלך כי רמה רמיתהו».

«קטונתי מכל החסדים אשר את עושה עמי דארא» קרא בוסתנאי במה מצאתי חן בעיניך להכירני ובמה אפוא אכף ואקדם לך דארא! כי תמלט משחת חיי.

«אל תוסף לדבר במו בוסתנאי, והייך יקרים ונכבדים בעיני עד לאחת, נעמה לי נפשך, מנפש אחותי ואחי, מנפש אבי ואמי.

ובוסתנאי חרד לשמוע כדברים האלה מפי דארא, זכר את אשר הזהירו אביו זקנו, ואת אשר ענהו והבטיח לו, אך תומת נפש בת המלך היפה הרהיבתהו, ורב טוב אהבתה אותו הביא רעדת גילה בלבבו.

ביום המחרת הכינו בארמון המלך משתה גדול, שולחנות זהב גדולים העמידו באולם הבית ועל מטות זהב וכסף הסבו הקרואים גדולי שרי המלוכה, ובוסתנאי גם הוא נקרא וישב על שולחנו לבדו, ומאכלו ומשקהו אשר הוכן

לו, עד שהמלך במסבו וכטוב לבו ביין קרא לבוסתנאי ויאמר אליו: ראה בוסתנאי את מוצא שפתי שמרתי הנך יושב בארמוני וכל כבוד בני נתן לך, ועתה גשה נא בני קח את הכוס הזה מידי ושתהו לחיי מלכך ומטיבך.

«סלח לי אדוני ומלכי» ענה בוסתנאי וכל עצמותיו רעדו, סלח נא לי בטובך הגדול, הלא ידעת כי לא אוכל לשתות מיינך. וכבר עשית עמדי חסד לתת לי מאכלי כדתי, הפלא חסדך עמדי גם היום ותנני לשתות כוס מלא יין מעל שולחני, אשתהו ואריקהו לחייך ולהצלחתך.

המלך הפיק לו רצון, ובוסתנאי מהר ויקח את הכוס ויגיעהו אל פיו בראותו כי דארא מלאה את הבטחתה, מהר וישתה את כל הכוס עד תומו, עברו רגעים אחדים ובוסתנאי עשה כמו עברו יין, העמיד פניו, קרץ בעיניו, מלל ברגליו, נשען על שולחנו והחזיק בו בחזק היד כירא פן יפול, המלך ראה ויצחק, ויאמר אליו: רואה אנכי כי לא הסכנת לשתות יין, ואביך אשר שלחתיו ביד פשעו האם גם הוא לא היה נותן בכוס עינו.

«מה לי ולאבי! אדוני המלך מה לי ולאבי קרא בוסתנאי בקול גדול — הנה הוא כבר מת ואין חלקו בחיים, ואנכי אנכי חי וקיים בחסדך הגדול, אנכי חי, שותה יין, שש ועלז לראות פניך מלכי, מלך מלכים.

««והייך בארמוני, הטובים המה בעיניך?

«ארמונך, מלך מלכים, ארמון גדול ונפלא, מלא כל טוב וכל חמדות החיים! אך ששון ושמחה כל היום, קול שרים ושרות. שירים וזמירות רקוד ומחולות, מה נעים חבלי מה שפר גורלי, בארמונך מלכי, מלך מלכים!

«אמנם כן» ענה המלך מכל אלה לא ראית במחוזא דבר, אף לא שמעה שמה אזנך מעולם, ומה דעתך בוסתנאי — על דבר משפט מלכותי, ועז ממשלתי?

«מי ידמה במלכים לך, ומי יערך לך? גדול אתה במלוכה, ולך נאוה תהלה —

והמלך הושיט צנצנת קטנה אל בוסתנאי ויאמר: הריח בוסתנאי מריח הסמים.

בוסתנאי שאף ריח, ויעשה כמו עבר יינו, העמיד פניו ויתיצב הכן וכמו חרד ונבהל אמר: סלח נא אדוני ומלכי — כי העתרתי דברי עליך, דברתי ולא ידעתי מה, כי היין הלמני, ורוח מבינתי עזבני.

«אל תירא בוסתנאי לא הסכלת לדבר, עלם טוב ותמים דעות אתה אין מזמה רעה בלבבך, אכול ושתה כאות נפשך, את שבועתי אשמור לך והייתי מגן בעדך כל הימים»

15) שוד ורצח

ימים אחדים עברו מיום המעשה המסופר, ובוסתנאי יצא ללכת אל בית אבון לבקר את רעו אחאי, והנה הנסיך יורש העצר שירוהע יוצא גם הוא ועמו להקת אנשי חיל מְזוינים, כאשר הסכין לקחת עמו תמיד.

«אן פניך מועדות בוסתנאי»? קרא שירוהע.

«אל בית אבון שר אורות המלך» ענה בוסתנאי.

«אם כן נלכה יחד, סוסי הערבי חלה והמלך נתן לי רשות לבחור לי סוס אחד מאורותיו. ואתה מה חפצך בביתו, האם תחפוץ גם אתה לבחור לך סוס קל הרגלים?

«לראות את שלום ידיד נעורי אחאי אנכי הולך, אשר יחד ישבנו לפני אבי זקני לשמוע תורה מפיו».

««ומה לאחאי רעך בבית אבון»?

«אבון הוא דוד אחאי, ואת בתו שרה היפה אמר לתת לאחאי לאשה»».

«את שרה היפה! — היפה היא באמת? נלכה נא ונראה.

לדברי הנסיך האלה נבהל בוסתנאי ועד מהרה אמר להסיח את הנסיך לדברים אחרים להניאו מעצתו ללכת אל בית אבון כעת למען אשר יוכל להזהיר את אבון וביתו להסתיר את שרה, ויאמר: אדוני שירוהע נזכרתי כי בארבוד אמר לשיר היום שירים נפלאים, האם לא טוב כי נשוב אל גינת הביתן להתענג על שיריו, ואל בית אבון נלכה מחר.

ויצחק הנסיך ויאמר: בנתי לרעך בוסתנאי כי תאמר לחשוך אותי מלראות את שרה היפה היום, לא יעלה מורא בלבבך ולא תדאג לכלת אהובך אחאי, [אין לי חפץ בבנות היהודים, כי אינן מוצאות חן בעיני.

וכבוא שני הנסיכים האלה בבית אבון, והנה שרה לקראתם. שירוהע אך הביט בה ונצב כנד — יפיה הרהיבהו ולקח לבבו.

«יהודית יפה בבנות» אמר שירוהע «הנך יפה כאסתר המלכה אם בית אבותי». ואל בוסתנאי פנה ויאמר: דע וראה כי נהמתי על אשר דברתי לך. שרה החרישה ולא ענתה דבר. אך ראתה את פני יורש העצר הנודע לרעה, ותאמר להשמט מידו.

מה תתחמקי שרה! קרא שירוהע עִמְדִי פה עָמְדִי הלא מצאת חן בעיני והנני מושיט לך את שרביט הזהב אשר לאבי בית אבותי ארשיד (אחשורוש).

עודו מדבר ואבון בא, ובראותו את יורש העצר אמר: מה זה ראה הוד יורש העצר לְהנחילני את הכבוד הגדול הזה, לבוא לבקר בביתי הדל?.

עד שאבון מדבר ושרה נשמטה ואיננה, שירוהע לא הרהיב עז

בנפשו לעצרה בפני אביה, ויגד לו את חפצו, ואבון מהר למלא רצון הפסיך ויוליכו אל אורות המלך.

למחרת היום שב שירוהע ויבוא אל בית אבון, והיטיב חרה לו בשמוע כי שרה נסעה מפה אל עיר קטיספון אל קרוביה, אך לא דבר את בני בית אבון מטוב ועד רע, כי אם מהר לבוא גם הוא אל קטיספון, וכאשר הפשה שם ולא מצאה הבין כי שקר הגידו לו וכי החביאו את שרה מפניו. אז אמר בלבבו לשתוק עד עת מצוא.

ואבות שרה ראו כי שירוהע מחריש ויאמרו כי כבר שכח שירוהע בהמון תעתועיו את שרה ולא יזכרה עוד, החביאוה שלשה חדשים וליום המועד לחג חתונתה, שבה שרה לביתה. אך שירוהע לא שכח את שרה לא שקט ולא נח כל הימים. כי זה דרך כסל רשעו להתחזק במזמה זו חשב עד עשותה ועד הקימה. על כן העמיד לו מרגלים אשר הודיעו לו מכל הנעשה והנשמע בבית אבון, דבר יום ביומו.

ואבון אמר לחוג חג כלולת בתו היחידה בכל הדר תפארת, יום שמחת גילו בא, וכל נכבדי עדת היהודים נקראו ובאו, ובוסתנאי בתוכם, בגן ביתו הנחמד העמידו חופה יפה ויקרה מאד ואל תחתיה הובא החתן בשירים הזמירות, גם הכלה מובלה בשמחות וגיל בתופים ומחולות אל מקום המועד. והנה יורש העצר ועמו להקת אנשי חיל הבקיעו בגן, חרבו השלופה בידו פנתה לו דרך עד החופה וכארי על טרפו התנפל על הכלה ויאחזה בשמאלו. פלצות אחזה את אבות הכלה ואת הקרואים ולא ידעו מה, ואך אחאי מצא עז בנפשו להרעם בקול זעקה גדולה ומרה על שירוהע להגיח אליו ולהציל טרפו מידו, ושירוהע ראה וינף ימינו למחוץ בחרבו את ראש אחאי. אז מהר בוסתנאי בחמת כחו ויתקע את שלחו בימין שירוהע ושירוהע כרע תפל לארץ והרבו נפלה מידו, אחאי הרים את החרב ויאמר להכות את שודד רעיתו הנופל, אך אנשי שירוהע מהרו תפשו את אחאי ואת בוסתנאי ויאסרום בנחושתים, ואל שירוהע פנו ויוציאו את השלח מידו הפצועה, שטפו את הדם, הקיצוהו, השיבו רוחו כי התעטפה עליו, וישאוהו אל ארמון המלך, גם את שני האסירים הוליכו אל הארמון.

המלך נבהל בשמעו את הדבר. ויצו להשכיב את שירוהע על מטתו ולרפאותו, ואת בוסתנאי ואת אחאי צוה ויתנום בבור אשר בחצר המטרה. וביום המחרת קרא אל שבעת שרי פרס ומדי היושבים ראשונה במלכות לחרוץ משפט האנשים אשר פגעו בהנסיך יורש העצר. וכלם פה אחד ענו ואמרו: אחת דת שניהם למות.

«דבר אין לי עם אחאי, יומת בעונו» אמר המלך «אך בוסתנאי — הלא ידעתם את השבועה אשר נשבעתי בחלומי.

נקית מן השבועה אשר נשבעת בחלומך, מות יומת הרוצח אשר הרים יד לשפוך דמי בן המלך, לא ינקה.

ואחד השרים הוסיף לאמר: דמי בנך הלא דמי נפשך המה, ולמענך ולמען כבוד קדושתך יומת האיש אשר הרהיב עז בנפשו לשפוך את הדמים הקדושים האלה.

רגעים אחדים היה המלך כמחריש ואחרי כן צוה לכתוב את פתשגן הדת למען אשר יחתמו בחותמו.

בין כה וכה שלח אבון רץ אל מחוזא, אל רבינו כפנאי, ועד מהרה באו רבינו כפנאי וילתא בתו אל דעסטאגערד, ויבואו ויעמדו לפני המלך.

«מלך מלכים! קרא רבינו כפנאי, זכור את השבועה אשר נשבעת! דוד המלך ינקום ממך נקמת נינו האחד, שארית פליטת זרעו.

«נקי אנכי מן השבועה אשר נשבעתי» ענה המלך. לא בדברי ימות בוסתנאי כי אם בדבר דתי פרס ומדי —

«ובידך, מלך אדיר! המשפט» אמר כפנאי «להטות את החוקים כרצונך, ולך לבד הצדקה לחן את אשר תחן.

«אבל אין נפשי להפליא חסד עם רוצח בני, כי יהפך לבב בני לשנוא אותי ולהתיצב כצר נגדי.

אז נפלה גם ילתא אפים ארצה לפני המלך. אחזה כפות רגליו ותקרא! חוסה חמולה אדוני המלך, את בעלי את חותני וכל אשר לי הרגת בחמתך, ועתה יכמרו נא רחמיך על יתר הפליטה, ואל תכבה את הגחלת הנשארה, חמול נא על אמתך, ואל תמית את בנה יחידה.

ולא ענה אותם המלך דבר ויצו להוציאם מעל פניו?.

16) הנסיון

הסריסים באו להוציא את רבינו כפנאי ואת ילתא, ורבינו כפנאי מצא עז בנפשו ויקרא בקול «אם כן איפוא דע לך מלך פרס, כי בחתמך בטבעתך משפט מות בוסתנאי, חרצת גם משפטך. המלך דוד יציל את שריד שאריתו וממך יקח נקמתו».

כוסדראי שחק שחוק עברה וחימה. אך דברי כפנאי חדרו במורשי לבבו. החלום הנורא ההוא עמד נצב לנגדו, והשבועה אשר נשבע הפחידה את כל עצמותיו.

רבינו כפנאי וילתא יצאו והמלך נשאר לבדו נבהל ונדהם, ועצתו התבלעה, אימת השבועה הכריעתהו, אך גם את שירוהע ירא הוא מאד, ומפניו נחת תמיד — כי שירוהע הוא בנו יחידו בן לאשה גדולה ונכבדה בארץ פרס, ומטעם דתי פרס ומדי רק לה היה משפט המלוכה, כי אך

היא לבדה מכל המון נשיו הולידה לו בן. אך הוא לא שם לבו אל החוק הזה וכאשר מצאה אשה אחרת מבית הנשים חן בעיניו, הסיר את אם שירוהע מגבירה ויתן מלכותה לרעותה הטובה בעיניו ממנה.

מרוב יגון וכעס ירדה הנדחה שאול בדמי ימיה ובטרם מותה קללה את המלך קללה נמרצת, ותאמר כי גואלה חי ושירוהע יקום נקמתה. ולמן היום ההוא ירא ופחד המלך מפני שירוהע, לא כהה בו ולא עצבו לבלי תת לו תואנה להרים בו יד· דברי הימים לממשלת פרס מלאו אשם מדמי מריבות ומרידות כאלה, ועיניו ראו ולא זר כי אחי אמו קמו על הארמון אביו, נתנוהו בכלא, עורו את עיניו אף המת המיתוהו, למען הושיב על כסאו את שארם אשר אהבו. כזאת וכזאת נעשה בפרס בימים מקדם וגם בימיו, ומי יודע אם לא יקום בו גם שירוהע בנו, לנקום נקמת אמו, אם אך ימצא לו ידים לאמר כי אין כבודו יקר בעיני המלך, ואיננו דורש דמו מידי בוסתנאי — כדתי המלוכה. — רצה כוסדראי לשום נפש בוסתנאי בחיים למשוך אליו חסד — אך פחד לבלי יהיה החסד הזה מוקש לנפשו. המהשבות האלה הרעימוהו החרידוהו, ובהלך נפשו הלך לראות את רעיתו שערהין המלכה לשפוך שיחו בחיקה. ובבואו אליה מצא את דארא אצלה, מיללת ומיבבת. ויהי אך ראתה דארא את המלך ותמהר ותפול לרגליו, ותתרפק על ברכיו ותבך ותתחנן להמית גם אותה במות בוסתנאי — ובמרי שיחה אמרה «אבי! מה חטא בוסתנאי ומה עשה רעה? האם בגלל אשר גבורת צדקתו הרהיבתהו להציל את כלת רעו מיד נבל ומרצח, יומת בוסתנאי? ולא עוד הלא מחץ שירוהע ירפא, יקום ויחי, ונפש בוסתנאי מי ישיב לי? ובדבר דארא כזאת, נתנה קולה בבכי, וגם המלכה' שערהין הורידה דמעה ותאמר: אם מצאתי חן בעיניך מלכי ואדוני! חמול על העלם הזה למען בתי יחידתי ולמעני אני רעיתך.

מן היום אשר היתה שערהין אשה למלך לא מנע שאלותיה ממנה אך עתה רעמו פניו ויאמר: אין לאל ידי להושיע. שבעת השרים הגדולים היושבים ראשונה במלכות חרצו משפטו למות. ואם אעשה עמו חסד יקצוף עלי שירוהע קצף והדית עלי רעה. ואל דארא פנה המלך וישאל ואת דארא האם כן גדלה אהבתך את בוסתנאי, את הנער העברי הזה?

«אהבתי את בוסתנאי בכל לבבי ובכל נפשי» ענתה דארא «נעימה לי אהבתו מאור השמש».

«הידעת דארא כי לא תוכל להיות לו לאשה כל ימיך?»

«ידעתי גם ידעתי» ענתה דארא אך בכל זאת את חיי והצלחתי אתן בעד חייו והצלחתו. העלם העברי הזה יפה כחמה, חכם מכל אדם, נדיב לב ויקר רוח אין בבני תמותה משלו». ותוסף לבכות בכי גדול.

«כנים דבריך» ענה המלך, העלם הזה, נבון וחכם, יקר רוח, ונפש נדיבה, גם אנכי אהבתיו מאד, ויקר וחביב הוא בעיני מבני שירוהע, אשר אנכי ירא אותו כאת שונאי הגדול, וגם את דארא בתי אוהבת אותו ושערהין מחמל עיני, תתחנן בעדו. ומלבד כל זאת הלא נשבעתי לשמור אותו כבבת עיני — ומי יתן אוכל ואושיעו! עתה לכנה עמי הבו ואנסה אליו דבר, אולי אוכל למלט נפשו.

כשמוע דארא את הדברים האלה לבשה גיל ושמחות, נפלה על צוארי אביה, נשקה לו ותשחק ותבך גם יחד.

בבור צר ואפל במעמקי המבצר ישבו בוסתנאי ואחאי, חרדים ונדהמים «אויה לי» ! קרא אחאי «כי בגללי אתה הולך למות, אללי לי כי בשלי יכבה נר דוד.

«אל יחר לך אחאי ידיד נפשי» ענה בוסתנאי לא אנחם על אשר עשיתי למענך. וגם עוד היום לא עזבתני תקותי, ה' אמר לדוד כי לא יכרת זרעו מעל פני הארץ, ושארית הפליטה הלא אני, הנצר האחד משרשיו — אך הסכת והקשיבה קול צעדה אנכי שומע — דלת הכלא נפתחה, והמלך בא.

בוסתנאי ואחאי נפלו על פניהם ארצה, וישקו את עפרה.

«מה עשית בוסתנאי? קרא המלך «קום עמוד דבר לי אליך»

«הדבר אשר עשיתי מלכי ואדוני» ! אמר בוסתנאי בקומו «עשיתי למען הצל כלת אחאי ידידי מידי עושק נפשה».

«הידעת כי שפכת את דמי אסאן הקדושים הנוזלים בעורקי שירוהע— בן מות אתה!

ובוסתנאי מחריש —

«אבל בוסתנאי בני» ! הוסיף המלך לדבר «נפלאת לי אהבתך מאהבתי את בני ומדוע זה איפוא הכרעתני להסגירך למות ?».

«מלך מלכים !» ענה בוסתנאי, «הלא לך הצדקה למשוך אלי חסד».

«כנים דבריך בוסתנאי — אך לא בדבר הזה, ומה אעשה כי יקצוף עלי בני ויהי ערי — מות תמות בוסתנאי» הידעת נפש מי תדאב על מותך באין הפוגות?.

«אמי ילתא, אבי זקני כפנאי, וכל בני עמי יחד יאבלו ויקוננו על מותי».

«אך אבל דארא בתי יגדל מאבל כלם יחד. הנך משתאה בוסתנאי לשמוע מפי כדברים האלה — אך דבר אמת בפי, דארא הבת היחידה לאשתי האהובה לי שערהין, אוהבת אותך!.

«ואתה אדוני ומלכי תשמיעני זאת למען עוד ימר לי מר המות».

«האם גם אתה אוהב את דארא ?» .

«איך ארהיב בנפשי עז לשאת עין אל בת אדוני המלך !

«ואילו מבנות עמך היתה דארא ?»

«או אז מה שפר גורלי וחלקי בחיים, ולו היתה גם מדלת העם בחרתיה, ואשימה עטרת לראשי» .

«אי לזאת שמע נא בוסתנאי» אמר המלך הנני לשים נפשך בחיים — ולא עוד כי אם בהאספי אל אבותי תשב על כסאי — שירוהע ימות בפצעו תחת יד עבדי הרופאים, גשה אלי ואשקך בוסתנאי, היה לי לבן נאמן לאבותיו. והמלך פתח זרועותיו לקראת העלם העברי — אך בוסתנאי נצב כנד, לא זע ממקומו, ויאמר: חסדיך כהררי אל — אדוני ומלכי — אך מה יענו ומה יאמרו עבדיך בני עממיך, האם יכירו כח מלכות איש נכרי, אשר לא יעבוד לאורמוצד ואחרימון אלהיהם ?

«מה נואלת עלם צעיר לימים ? הלא לך לב להבין כי נגדה נא לכל עמי ארצי, תודיע ותוכיח כי באת בברית אמונתם, וכמוהם תעבוד את אלהיהם, ולבבך ונפשך אל אמונת אבותיך» .

«אדוני ומלכי — לא אשיא עלי עון אשמה אף רגע אחד, כי בגדתי באלהי אבותי קונה שמים וארץ» .

«כנער אויל תדבר הפעם בוסתנאי» ענה המלך. «אם תצלח למלוכה והיית נגיד ומצוה לאומים, מי יניא אותך ומי יעצור בעדך להביא את כל עבדיך במסרת ברית דתך? אפס עד בוא העת ההיא, תעבוד למראה עינים את אלהי הפרסיים» . —

«לא אעשה בנפשי שקר אדוני ומלכי, לא אטפול עלי העון הזה» .

«או אז הנך מת בוסתנאי» .

«הנני הולך למות» —

המלך יצא מאת הבור ועד ארגיעה שב עם דארא הנשענת על ימינו, ויאמר: «ראי בתי אהובת נפשי, גם ראי, חיים והסד נתתי לו, וגם אותך לא מנעתי ממנו, והוא אך הוא בוחר במות» .

«טוב לי למות» אמר בוסתנאי «מבגוד באלהי אבותי» .

«בוסתנאי !» אמרה דארא, «אבי אמר לי כי בחר בך להושיבך על כסאו ולתתי לך לאשה. — ראה מה רב טוב הצפון לנו, בחכמתך ובתבונתך תנהל עמים רבים על מי מנוחות, ומשפט צדק לאור גוים עצומים תרגיע, בעד רב טוב כזה הלא נאה לך לתת נדבה קטנה? ומה אבי שואל ממך ?.

ולא יכול בוסתנאי להתאפק עוד ויתן קולו בבכי ויקרא: דארא ! הגם את באת אלי להעציבני ותמוגגני תושיה, חיים והסד תתן לי, תקות מלוכה והוד מושל — וגם את נפשך במתנתך ! אך מכל החמודות וההצלחות

הגדולות האלה : חמדת החיים, כבוד המלוכה, אהבתך דארא מחמל עיני, הנני אוהב את דתי ומצות אלהי אבותי, לא אמעול בה מעל — אמותה הפעם» .

«מות תמות נער עברי» ! קרא המלך בחרי אפו, «ואנכי נקי מן השבועה אשר נשבעתי בחלומי .

ויפן המלך ויצא ועמו גם דארא בוכיה ומיללת — בו ביום הזה תתם המלך בטבעתו את פתשגן הדת להמית את בוסתנאי .

17) ההצלה .

דארא שבה אל אמה ותפול על צוארה ותבך בכי גדול, ותקרא : «אבדה נוחלה תקותי ! בוסתנאי הולך למות, נפש טהורה ונדיבה, כל הטוב אשר אמר לו המלך, יתן בעד אהבתו את דתו . יבחר למות בעלומי ימיו מעשות בנפשו שקר אף למראה עינים, ולהיות מלך מלכים .

«טוב הוא ממני ! ענתה שערהין גם אנכי נולדתי על ברכי אמונה טהורה ונאורה יתר הרבה מאד מאמונת הפרסיים, מלאתי מוסר הבלים, אבותי היו נוצרים מאזרחי העיר פלוסיום, וכאשר נלכדה העיר הלכתי שבי והובאתי הנה לעת אשר עמד האמן הנפלא פערהאד לנצח על מלאכת בנין הארמון והעיר . הוא ראני ויאהבני ויאמר לבקש מאת המלך לתת אותי לו לאשה . ובאהבתו אותי אמר לבוא בברית הדת הנוצרית ללכת עמי לקאנסטאנטינאפאל לגור שמה, כזאת נועצנו יחד וכזאת גמרנו אמר . אך הוא מת — ואנכי בגלל הוד המלוכה מעלתי מעל באמונתי .

«האם בכל לבבך אהבת את האמן הנפלא ההוא ?» שאלה דארא .

אהבתיו עד מאד, לא ראיתי נבון וחכם כמוהו . אמן נפלא אין דומה לו, כביר כח שכל . בבנותו את הארמון הזה הראה לי את כל תכניתו תהלוכות מוצאיו ומובאיו — הס דארא ! מה זה עולה על רוחי ? — אור תקוה יאיר לי כי נוכל להציל את בוסתנאי, איה מקום הכלא אשר הוא נתון בו ?» .

«במקצוע המגדל המערבי» .

«ברוך ומבורך שם אלהים — ישועתו קרובה . את הכלא הזה בנה פערהאד, ויעש לו מוצא נסתר שמה, כי אמר : המלך כוסדראי רגע באפו, פן יעלה חמתו עלי ונתנני בכלא, ואבקשו כי יתנני בכלא הזה, ואת תבוא שמה לבקרני ויחד נמלט על נפשנו . כזאת אמר פערהאד — אך לא זכה האומלל הזה לבוא בכלא — ובעצם מלאכתו הנפלאה קדמו המות» .

«ואת אמי יקירתי יודעת את המוצא הנסתר הזה ?

«הנני יודעה אותו דארא ! קחי את שפחתנו הערבית סוליקא אתך רוחה נאמנה עמדי ולא תגלה סודנו, דרך המחלה אשר הלכת את אביך תלך עד בואך אל דלתות הכלא, כבואך שמה וראית את שומר הכלא והגדת לו

כי אביך המלך שלח אותך ואת השפחה שמה, ולאשר ראך שם עם המלך יאמין לדבריך ולא ימנע מפתוח את הדלת לפניך, ואם לא הראהו את הטבעת הזאת — טבעת המלך. — בחומת בית הכלא הצפונית תספור אבניה מן המסד עד הכפה. עד אשר תמצא שדרה אחת בת עשרים אבנים האבן העשרים עשויה להשמט ועמה גם האבנים הסמוכות אחת למעלה ושתים למטה, האבנים נשמטות וחור גדול לפניך, בחור הזה יוכל איש לבקוע ברחבה ובפאת החור מבוא רחב הפונה למעלה, דרך המבוא ילך עד בואו אל דלת ברזל קטנה — סגורה על מסגר והמפתח בתוכה פנימה. — הדלת נפתחה והנו מחוץ לחומת הארמון.

דארא נפלה על צוארי אמה ותבך דמעות שמחה ותודה.

בצאת המלך ודארא מאת פני הכלא, הניח בוסתנאי ראשו על ברכיו ויבך בכי גדול, ואחאי מצא עז בנפשו לדבר על לבבו ולנחמו. ויאמר: אחי ורעי בוסתנאי מה נעים חלקי, מה שפר גורלי כי עמך אמות יחד, מה גדולים מעשיך בוסתנאי, מה נפלאה אהבתך את אלהיך. היום הראית לדעת כי צדיק תמים אתה כביר כח לב גם מאברהם אבינו, הלא הקרבת על מזבח אלהיך היום, חייך — חיי הצלחה וכבוד, חיי מלוכה ומושל, חיי אהבת נפש. מי בצדיקי עולם ידמה לך, גדול אתה מחנניה מישאל ועזריה, גדול אתה מדניאל. ואם כימי העץ יהיו ימיך ומאה שנה תחיה בצדקות ועז ביראת ה׳ ואהבתו, לא תזכה להפליא לעשות את אשר עשית היום, אשריך בוסתנאי וטוב לך ואשרי אחאי רעך כי מיפעת אש צדקתך יאיר גם עליו שביב אחד ובאורך יראה אור.

«ודבר ה׳ ביד עבדיו הנביאים כי מזרע דוד יצא משיח צדקנו, מה תהי עליו? — אחאי ידידי»!

היפלא מה׳ המחיה מתים, לשום בחיים נפשות הלקוחים למות? — ענה אחאי — טרם כלה לדבר, והדלת נפתחה והנה דארא ושפחתה בסף.

«דארא»! קרא בוסתנאי «לראות אותי באת עתה ולקחת ברכתי בטרם אמות כי נשאת עוני נגדך, הלא?

«ומה חטאת לי בוסתנאי, ומדוע זה יחר אפי עליך» ענתה דארא «אהבת נפש אהבתיך לפנים, אך מאז ראיתי עז רוחך ואמץ לבבך לחרף נפשך למות, ולתת כל סגולות מלכים בעד תורת אלהיך, נכבד וקדוש אתה בעיני».

«נפש טהורה ונדיבה! אויה לי, כי לא אוכל להשיב לך תודה על כל החסד והאמת אשר עשית עמדי, עוד מעט והנני מומת.

«לא תמות בוסתנאי ואנכי באה להצילך — אותך ואת רעך — אמרה דארא. עוד דברה בפיה ותמהר ותפן לספור את האבנים ותמצא את

האבן העשרים והחור נפתח, «בחור הזה הכנסו אתם שניכם, וסולייקא, סולייקא תלך לפניכם ותאיר לכם בעששית אשר הבאתי, ולכו לכם במחלה עד בואכם אל הדלת, המפתח במנעול, פתחוהו, וכר נרחב לפניכם המלטו על נפשיכם אך אל מחוזא אל תבואו כי שם יחפשו אתכם. — סולייקא תשוב, תגיף הדלת ושנינו יחד נשיב את האבנים אל מקומן הראשון, ולא ידע ולא יבין איש איזה דרך נמלטתם.

ובוסתנאי נבהל ומשתאה לשמוע כדברים האלה ויאמר: איך אמלט דארא והמלך יפגע בך עוני, יבקש וימצא כי היתה ידך עמי.

«אל תירא בוסתנאי מאומה» ענתה דארא, סתום הסוד הזה וכמוס אין איש יודע אותו זולת ארבעתנו פה, ואמי אשר גלתה לי דבר הסתר הזה, כי הגיד לה פערהאד האמן הנפלא אשר בנה את הארמון הזה, ועתה מהרה בוסתנאי המלט על נפשך ואל תתמהמה רגע — כי כמעט יאיר הבקר, ואתם מוצאים להורג.

«יהי כדבריך דארא! אין מלה בפי להודות לך חסדך עמדי — אך זכרונך לא ימוש מפי ומלבבי כל ימי חיי, ועד אגוע אהגה בך. יואל ה' ויחייני ויחנני ויַקְרֶה לפני בעודני חי לגמלך כצדקך, על כל החסדים אשר עשית עמדי — אלהי השמים והארץ יברכך ישמרך וישם בחיים נפשך, בטוב ובנעימות כל הימים.

«ישמרך אלהים בוסתנאי»!

סולייקא באה בחור והעששית בידה, אחריה בא אחאי, ובעוד התעתד בוסתנאי ללכת אחריו, פנתה אליו דארא ותשם כיס מלא דרכמוני זהב בידו ותאמר: «קחהו בוסתנאי ויהי לך לכלכל מחסורכם בדרך כי רב מכם».

«ברוכה את דארא לאלהים הוא בחסדו הגדול יגמול עליך על כל הטוב אשר עשית עמדי».

ברגעים אחדים הגיעו שלשתם אל חומת המגדל הקיצונה, המפתח והמנעול כבר העלו חלודה ולא היה נוח להפתח אך סולייקא יצקה בו שמן מאשר הביאה אתה והמנעול נפתח — ובוסתנאי ואחאי יצאו לחפשי —.

«ראי בטוב סולייקא» אמר בוסתנאי «ברכי את דארא — וכהץ מקשת מהרו לברוח מן המהפכה — כל הלילה התהלכו באשר התהלכו ולאור הבקר באו אל אחד הכפרים, וינוחו שם כל היום למען אשר יוכלו לשוב ללכת למסעם בלילה.

ובבוא אנשי החיל אל הכלא לעת המועד להוביל את בוסתנאי ואת אחאי אל המטבח ואונם, חפשו את כל פינות הכלא ולא מצאו כל מקום מוצא.

«אין זאת» אמר המלך כוסדראי בשמעו את הדבר הזה «כי אם דוד המלך בא והוציא את נפש נינו ואת נפש רעהו עמו מן המסגר למלטם

ממות. — גם רבינו כפנאי וילתא גם המה חשבו כמו בשמעם. וישובו אל מחוזא, אך לשוא חכו אל בואו, ימים עברו, חדשים חלפו, ועקבות בוסתנאי לא נודעו. — עד בוא ציר שלוח בסתר אליהם ויבשרם כי בוסתנאי ואחאי נמלטו ויצאו בשלום מארץ פרס.

18) הקיסר היראקליוס

הלא יזכור הקורא את אשר ספרנו כי היראקליוס בן נציב רומא באפריקא המית את העריץ פהאקאס וימלוך תחתיו. והיראקליוס לא ידע לכלכל מלכותו בעז מלך, כי אחרי עיניו לבו הלך, ורוח גבורה לא נחה עליו מעודו. וכאשר שב כוסדראי מלך פרס להצביא צבאותיו על מלכות רומא, ולשלחם קנסטנטינאפאלה, וכאשר התחזקו גם האוורים ובאו בגבולות רומא ושתי המערכות האלה הפרסיים מזה והאווארים מזה חברו יחד והבקיעו עד שערי עיר המלוכה משוש כל ארץ רומא, ומגרשיה הרסו, נבהל ונדהם היראקליוס, ויאמר לברוח מאיירופא להמלט על נפשו לקארתאגה ולכונן שם כסא מלכותו. וכבר הכין הכל למסעו זה, אך הדבר הגיע אל הפאטריארך בקנסטנטינאפאל והוא מהר ובא אל היראקליוס ויוכיחו על פניו כי חרפה גדולה למלך גדול כמוהו לברוח, כלימת עולם לא תמחה, ולא שקט ולא נח עד אשר הביא והוליך את היראקליוס אל בית תפלת ספיא הגדולה, ושם לפני המזבח נשבע לו היראקליוס להתחזק באלהיו, להתעודד ולהשיב מלחמה את אויביו, להגן על עמיו ועבדיו הרבים אשר נסכו אלהים למלך עליהם, והפקיד עתותיהם בידו.

ותהי ראשית מלאכת היראקליוס לנסות דבר שלום אל האווארים, ומלך האווארים נעתר לו לְהִוָּעֵד אל מקום אחד ולקחת עמו דברים. בלב שמח יצא הקיסר עטור עטרת זהב ועמו כל נכבדי השועים אל פתח השער כולם מלובשים מדי־בגדיהם לכבוד ולתפארת. כי אמר בלבבו יראו האווארים את כבוד תפארתו ושפעת עושר שריו ויועציו, ויבושו מפניהם ויחתו מגבורתם. ויהי להפך כי בראות האווארים הפראים את כל הסגולה הזאת, את כל הזהב והאבנים הטובות המתגוססות בעדי עדיי הקיסר ושריו, עברה עליהם רוח חמדה עד להשחית, ויתנפלו על הרומאים וכאריות על טרפם להרגם ולבוז שללם. ואך שוקי סוסו הקל היו בעזר הקיסר למלט ממות נפשו, הרים את העטרה מעל ראשו ובשארית כחו הריץ את סוסו עד בואו שלם את תוך העיר, והדלתות הגיפו — הוא לבדו נמלט, וכל שריו והשועים נהרגו ונבוזו.

אך שר צבא הפרסיים סאין הפליא חסדו עם הקיסר ובבוא היראקליוס אל מקום המועד לדבר עמו דברי פשר, קבלו בכבוד גדול, והבטיחו להביא את ציריו, מלאכי השלום לפני המלך כוסדראי, ולתמוך דבריהם. אולם כוסדראי

בראותו את צירי הקיסר היראקליוס מובלים לפניו על ידי שר צבאו סאין, בערה חמתו בו מאד ויקרא אל סאין ויאמר: אמרתי כי תביא את היראקליוס אסור בכבלי ברזל לפני ועתה הבאת לי מלאכיו לקחת דברי שלום עמו. —

שר צבא סאין הומת, ואל המלאכים אמר כוסדראי לאמר אם חפץ הקיסר היראקליוס בשלום הנני לתתו לו, אך אם הבטח יבטיח לי להעלות לי מס מדי שנה בשנה אלף ככרי זהב, אלף ככרי כסף, אלף חליפות שמלות, אלף סוסים ואלף עלמות. — פחי נפש יצאו המלאכים מלפני כוסדראי. ובהשיבם את שולחם דבר — ראה היראקליוס כי נוחלה אבדה תקותו ויתעודד להתחזק ולעמוד על נפשו ונפש עמו, וכאשר לא מצאה ידו להצביא צבאות ולכלכל מחסוריהם, הריק כל אוצרות בתי התפלות. בשתי מאות אלפים שקלי זהב הפיק רצון מאת האווארים וישובו לארצם, ואחרי אשר בצר את חומות הבירה ויחזק מגדליה, לבלי יוכלו הפרסיים להבקיע בה, לקח את אנשי חילו שכירים החדשים, וירד עמם באניות לבוא אל אזיא ולהשיב מלחמה לכוסדראי בארצו, שני המלכים האדירים האלה התעתדו למלחמה נוראה, ואימה גדולה נפלה על היהודים יושבי ארצות ממשלת ידיהם. זה חלק היהודים האומללים הנדחים והנפוצים בארבע כנפות הארץ, וזה גורלם מאז לעת פרצה מלחמה בארץ וגוי אל גוי נשא חרבו; כי כאשר הסכין המנצח לשפוך עליהם בוז עז אפו בשאט נפש כן למד המנוצח לקחת מהם נקמת מפלתו, וביותר חתו היהודים יושבי ארץ ישראל תחת מות. הלא המה יצאו בצבאות כוסדראי לפנים ללחום מלחמותיו, שכם אחד עם הפרסיים הבקיעו בארץ ממשלת רומא; ידם היתה עמהם להוריד לארץ חומת ירושלים ועפו יחד בכתף מצרימה. ומה הגמול אשר גמלם מלך פרס? בהרג וחרב שחר פניהם, במסים ובעבודה קשה השיב להם תודתו, ועתה נעור קיסר רומא ובא בחיל גדול על ארץ ישראל, האם ישא לפשעם? האם לא יפקוד עליהם עון עזרם את הפרסיים? זאת ראה ויבן בנימין איש טבריא ויחשוב מחשבות לקדם פני הרעה. ויאסוף בר ומזון לרב לכלכל את הקיסר ואת צבאותיו, ובבוא הקיסר אל יפו יצא בנימין בראש נכבדי היהודים לקראתו לברכו ויתן בידו את כל הצידה אשר הכין לכבודו ולצבאותיו, ובקשו כי יכבדו בכבודו ויואיל לסור אל ביתו בטבריא לשבת שם הוא ושרי החיל. — והיראקליוס שמח מאד למצוא לו אוהבים כאלה בארץ אויבו, וישיש משוש את בנימין, ובאהבה נתן לו שאלתו.

לעת בוא הקיסר לטבריא, באו שני נערים העירה, ויסורו גם המה אל בית בנימין. ויהי בעמדם לפניו נגש האחד מהם אליו ויאחז את ידו ויאמר: ב"ה ה' אלהי ישראל שהחייני וזכני לראות את פני האיש אשר נתן נפשו למלכני ממות טרם ראיתי אור החיים.

«ומי אתה»? — שאל בנימין.

«בוסתנאי בן הונא רעך וידידך».

«האתה זה בוסתנאי שארית הפליטה לבית דוד, אשר לקחך מלך פרס לבן וישבת עמו בארמונו»?

«ומה לך איפוא פה היום»?

ויספר בוסתנאי לבנימין את כל המוצאות אותו. ובנימין שמע והקשיב את כל דבריו באזנים פתוחות — וככלותו לדבר לקח בנימין את שני הנערים ויעמידם לפני הקיסר, ובוסתנאי שב ויספר את כל דבריו באזניו, וכהתימו לדבר, אמר: אם יש את נפשך אדוני ומלכי למשוך חסד אל היהודים, והיו לך לעבדים נאמנים כל הימים משכילים להועיל ולעזור עזר לא מעט. כוסדראי מלך פרס הצר והעיק לעמי עד מאד, רעצם וריצצם לאין חמלה, ובשמחה יתנו יד לשבור מטה עזו, ויכירו כח מלכותך.

«הנני» ענה הקיסר «הנני לתת בריתי שלום אל היהודים, ומה אתם שואלים ממני?».

«לא נשאל ולא נבקש ממך כל מאומה אך נפשנו בבקשתנו כי תגן עלינו. ובצל כנפיך נחסה ונתלונן בשלום. ועלינו לכלכל ולנהל את אנשי חילך ולעמוד לימין עוזרם בכל אשר תהיה לאל ידינו».

«ואנכי» אמר בוסתנאי «אלך אחריך אל ארץ פרס, על יד נהרות פרת וחדקל יושבים הרבה מאחי בני עמי; — והיה כבואי אליהם — וקראתי להם ושמעו לקולי, כי חטר מגזע דוד המלך אנכי — והתאזרו כל איש חיל בהם, ונהרו המונים אל תחת דגלי, והיינו עמך להלחם בפרסיים, וה' יהיה בעזרנו ויכול נוכל להם».

והמלך צוה למזכירו לכתוב את דברי הברית בספר ויחתום בכתב ידו, ובחותמו. ולמען תת תקף ועז אמונה אל הדברים האלה נשבע בנימין ובוסתנאי שבועת אמונים, ונשבע גם היראקליוס לקיים כל דבר כאמור וככתוב.

וכוסדראי מלך פרס אסף חיל גדול וישלחם להלחם בהיראקליוס, ולא התמהמה היראקליוס גם הוא לצאת לקראתם בראש צבאותיו ולהשיבם מלחמה. יהודים רבים הלכו לרגליו לעזור לו ולעמוד על ימינו בלבב שלם ורוח אמונים כאשר הבטיחוהו. ובנימין עמד וינצח לכלכל את אנשי הצבא וינהלם בלחם בבשר, וביין, חנם.

על יד הנהר איסוס במקום אשר הכה אלכסנדר המוקדני את חיל צבא דריוש קאדאמאנוס מלך פרס, מכת פלאים. פגשו צבאות היראקליוס את צבאות כוסדראי ויערכו מלחמה. ודמים בדמים נגעו. והיראקליוס השכיל לרמות את גדודי הפרסיים ולהגותם מן המסלה, ותהי מבוכה גדולה בקרבם: ולפנות היום נשמע קול מבשר ואומר הפרסיים העשוים לבלי חת נשתה גבורתם, והיראקליוס רך הלבב וקצר הרוח, היה גבור חיל במלחמה —

שבע נצחון ורוה תהלה שב היראקליוס לארץ ישראל, ובנפש אמונה הודה לבנימין מטבריא את רב חסדו אשר עשה עמו —

צבאות הפרסיים אשר עמדו למשמר בירושלים נמלטו על נפשם. והעיר פתחה שעריה לפני הקיסר מושיעה וגואלה בשמחה רבה, שלוף־הנעל ולבוש־שק קרב היראקליוס אל העיר הקדושה, והפאטריארך מאדעסטוס, וכל סגניו וכהניו יצאו לקראתו, ויובילוהו אל בית התפלה הגדול בהדרת קדש. שם נפל היראקליוס על פניו ארצה, ויודה ויברך את אלהי ישעו וצור משגבו. —

19) הברית הופרה

על הר ציון עשה הפאטריארך מאדעסטוס משתה גדול, לכבוד הקיסר, וגם בוסתנאי בנימין ואחאי נקראו אל המשתה, בדבר המלך.

«רבות רעות וצרות עברו עליכם מתגרת יד עובדי האלילים» אמר המלך אל הפאטריארך, בשבתו עמו על השולחן «שש עשרה שנה ראיתם עמל ותלאה בשבט עברתם. —

«אהה! מי יספור את המון הרעות שבעה נפשנו» ענה מאדעסטוס יקצור כח כל סופר מהיר לצייר את כל התלאה אשר מצאה את הכנסיה הקדושה. — ומה רבה איפוא שמחתנו היום לראות אור פניך מלכנו, עבד נאמן לאלהינו, מופיע בהדרו בעיר הקדושה, ועובדי האלילים כעשן כלו ממנה, כן יאבדו כל אויבי אמונתנו מפניך וכן תכריעם כולם לטבח.

«הנני שב קאנסטאנטינאפאלה» אמר הקיסר אל הפאטריארך כי דברי נחוץ להגן על עיר מלכותי, ולהצילה מיד הפרסיים החונים עליה, ועתה אדוני ואבי הקדוש היש לך דבר לשאול ממני שאל ואתן לך בטרם אלך.

«האמנם יש לי שאלה לשאול ממך מלכי ואדוני. אך...

«יבואו נא דבריך אבי, ואנכי הנני לעשות רצונך ככל אשר תהיה לאל ידי».

לא לנפשי שאלתי אדוני! אך! בשלום הכנסיה הקדושה כל ישעי וחפצי ולמענה, אדיר במלכים! אבקש עשה נקמה באויביה בשונאי אמונתך הנתונים בידך».

«ומי המה האויבים האלה?».

«היהודים» ענה הפאטריארך «המה עמדו לישע כוסדראי מלך פרס בהבקיעו בעיר הקדושה, והרבו להרע ולהשחית בנוצרים יותר מן הפרסיים, תשעים אלף נוצרים הרגו לפי חרב, את בתי תפלותינו הרסו וכלי הקדש שברו חללו, את הקלאסטרים שלחו באש ואת הפרושים והפרושות המיתו, ועתה מושל צדיק לך נאוה לנקום נקמתנו, ולשלם על יתר לעושי עול.

הקיסר פנה אל היהודים העומדים לפניו ויאמר: בנימין! אמנם בן הנתון נתנו יד אל הפרסיים, אתה ואחיך בני עמך לעת אשר כבשו את ארץ ישראל?

«אכן כבר נודע לך הדבר אדוני ומלכי» ענה בנימין.

«ומדוע איפוא עשיתם כזאת»?

«אמרנו כי יהיו הפרסיים סתר עלינו מצר ומצוק» ענה בנימין, «ממשלת רומא הכבידה אכפה עלינו עד להשחית, מאז באו מלכיה במסרת ברית הנוצרית נהפכו לנו לאויבים, ונצבו כצרים להדית עלינו כל רעה בגלל אמונתנו, הכהנים והפרושים חפשו עולות לנו, והמושלים רדו על ידיהם למרר את חיינו ולהדאיב את נפשנו כל היום. מן המצר נשאנו עין מאין יבא עזרנו שתנו עצות בנפשנו, ואמרנו הפרסיים לא הרעו לאחינו מעודם, דבר אין להם עם דתנו, אולי נמצא מנוחה גם אנחנו בצלם, אף הבטח הבטיח לנו כוסדראי להשיב שבות בית דוד מלכנו ולתת לנו את ארץ אבותינו. אי לזאת ארחנו לחברה עם הפרסיים כבוא גדודיהם בארץ ועמהם המון רב מאחינו יושבי בבל.

«אך מדוע הרגתם תשעים אלף איש נוצרים»? שאל הקיסר, «מדוע הרסתם את בתי תפלותינו מדוע זה הרביתם להרע ולהשחית באין חמלה»?.

«מלכי ואדוני!» ענה בנימין, «אל תתן את אזניך להקשיב דברים באלה. חלילה לעבדיך היהודים לעשות התועבות הגדולות האלה. בעמדנו בקשרי המלחמה, דרכנו קשתנו, שלפנו חרבנו כמשפטי המלחמה, אך כמעט הבקעה העיר והפרסיים השיטים והתתרים פשטו לבוז את בתי התפלות לנוצרים ולעשות משפטים ביושבי העיר, פנינו אנחנו, הנשיא הונא אבי העלם הזה שר צבאות היהודים הפרסיים, ואני עבדך, והעם אשר ברגלינו אל כותל המערבי של בית מקדשנו, להשתחוות לפני ה' אלהינו ולהתפלל. —

«שקר אתה דובר יהודי! קרא מאדעסטוס בקול גדול. — היהודים התעיבו עלילה מאד הלא קניתם נוצרים מיד שוביהם עובדי האלילים לשחטם כצאן טבחה, הלא!

«האם בעיניך ראית זאת אדוני הפאטריארך?» שאל בנימין.

«הנך רואה אדיר במלכים!» קרא הפאטריארך בחמת אף «את עזות היהודים כי גדולה מאד. הפרושים הקדושים ספרו לי את אשר ראו עיניהם, והיהודי הזה ירהיב עז בנפשו לתתם לטופלי שקר — ועתה שמע נא אדוני הקיסר ודע לך כי לא יהיה אלהים בעזרך להדוף את כל אויביך עד אשר תשיב גמול על היהודים.

ובוסתנאי אשר עמד עד כה כמחריש ענה ואמר: אדוני ומלכי לבנו נכון ובטוח כי תדין למזור דיננו כי הלא נשבעת לנו להגן בעדנו

ולהסך עלינו, ואל מאדעסטוס פנה ויוכח בדברים, כי שקר ענו ביהודים להתגולל עליהם ולשום להם עלילות דברים אשר לא עשו. אף נסה להעיר רחמיו על היהודים ולשאת פניהם על אשר היו בעוזרי הפרסיים. אך מאדעסטוס עמד כסלע מוצק בלב ימים, הקשיח את לבבו ולא התרפה להעיר לנקמה את היראקליוס.

היראקליוס שמע את כל דברי התוכחות האלה, ולא לקחו לבו להדיח רעה על היהודים אשר היו בעוזריו, ויאמר: אחת דברתי ולא אשנה ומוצא שפתי אשמור.

אך מאדעסטוס ואחוזת שריו ומשרתיו, שבו ובאו למהרת אל הקיסר הוא ושריו, ויוסיפו להעירו ולהוכיחו כי לא יכון כסאו בארץ אם ישבו בה היהודים לבטח, עקוב לב היהודים ואין אמון בם ואך שוב ישובו הפרסים להבקיע בארץ ושבו גם המה והחזיקו בידם. ואחד השרים נגש גם הוא ויען ויאמר: דע אדונינו הקיסר כי רעה גדולה נגד פני הכנסיה מאת היהודים ונכליהם. בהר סיני ישב פרוש נוצרי אחד ושמו צעלזוס ויהי היום ורוח עועים נחה עליו ויעזוב את מקומו וילך לו אל טבריא, שם המיר את דתו, נמול ויקרא שמו אברהם, ויקח לו אשה יהודית. ומאז בואו בברית היהודים תוכחות מלא פיהו, חרפות ונאצות תחת לשונו על אמונתנו הקדושה ולמען תפוש את העם בלבו, בחזיונות יתהלל לאמר: כי משה, אברהם, דוד, עזרא, והילל נראו אליו בהר סיני, גלו עיניו ויורוהו נפלאות מתורת היהודים, כי אך היא לבדה תורת אמת, וחיי עולם נטועים בה. — כזאת וכזאת ידרוש וידבר במקהלים והמונים רבים ינהרו אחריו — אדיר במלכים! אם כה תעשה ליהודים כאשר דברת להם, להגן בעדם ולשמור עליהם וחטאת עמך בני בריתך. כי יסירו היהודים את העם מאחרי אמונתם, וצדום למדחפות. ומה תעשה לשמך הגדול? מה יועילו לך מלחמותיך את הפרסיים, מה תסכון על גבורותיך על אויבי אמונתך אלה, והאורב יושב לך בחדר.

והקיסר שומע ומחריש כפוסח על שתי הסעיפים ואנשי מאדעסטוס מהרו ויובילו לפני היראקליוס איש נורא המראה עטוף אדרת שער ואזור עור במתניו, זקנו כשלג לבן יורד עד החזה, עור עינים ונער קטן נוהג אותו, האיש הזה הוא נזיר מעודו ובמדברי ערב התבודד ימים רבים. אך הערבאים בני ברית מחמד השמו את נוהו ויגרשוהו מאת הארץ. מרוב יגון ומכאובות התבלעה עצת הנזיר הזה לעת זקנתו, ורוח מבינתו עזבתהו. ומלא כעס ותמרורים על הערבאים אשר שדדו רבצו ויגזלו מנוחתו קרא לרגעים: «השמרו לכם מפני הנמולים האלה, הנמולים האלה יקחו את מבחרי מדינות הקיסר ונוצרים רבים יסירו מאחרי אמונתם» — הדברים האלה היו נצורים על דל שפתיו כל היום וזולתם לא דבר דבר. את האיש הזה צוה מאדעסטוס

להביא לפני הקיסר ובקול גדול קרא את קריאתו זאת לפניו פעמים הרבה קול גדול ולא חשך, הקיסר שמע ויבן כי אל היהודים ירמזון דברי הנזיר הנורא הזה, אף כי נודע אל נכון כי על הערבאים נשא הנזיר משאו. מקול הקריאה הזאת נבהל הקיסר כי קדוש האיש בעיניו ודברו כדבר איש אלהים, אימת היהודים נפלה עליו, ולא יכול להתאפק עוד ויפק רצון למאדעסטוס ואנשיו ואל אנשי החיל נתן אות כי יש בידם לעשות ביהודים כרצונם להרגם ולאבדם ולבוז את שללם *).

הדבר יצא מפי הקיסר, ומשלחת שד ורצח בבית ישראל, כזאבי ערבות נפלו גדודי הקיסר על היהודים בכל מקומות מושבותיהם, בירושלים בחברון בטבריא ביבנה בשכם ונצרת, ויעשו בהם הרג רב אלפי חללים התבוססו בדמיהם ברחובות וחוצות ואנקת מות הקיפה את כל הארץ. רבים מן היהודים ברחו ויתחבאו בנצורות ההרים, ורבים נמלטו אל מצרים. בנימין מהר ויבוא עם אוהביו אל טבריא למלט את נפש אשתו ובניו, מכל עשרו וסגולת אוצרותיו לא לקח כי אם מעט מהרבה, ויברח הוא ובני ביתו ובוסתנאי ואחאי, ויבואו שלם אל אלכסנדריא, פה אוה לו בנימין לתקוע מושבו, ובוסתנאי בשמעו העם מספרים גבורת מחמד ונפלאות מנצחונותיו זכר את הדברים אשר דבר אביו זקנו ואשר גלה את אזנו כי ידרך כוכב מישמעאל, וקם שבט מערב, ונפשו נכספה לראות את פני מחמד עין בעין, וישם פניו הוא ואחאי רעו ללכת דרך זועץ אל ארץ ערב.

20) קץ כוסדראי

למן היום אשר חתם כוסדראי משפט מות בוסתנאי סר צלו מעליו, חלומות נוראים בעתוהו על משכבו בלילה, ובחזיונותיו נצבה תמונת דוד המלך לנגדו כמניף חרבו עליו להכותו נפש, גם יומם לא מצא מנוחה, וקול דברי כפנאי האחרונים אשר אמר: «ועתה דע לך המלך כי בעת תהרוץ משפט בוסתנאי למות חרצת גם משפטך, המלך דוד ינקום דמי נינו האחרון מידך» צללו באזניו לרגעים, כוסדראי היה סר וזעף כל הימים ואפו ועזו על בני ביתו ועבדיו, קשתה עברתו ואכזריותו גדלה מאד, וגם על שירוהע בנו חרה חרי גדול, ומעת קם מחליו לא ראה עוד את פניו. ואך שערהין רעיתו היא לבדה יכלה לנחמהו כמעט ולהניס עצבתו לפעמים. — ומאז פנתה לו ההצלחה ערף במלחמתו את רומא, לא מצא עז בנפשו לצאת

---

*) כל הדברים המסופרים בסימן הקודם ובסימן הזה נמצאו בספרי הקורות לבני ישראל מפי סופרים נולרים בני הדור הסוא. עיין גרעטץ חלק חמישי מדף 53 עד דף 59.

בראש צבאותיו, כי בא מרך בלבבו פלצות אחזתהו כל הימים, אשר על כן רפו גם ידי אנשי הצבא, ולא יכלו להחזיק מעמד כנגד צבאות רומא, אשר מלאו רוח גבורה את פני הקיסר הירקליוס אשר התיצב בראשם בכל קרב ומלחמה והתענה עמם בכל אשר התענו.

לשנה הבאה שב היראקליוס ויבקיע בארץ פרס. אך בעודו הולך הלוך וגבור על חיל פרס בארצם, קרבו הפרסים אל קאנסטאנטינאפאל ויצורו עליה, כוסדראי ראה הצלחת היראקליוס ויחר לו מאד ויחגר שארית חימה ויאסף חיל גדול ועצום ויחלקם לשלש מחנות. את מחנה האחת בת חמשים אלף איש מלומדי מלחמה נושאים רומחי זהב שלח לקדם פני היראקליוס, את המחנה השנית הצביא לערוך מלחמה על טהעאדאר אחי היראקליוס, והמחנה השלישית תחת פקודת שר צבאו הגדול סארבאד יצאה לצור על קאנסטאנטינאפאל ולהחריבה, אל המחנה הזאת ארח לחברה גם מלך האווארים בראש שמונים אלף איש חיל מאוסף מעמים רבים, אווארים, געפידים, בולגארים וסלאווים, שתי המחנות האלה הקריבו אל עיר המלוכה ויחריבו את מגרשיה פערא וגאלאטא, נכבדי העיר ושועיה יצאו לנסות דבר אל מלך האווארים אולי יקח כפר העיר מידם וישוב ממנה, אך הוא צוה ויפשיטו את בגדיהם וישלחם ערומים אל שערי העיר. השמועה באה אל היראקליוס כי עיר מלכותו בצרה גדולה וישלה שנים עשר אלף איש נושא צנה מחיל צבאותיו קאנסטאנטינאפאלה להגן עליה, הגדוד הזה בא ואנשי העיר החליפו כח ויתעודדו לעמוד על נפשם, עשו חשבונות מחשבת חושב וימטירו פחים אש וגפרית ואבנים גדולות על הצרים המבקיעים בחומות העיר עד כי נלאו הצרים וישובו מעליה. וגם על אניות המלחמה אשר למלך האווארים בים השחור הניחו הרומאים ויכום מכה רבה, ומלך האווארים ראה כי אזלת ידו פנה וישב לו אל ארצו עם חילו, אך סארבאד שר צבא הפרסים לא נחת מפני הרומאים ויתחזק לערוך מערכה.

והיראקליוס אשר ידע את כוסדראי כי בשריו לא יאמין ואוהביו לא זכו בעיניו, התחכם לו ללכדו ברשתו וישלח אנשים חרש אל כוסדראי לרגל בסארבאד ולתתו כבוגד באדוניו, וכוסדראי נתן אזן קשבת ללשון שקר וישלח פתשגן כתב פקודה בסתר אל שר הצבא השני אל קאדריגאן לכרות את ראש סארבאד ולשלחהו אליו דעסטאגערדת. אך פתשגן כתב הפקודה הזאת הגיע ליד סארבאד. וכראותו את דבר מלכו הערים גם הוא לשים נוספות עליה שמות ארבע מאות איש מפקידי הצבא, לאמר: כי על כלם יחד חרץ המלך משפט מות. ויאסף אליו כל שרי הצבא ופקידיהם ולעיניהם מסר את פקודת המלך ליד קאדריגאן. ויאמר: קרא נא קאדריגאן את פקודת המלך, אתה צֻוֵיתָ להכרית ראשי וראשי ארבע מאות איש מפקידי החיל הנקובים בזה

ולשלחם אליו, מהרה ועשה כדבר המלך. קאדריגאן נבהל משמוע כדבר הזה, ואש חמתו נשקה בו. וכל שרי הצבא התקצפו קצף גדול, וימתיקו סוד ופה אחד גמרו אמר להסיר את כוסדראי ממלכותו, כי לא יאתה לו — עמדו ויקחו דברים את ראשי השרים בקאנסטאנטינאפאל, כרתו ברית וימהרו וישובו ארצה פרס.

בין כה וכה הפליא הירקליוס לפעול גבורות בארץ פרס, כי התחבר את מלך הטירקים אשר אמר לו לתת את בתו איידוקסיא לו לאשה, וגם כוסדראי לא התרפה במלחמה ולא צר כחו ויאסף עוד חיל גדול ועצום מאד, חמש מאות אלף איש. אפס לא מצא עז בנפשו גם הפעם לצאת לפני הילו. על יד הנהר חדקל מקום שם עמדה נוה העיר הגדולה לפנים, נגשו שתי המערכות למלחמה, ברעש ורגז נלחמו וחללים לאין ספורות מלאו את שדה הקטל. אך הרומאים התחזקו ויכו בפרסיים מכה גדולה מאד והנשארים לא החזיקו מעמד ויהפכו ערף — אז נפתחה כל ארץ פרס לפני הירקליוס וילך למסע מלחמותיו הלוך וכבוש עד בואו דעסתאגערדה וילכדה, אחרי אשר נמלט כוסדראי הוא נשיו וילדיו אל קטיספון. הירקליוס החריב את העיר הנפלאה אשר בנה כוסדראי בשלל עמים רבים וכל הבנינים הנפלאים מעשי יד פערהאד הרס בעברתו, ואנשי חיל רומא נשאו שלל רב כסף וזהב אין קצה לסגולה, מדעסתאגערד הבירה יצא הירקליוס לבוא אל קטיספון. ויהי בהחזיקו בדרך כמעט הקריב אל קטיספון והנהר ארבע מלא על כל גדותיו ומעברות אין לפניו לעבור, וינחם הירקליוס מרדוף אחרי כוסדראי להשיגהו. והימים ימי גשמים והקור גדול, וירא הירקליוס וישב ויחנה בגליל טורים, ואנשי הגליל הזה כלכלו אותו ואת כל מחנהו כל ימי החרף.

וכפנות יום הצלחת כוסדראי לערוב, ושבע קלון ובוז נמלט אל קטיספון, עברו כעסו ועז עברתו בלע כל עצתו, בנאמניו לא האמין, ועל נקלה טרף באפו ולא חמל, אימה ופחד נפלו על גדולי השרים, ומתגרת המתו חרדו לרגעים. אז נועצו נוסדו יחד עשרים ושני אחשדרפנים ויבואו אל שירוהע ויאמרו לו, אביך לא ידענו מה היה לו, כי עזבו רוח מבינתו ובשריו יתצוב כצר ואויב, הננו ונסירהו ממלכותו ונמליכך תחתיו.

ושירוהע לא אחר להעתר לשאלתם, כי כבר חכה לעת כזאת, האחשדרפנים הלבישוהו ארגמן, ויציגוהו לפני העם ויקראו: מלך שירוהע! ושירוהע עמד ויברך את העם ויאמר: כי למשפט צדק ימלוך בארץ, ירבה משכרת השכירים אנשי החיל, ימהר לעשות שלום עם הירקליוס, והנחה יעשה למדינות מלכותו. כל העם ואנשי החיל שמעו דבריו בשמחה ויכו כף ויריעו תרועת שמחה ויקראו: יחי המלך!. אז מהרו המתקשרים ויבואו אל

ארמון המלך ויפלו על כוסדראי, ויאסרוהו בכבלי ברזל ויסחבוהו ויתנוהו בבור הכלא ושירוהע תפש את המלוכה.

בירכתי בור אפל וצר כרע שכב כוסדראי אור עמו וארצו במחשכים כמתי עולם; איך נגדעת לארץ אדיר במלכים! איך שחות שפלת גאון אדירים! כוסדראי! אלפי רבבות נחתו מפניך חלו ורעדו לזכרך, אלפי רבבות התכחשו לך, אצו וחשו למצוא חן בעיניך, איך השלכת כאחד הנבלים לבור נאלח ונרפש, אסיר עני וברזל. לחם נקודים מעדני שולחנך, מי ביצה מסך שקויך, החולד והעכבר מתי סודך, ויליל אנקתם זמירות משורריך. אך כל העני והעמל הזה, כל הצרה והמצוקה אשר מחוצה לו, כאין וכאפע מול נגעי לבבו ופצעי נפשו פנימה. גדודי הזיונות מבהילים, חבל תמונות איומות תעבורנה בסך לפניו חליפות וצבא עמו, אלפי נפשות נקיים אשר טרף באפו הרג ולא חמל למלא מאויי גאונו ושכיות חמדתו, נפשות בית דוד אשר הוציא להורג, למרות שבועתו. כל אלה חוברו יחד במחזה להדאיב נפש המלך הזקן תכלית דאבה.

ימי תרועת המלך החדש חלפו עברו וחדות העם השמחים לקראת כל תמורה וחליפה שככה. יושבי העיר קטיספון זכרו את מלכם כוסדראי ואת אשר נגזר עליו ויתעצבו אל לבם, נכמרו נחומיהם עליו, וידעו כי הרבו לפשוע. הדבר נודע לשירוהע ויחרד וירא כי אין טוב לפניו כי אם לשום קץ לחיי אביו. ולא יהיה לו עוד למכשול ולפוקה. אך אין איש מאנשי סודו אשר הרהיב עז בנפשו לשלוח יד בכוסדראי אשר מלך בגאון תפארת זה ימים רבים. ירא וחרד התהלך שירוהע בארמונו נבהל ונדהם מקול עלה נדף, מה יעבור עליו אם ינחם העם על הרעה אשר עשו לאביו, ומה תהי אחריתו אם ישובו והשיבוהו למלכותו?, בהלך נפשו ובהשתונן כליותיו למצוא נתיבה לרוחתו וישועתו, והנה איש מבקש לראות את פניו, ולדבר עמו בסתר, האיש הזה הוא הארמוץ בן השר מוצדו אשר המיתו כוסדראי בחרונו בצאתם לצוד ציד, השריד האחד אשר נמלט על נפשו מכל בני בית אביו אשר הוצאו להורג למנוחת כוסדראי, גחלים תלהט נפשו לעשות נקמה בכוסדראי ולהשיב על ראשו דמי אביו וכל בני משפחתו.

»אם את נפשך אדוני המלך« אמר הארמוץ אל שירוהע »כי אכונן כסא מלכותך, תשיב לי את אחוזת נחלות אבי, ואת תור מעלתו וכבודו אף את שערהין אשת המלך תתן לי לאשה.

שירועה נבהל לשמוע הדבר הזה מפי הארמוץ. כי גם נפשו חשקה בשערהין וכבר אמר בלבבו לקחתה לו לאשה אחרי מות אביו ומטעם דתי פרס ומדי אין מעצור לדבר הזה ולא רע בעיני העם. אך חרדתו לנפשו גברה על תאותו

ויבטח להארמוץ לתת לו כל משאלותיו, ולא אחר הארמוץ וילך אל הבור אשר המלך אסור שם, וחרבו שלופה בידו.

«האם ידעת מי אנכי»? שאל הארמוץ את המלך בלעגי מעוג.

«אתה — הנך» ענה המלך וכל עצמותיו רעדו, «דוד המלך אתה, ובאת לנקום נקמת דמי צאצאיך מידי».

«תעית בשפטך» ענה הארמוץ, «אני — הנני בן השר מוצדו אשר הרגת באפך לעת הציד, הוי בוגד עריץ רשע ורע! עתה באתי להשיב בראשך גמול פשעיך הרבים».

וכוסדראי כרע נפל וישא ידיו האסורות בזקים ויבך ויתחנן אליו לאמר: חוסה חמול נא עלי הארמוץ שא לפשעי אך הפעם, לבי אומר לי, כי ינחם העם על הרעה אשר עשו עמדי, יזכרו ישובו ישיבוני למלכותי או אז אגדיל כבודך ועשרך והיית השני במלוכה.

«אין רחמים לך רוצח אכזרי, מות תמות!»

«האם נאוה לך לשלוח יד במלכך? הוסיף כוסדראי להתחנן. אם לך איש צעיר לימים יאתה לשפוך דמי סאססאן הקדושים? הלא רוצח מלכך יקראו לך יקללוך כל בני האדם ואשמת כל ימי חייך.

«נאוה לבן הנרצח להמית את המרצח אמר הארמוץ, נגש והניף חרבו, וראש כוסדראי התבוסס בדמו.

כה תמו ימי כוסדראי השני, הגדול והאדיר בכל מלכי פרס מבית סאססאן.

21.) אחרית בית סאססאן

שבע נקמה, ומלא תקוות טובות שב הארמוץ אל המלך שירוהע להראות לו את חרבו הטבולה בדמי כוסדראי, אך מאשר צוה שירוהע כי לא יבוא לפניו איש ונשקו עליו, הסיר את חרבו מעליו ואחרי כי בא אל המלך ויקרא! כן יאבדו כל אויבי המלך, כאשר גוע ומת האכזר העריץ הזה.

«ברוך אתה לי הארמוץ» ענה שירועה «כי בידך מלאת אשר אמרת בפיך, ומעתה ראשון תהיה לי בכל שרי המלוכה כאשר היה אביך, וכל נחלות אביך יושבו לך».

זכור נא ואל תשכח אשר הבטחתני, לתת לי גם את שעהרין היפה לאשה.

«אותה אל תבקש ממני הארמוץ, הלא ידעת כי מדתי פרס ומדי לא תוכל אלמנת מלך אחד היות לאשה כי אם למלך אחר».

«מה לי ולחקי פרס ומדי»? ענה הארמוץ, «האם על מוצא פי החוקים מלותי לך המסלה למכון כסאך»?

לדברים האלה חרה אף שירועה בהארמוץ עד להשחית אך מצא עז ויתאפק ויאמר: ספרה נא לי הארמוץ, איך מת אבי תחת ידיך ומה היו דבריו האחרונים?

והארמוץ החל לספר לו את כל דבריו את כוסדראי, ומשח בששר המליצה את שבר רוחו ושפלות נפשו, את אימתו ואת תחנוניו, ובשמחת נפש יודעת כבודה, הגיד הארמוץ את דבריו האחרונים אשר דבר אל כוסדראי לאמר: נאוה לבן הנרצח להמית את מרצחו, לשמע הדברים האלה קרץ שירועה שפתיו בלעגי מעוג, וכשמח באהבת רעהו נגש אל הארמוץ ויאמר: הלא תדע הארמוץ כי כמוך אז כמוני עתה?

«מה ירמזון דבריך, מלכי»? שאל הארמוץ.

«דברי נכחים למבין» ענה שירועה «אתה רצחת את אבי ונאוה לבן הנרצח להמית את מרצחו».

וכהתימו לדבר, בתק את הארמוץ בשלח אשר שלף מאזורו, הכה אל החומש והארמוץ נפל אחורנית.

«עתה תעגב על אלמנת המלך» קרא שירוהע.

ארור תהי בוגד רשע! קרא הארמוץ בשארית כחו ושפעת דם זרמה מפיו ונפשו יצאה בדברו.

שירועה צוה ויוציאו את המת לקברו. — וישלח ויקרא אל שערהין, ויהי כבואה עצובת רוח והכלילת עינים מדמעה, נגש אליה שיריעה ויאמר: «הרגעי שערהין היפה בנשים, מנעי עיניך מדמעה, כאשר היית גברת אבי תהיה גבירתי — כוסדראי מת —.

«ואתה בן נעות המרדות קראה שערהין. רצחתו וגם ירשתו».

«לא בצדק תטפול עלי את העון הזה, היפה במלכות» ענה שירועה, «לא ידי פגעה בכוסדראי. אך הארמוץ בן מוצדו הבקיע אל הבור אשר היה אסור שם, ונקם נקמת אביו».

«אבל בדברך עשה»!

«חלילה לי, לא צויתיו לא עלתה על לבי, ואך להפך כמבשר בא אלי, ואקום עליו ואהרגהו נפש, שאי נא עיניך וראי את שלהי המגואל בדם, בו המתי את מרצח אבי, ועתה שערהין גרש כל שנאה מלבך פני אלי וחנני אהבה. ראי שערהין זה לי ימים רבים ואני אהבתיך אהבת נפש, פני אלי היום ושמעני ושבי לימיני על כסא מלכותי.

«מה יש את נפשך שירועה? כי אהיה לך לאשה אחרי היותי אשת אביך? —

«הלא ידעת שערהין כי מטעם דתי פרס ומדי יוכל הבן המולך אחרי אביו לקחת את נשיו לו לנשים. —

«בי שירועה! אל תבקש ממני את הדבר הזה — נוצרית אנכי מבטן ומלידה והדבר הזה תועבה הוא לי».

«ואת שערהין תמאני לקבל באהבה את החסד הגדול אשר אני אומר לעשות עמך»? שאל שירועה «הטרם תדע כי יש לאל ידי לעשות עמך רע» ?.

«הרגני נא הרוג, ואל תאלצני לעשות הנבלה הזאת».

«לא אותך אמית כי אם את בתך דארא».

«הוי אכזרי רע! איך יקחך לבך לשפוך דמי אחותך» ?

«איך תקשיחי לבך, אכזריה, מבתך יהידתך? הפיקי נא לי רצון ואשמור את דארא כאישון בת עיני».

«למען בתי הנני לתת לך שאלתך. אך השבעה לי כי תשים עיניך על דארא לטובה תנן בעדה כל ימי חייך».

ושירועה לא אחר וישבע לה בשם אלהי אבותיו את השבועה הקדושה החמורה לבני פרס. אז צנחה שערהין להרים את המטפחת אשר נפלה מידה ותרים גם את השלח ותדקרהו בלבה «הנני מתה» אמרה שערהין מנהמת לבה, טוב לי מות מחיי זימה, ואתה שירוהע שמור את השבועה אשר נשבעת לי —.

ושירוהע נבהל ונעוה למראה עיניו ויפול על שערהין המתה וישק לה ויבך בכי גדול ויקרא: את מוצא שפתי אשמור למענך, את נפש עדינה ויקרה, שערהין מה עשית לי!!.

דברי המלוכה גברו על המלך שירוהע לאין מרפא ולא יכול להתאבל אל שערהין, שמה ושערוריה בכל רחבי ארץ ממשלתו — ותגרת יד האויב פרעה בה פרעות ויהי ראשית דברו לשלוח צירים אל הקיסר היראקליוס ולשהרו שלום, והיראקליוס נתן לו שאלתו בשמחה. כי שמע כי האווארים הגעפיטים והבולגארים שבו ויצורו על קאנסטאנטינאפאל בחיל כבד, ודברו נהוץ לבוא לעזרת עיר מלכותו. השלום שב אל תלו ושירוהע שקד להשיב גם שבות ארצו הסוערה, להחזיק במעוזי המלוכה ולעשות משפט צדק בעמו. כשמונה חדשים כלכל דברי מלכותו בדעת והשכל וכל עמו ועבדיו ראו אור תקוה טובה כי אך לאמונה יגבר בארץ ולמשפט יָשֹׁר. אך חטאים תרדף רעה ובן עשוק בדמי נפש אביו, לא ימלט מיד עונו. מאוויי חמדתו גברו עליו וכאחשורוש בשעתו שאל לו המון נשים, והדת נתנה כי יקבצו את כל נערה בתולה טובת מראה מכל מדינות מלכותו אל קטיספון הבירה, והנערות אשר תיטבנה בעיניו תאספנה אל בית נשיו, אבל הימים הראשונים כבר עברו וכבר שנה הזמן את פניו. הדבר אשר נעשה כאלף שנים לפנים באין פוצה פה ומצפצף העיר חמת כל יושבי הארץ בימים האלה. גדולי השרים נועצו

נוסדו יחד, קשרו קשר על שירוהע ויפלו עליו ויכוהו נפש, וימליכו את אחותו ארצעס־דאקטה תחתיו.

מה אמולה לב דארא העזובה — ומה גדול שברה! אביה ואמה מתו עליה ביום אחד. ועתה הומת גם אחיה אשר שמר את שבועתו ויהי לה כאב — ואחותה אויבתה מאז — צלחה למלוכה.

וארצעס היתה אשת חיל וכבירת כח לב, שבר גאון פרס נגע עד לבבה. והיטיב חרה לה על הקרעים אשר קרע קיסר רומא בארץ ממשלתה, ותתן את לבבה לבקש עצות להשיב את הערים אשר לוקחו מידי אביה במלחמה. — ותפנה אל מלך התתרים ותבקש כי יכרות עמה ברית ויחד יביאו מלחמה בשערי רומה. החאן נתן לה שאלתה בחפץ נפש, ויאמר לבוא בברית עמה ולאות אמת בקש כי תתן לו את אחותה דארה לאשה.

ותקרא ארצעס־דאקט לדארא ותאמר לה; ידוע תדעי כי מלאכי מלך התתרים יבואו הנה, עמהם תלכי ותהי אשה למלך התתרים.

כשמוע דארא את הדברים האלה חרדה חרדה גדולה ותאמר; בי אחותי! אל נא תעשי עמדי הרעה הגדולה הזאת ואל תתנני בידי פרא האדם הזה.

«עשי זאת דארא למען שלום ארצנו» ענתה ארצעס דאקט, עלינו לבוא במסרת ברית את התתרים, והיו עלינו סתרה מצר, ומגן מפני קיסר רומא מחריב ארצנו».

«חוסי וחמולי נא עלי אחותי — הלא ידעת את משובת התתרים ועז רוחם, איככה תוכלי לראות ברעתי, כי כמעט אראה פניו ומתי.

«ומדוע איפוא לא תדרוך נפשך עז להקריב גם חייך על מזבח שלום ארץ אבותיך»?

«הנני ואמותה לטובת ארץ אבותי, אך התענות תחת ידי העריץ הזה ימים רבים למותת — מר ממות!

«יודעת אני מאד דארא, כי העלם העברי ההוא, אשר היה אתנו בארמון אבינו היה טוב לך מן החאן. אך הלא אנכי גבירתך בקולי תשמע ופקודתי תשמור רוחך».

«אל תשחיתי באף רחמיך אחותי» קראה דארא, «זכור כי אב אחד לנו! ובדברה נפלה אפים ארצה לפני ארצעס־דאקט ותבך בבכי גדול ותתחנן ותאמר: ידעתי גם ידעתי אחותי כי שנאתני אף כי חפה אנכי מכל פשע ולא הכלמתיך מעודי. אך אל תטור עברתך ואל תסגירני בידי מלך התתרים ולא אמותה לפניו — הלא אחותך היחידה אנכי שארית פליטת בית סאססאן וגואל אין לך זולתי בחיים».

לדברים האלה נכמרו נחומי ארצעס־דאקט ותאמר: יהי כדבריך

הנני להשיב את ההאן דבר כי עודך תמאן היות לו לאשה. אך למען לא יחר אפו עלינו, עשה זאת איפוא כמו נתתה תגרת ידי עליך לאלצך ולהעבירך מדעתך, ולבעבור זאת שלחתיך לאחד המבצרים להאסר שמה עד בוא עת רצונך,.

«ברוך תהי אחותי טוב לי להאסר בכלא כל ימי חיי מהיות גברת מולכת בבית מלך התתרים».

בעצם היום הזה שולחה דארא אל אחד מבצרי ההרים. את מלך התתרים הודיעו לאמר כי היה תהיה דארא לו לאשה, אך יעברו ימים אחדים עד שתחפץ העלמה העדינה והרכה להיות אשה לאיש.

22.) משא בערב

בפרוע הזמן פרעות בארץ פרס האדירה, בהעיר הקיסר היראקליוס חמת אויב על כל היהודים בארצות ממשלתו להדפם ולרדפם בשבט עברתו, בצאת עמי גרמניה מיערי עולם לרשת ארצות איירופה במשובה נצחת, בהמתם ובקנאתם לדתם חדשים מקרוב באו בבריתה, אכלו גם את ישראל בכל פה למצוא חן בעיני אלהים. בעת ההיא יצאה בירכתי ארץ ערב, אמונה חדשה כבירת כח, לאור עולם. ממעי תורת ישראל יצאה, וכמעט נשאה ראש, נצבה כצר לישראל, לרועץ ולרוצץ את צור מחצבתה.

בארצות ערב שכנו יהודים רבים מימי קדם ומסרת בידיהם כי עוד בימי שאול ודוד יצאו מארץ אבותיהם לגור שמה, ובהגלות נבוכדנאצר את ישראל מעל אדמתו שרדו פליטיהם ממצרים דרך זועץ לערבות ערב, וכן נודע כי גם בעשות הרומאים משפטים ביהודה, בשלחם אש במקדש אל, ונתנו ארצה לשמה, נמלטו הרבה מבני יהודה לערב ונאחזו שמה.

היהודים אשר אוו להם את ערב למושב התערבו בעמי הארץ וילמדו מעשיהם ומנהגיהם, שכנו לשבטים, ישבו באהלים, נסעו בעדרים אף חיו על חרבם, כי מלבד אשר שפת בני ערב קרובה לשפת עבר, הנה היו הערבאים בעיני היהודים כקרובי שאר בשר, בני ישמעאל בן אברהם, ובני יקטן בן עבר וכן היו בעיניהם, על כן התרועעו בני שני העמים האלה וישבו כשבת אחים יחד, ויתרון הכשרם חכמה, ותורתם אמת עמדה ליהודים לתתם גם לחן ולכבוד בעיני הערבאים, הרבה משבטיהם התיהדו, ועל כסא מלכות מדינת הִמְיַאר ישבו מלכי ישראל.

אור תורת ישראל האיר עיני האיש אשר קם לתת צורה חדשה אל כל בני קדם, ומשד לקחיה ינק מעט דעת והשכל. מחמד אבן עבדאללה משבט בני קרש היה נבער וריק מכל מדע ולמוד אף לא ידע קרוא ספר, אך בארחו לחברה את היהודים שמע מפיהם דברים אחדים מיסודות אמונת ישראל,

מספרי התורה, והגדות חכמי התלמוד, תורת האחדות באה כאש יוקדת בלבבו, וכל נפשו בערה אש שלהבת יה, ועבודת האלילים הרבים אשר עבדו בני עמו היתה לו לתועבה. כי מספר עריהם היו אלהיהם, ובמקדשם בקאבא אספו אספה שלש מאות סמלי צלמיהם. רוח קנאה לאלהי אמן החייתהו, ותמלא את נפשו עז ללמד את עמו דעת אלהים אחד. אך כמעט החל לדבר במקהלות עם בעיר מֶכָּה בזו לו לעגו לו כל שומעיו אף ארבו לנפשו, ויירא ויברח משם אל מְדִינָה, שם מצא לו אוהבים מקשיבים לקולו. בהיות מחמד מורדף ושפל התרועע את היהודים ובקש קרבתם, אך כמעט גברה ידו וגדל כבודו שאל מהם כי יבואו בבריתו ויאמינו בו כי הוא נביא אמת לאלהים אחד, נביא לא קם כמוהו ואחריו לא יהיה עוד, וכאשר מאנו היהודים לתת לו אזן קשבת נהפך להם לאויב בנפש, ויצא להלחם בהם, ובכל אשר פנה הרשיע להשחית, שבטים רבים מהם הכריע, המית ואבד בזרוע נטויה, או נרשם מן הארץ בערום וחסר כל. זאת תורת התודה אשר הביא מחמד לאמונת ישראל, אשר האירה עיניו, ופתחה לבבו, לא זכר כי מידה לו קרני אור חכמתו, ומפריה הנחמדים להשכיל לקח ושם בספרו הקוראן, וזולתם הלא כל דבריו הבל ורעות רוח.

בוסתנאי ואחאי באו לארצות ערב אחרי אשר כלה מחמד לעשות מלאכת נקמתו ביהודים, לא נשארו בארצות ערב כי אם פליטים מתי מספר ורק בוואדי־אל־קארה, בעמק־הכפרים, ישבו עוד יהודים רבים עובדי אדמה ורועי צאן יושבים לבטח ולא למדו מלחמה, אך גם עדיהם הגיע דבר מחמד וגם אליהם שלח מלאכיו לאמר, בחרו לכם אם לבוא בברית האישלאם (תורת מחמד) או למות בחרב או לצאת מאת הארץ. אימת מות נפלה על היהודים השלוים האלה ופלצות אחזתם, קראו צום נקהלו אספה גדולה להמתיק סוד, דבר מה יענו את מלאכי מחמד.

על כר נרחב מוסב עצי תמר, נקהלו ראשי העדה, שם באו גם צירי מחמד ויציעו לפניהם פרשת דברי אדוניהם, וככלות ראש המדברים משאו אמר: שיתו עצה, הביאו פלילה, ודעו את אשר לפניכם. הביטו אל אחיכם בני שבט נאדהיד מה היתה אחריתם, המה בטחו בעשרם ברב חילם ובכח ידיהם למלחמה, ויתנו כתף סוררה אל מחמד, אך אלהים הדפם, השם את גויהם ויגרשם מאת הארץ; אחיכם בני קורייצה, גם המה נשגבו בטירותיהם ובמבצריהם החזקים ושריהם קאאב והוייא הגבורים יצאו לחרף מערכות מחמד, וכלם נפלו בחרב לפניו, לא נשאר מהם פליטה. ראו מה נעשה לאחיכם בני חיבאר כי עלה עליהם הכורת ויאכל אותם ואת גבוריהם, על־ רֵעַ הנביא גבור כארי־אל, הרג בחרבו את מארהאב ראש גבוריהם. עין בעין הנכם רואים, כי לא יוכל כל גוי ועם לעמוד נגד נביא ה׳ ומלאכו

ולמה זה איפוא תתמהמהו להכיר כח נבואתו? על מה תשענו ואל מי תשאו עין? אך אם תקשיחו לבבכם מהבין דעת עזבו את מקניכם ורכושכם ומהרו וצאו מאת הארץ» .

ככלות ציר מחמד לדבר נשאו כל עם היהודים קולם בבכי ויזעקו זעקה גדולה ומרה — בו ברגע הזה קרבו בוסתנאי ואחאי ויבואו אל תוך המעגלה באין משים לב עליהם, כי כבד האבל מאד, והמבוכה רבתה עד לאחת.

וברק ראש אלפי יהודי וואדי־אל־קארא קם ממקומו ויקרא: הבו נא אחי נעזבה נא את משכנותינו את אהלינו מקנינו ורכושנו, ונסעה ונלך לנו כאשר עשו אחינו בני קאינוקא, אך לא נמעול מעל באלהינו, ולא נמיר את אמונתנו הקדושה.

«אך איזה דרך נבחרה לנו? ענה תֶּלֶק איש נכבד ונשוא פנים בעדתו, איה איפוא ישכון לנו אור? אלהי ישראל העיר כל חמתו על עמו ויתן לבז ולמשיסה את בני יעקב בכל מקומות פזוריהם. קיסר רומא נשבע להכרית מארץ שרשם, מלך פרס גדע את החטר האחרון מגזע ישי, את בוסתנאי, ומה נוחיל עוד, אבדה נותלה תקותנו, נר דוד כבה ולא יזרח עוד ומאין יבוא גואלנו? ועתה אין טוב לנו כי אם לכרות ברית את מחמד, וחיינו ונהיה שלמים במעונות אבותינו ולא נראה רע.

כל העם החרישו ולא מצאו מענה, אין פוצה פה לתמוך עצתו, ואין דובר דבר להרשיעהו. דממת מות שררה רגעים אחדים בכל הככר,

«ומי הגיד לך תֶּלֶק? שאל ברק «כי הומת בוסתנאי, ותקות בית דוד ירדה שאול?.

«אחד ממיודעי היה בדיסתאגערד עיר מלוכת פרס לעת אשר חרף בוסתנאי את נפשו לפגוע ביורש העצר ולשפוך את דמו, למען הצל עלמה עבריה אחת מידו, ובגלל הדבר הזה נחתך עליו משפט מות.

אז יצא בוסתנאי מתוך הקהל נגש לפני האלופים ויאמר:

שאוני נא אחי שאו פני איש אורח אשר לא ידעתם מתמול שלשום כי ירהיב עז בנפשו לשאול את פי האיש הנכבד הזה דבר.

האם אמר מיודעך כי לעיניו הומת בוסתנאי?.

«לא ראה בעיניו» ענה תלק «כי ביום אשר חרצו שבעת שרי מדי ופרס משפט בוסתנאי למות יצא מיודעי מאת עיר המלוכה» .

«אם כן הדבר» קרא בוסתנאי בקול גדול הנני לבשר ולאמר: כי לא נעשה המשפט הזה בבוסתנאי, אלהי דוד אביו הפליא עמו חסדו שלח עזרו מקדש ומלט נפשו ממות. עוד בוסתנאי חי — עודנו חי — ואני אני הוא בוסתנאי המדבר אליכם. —

הרדת גילה אחזה את כל הנועדים, וברק יצא לקראת בוסתנאי ויחבקהו וינשקהו, וכל העם הריעו תרועת שמחה ויקראו: ברוך ה׳ אלהי ישראל אשר לא שכח חסדו לדוד ולביתו, ולא נתן לכבות נר בן ישי.

אך תלק פג לבו מהאמין ויפן אל בוסתנאי ויאמר: ומה האות כי כנים דבריך, כי בוסתנאי אתה.

«הן לא אבקש ולא אשאל מכם כל מאומה» ענה בוסתנאי «ומדוע זה איפוא תשאלו אות מידי? על נהרות פרת וחדקל ישבו אלפי רבבות מאחינו יודעים אותי ואת כל דברי — אולם אם באותות חפצתם, שלחו וקראו לחכמיכם תופשי התורה ויודעיה ינסוני וישאלוני משפטי התורה, והליכות התלמוד, וידעו נאמנה כי נכד רבינו כפנאי הגאון ותלמידו אנכי».

«יהי כדבריך» אמר תלק «בוסתנאי אתה, אך הגד היש עמך להושיענו, ומה עצתך הודיענו ונושעה».

«עצתי» ענה בוסתנאי, כי תוחילו ותתחזקו באלהי אבותינו ואל תעזבו אמונת אבותיכם»

«עצתך אמונה» אמר תלק, כי נעזוב את אהלינו, ותקיים ורקים מכל רכושנו וקנינו, נצא לנוד ולנוע במדברות ערב מבלי לדעת לאן יהיו פנינו מועדות, איה איפה נמצא מנוח ומקום לשבת, ונשינו וטפינו יכלו בדרך בחם, יתמו יגועו ברעב ובחליים רעים».

«חלילה לך מדבר כזאת» ענה בוסתנאי «שומר ישראל ישמרכם מכל צרה וצוקה»

«ומה זה איפוא נעשה כיום? הגד נא דבר בינה» קרא תלק, «ומי יצילנו מחרב מחמד, אם לא נקשיב בקולו, אם לא נצא ממקומנו ולא נקבל אמונתו?».

«אם כן איפוא» אמר בוסתנאי נסו נא דבר אליו שלחו מלאכים לבקשו ולחלות את פניו, כי יחוס וירחם עליכם, ולא יָשֵׂם עליכם נויכם, אולי יעתר לכם.

«מי יתן והיה» ענה ברק «אך אין תקוה מוצאת, כבר נסו זאת רבים מאחינו, ולא לעזר ולא להועיל»

«נסו נא אך הפעם» אמר בוסתנאי «גם אנכי אלך עמכם אולי יחוס ה׳ אלהי ישראל עליכם, וישלח לכם עזרתו על ידי».

דברי בוסתנאי מצאו טוב טעם בעיני האספה ויגמרו אמר כי ילך ברק תלק ובוסתנאי במלאכות כל הקהל לנסות דבר אל מחמד אולי יכמרו נחומיו, ויתן להם רחמים.

בימים אשר התהלך בוסתנאי בארצות ערב נתן את לבבו לדעת כל מוצאי מחמד ומובאיו, את תכונת נפשו רעיונותיו והליכותיו, ועל פי

הדברים אשר לקחה אזנו חשב בוסתנאי מחשבות למצוא נתיבה אל לב מחמד ולהפיק ממנו רצון, לא לבד אל היהודים היושבים בערב כי אם בכל המקום אשר יטע דגל תורתו שמה.

במחשבתו זאת שלח בוסתנאי את אחאי רעהו לפניו אל מדינה וישם דבר בפיו להקור ולתור לפניו את הדרך למחוז הפצו.

מחמד (23.

מראש אמרנו כי מחמד היה נבער וריק מכל מדע ולמוד אף לא ידע ספר ולא אמן ידו לכתוב, ומה גם מתי סודו הערבאים הבאים בבריתו לא ידעו ולא הבינו במלאכות מחשבת אלה כל מאום, אשר על כן לקח לו הנביא האוילי הזה איש עברי ושמו א ב ר ה י ם למזכיר וסופר, אל האיש הזה פנה אחאי בבואו אל מדינה ויגש אליו ויאמר:

«שמי אחאי, איש יהודי אנכי מילידי פרס, רע הנשיא בוסתנאי וחברו».

««רע הנשיא ההוא «שאל אברהים אשר הוציאו כוסדראי מלך פרס להורג?.

«שמועה לא נאמנה הקיפה את כל הארץ ותבוא גם עדיך» ענה אהאי «בוסתנאי חי ובעוד ימים אחדים בוא יבוא הנה. אך אם אתה לו שמעני אשאלך והשיבני, הלא קרוב אתה אל מהמד והנך לפניו תמיד מדוע זה לא עמדת להליץ טוב על אחיך? ואיכה לא חשכתו מעשות בהם שפטים נוראים?

«בדברך כזאת פיך ענה בך כי מארץ רהוקה באת ולא ידעת את מחמד, את עז אפו וקשי ערפו, לא אחת ולא שתים חליתי פניו הרביתי תחנה, כי יחוס וירחם על אחינו האומללים, אך לבו יצוק כמו אבן, לא ידע רחם, ורוחו בוער שלהבת קנאה, וישמח כי יחזה נקם —

«האמנם יש את נפשך אברהים לעזור אם תוכל?

«בכל לבבי ובכל נפשי»

«אם כן הדבר עשה זאת איפוא הביאני לפני כאיפה אשת מחמד ואנסה דבר אליה הלא בת עמנו היא, אולי לא שכחה עוד את עמה ואת מולדתה.

«הקשית לשאול» ענה אברהים «שאל ואפתח לפניך שערי גן עדן ואוביליך מבינות לכרובים ולהט החרב המתהפכת, בית נשי מחמד סגור ולא יפתח וכל האיש הקרב אליו אחת דתו למות.

הבה עצה אולי תמצא נתיבה לשלוח אליה שליח חרש, ואשים דבר בפיו.

«אולי —«

«הגד יגיד לה כי תאמר למחמד, חלום חלמה והוגד לה כי בימים האלה יבוא נין דוד המלך לִמְדִינָה ויבשר לו בשורות טובות. הואילה אברהים ותן נפשך להריץ אל כַּאִיפָה את הדבר הזה בסתר, כי בו תלואים חיי בני ישראל יושבי וואדי־אל־קארא, ואף בו צפונה ישועתם.

אַבְרַהִים הבטיח נאמנה לעשות את כל אשר יוכל, ובכן מצא לו איש מסריסי מחמד, נאמן בבריתו, וישם את הדבר הזה בפיו, והסרים מלא אחריו לא הפיל דבר מכל אשר נאמר לו.

כאיפה היתה מבנות שבט נדהיר אשר התיחשו לזרע אהרן הכהן. ותהי אשה אל המשורר היהודי כִּנְנָיָה, ובנפול בעלה במלחמה אשר נלחם מחמד בבני ישראל, הלכה היא שבי לפני צר, מחמד ראה אותה את יפיה ואת טוב טעמה ונפשו חשקה בה ויאלצה להיות לו לאשה, ארבע עשרה נשים היו למחמד ואת כאיפה אהב מכל נשיו וימשוך לה חסד אהבתו, וכאיפה רוחה נאמנה עם דתה ועם בני עמה, ולא סרה אל משמעת מחמד כי אם מיראתה אותו. ולזאת איפוא בשמעה את אשר צוה עליה אברהים מזכיר מחמד, גמרה אמר למלא אחריו.

ויהי ביום המחרת וכאיפה אמרה לרכוב לשוח, סריסי מחמד הביאו לה את הגמל חבוש כר יקר מאד, ויעמידוהו לפני פתח ביתה, כאיפה יצאה ותאמר לעלות על הגמל, והנה אין סולם עמו לעלות עליו, וימהר מחמד ויכרע וישח ויאמר: כי כאיפה היקרה בנשים בת אהרן הכהן, אחי משה הנביא, יהי נא גבי הדום לרגליך לעלות על הגמל.

«מה רב טובך אדוני הנביא!» אמרה כאיפה «אבל יען כי הגדלת עמי חסד אהבתך היום, הנני גם אני לשמח נפשך בבשורה טובה».

«ספרי נא רעיתי תמתי! חבצלת בגן אלהים»!

«אתמול בנפול עלי תרדמה ראיתי איש זקן נכבד אחד בחלומי ויאמר לי כי הוא דוד הנביא (כן יקרא דוד המלך בפי הערביים) וצוה לי להגיד לך כי בימים האלה ישלח את נינו לחדות נפשך בבשורה טובה.

«ברוכה את היפה בבנות יהודה, וברוכה תהי כי שמחתני בדבריך מי יתן ובא דבר חלומך».

בעצם היום הזה באו צירים שלוחים אל מחמד מאת היהודים יושבי וואדי־אל־קארא ומאת הערביים יושבי העיר תַּקִיף. על שני השבטים האלה קרא מחמד מלחמה, והזהיר בם כי יפקדם בחרב אם לא יבואו בברית האישלאם. צירי שני השבטים האלה באו כאחד ויעמדו לפני מחמד אך צירי תקיף נגשו ראשונה. וראש המדברים פתח פיו ויאמר: נביא אלהים! הננו להגיד לך כי נכונים אנחנו לבוא במסרת

ברית האישלאם, אך נפשנו בבקשתנו כי רק שלש שנים תתן לנו לעבוד את אלהינו לאט, גם לא תאבף עלינו לשאת תפלה.

«העבודה לאלילים אלמים תועבת אלהי אמן» ענה מחמד «ואיך נבערה עצתכם לעבדם עוד שלש שנים, ומה היא העבודה באין תפלה?».

«הואילה ותנה לנו אך שנה אחת והעתר לנו כי נעמוד על רגלינו בהתפללנו».

«לא אוכל לתת לכם שאלתכם זאת, אלהי שמים וארץ קורא אתכם לעבודתו ואנכי מה?».

«הגדל חסדך עמנו, נעבדה נא את אלהינו לאט רק ששה חדשים או חדש ימים —

«אף לא שעה אחת» —

הצירים ההרישו חפו ראשם, ומחמד צוה לשר צבאו אמאר לקחת גדוד מאנשי חילו וללכת עם הצירים אל תקיף ולשבר את פסילם לאט לרסיסים.

אמאר והצירים פנו וילכו, ובוסתנאי נגש ויאמר:

«אשריך מחמד וטוב לך כי תשבר את הפסילים ומצבותיהם תגדע, אך, אוי לך אם תאבד את עבדי אלהים חיים ומלך עולם.

«מי אתה זה האיש? שאל מחמד, בחמת אפו «כי תרהיב בנפשך עז לדבר אלי כדברים האלה?

«חטר מגזע דוד הנביא אנכי ענה בוסתנאי».

«האתה זה נין דוד? כבר גלו אזני כי בוא תבוא, המלאך גבריאל נראה אלי ויאמר: נין דוד הנביא יבוא אליך למדינה ויבשרך בשורות טובות. — אי לזאת חושה הגד נא לי את אשר עמך.

«אם כן איפוא שמע מחמד את אשר הגידו לנו אבותינו הקדושים עליך ועל עמך. אחרי אשר החריבו הרומאים בני אדום את בית מקדשנו בירושלים, היה בקרבנו איש חכם וקדוש אחד ושמו רבי שמעון בן יוחאי, האיש הזה שמר עברתו לרומאים מחריבי בית תפארתנו ולא נזהר בלשונו לתת בהם תהלה. הדבר הגיע אל אזני קיסר רומא, ויצו להמיתו, ויברח רבי שמעון ויסתר במערה ויהי שם שלש עשרה שנה, ואלהים עשה עמו נפלאות לכלכלו במערה ההיא כל הימים האלה, אף מלאכו שלח לו ללמדו סתרי פליאות־יה ולגלות לו מראש את אשר יהיה באחרית הימים, אז ראה רבי שמעון בן יוחאי אותך ואת מלאכותך, ראה כי באברהם אבינו ואביך, תעמוד לקרוא בשם אלוה אחד, ובחרב שלופה תכריע עמים רבים לקבל עול תורתך עליהם, ראה כי תפרוץ ימה וקדמה, וממשלתך תגדל ונסבה עד אפסי ארץ, ואימה חשכה נפלה עליו «ויקרא ה׳ אלהי,

האם אין די לנו ברומאים בני אדום, כי תקרא ותעמיד גם את בני ישמעאל לכלותנו ! וה׳ שמע בקול עבדו רבי שמעון ומלאך פניו נראה אליו בחזיון ויאמר: אל תירא ואל תחת בן אדם — ה׳ יתן עז וממשלה לבני ישמעאל להצילכם מיד הרומאים, נביא יקים להם כרצונו *) ממלכות רבות יכבשו וגוים עצומים יכרעו לפניהם וחתיתם יתנו על הרומאים. — ועתה הנה באה ונהיתה, אתה הוא הנביא אשר הראה המלאך את רבי שמעון בן יוחאי במחזה. — את ממשלת האלילים תעקר ותמגר מקרב עמים רבים, ותורה מאתך תצא לגוים אדירים — ומדוע זה איפוא תשיב צור חרבך גם על היהודים עבדי אלהים חיים, הלא למחיה שלחך אלהים להם, למגן ומושיע, ואיך נהפכת להם לאויב ומתנקם ?.

«ואיזה דרך באה הנבואה הזאת אליך ?» שאל מחמד.

«הא לך הגליון הזה» ענה בוסתנאי «ובו הנה כתובה בכתב עתיק, את הגליון הזה נתן לי אבי זקני, ראש חכמי ישראל».

מחמד לקח את הגליון מיד בוסתנאי ויתנהו אל מזכירו אברהים לקראו, אברהים קרא עברית ותרגמו לפני מחמד ללשון ערבית.

מחמד השתאה לשמוע דברי הגליון הזה ונפשו יצא בשמעו, ולא יכול מחמד להתאפק לכל הנצבים עליו, ויצו ויוציאו כל האנשים מעליו ורק בוסתנאי נשאר לבדו, ויפנה מחמד אליו ויאמר:

«מה שמך ?»

«שמי בוסתנאי, שם אבי היה הונא, ואבי אבי נקרא חנינא נשיא היהודים, חוטר מגזע דוד מלך ישראל».

«ברוך בואך בוסתנאי, ברוך בואך בצל קורתי — ראה אנחנו פה רק שנינו אין איש אתנו, הגד נא דבר אמת האם נבונים ונאמנים דברי החזיון אשר הבאת לי ?.

«כנים הדברים, אין בהם נפתל ועקש».

«ומדוע איפוא לא בחר לו ה׳ נביא מקרב בני ישראל ?»

«עוד לא הגיעה עת הרצון» ענה בוסתנאי, «עוד לא טהרו בני האדם ולא זכו לקבל תורת ישראל בעצם טהרתה, ודע לך מחמד כי אם גם הקימך ה׳ ללמד תורה לעמים רבים, לא נקראת כי אם לסקל המסלה לפנות הדרך לפני תורת ישראל — אשר תגלה ותראה בהדרה באחרית הימים.

«בוסתנאי !» אמר מחמד «בואה גם אתה בברית האישלאם, וכל אחיך היהודים ימשכו אחריך. ואנכי אתן לך את בתי לאשה, ואחרי תעצור בעמי».

«כדברים האלה» ענה בוסתנאי «דבר אלי כוסדראי מלך פרס ולא

*) המאמר הזה נמצא כצורתו בס׳ נסתרות דר׳ שמעון בן יוחאי דפוס סאלוניקי שנת 1743.

שמעתי אליו וגם אתה אל תשחת דבריך הנעימים . אנכי לא אבגוד באמונתי, אך מה לך מחמד וליהודים ? הן כל הארץ לפניך ומשלת בגוים רבים, הבאים בבריתך יכבשו ארץ מצרים, סוריא, ארם נהרים, פרס, יכוננו להם כסא באפריקא, ויתקעו להם יתד בהישפאניא . ומה יועילוך היהודים המעטים האלה, הנח להם ויעבדו את אלהיהם כאשר עבדוהו עד היום . ואתה הסכת ושמע : ה׳ נתן עז וממשל לבני ישמעאל למען יהיו סתרה על היהודים ומגן בעדם, ולא למען הכריתם ואבדם . — הקשיבה לקול דברי, בן עבדאללה ושמע עצתי ! — צירי וואדי־אל־קארא באו לחלות פניך ומחכים לחסדך, העתר להם ומשוך להם חסד וידעו כי מעתה תְּפִלָּה לטוב את היהודים שומרי תורת משה .

«יהי כדבריך» אמר מחמד, «ואתה עמוד עמדי ונחני בעצתך הטובה תמיד» .

ברק ותלק הביאו את הבשורה הטובה לאחיהם בני וואדי־אל־קארא כי נעתר מחמד לשאלתם, לעבוד את אלהיהם באין מפריע, ובוסתנאי ואחאי נשארו בִּמְדִינָה .

24) המלחמה בקאדעססיא

למן היום אשר בא בוסתנאי למדינה, שנה מחמד את עצתו אשר יעץ על היהודים לפנים, האמנם כבר מעטו ושחו היהודים בערב, ומתי מספר הנשארים שמה לא יכלו לעמוד לו לשטן, ולא ירא מחמד מפניהם, בכל זאת עין בעין נראה יד בוסתנאי על מחמד לטובה, כי טוב היה לישראל בימיו ובאחרית הימים . כי מאז — כבש מחמד את עז קנאתו ולא הוציא כל רוחו עליהם בספר תורתו, והבאים אחריו יורשי כבודו אשר גברו בארץ וכבשו ממלכות רבות, ידעו רצונו ולא יספו להדיח על היהודים רעה כאשר עשה מחמד בתחלת ימי ממשלתו .

מחמד מת ולא אמר מי יעמוד תחתיו ומתי סודו בחרו את רעו הגדול אבו בעקיר, אבי אשתו האהובה לו אַישה, ויצוהו לכאליף (במקום הנביא), הכבוד הגדול הזה היה נאוה לעלי חתן מחמד, אך עלי היה שונא לאַישָה, והיא חשבה מחשבות להעביר את הירושה הזאת ממנו . וגם אחרי אשר מת אבו בעקיר, שנתים אחרי מות מחמד, לא עלה עלי לגדולה, ואמאר שר צבא מחמד ישב על כסאו . ובגלל הדבר הזה חלק לב הערביים ושורש פורה ריב ומדון הציץ ופרה בקרבם .

בימים ההם בא איש יהודי מפרס לרגלי מסחרו למדינה, ויחדה בבשורת שמחה את בוסתנאי, כי אמו ילתא ואביה רבינו כפנאי חיים ושלמים — «אך ימי רעה לכל אחיך בפרס» אמר הפרסי, «ארצעס־דאקט אשר

מלכה אחרי שירוהע תכביד אכפה עליהם לאין מרפא. בגאון לבבה כי רב תאמר להשיב שבות ארץ פרס ומתעתדת לקרוא מלחמה על קיסר רומא, אי לזאת תשקוד למלא אוצרותיה ותתן עינה ביהודים לנצל אותם עד לכלה, ותשם מסים כבדים עליהם מרבה להכיל. ויהי המעט לה בכל השד והבז הזה, ותגזור אומר לבטל תלמוד תורה, ובתי הישיבות הגדולים אשר בסורא ופומבדיתא סוגרו. עוד נשמע לאמר כי יש את נפש המלכה ארצעס־דאקט לאכוף את כל עמי ארצה לקבל עול אמונת הפרסים ולקרוא בשם אליל האש.

דאבה נפש בוסתנאי לשמע השמועות הרעות האלה, ולבבו נשבר בקרבו פניו הליט באדרתו ויאנח ולא ענה דבר, והאיש הפרסי הוסיף לאמר: אך מה נתפלא על קשי לב המלכה ועז אפה עלינו, הלא גם מאחותה הנסיכה דארא הקשיתה את לבבה, ושחתה רחמה.

«הגם על דארא קצפה קצף» שאל בוסתנאי «ומה עון מצאה בה?».

«המלכה אמרה לתתה אל מלך התתרים לאשה, וכאשר מאנה דארא לעשות רצונה חרה אף ארצעס דאקט עליה ותצוה לשלחה אל אחד המבצרים ושם היא עצורה בסהר עד היום הזה».

פלצות אחזה את בוסתנאי לשמע הדברים האלה, ותשוקה עזה התעוררה בו לשוב לארץ מולדתו להמציא הרוחה וישע לאחיו האומללים. — ובהשתונן כליותיו למצוא נתיבה להפצו, מהר ויבוא לפני הכאליף, ויאמר: אדוני! הלא ידעת כי הנביא היה מטה אזן לדברי ושומע לעצתי?.

«ידעתי גם ידעתי» ענה אמאר «וגם אנכי אודך אם טוב תיעצני».

«אי לזאת הואילה ושמע נא, מדוע זה אתם יושבים תחתיכם בצל העצלות, ובריב ומדנים בין איש ובין רעהו תבלו ימיכם, ושארית גבורתכם? מדוע זה לא תביטו אל צור הוצבתם, אל מחמד נביאכם, ולא תשלחו לחרב ידיכם להכריע ולשבר את גאון עובדי האלילים, המתהללים באימים? שא עיניך קדמה וראה שם ממלכה גדולה מלאתי אדם רב, על כסאה תשב אשה אולת קצרת ידים, בשגעון תנהג ובשאט נפש תהרסנה, הארץ ההיא היא ארץ מולדתי, ידעתי מוצאיה ומבואיה, הבה נא קומו וצאו עליה ואנכי אהיה לכם לעינים».

עצת בוסתנאי מצאה חן ושכל טוב בעיני הכאליף, ועד מהרה צוה להצביא צבאותיו, ויפקד עליהם את גבור החיל סעיד רע בוסתנאי, אנשי החיל התפקדו ויצאו ללכת אל ארץ פרס ובוסתנאי ואחאי הלכו עמהם.

ובהיותם בדרך, סעיד ובוסתנאי, רוכבים צמדים ומשיחים איש את רעהו, פנה סעיד אל בוסתנאי וישאלהו כמה ימי חייך בוסתנאי?

«עשרים וארבע שנה מלאו לי».

«ומדוע זה אתה יושב בנפך» שאל סעיד «ולא לקחת לך אשה עד היום ?

«כן שאלת סעיד» ענה בוסתנאי «אפס — בארץ מולדתי בת מלך יושבת ומחכה אל בואי — העדינה הזאת אשר פדתה נפשי מעבוו בשלח מתבוססת עתה באחד בתי הכלאים. על כן אמרתי לא אתבונן על אשה עד אשר יקרה ה' לפני להוציא ממסגר את דארא» ויספר בוסתנאי לסעיד שר צבא הערביים כל אשר קרהו בבית כוסדראי ואת אשר עשתו עמו דארא.

בבוא השמועה אל ארמון המלכה בעיר קטיספון כי יצאו צבאות ערב לקרוא מלחמה על פרס התעודדה ארצעס־דאקט להכון למלחמה בכל עז ותעצומות, בחרות אפה אמרה לעמוד בראש החיל ועל ידה יצביא הארמוץ אשר היה שר הצבא לפני אביה, אך הדבר הזה העיר חמת קנאה רוסטאם אחד מגדולי שרי הצבא, וישת ידו את יעסדעגרעד חטר מגזע מלכי פרס הראשונים, ויקשרו קשר על ארצעס־דאקט וימיתוה, ורוסטאם המליך את יעסדעגרעד אחריה.

יעסדעגרעד לא מצא עז בנפשו ללכת בראש החיל, ויפקד את שלום ארצו ביד רוסטאם.

והערביים באו ויבקיעו בארץ, לאט לאט התנהלו, והחזיקו מעמד, שתי המערכות נפגשו, ומלחמות תנופות פרצו, שתי פעמים הוכו הערביים ובשלישית גברה ידם להפליא. יעסדעגרעד ראה כי אזלת ידו וישלח מלאכיו אל סעיד לנסות דבר שלום, ושר צבא הערביים שלח מלאכיו אל קטיספון וישם בפיהם דבר אל המלך לאמר: אם תאות לנו ובאת בברית אמונת האישלאם, לא יבא איש חיל ערבי בארצך, ולא ידרוך בגבולך למרות עיניך, לא נשאל ממך דבר כי אם את המס אשר יעלו כל בני בריתנו לשרי צבאותינו. אך אם מאן אתה לקבל עליך עול תורת נביאנו, שלם תשלם לנו את כל המסים אשר נשים על עמי הנכר, ואם גם בזאת לא תשמע לנו, התעתד וצא למלחמה. —

יעסדעגרעד שמע את דברי הברית האלה וחמתו בערה בו מאד, ויצו וישימו שקים מלאים עפר בצוארי מלאכי סעיד וישלחם מעל פניו. —

בין כה וכה באו בוסתנאי ואחאי אל מחוזא עיר מולדתם. — שמונה שנים עברו מאז יצא בוסתנאי ממחוזא ועקבותיו לא נודעו, וכבר אמרו הוריו נואש ולא יחלו לשוב ולראותו עוד. ומה גדלה איפוא שמחת ילתא לראות את בנה יחידה, ומה עצמה חדות רבינו כפנאי לראות את נכדו מחמל

נפשו. אך דבר בוסתנאי היה נחוץ ויחשוך נפשו ונפש הוריו משבוע בנעימות שמחת גילם. וישקוד לשלוח רצים אל קהלות ישראל לקרוא להם כי יקומו כלם כאיש אחד ויאספו אליו. הקול נשמע ומכל אפסי ארץ פרס נהרו גדודים גדודים אל בוסתנאי, להתיצב תחת דגלו, כי יעסדעגרעד גם הוא הלך בדרך ארצעס־דאקט, ולא הפר את גזרותיה.

ובוסתנאי דבר על לב אחיו הנאספים אליו ויאמר להם: אם יהיה ה׳ את הערביים והכניעו את הפרסים, נראה ימי טובה והשקט, ועל מוצא פי אמונתנו נהיה באין מכלים דבר, אי לזאת חזקו ונתחזק לצאת לעזרתם. וגדודי היהודים מהרו ויחישו לבוא עד הנהר פרת מקום אשר שתי המערכות הערביים והפרסים נחתים שמה.

רוסטאם עבר את הנהר פרת, בחיל וצבא גדול במספרו יתר הרבה מאד ממספר חיל הערביים, על יד קאדעססיא נפגשו שתי המערכות והמלחמה החלה, מאור הבקר עד הנשף נלחמו ובאין מוצא דבר נצחון, כי אם רבו הפרסים במספרם, עצמו מהם הערביים באמץ לבבם וכביר כחם, כמשפט היום הראשון היה משפט היום השני, וביום השלישי שבו ערכו מלחמה בחמת עברות, והערביים כמו החלו להסוג אחור כמעט מפני שפעת חיל הפרסים. השמש נטתה לערוב ובוסתנאי עם גדודיו היהודים באו אל המערכה. ובכחם כי עוד חדש עמהם קמו ויבצרו את רוח הפרסים אשר הגיחו על הערביים. אז החליפו גם הערביים כח והמלחמה נטשה בחמה שפוכה כל הלילה ההוא — עד אשר נפל רוסטאם חלל, הפרסים ראו כי מת שר צבאם הגבור, וינוסו מנוסת מבוכה.

והמלך יעסדעגרעד ישב בהיכלו חושב מחשבות להתחזק במלוכה, לבו היה סמוך ובטוח כי יכה רוסטאם את הערביים חרמה וכלה יגרשם, מורא הערביים לא נפל עליו, אך מפני גדולי שריו היושבים ראשונה במלוכה נפשו ירעה לו, כי אין נכונה בפיהם ועצתם לא נאמנה, לעיניו הורדו שאולה שני מלכים ומלכה אחת בימים אחדים בידי הקושרים ומה יעשה הוא ליום פקודה, מי יהיה בעוזריו? ולו אין צדקה ומשפט במלוכה. אי לזאת אמר אין טוב לפניו כי אם לשאת את דארא שארית פליטת בית סאססאן לאשה אולי יצלח למלוכה בגללה ויצו ויוציאו את דארא מן המבצר אשר היתה אסורה שם, ויביאוה אל קטיספון, ודארא מלאו לה אז שמונה עשרה שנים, ותור יפיה הגיע, ותפרח כחבצלת.

״דארא היפה בעלמות״ אמר יעסדעגרעד אליה בבואה לפניו ״אחותך נתנה אותך במסגר ואנכי אעלך על כסא ממלכת פרס״.

«ואתה הלא מרצח אחותי הנך, הלא» ?

«אבל אחותך היתה אויבתך ואנכי אהיה אוהבך».

«ואנכי לא אתן את אהבתי לאיש אשר שלח יד באחותי».

«התבוננו נא בינה דארא וחכמי, כי נפשי בשאלתי ומלכותי בבקשתי, הלא על ידך תהיה לי צדקה לשבת על כסא סאססאן».

«ואנכי תגעל נפשי בך בעודי».

«או אז אכריתך מארץ החיים».

«טוב לי לרדת בדמי ימי שאול מהיות אשה לאיש אשר כפיו נגעלו בדמי אחותי».

«הוציאוה ותמות» קרא המלך בחרות אפו.

בעצם הרגעים האלה, ודלתות חדר המלך נפתחו בהמולה גדולה, אנשי חיל כסויי אבק ודם, באו החדרה ויקראו:

«המלט על נפשך אדונינו המלך — חיל צבאך הוכה מכה רבה, שר צבאך רוסטאם נפל חלל, מהרה המלט כי הערביים אצים לבוא עליך».

המלך נבהל וימת לבו בקרבו — מהר ויצו לקחת מה מעט מכל מחמדיו ומסגולת אוצרותיו, ויברח הוא ומתי מבצר מאנשי סודו עמו —.

אפס כלי היקר האלה אשר לקח המלך עמו להחיות נפשו, היו לו למוקש, והיו לשאול הגיעו. המלך בקש מפלט לו בבית איש אחד מדלת העם בעל ריחים, ובראות את כלי הזהב והאבנים היקרות, קם בלילה ויהרוג את המלך ואחוזת מרעיו, וישליך את נבלותיהם בתעלת הריחים.

סעיד בא בשערי קטיספון בראש צבאותיו בתרועת נצחון, ובוסתנאי ונדודיו היהודים שבו למחוזא.

25) ראש הגולה

העיר מחוזא צהלה ושמחה, קול ששון וקול שמחה בכל רחובותיה, בוסתנאי שב אל חיק הוריו חי ובריא אולם, שבע כבוד וגדולה, והודות והלל לה' נשמע בכל פינות בית אבותיו, גם אחאי מצא את שרה אשתו שמה ואת אבותיה היקרים עמה. וציר שלוח מאת הכאליף ממדינה בא אל מחוזא. ובידו מכתב אל סעיד שר הצבא לאמר: כי בפרשו דגלו על כל ארץ פרס, והביא כל יושביה בברית האישלאם, לא יגע לרעה ביהודים, אף הבטח יבטיח להם נאמנה, כי יוכלו לעבוד את אלהיהם ולשמור מצותיו בכל נפשם באין מכלים, ואת בוסתנאי צוה לנשיא היהודים ולראש הגולה. אז נפתחו שערי בתי הישיבות בסורא ופומבדיתא לרווחה, ובחורי ישראל נהרו ובאו שמה בהמון חוגג — על כסא הישיבה בסורא ישב רבינו כ פ נ א י ובפומבדיתא רבינו מ ר י ב ר מ ר הזקן,

ולכבוד רעו הנאמן בבריתו אחאי, יסד בוסתנאי ישיבה חדשה שלישית בנהרדעה, ויצוהו לגאון עליה — הוא רבינו אחאי גאון אשר עשה לו שם גדול בישראל עד היום בספרו השאילתות.

בבוא סעיד אל קטיספון עיר המלוכה הוגד לו כי נמצאה שם בת המלך כסדראי — דארא, שארית פליטה לבית סאססאן. ויצו שר הצבא, לכלכלה ולנהלה בכבוד גדול כי בת מלך היא ואשת חיל, עד אשר ישוב מצבא העבודה אשר שומה עליו, לכבוש את כל גלילות הארץ ולהביא כל יושביהן בברית האישלאם, אז ישים עינו עליה, לתת לה אחרית ותקוה טובה.

סעיד פנה ראשונה אל ירכתי צפון המדינה, מקום נמלטו ונשגבו שם שרידי חיל פרס, ויבריחם ויפיצם לכל רוח. משם פנה אל מדינת שושניא, ויך את חיל נציבה האחשדרפן הארמוזאן גבור החיל, ואותו תפשו חי ויביאוהו לפני שר הצבא, וכראות סעיד אותו צוה להמיתו; —

«מי יחמול עלי ויתן לי מעט מים לשתות בטרם אמות» התחנן הארמוזאן.

סעיד צוה ויביאו לו מים בכלי.

«ירא אנכי» אמר הנציב הפרסי, פן ימיתוני בטרם אכלה לשתות.

«על דברתי» אמר סעיד «לא תמות עד אשר אם שתית המים אשר בגביע»

אז לקח הארמוזאן את הגביע וישליכהו לארץ והמים נשפכו. ויאמר אל סעיד: עתה ידעתי כי לא תמיתני ואחיה לפניך, כדברך, כי לא אראה מות עד אשר אם שתיתי את המים אשר בגביע, והמים הלא נשפכו! הדבר הזה מצא שכל טוב בעיני סעיד, ויחשוך משלוח בו יד. הארמוזאן בא בברית האישלאם, ממנו ראו וכן עשו כל נציבי הארץ האחשדרפנים ושרי המדינות, ותורת צאראסטער כליל נגוזה עברה מן הארץ, „לא נשארו נאמנים בבריתה כי אם מתי מספר הידועים בשם חַבָרים (גועבערן), ומבניהם עד היום עובדים את האש.

ויהי כאשר כלה סעיד לכבוש את כל ארץ פרס שב אל קטיספון להנפש שם ימים אחדים וללכת משם עם חילו הגדול ארצה מצרים, ובטרם יצא אמר לבקר את רעהו בוסתנאי במחוזא, ולהביא לו את חלקו מן השלל הגדול אשר רכש במלחמה.

אך בוסתנאי לא אבה לקחת מידו כל מאום, מן הזהב הכסף וכלי החמדה אשר הביא לו סעיד כחלק היורד במלחמה.

«קחה נא מידי את אשר הבאתי לך» אמר שר צבא הערביים. והיה לך לשלם שכר אנשי חילך ולעזור את אחיך בני עמך, אשר התרוששו

מתגרת ידי מלכי פרס האחרונים כי אכלום בכל פה, ולך הבאתי תשורה אחרת, אשר תהיה לך לבדך ולא לזר אתך».

סעיד רזם לשריו הנצבים עליו והמה מהרו והובילו אשה אחת עטופה בצעיף.

«האשה הזאת נפלה בשבי לפני, ואמרתי טוב תתי אותה לך והיתה לך לשפחה ובידך לעשות עמה כרצונך»

השבויה הסירה את הצעיף מעל פניה.

«הלא היא דארא»! קרא בוסתנאי.

ודארא נפלה על פניה ארצה לרגלי בוסתנאי ותאמר: אדני! הנני שפחתך לשרתך ולרחוץ רגליך, אם תעמידני לפניך.

בוסתנאי לא יכול להתאפק, ואגלי דמעה מלאו עיניו. — שארית פליטת בית סאססאן, בת מלכים אדירים, כורעת ומשתחוה לפניו, ולשפחה נתנה לו.

ויושט בוסתנאי את ידו ויקים את דארא ויקרא: הנני קורא לך דרור בת מלכים! וכל עוד נפשי בי לא אשכח את כל הטוב והחסד אשר עשית עמדי.

«לא אצא חפשי» ענתה דארא «עשה עמדי חסד ואהיה לך שפחה כל ימי חיי»

«הידעת דארא, כי בהיותך שפחה לאיש יהודי, לא תוכל לעשות אף אחת ממצות תורת משה וישראל אשר לא תעשינה».

«ידעתי גם ידעתי» ענתה דארא «ועוד בימי נעורי כאשר למדתי לדעת אותך בבית אבי האומלל, פתחה אזני לשמוע דבר תורת היהודים מפיך, ונפשי נקשרה באהבתה.

«או אז» לא תהי שפחתי כי אם גברתי ורעיתי —

בוסתנאי הביא את דארא אל אמו ילתא ללמדה יסודות אמונות ישראל.

ביום המחרת יצא סעיד מאת פני מחוזא כי אץ לבוא עם חילו לארץ מצרים לעשות גבורות חדשות ולקצור גם שם בשמחה פרי נצחונותיו.

מקץ חדשים אחדים קרא בוסתנאי לשלשה ראשי הישיבות הגדולות אשר בסורא פומבדיתא ונהרדעה לבוא אל מחוזא, ולפניהם באה דארא בברית תורת ישראל, ואחרי כן חגג בוסתנאי חג חתונתו בהדרת קדש.

ובהסב הקרואים אל המשתה על שולחנותיהם עמד רבינו כפנאי גאון מכסאו ויאמר: רות בת מלך מואב היתה אם דוד המלך, נעמה בת

מלך עמון אם מלכי יהודה. ועינינו רואות כי אלהי ישראל בחר לו סגולה מבנות מלכי עמי הנכר ויטען שורק בכרם בית יהודה, גם היום תהי דארא בת מלכי פרס אם נשיאי ישראל מבית דוד, אם ראשי כל הגולה.

ודבר כפנאי בא ונהיה, שלשלת חדשה וגדולה של נשיאי ישראל יצאה מבוסתנאי אשר הפליא ה׳ חסדו לו להצילו מכל רע — ומבניו ישבו כסאות לנשיאים על כל יהודי בבל ופרס עד תחלת המאה השמינית לאלף החמישי עד אשר שמו הכאליפים הקנאים שונאי היהודים קץ לכבוד הנשיאות, ובמות ראש הגולה דוד בן זכאי לא נתנו למנות נשיא אחר תחתיו. ובכן כבה נר כבוד בן ישי, וסר מחוקק מיהודה.

יותר מתשע מאות שנה עברו למן היום אשר גלה כבוד מישראל. — חדלו נשיאים בפרס חדלו. אך גם ממלכת רומא האדירה ספה תמה מן בלהות, גם ממלכת ביצאנץ הגדולה נפלה שדודה לפני התורקים בני תורת מחמד, וגם גבורת המחמדים כשלה, וממשלתם הולכת הלוך וחסור מדור אל דור. —

האמנם לא ידענו איה אפוא הם צאצאי דוד גם עקבותיהם לא נודע לנו. אך סמוך ובטוח לבנו בדברי נביאינו חתי מחזה שדי, כי לא כבה נר בן ישי, ולא ידעך אורו לנצח.

גם תורת ישראל עודה חיה בקרבנו, ורוחה מתנוססת ברוחנו.

יָבֵשׁ חָצִיר נָבֵל צִיץ,
וּדְבַר אֱלֹהֵינוּ יָקוּם לְעוֹלָם׃